glasul BUCOVINEI

CERNĂUȚI BUCUREȘTI

4 / 2009
An. XVI. Nr. 64

INSTITUTUL CULTURAL ROMÂN

Rădăuțiul Civic

Revistă digitalizată gratuit de Asociația Rădăuțiul Civic, pentru păstrarea memoriei Bucovinei și pentru ca tot efortul oamenilor de cultură din Bucovina să fie accesibil și generațiilor de astăzi.

www.radautiulcivic.ro

Mai 2020

GLASUL BUCOVINEI

*

THE VOICE OF BUCOVINA

The Romanian Cultural Institute

THE VOICE OF BUCOVINA

QUARTERLY REVIEW OF HISTORY AND CULTURE

CHERNIVTSI – BUCHAREST

2009, No. 4
Year. XVI. No. 64

Editor-in-chief: ALEXANDRINA CERNOV
Honorary Member of the Romanian Academy

EDITORIAL COMMITTEE: Univ. Prof. PhD. Mircea Anghelescu (Bucharest), Ştefan Hostiuc (Chernivtsi), Bogdan Jitea (Bucharest), Assist. Prof. PhD. Harieta Mareci (Suceava), Assoc. Prof. PhD. Florin Pintescu (Suceava), Univ. Prof. PhD. Ion Popescu-Sireteanu (Jassy), Univ. Prof. PhD. Ştefan Purici (Suceava), Univ. Prof. PhD. Adrian Dinu Rachieru (Timişoara), Arcadie Suceveanu (Chişinău), PhD. Constantin Ungureanu (Chişinău), Dimitrie Vatamaniuc, Honorary Member of the Romanian Academy (Bucharest).

EDITORIAL OFFICE: Prof. PhD. Alexandrina Cernov, Univ. Prof. PhD. Ilie Luceac (Assist. Chief Editor), Marin Gherman, Vasile Tărâţeanu.

DTP – Nadina Cioban-Olaru.

Institutul Cultural Român

GLASUL BUCOVINEI

REVISTĂ TRIMESTRIALĂ DE ISTORIE ŞI CULTURĂ

CERNĂUŢI – BUCUREŞTI

2009, Nr. 4
Anul XVI. Nr. 64

Redactor-şef: ALEXANDRINA CERNOV
Membru de onoare al Academiei Române

COLEGIUL DE REDACŢIE: prof. univ. dr. Mircea Anghelescu (Bucureşti), Ştefan Hostiuc (Cernăuţi), Bogdan Jitea (Bucureşti), lector univ. dr. Harieta Mareci (Suceava), conf. univ. dr. Florin Pintescu (Suceava), prof. univ. dr. Ion Popescu-Sireteanu (Iaşi), prof. univ. dr. Ştefan Purici (Suceava), prof. univ. dr. Adrian Dinu Rachieru (Timişoara), Arcadie Suceveanu (Chişinău), dr. Constantin Ungureanu (Chişinău), Dimitrie Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române (Bucureşti).

REDACŢIA: prof. dr. Alexandrina Cernov, prof. univ. dr. Ilie Luceac (redactor şef-adjunct), Marin Gherman, Vasile Tărâţeanu.

CULEGERE COMPUTERIZATĂ: Nadina Cioban-Olaru.

CONTENTS

BUCOVINA – HISTORICAL AND SOCIAL PROCESSES

Marin Gherman, *Scenarios for the modernization of the Ukrainean society.* Press monitoring (September 15th – November 5th 2009) 7
Florin Pintescu, *The Moldavian-Polish War of 1497. Opinions and interpretations* 19

IN MEMORIAM

Alexandrina Cernov, *Elena Foca: Respect, admiration, sadness* 31

LITERARY THEORY, CRITICISM AND HISTORY

Nicolae Georgescu, *Lucian Blaga (1895–1961)* 34
Ilie Luceac, *Marin Gherman and the temptation of poetry as a game* 43
Iulia Brânză, *Teofil Lianu (1908–1997)* 47
George Bodea, *Matei Vișniec, Sailing through the City of Lights* 53
Ion Filipciuc, *The debut of Alexandru Bogza, philosopher* 59

POETRY

Ion Beldeanu, *Poems* 67
Marin Gherman, *Poems* 72
Alexandru Ovidiu Vintilă, *Poems* 76
Elena Mariţa, *Poems* 80
Vitalie Zâgrea, *Poems* 85
Alexandru Ciupac, *Poems* 87
Gheorghe Ungureanu, *Poems* 90
Grigore Gherman, *Poems* 93

PROSE

Vitali Kolodii (Portrait), *"Oh, enjoy... for i no longer can..."* 95, 96
Valeri Şevciuk (Portrait), *In the womb of the apocalyptic beast* 103, 104

BOOKS. JOURNALS. CONFERENCES.

Alexandrina Cernov, *Looking for the absolute: M. Eminescu* [Colloquium in memoriam acad. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Putna, August 19–22 2009] 117
Alexandrina Cernov, *Identity and multiculturality in historical Bucovina.Cultural convergences* [International scientific conference, Romanian Academy's „Bucovina" Institute, Rădăuţi, October 1–3 2009] 126
Vasile Tărâţeanu, *New editorial releases in North Bucovina* 129

LETTERS

Letters from acad. Mihai Patraş from Chişinău and Nicolae Bileţchi, member of the Academy of Sciences in Moldova 135

The Voice of Bucovina, No. 1–4, 2009, Summary 141

ISSN 1222-5606

SUMAR

BUCOVINA – PROCESE ISTORICE ŞI SOCIALE

Marin Gherman, *Scenariile de modernizare a societăţii ucrainene.* Monitoring-ul presei (15 septembrie – 5 noiembrie 2009) 7
Florin Pintescu, *Războiul moldo-polon din 1497. Opinii şi interpretări* 19

IN MEMORIAM

Alexandrina Cernov, *Elena Foca: respect, admiraţie, tristeţe* 31

TEORIE, CRITICĂ ŞI ISTORIE LITERARĂ

Nicolae Georgescu, *Lucian Blaga (1895–1961)* 34
Ilie Luceac, *Marin Gherman şi tentaţia jocului poetic* 43
Iulia Brânză, *Teofil Lianu (1908–1997)* 47
George Bodea, *Matei Vişniec, navigând prin Oraşul Luminilor* 53
Ion Filipciuc, *Debutul filosofului Alexandru Bogza* 59

POEZIE

Ion Beldeanu, *Poezii* 67
Marin Gherman, *Poezii* 72
Alexandru Ovidiu Vintilă, *Poezii* 76
Elena Mariţa, *Poezii* 80
Vitalie Zâgrea, *Poezii* 85
Alexandru Ciupac, *Poezii* 87
Gheorghe Ungureanu, *Poezii* 90
Grigore Gherman, *Poezii* 93

PROZĂ

Vitali Kolodii (Portret), *„O, bucură-te... că eu nu mai pot..."* 95, 96
Valeri Şevciuk (Portret), *În pântecele fiarei apocaliptice* 103, 104

CĂRŢI. REVISTE. CONFERINŢE

Alexandrina Cernov, *În căutarea absolutului: M. Eminescu* [Colocviu închinat memoriei acad. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Putna, 19–22 august 2009] 117
Alexandrina Cernov, *Identitate şi multiculturalitate în Bucovina istorică. Convergenţe culturale* [Conferinţă ştiinţifică internaţională, Institutul „Bucovina" al Academiei Române, Rădăuţi, 1–3 octombrie 2009] 126
Vasile Tărâţeanu, *Noi apariţii editoriale nord-bucovinene* 129

SCRISORI PRIMITE LA REDACŢIE

Scrisori primite de la acad. Mihai Patraş din Chişinău şi Nicolae Bileţchi, membru corespondent al Academiei de Ştiinţe din Moldova 135

Glasul Bucovinei, nr. 1–4, 2009, Sumar 141

ISSN 1222-5606

SCENARIILE DE MODERNIZARE A SOCIETĂŢII UCRAINENE

MONITORING-UL PRESEI (15 septembrie – 5 noiembrie 2009)

Marin Gherman

Cernăuţi

În toamna anului 2009, presa ucraineană a acordat foarte multă atenţie variantelor şi căilor de modernizare ale societăţii ucrainene. În contextul organizării alegerilor prezidenţiale şi aprofundării crizei economice, problema modernizării social-politice şi economice a statului ucrainean pare a fi destul de importantă. Acţiunile Băncii Naţionale, reclama politică care a început să domine sfera informaţională, transformările politice globale – toate aceste procese au determinat un val de mesaje informaţionale create de mass-media şi transmise populaţiei. În afară de informaţii lipsite de importanţă socială şi invenţii ziaristice, create cu scopul de a determina comportamentul electoratului potenţial, în presa ucraineană au apărut unele studii analitice care au reflectat situaţia social-politică din ţară şi au propus câteva scenarii de modernizare a societăţii ucrainene. Vacuum-urile informaţionale au fost găsite cu uşurinţă de către politologi, sociologi şi experţi în domeniul economic. Aceştia au criticat acţiunile politicienilor ucraineni şi au încercat să influenţeze epicentrele de adoptare a deciziilor din diverse medii sociale.

SITUAŢIA ECONOMICĂ

Din „Dzerkalo tyjnea" (Oglinda săptămânii) din 3 octombrie 2009 aflăm că în Ucraina situaţia din domeniul învăţământului nu corespunde normelor şi cerinţelor sociale. Publicaţia subliniază că salariul unui profesor în învăţământul mediu din Ucraina constituie 0,4 grivne (circa 4 eurocenţi) pentru o oră de lucru. Autorul materialului publicat în „Dzerkalo tyjnea", Oleksandr Iaţuni, scrie că salariul unui învăţător ucrainean este foarte mic. Organizaţia Internaţională a Muncii, din care fac parte 183 de state din toată lumea, a publicat câţiva ani în urmă un mic studiu, în care a fost stabilită plata minimă a unei persoane fizice pentru o oră de lucru. Aceasta trebuia să se ridice la circa 3 dolari americani. Suma minimă, însă, nu satisface necesităţile morale şi intelectuale ale profesorilor, ci numai cele fiziologice, consideră experţii Organizaţiei Internaţionale a Muncii. Dacă comparăm salariul unui profesor din Ucraina cu normele şi standardele internaţionale care reglementează relaţiile dintre salariaţi şi patron (stat), ajungem la unele concluzii dezolante în ceea ce priveşte perspectivele de dezvoltare a culturii şi a învăţământului din statul ucrainean.

Pe de altă parte, în fiecare an are loc o scădere treptată a încrederii societății în probitatea profesorilor și a școlii ca instituție socială. În anul 2002, nivelul de încredere al ucrainenilor în profesori era de 43,7%, iar în anul 2006 – 26,4%. Cu alte cuvinte, urmărim un proces de minimalizare a prestigiului social al profesorilor. În Elveția, un profesor școlar primește 84 de mii de dolari americani anual, în New-York – 68 de mii, iar în Lituania – 12 mii. Autorul materialului consideră că această comparație pare, la prima vedere, incorectă. De aceea, el găsește de cuviință să compare veniturile oficiale ale oamenilor politici cu veniturile profesorilor din învățământul mediu. De exemplu, salariul președintelui Lituaniei (3 500 de euro) este de 3,5 ori mai mare decât salariul unui profesor. În Ucraina, salariul șefului statului (36 mii de grivne) este de 30 de ori mai mare decât venitul oficial al unui profesor! Din aceste considerente, Oleksandr Iațuni se pronunță pentru o modernizare radicală a sistemului de învățământ din Ucraina. Modernizarea nu poate fi realizată fără organizarea unor presiuni insistente asupra epicentrelor de adoptare a deciziilor politice de către comitetele de profesori, părinți și de către organizațiile nonguvernamentale, care trebuie să demonstreze societății că sunt apte să reprezinte și să apere energia socială dominantă. În cazul contrar, Oleksandr Iațuni susține că elevii vor repeta de mai multe ori o afirmație dureroasă: „Domnule profesor, sunteți un om foarte inteligent, dar și foarte sărac"[1].

Aceeași publicație din 3 octombrie 2009 atrage atenția asupra faptului că datoriile statului ucrainean au crescut considerabil pe parcursul anului 2009. În momentul de față, datoriile statului constituie 37,8% din PIG (Produsul Intern Global). În anul 2006, nivelul datoriilor s-a ridicat la 14,8% din PIG, în 2007 – 12,4%, iar în 2008 – 19,9%. Experții în domeniul economic pronosticau în anul 2008 că nivelul datoriilor n-o să crească pe parcursul anilor viitori. Acțiunile guvernului ucrainean și ale altor structuri politice din stat au provocat, însă, o majorare considerabilă a datoriilor statului față de unele organizații financiare mondiale. Această tendință economică a fost descrisă de publicația „Dzerkalo tyjnea" de nenumărate ori. De exemplu, ziaristul Vadim Başta scrie că în anul 2008, în Ucraina, trebuia să fie realizat scenariul falimentului general. Din păcate, continuă ziaristul, Fondul Monetar Internațional (FMI) a găsit de cuviință să acorde credite economiei naționale a Ucrainei. Suma finală a creditului este de 16,4 miliarde dolari americani. Aceasta este o sumă destul de mare pentru un stat cu o economie de piață instabilă. Vadim Başta consideră că FMI a încercat să salveze nu economia statului, ci mai degrabă datoriile mai vechi ale persoanelor fizice și juridice din Ucraina către instituțiile financiare din vestul Europei și SUA. 10 miliarde de dolari au fost cheltuiți de guvernul Tymoşenko pentru a stabiliza cursul valutar. Consecințele acțiunilor întreprinse de guvern sunt imprevizibile. Pe de altă parte, V. Başta amintește cititorilor că, în anul 1998, state precum Brazilia și Argentina au primit de la instituțiile financiare internaționale credite în sumă de 40 de miliarde de dolari. Economia acestor state, astfel, n-a fost asanată, dar, în cele din urmă, sfera economică în genere și-a pierdut independența. Statele amintite au devenit dependente de creditele din partea instituțiilor financiare. Autorul materialului publicat în „Dzerkalo tyjnea" compară creditele financiare cu drogurile, deoarece efectul e același – crearea unor iluzii deșarte despre realitate[2]. De exemplu, când a venit timpul întoarcerii datoriilor, Brazilia și Argentina au fost nevoite să vândă resursele energetice naționale și loturi enorme de pământ roditor. Cu alte cuvinte, infrastructura economiilor

din țările Americii Latine a trecut în proprietatea unor corporații internaționale și persoane juridice din alte zone geografice. V. Bașta subliniază că Ucraina, în momentul de față, urmează o cale asemănătoare cu cea a statelor din America Latină. Situația de pe piața hârtiilor de valoare din Ucraina se aseamănă foarte mult cu evenimentele din Federația Rusă din anul 1998. Banca Centrală a Federației Ruse ducea la sfârșitul anilor '90 ai secolului trecut o politică care se compară foarte mult cu acțiunile Băncii Naționale a Ucrainei din zilele noastre. Reamintim că, în anul 1998, prețul valutei naționale a Rusiei a crescut și a scăzut de nenumărate ori, iar în anul 1999 rubla rusească s-a devalorizat de 4 ori. Acest scenariu economic este real și în cazul statului ucrainean, subliniază ziaristul și expertul Vadim Bașta.

În acest context, publicația regională „Libertatea Cuvântului" arată că oligarhii ucraineni își pierd averea din cauza crizei economice, dar nu și influența politică. Se amintește faptul că, într-un număr din primăvara anului 2009 al revistei americane *Fobres*, Rinat Ahmetov ocupă poziția nr. 397 în lista celor mai bogați oameni din lume. Averea lui Ahmetov valorează, conform revistei *Forbes*, 1,8 miliarde de dolari, față de 7,3 miliarde anul trecut. Capitalul proprietarului „SCM" (System Capital Management) s-a prăbușit din cauza scăderii prețurilor la materiile prime, provocate de criza economică. Publicația „Libertatea Cuvântului" ne spune că Ahmetov a cedat titlul celui mai bogat om din Ucraina, lui Viktor Pinciuk, proprietarul principal al grupului internațional de investiții și consultări „EastOne", care ține sub control un număr mare de întreprinderi în domeniul siderurgiei. Pinciuk deține trei posturi de televiziune și un cotidian republican. Averea ginerelui fostului președinte Leonid Kucima este estimată la 2,6 miliarde de dolari. „Libertatea Cuvântului" informează cititorii despre Igor Kolomoiskyi, proprietarul grupului „Privat", precum și despre Dmytro Firtaș, unul dintre coproprietarii companiei RosUkrEnergo. Reamintim că toate aceste personalități se întâlnesc în lista celor mai influenți ucraineni, despre care s-a scris în monitoring-ul precedent al presei ucrainene (*Contextul politic și informațiile care domină*, în „Glasul Bucovinei", nr. 3, 2009).

Revista republicană „Korrespondent" (Corespondentul) din 23 octombrie 2009 analizează problemele economice din statele Uniunii Europene. Publicația informează cititorii despre conferința miniștrilor economiei și ai finanțelor din statele-membre ale UE, care a avut loc la Luxemburg. Principala problemă pusă în discuție a fost criza economică și dereglările din domeniul cursului valutar. Miniștrii au ajuns la concluzia că trebuie stimulată o scădere artificială a prețului valutei europene. Vor fi aplicate o mulțime de stimulente economice, în acest proces va fi implicată și China. Problema principală constă în aceea că dolarul american devine mai ieftin în comparație cu euro. În luna noiembrie 2009 a fost stabilit prețul de 1,5 dolari americani pentru 1 euro. Scumpirea valutei europene poate provoca probleme considerabile în economia UE, deoarece se scumpesc și bunurile materiale fabricate în statele europene. Cu alte cuvinte, marfa europeană nu poate fi vândută altor state și corporații economice în cantități convenabile pentru UE din simplul motiv al prețului înalt. Situația economică este pe placul SUA, deoarece prețul scăzut al dolarului minimalizează datoriile colosale ale Americii către alte state și instituții internaționale. În felul acesta, oficialii europeni tind să inițieze o asanare necesară economiei UE.

SFERA SOCIAL-POLITICĂ

Publicația regională „Libertatea Cuvântului" semnalează faptul că pictorul cernăuțean Anatol Fedirko a inaugurat la sfârșitul lunii octombrie în Piața Turcească din Cernăuți sculptura originală *Monumentul necunoscutului corupt*. Sculptura reprezintă o monedă cu un diametru de 90 centimetri, având înfățișat pe avers o monedă austriacă de argint din secolul al XVIII-lea, iar pe revers – cifra „1" și simbolul valutei americane. Lângă monedă este reprezentată o mână, care întinde moneda spre două palme simbolice, aparținând omului care primește mita. Anatol Fedirko a menționat că Bucovina a fost victima unor scheme corupte ale Imperiilor Rus și Otoman, atunci când a fost anexată de către Austria[3]. Pictorul a subliniat că istoricii cernăuțeni consideră că în Piața Turcească*, cu 200 de ani în urmă, „a avut loc un act de corupție", și anume, elita politică a Imperiului Austriac i-a dat reprezentantului rus, Rumeanțev, un cadou valoros (diamante, 800 de florini), iar Bucovina a devenit parte componentă a monarhiei austriece. În publicația republicană „Korrespondent" (Corespondentul) apare informația precum că Fedirko planifică să realizeze sculpturi de acest gen și în alte orașe din Ucraina. Artistul plastic Anatol Fedirko a spus: „Din vremurile acelea și până astăzi politica mare și politica mică nu s-au schimbat. S-au schimbat doar formele politicii, ea a devenit mai labilă, mai schimbătoare. Corupția înflorește îndeosebi în sfera politică a societății ucrainene... De aceea, sculptura mea este mobilă. Mâinile care iau mita pot să se miște în diferite direcții. Sculptura este dedicată unui fenomen social nemuritor"[4].

Revista „Fokus" (Focarul) analizează reclama politică din Ucraina, subliniind că informația de genul „Votați-l pe domnul Ivanov" nu reprezintă vreo manipulare psihologică. Acest mesaj este o agitație legală. La fel și informația „Fără de domnul Ivanov soarele n-o să mai răsară", care este, de fapt, nu o manipulare, ci mai degrabă o minciună. Iar dacă oamenii aud la radio informații despre răsăritul soarelui și în urma acestui fapt ei sunt dispuși să-l voteze pe domnul Ivanov, atunci manipularea electorală prinde. Publicația este de părerea că politicienii tind să folosească în discursurile lor o mulțime de cuvinte populare, manipulatorii, și anume, „noi", „ei", „cineva". Oamenii politici se străduiesc să nu vorbească despre probleme concrete, ci despre noțiuni abstracte („criza economică", „toate problemele"). Expertul Vasyl Stryga consideră că metodele de manipulare politică, bazate pe frică, nu mai sunt eficiente. De aceea, politicienii tind să folosească mai mult umorul. Frica și umorul se bazează pe emoții, și nu pe logică, iar presa nu tinde să reflecte politica într-o manieră critică. Din aceste considerente, electoratul crede în „adevăruri politice" numai atunci când nu analizează evenimentele.

Din revista republicană „Profil", în articolul *Pisicile negre ale marii politici*, aflăm despre superstițiile politicienilor ucraineni. Publicația susține că politica ucraineană s-a transformat într-o agenție de consultații cu vrăjitorii. Majoritatea parlamentarilor cred că în încăperea Radei Supreme domină o energie spirituală negativă. Unii deputați o numesc „atmosferă a instabilității" sau „anomalie

---

* Afacerea de la 1774 cu privire la raptul Bucovinei, încheiată între cele două Imperii – Austriac și Rus – se cunoaște în istoriografiile ucraineană și română, dar faptul că anume la Cernăuți, în Piața Turcească, s-au desfășurat aceste evenimente, nu prea este cunoscut de istorici. De aceea, pentru a susține această afirmație, trebuie citat documentul în cauză.

naturală". În acest context, publicația „Glavred" (Redactor-şef) publică un articol, solicitat politologului ucrainean Andriy Ermolaev, directorul Centrului de Cercetări Sociale „Sofia". Expertul ucrainean consideră că problemele, conflictele şi evenimentele scandaloase din politică pot compensa vacuum-urile informaționale din societate. Ucraina, cu părere de rău, suferă mult în urma unor crize sociale. Ermolaev susține că politicienii sunt un element aparte din această maşină socială bolnavă. Dar nu parlamentarii au provocat probleme sociale. „Bolile societății" au fost generate de dispariția treptată a normelor culturale şi de criza morală care domină Ucraina. Aceste probleme reprezintă o barieră considerabilă pentru democrația ucraineană şi pentru dezvoltarea societății în genere. Ermolaev consideră că „e bolnav organismul social, care se pare că mai degrabă o să se destrame definitiv, decât o să renască". Societatea ucraineană nu poate fi modernizată numai cu ajutorul metodelor parlamentare de activitate. Soluționarea problemelor sociale nu poate să aibă loc fără implicarea intelectualității ucrainene şi a sociologilor în procesul de elaborare a politicilor publice. Cu alte cuvinte, politologul ucrainean pledează pentru un dialog eficient între societate şi stat.

Andriy Ermolaev a relatat şi despre relațiile dintre societate şi mass-media. El consideră că uneori ziariştii nu simt limitele informaționale şi reflectă unele evenimente care n-ar trebui să aparțină în întregime publicului, deoarece unele procese social-politice negative pot să provoace alte procese şi fenomene similare datorită legităților informaționale. Ermolaev reaminteşte cititorilor că încă nimeni n-a putut contrazice un adevăr politic rostit de filosoful german Hegel: „Fiecare popor merită acel conducător pe care îl are". Cu părere de rău, în Ucraina, acest adevăr este privit din alte puncte de vedere. Societatea ucraineană suferă de o criză a culturii normative, care duce la dispariția limitelor între ce e bine şi ce e rău, după cum subliniază politologul şi sociologul ucrainean, de aceea oamenii politici consideră că dialogul cu mass-media n-are nici o importanță. Modelul sociocultural de dezvoltare a societății este lipsit de viziuni politice integre, analitice. Societatea nu cunoaşte idealuri culturale, ci numai fragmente ale acestora. Mai mult decât atât, sociologii consideră că dispariția normelor culturale induce la o apariție ilogică a rudimentelor culturale din trecut. Din acest punct de vedere, „electoratul se comportă ca un grup de supuşi, şi nu ca un grup de cetățeni conştienți"[5]. Ermolaev susține că societatea tinde să analizeze politica în maniera politicienilor. Grupurile sociale se mulțumesc de faptul că oamenii politici creează scenarii de luptă parlamentară, guvernamentală etc. pentru ca populația să mai uite de promisiunile manipulatorii ale elitei politice. Este vorba de o problemă a societății civile în genere. Această problemă constă în absența unor procese şi calități sociale de bază. Este vorba de absența criticii culturii instituționale şi reflecției informaționale alternative. Politologul ucrainean remarcă faptul că în Ucraina nu pot fi găsite practici şi forme solide ale democrației participative. Populația nu încearcă să soluționeze problemele social-politice şi economice actuale, fiindcă consideră că e de vină elita politică. „Eu cred că piramida politică din Ucraina e dominată de un eşalon secund de lideri". Eşalonul cel mai bun, în viziunea lui Ermolaev, a rămas la Moscova. De aceea, „în Ucraina are loc o degradare de tip feudal".

Andriy Ermolaev.

Ermolaev afirmă că elita politică trebuie să recunoască unele lucruri semnificative. El a declarat: „Societatea din secolul al XXI-lea nu s-a format numai pe baza secolului al XVII-lea, ci s-a consolidat ca societate, sprijinindu-se pe generațiile din veacul al XX-lea". De aceea, politologul ucrainean susține că societatea are nevoie de o reactualizare culturală şi politică bazată pe viziunea şi mentalitatea socială din secolul al XX-lea. Cu părere de rău, în Ucraina se cultivă o absență de interes față de idealurile secolului trecut, ceea ce înseamnă că la un moment dat o să aibă loc o ruptură socială colosală între generații. Ermolaev critică „viziunea feudală" care domină dialogul politic din Ucraina. El consideră că societatea ucraineană trebuie să renunțe la unele atitudini incorecte față de sistemul politic. Viziunea socială asupra oamenilor politici care conduc statul, considerați nişte factori de decizie neschimbători, este un rudiment feudal al atitudinilor politice. Numai în Europa medievală regii puteau numi religia oficială, simbolurile statului, zonele de influență ş. a. Ermolaev crede că victoria politică permite politicienilor să realizeze unele drepturi, aceasta, însă, nu înseamnă că apare o dominație politică absolută. Politologul ucrainean are o atitudine sceptică față de teoria de circulație a elitelor. Circulația elitelor este, de fapt, o modificare a paradigmelor de dezvoltare socială. De exemplu, istoricii ruşi explică dezvoltarea Imperiului Rus în secolul al XIX-lea prin creşterea numărului de filosofi, scriitori, poeți care au creat ideea națiunii ruse. Pe de altă parte, intelectualitatea rusă de atunci reprezenta nu elita, ci contra-elita socială. Filosofii şi scriitorii ruşi susțineau ideea națiunii ruse, dar nu susțineau Imperiul Rus ca subiect politic. Idealul lor era contradictoriu. Ermolaev susține că exemplul Rusiei combate argumentele teoriei despre circulația elitelor. În Ucraina are loc acelaşi proces. Statul nu încearcă să renască idealuri umane, culturale, ci mai degrabă creează simboluri politice. Ermolaev scrie despre căzăcime ca despre un simbol politic „contradictoriu din punct de vedere psihologic, care a dat naştere aristocrației maloruse"[6]. Această

modă socioculturală poate dezechilibra şi mai mult sistemul. Dominaţia invenţiilor culturale şi istorice va provoca o atitudine specifică în rândurile liderilor politici ucraineni. Ermolaev consideră că modernizarea societăţii poate avea loc peste vreo zece ani, cu condiţia că elita şi populaţia se vor consolida şi vor începe realizarea unor noi proiecte sociale de dezvoltare.

Ziarul republican „Deni" (Ziua) publică un interviu al lui Ivan Kapsamun, solicitat matematicianului dr. Iaroslav Iaţkiv, membru al Academiei Naţionale Ucrainene de Ştiinţe, în care acesta mărturiseşte, printre altele, că în societatea ucraineană nu mai funcţionează „filtrul cultural de bază" – morala. În pofida acestui fapt, „corabia statului ucrainean a ales calea spre democraţie". Problema principală a statului ucrainean constă, în opinia lui Iaţkiv, în absenţa adevărului. De aceea, elita ucraineană nu este capabilă să influenţeze viaţa politică a societăţii. Academicianul ucrainean îl citează pe scriitorul Ivan Dziuba, care a spus câţiva ani în urmă că elita politică din Ucraina se compune din fosta nomenclatură comunistă, iar ideologia de consum a început să domine societatea. Are loc o suprapunere de factori nefavorabili bunăstării sociale.

Iaţkiv remarcă faptul că în Ucraina modernizarea trebuie să fie realizată în conformitate cu conceptele liberale, ale căror noţiuni de bază sunt independenţa, democraţia, economia de piaţă. Modernizarea statului ucrainean nu este, însă, convenabilă Federaţiei Ruse. „Din punct de vedere al Federaţiei Ruse, edificarea unui nou imperiu poate fi realizată fără elaborarea politicilor actuale, adică fără realizarea intervenţiilor militare. Existenţa unei democraţii cât de slabe în Ucraina reprezintă un pericol pentru Rusia autoritară"[7]. E limpede că factorul rus n-o să dispară foarte degrabă din spaţiul informaţional şi politic ucrainean. Iaţkiv susţine că nu există un dialog eficient între Ucraina şi Rusia, iar politicienii ucraineni nu sunt profesionişti şi nu cunosc mecanismele de apărare a intereselor naţionale. Iaţkiv a povestit despre vizitele sale la Moscova, Kazani şi alte oraşe din Rusia. El susţine că în societatea rusă mai pot fi întâlnite unele elemente politice democratice. De exemplu, în sfera informaţională activează publicaţia „Novaia gazeta", care critică conducerea politică din stat şi produce unele mesaje informaţionale constructive. Savantul ucrainean ajunge la concluzia că „Rusia nu poate exista în condiţiile regimului democratic".

Publicaţia „Korrespondent" (Corespondentul) din 23 octombrie 2009 informează cititorii despre legităţile de funcţionare a mecanismelor din cadrul spaţiilor de comunicare presă-societate prin intermediul articolului Esterei Dison, directorul corporaţiei „Edventure Holdings", în care scrie că în zilele noastre oamenii trebuie să verifice informaţiile publicate în presă. Societatea care analizează evenimentele are toate şansele să devină cu adevărat democratică. Dison consideră că articolele publicate în reviste şi ziare îndeplinesc unele funcţii comerciale. Ea relatează despre o legitate stranie, la prima vedere. În anii '90 ai secolului trecut, în presa din Federaţia Rusă au fost publicate o mulţime de materiale, în care se povestea că untdelemnul are o influenţă negativă asupra sănătăţii consumatorilor. Oamenii care analizează presa s-au dus grăbiţi la piaţă şi au cumpărat untdelemn în cantităţi mari, deoarece peste o săptămână această marfă s-a scumpit şi a devenit până la urmă deficitară. Cu alte cuvinte, în presă domină o serie de factori nefavorabili menţinerii echilibrului social. Cu părere de rău, fiecare

om poate fi ziarist, dar nu fiecare om poate fi devotat adevărului ziaristic. Mai mult decât atât, sfera informațională iese de sub controlul societății. Ester Dison atrage atenția că mijloacele de informare în masă au obișnuința să nu verifice informațiile. De aceea, „e timpul să devenim mai sceptici"[8].

RELAȚIILE INTERNAȚIONALE ȘI POLITICA GLOBALĂ

Revista „Dzerkalo tyjnea" (Oglinda săptămânii) din 3 octombrie 2009 publică studiul analitic al politologului ucrainean Vadim Karasiov, intitulat *Sfârșitul erei postsovietice*, din care reiese că, în anul 2009, în lume au avut loc transformări geopolitice considerabile. Modificările politice au avut și continuă să aibă loc începând cu dispariția Uniunii Sovietice ca imperiu comunist. În douăzeci de ani de independență politică, statele care au ieșit din componența URSS-lui și-au irosit capitalul postsovietic și sunt în căutarea unor căi noi de legitimare politică. Primul stat care a fost capabil să-și creeze o bază teoretică de legitimare politică a fost Federația Rusă. Aceasta tinde să răspândească ideile care o legitimează ca putere regională și globală asupra spațiilor informaționale din fostele state comuniste. De fapt, Rusia tinde să demonstreze că suveranitatea statelor postsovietice depinde de configurația geopolitică și de relațiile internaționale care domină pe glob. Din aceste considerente, politologul ucrainean consideră că se apropie sfârșitul erei postsovietice. În acest context, el introduce noțiunea de capital postsovietic care a fost actual pe parcursul celor douăzeci de ani de polivalență diplomatică (1989–2009), iar acum n-are nici o însemnătate politică. Karasiov descrie procesul de militarizare treptată a lumii postsovietice. „Dacă în Europa au loc procese de diminuare a prezenței militare și de folosire la scară largă a instrumentelor diplomatice, atunci Federația Rusă inițiază în spațiul postsovietic un proces invers celui descris mai sus – renunțarea la metodele diplomatice și majorarea prezenței militare"[9], scrie politologul ucrainean. În urma acestui fapt, statul ucrainean are doar de suferit, deoarece strategiile de securitate națională încă nu s-au acomodat la cerințele de tip european, iar situația geostrategică din spațiul postsovietic nu mai corespunde proiectelor europene de securitate. Karasiov crede că în viziunea elitei politice și militare din Federația Rusă, relațiile internaționale pot fi caracterizate cu ajutorul noțiunilor teoretice preluate din lucrările filosofului englez din secolul al XVI-lea T. Hobbes. Acesta compara statele cu niște organisme vii, care se dezvoltă, cresc și sunt, de fapt, niște himere politice foarte straşnice. În viziunea lui Karasiov, Rusia mai crede că statele mondiale sunt niște himere mari, iar statele mai mici trebuie să fie dependente de primele. Este vorba de o mentalitate geopolitică rusească. Rusia va colabora în continuare cu Germania, Franța și Italia, fiindcă le socotește state cu o mare influență regională. Mai mult decât atât, Vadim Karasiov este de părerea că Rusia încearcă să colaboreze și cu Polonia pentru a nu permite Ucrainei să devină membră a structurilor euroatlantice. E limpede că Rusia vrea să țină sub control procesele geopolitice din spațiul postsovietic. Spre deosebire de această viziune geopolitică, susține Vadim Karasiov, sistemul de securitate de tip european nu cunoaşte asemenea noțiuni ca „state mici" sau „state mari". De aceea, sistemul de tip european este cu mult mai eficient și corespunde intereselor naționale ale statului ucrainean.

Vadim Karasiov descrie două tendințe informaționale din spațiul media ucrainean. Prima tendință constă în hiperbolizarea pericolului politic care vine din partea Federației Ruse. Karasiov încearcă să analizeze materialele publicate de directorul Institutului Național al Securității din cadrul Consiliului Securității și Apărării Naționale, Volodymyr Gorbulin, care accentuează că în viitorul apropiat Rusia va încerca de mai multe ori să influențeze procesele politice din Ucraina. Acest fapt, în viziunea lui Gorbulin, reprezintă un mare pericol pentru securitatea națională a statului ucrainean. A doua tendință constă în renunțarea Ucrainei la procesele de integrare europeană. Unii experți și oameni politici sunt de părere că statul ucrainean trebuie să se dezică de ideea aderării la structurile europene de securitate, deoarece acestea nu mai corespund intereselor naționale și „spiritului vremii postsovietice". Karasiov critică ultima tendință informațională. Politologul ucrainean consideră că orice idee de asociere politică de tip internațional poate crea un consens de bază în rândurile elitei politice și economice din Ucraina. Deci, societatea ucraineană are nevoie de un consens politic durabil, care va fi capabil să genereze o serie de politici publice menite să minimalizeze influențele nefavorabile securității naționale. Cu alte cuvinte, Ucraina nu trebuie să renunțe la ideea integrării europene. Cu părere de rău, principalii actori de pe scena marii politici ucrainene nu consideră problemele din politica externă a statului ca fiind importante și esențiale. Karasiov scrie că Tymoşenko, Ianukovyci, Tyhipko, Iațeniuk ș. a. sunt fermi convinși că problemele din sfera politicii externe a statului au să dispară de la sine. Convingerea politicienilor ucraineni este foarte primejdioasă pentru securitatea națională, menționează politologul ucrainean.

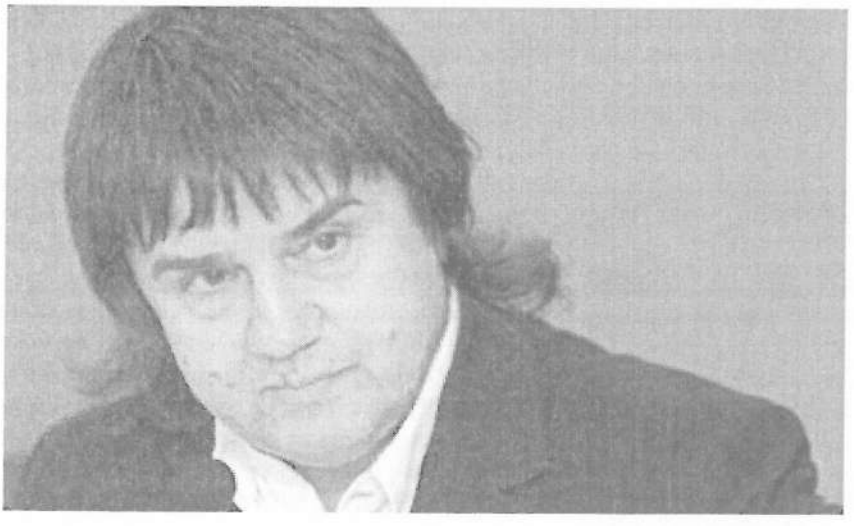

Vadim Karasiov.

Dacă analizăm tendințele din spațiul media descrise de Karasiov, ajungem la concluzia că mesajele informaționale create de Gorbulin și alți adepți ai primei tendințe au influențat, totuși, opiniile politice din societatea ucraineană. De aceea, suntem nevoiți să reflectăm și să monitorizăm ideile lui Gorbulin. În „Dzerkalo

tyjnea" din 19 septembrie 2009 a fost publicat studiul lui Gorbulin, *Marele nostru vecin a decis. Ce să facă Ucraina mai departe?* Expertul ucrainean descrie procesul de modernizare social-politică şi economică din Federaţia Rusă care nu corespunde modelului liberal de dezvoltare. Începând cu anul 1999, liderii politici din Rusia au început să renunţe la liberalism ca bază ideologică şi strategică a dezvoltării societăţii. Venirea la putere a preşedintelui Vladimir Putin a dus la o modificare radicală a conceptului de modernizare. Putin a iniţiat o serie de politici care au provocat consolidarea sferei sociale. Începând cu anul 2008, în Rusia a fost instalată o „democraţie binară", care constă în coexistenţa institutului prezidenţial puternic cu institutul guvernamental. Sistemul de relaţii Putin–Medvedev s-a dovedit a fi până la urmă destul de eficient. Motivul confruntării globale cu SUA a dispărut în anul 2009, după venirea la putere în America a preşedintelui Barack Obama. Gorbulin consideră că Rusia n-a trecut încă la realizarea proiectului de dominaţie regională. Expertul ucrainean susţine că Rusia este cointeresată în sporirea treptată a influenţei asupra Kievului. „Politica agresivă a Rusiei faţă de Ucraina nu depinde de acţiunile statului ucrainean... schimbarea radicală a strategiilor din politica externă a Ucrainei nu va provoca o modificare a politicii ruse". Gorbulin scrie că Kremlinul este conştient de faptul că „fereastra ucraineană" va fi deschisă până în anul 2015, deoarece atunci va avea loc o eventuală schimbare a elitei politice ucrainene şi va fi realizat scenariul de venire la putere a unor oameni tineri. Pe de altă parte, nu se ştie cât timp UE şi SUA vor fi indiferente faţă de situaţia din spaţiul postsovietic. De aceea, Rusia trebuie să acţioneze cât mai rapid. În *Conceptul de politică externă a Federaţiei Ruse* şi în *Strategia securităţii naţionale a Rusiei* se vorbeşte despre stoparea procesului de aderare a Ucrainei la alianţa NATO şi de „apărarea intereselor populaţiei vorbitoare de limbă rusă din Ucraina"[10]. Pentru a rezista presiunilor din partea Rusiei, Gorbulin propune ca elita ucraineană să se unească cu scopul de a menţine echilibrul socio-politic din ţară. Expertul ucrainean în domeniul politic îl citează pe istoricul rus Olga Zubkova, care a cercetat politica externă a URSS-lui în perioada stalinistă. Olga Zubkova scrie că în anii '30 ai secolului trecut, I. Stalin dorea să ţină sub control asemenea state ca Lituania, Letonia şi Estonia. Stalin, însă, nu avea un plan concret de acţiuni politice. Deciziile erau adoptate *ad-hoc*. În statele cu o elită politică consolidată şi cu un echilibru social bine conturat, influenţa sovietică era cu mult mai mică decât în statele cu o elită duşmănoasă. I. Stalin, de fapt, se folosea de problemele şi conflictele din interiorul statelor amintite. De aceea, în zilele noastre, continuă Gorbulin, Ucraina are nevoie de o elită politică unită. În acest context, Gorbulin este de părere că trebuiesc anulate amendamentele constituţionale din decembrie 2004 care au diminuat influenţa preşedintelui Ucrainei asupra societăţii.

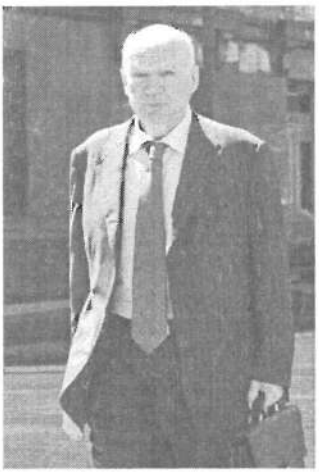

Volodymyr Gorbulin.

Revista republicană „Fokus" ne spune că rating-ul preşedintelui actual al SUA, Barack Obama, a scăzut cu 9%. În primăvara anului 2009, rating-ul

liderului american era de 62%,iar în toamna aceluiaşi an – 53%. Mai mult decât atât, în toamna anului 2008, indiciul de susţinere a şefului Casei Albe constituia 78%. Deci, a avut loc o minimalizare radicală a susţinerii din partea societăţii. Sociologii consideră că acest proces a fost provocat de insuccesul iniţiativelor prezidenţiale de soluţionare a problemelor din domeniul ocrotirii sănătăţii. În afară de aceasta, cetăţenii SUA nu sunt mulţumiţi de creşterea nivelului şomajului din ţară. Revista „Fokus" citează publicaţia „The Telegraph", care ne aduce la cunoştinţă că această cădere a rating-lui prezidenţial din lunile iulie–octombrie 2009 e cea mai mare din ultimii cincizeci de ani.

NOTE

1 Oleksandr Iaţuni, *Mintea goală,* în „Dzerkalo tyjnea", nr. 37, 3 octombrie 2009, p. 12.
2 V. Başta, *Dependenţi de droguri – minunea economică ucraineană pentru aleşi*, în „Dzerkalo tyjnea", nr. 38, 10 octombrie 2009, p. 12.
3 *Monumentul necunoscutului corupt a fost dăruit Cernăuţiului de artistul plastic Anatol Fedirko*, în „Libertatea Cuvântului", nr. 34, 23 octombrie 2009, p. 1.
4 *În Cernăuţi a fost inaugurat „Monumentul necunoscutului corupt"*, în revista „Korrespondent", http://ua.korrespondent.net/ukraine/1006716.
5 *Andriy Ermolaev: „În Ucraina are loc o degradare de tip feudal"*, în „Glavred", http://www.glavred.info/archive/2009/10/21/181421-1.html.
6 Idem.
7 Ivan Kapsamun, *Iaroslav Iaţkiv: „Noi am pierdut filtrul necesar – morala"*, în „Deni", nr. 191, 23 octombrie 2009.
8 Ester Dison, *E timpul să devenim mai sceptici*, în „Korrespondent", nr. 40, 23 octombrie 2009, p. 52.
9 Vadim Karasiov, *Sfârşitul erei postsovietice*, în „Dzerkalo tyjnea", nr. 37, 3 octombrie 2009, p. 4.
10 Volodymyr Gorbulin, Oleksandr Lytvynenko, *Marele nostru vecin a decis. Ce să facă Ucraina mai departe ?*, în „Dzerkalo tyjnea", nr. 35, 19 septembrie 2009, p. 5.

SUMMARY

In the autumn of 2009, the Ukrainian press devoted a great deal of attention to options and means for modernising Ukrainian society. The informational vacuums were easily located by journalists and experts in the political and economic field. They criticised the actions of Ukrainian politicians and attempted to influence the epicentres of political decision-making. A number of nationalist magazines published interviews with political scientists and sociologists. Each expert in these respective fields expressed his opinions with regard to possible modernisation of Ukrainian society. For example, political scientist Andriy Ermolaev argued that society tends to analyse politics in the manner of the politicians. Social groups content themselves with the fact that politicians create scenarios of parliamentary, governmental etc. struggle, in order for the populace to forget the manipulative promises made by the political elites. Here, it is a matter of the problem of civil society in general.

Academician Yaroslav Yatskiv considers that in Ukrainian society the "basic cultural filter" – morality – is no longer operative. In spite of this fact, "the ship of Ukrainian state has chosen the path towards democracy". The main problem of the

Ukrainian state resides in the absence of truthfulness, says Yatskiv. This is why the Ukrainian elite is no longer capable of influencing society's political life. Ukrainian political scientist Vadim Karasyov considers that the end of the post-Soviet era is nigh. In his book *The End of the Post-Soviet Era*, he introduces the notion of "post-Soviet capital", which was current over the course of the twenty years of diplomatic polyvalence (1989–2009), but now no longer has any political significance.

In this way, in the autumn of 2009, in the Ukrainian media the dominant information reflected events from the socio-political sphere and tried to put forward various scenarios for modernisation of society. It is worth mentioning that the messages from the press can be classified according to two broad categories. On the one hand, in the media there was information that fell perfectly within the liberal concept of socio-economic development. On the other hand, some authors put forward a national vision of political and economic development of society that does not correspond to the liberal models.

RĂZBOIUL MOLDO-POLON DIN 1497*. OPINII ŞI INTERPRETĂRI

Florin Pintescu

Suceava

Războiul moldo-polon din anul 1497 reprezintă un exemplu clasic de conflict asimetric între două state inegale ca resurse materiale şi umane, practicând principii diferite de purtare a războiului. Moldova din vremea lui Ştefan cel Mare era depăşită sensibil la capitolul resurse materiale şi umane de puternicul său vecin, Uniunea polono-lituaniană. Cu toate acestea, Moldova atinsese în vremea lui Ştefan cel Mare apogeul puterii şi gloriei sale militare, în vreme ce regatul polon urma să ajungă la acest rezultat mai târziu (ultimele trei decenii ale secolului XVI şi primul deceniu al secolului XVII).

Introducerea acestui articol prezintă succint trăsăturile esenţiale ale organizării militare şi ale artei militare din Moldova şi Polonia sfârşitului de veac XVI. În continuare, sunt puse în evidenţă mobilurile diplomatice şi militare ale acestui război şi, totodată, sunt prezentate succint operaţiunile militare propriu-zise. Articolul se încheie cu o serie de consideraţii generale asupra conflictului ce a avut drept punct culminant bătălia din Codrul Cosminului. Preponderent analitic, acest articol insistă puţin asupra desfăşurării relaţiilor diplomatice şi politico-militare propriu-zise. Cititorilor interesaţi de aprofundarea acestor aspecte le sunt indicate principalele lucrări reprezentative ale istoriografiei române şi polone.

Organizarea militară a Moldovei din epoca lui Ştefan cel Mare a constituit un subiect predilect de cercetare pentru istoricii români, fie că este vorba de structurile militare permanente (*oastea ce mică*), fie că este vorba de mobilizarea generală a bărbaţilor valizi să poarte arme (*oastea cea mare*)[1].

Arta militară moldovenească din vremea lui Ştefan cel Mare era prin excelenţă defensivă, ilustrându-se mai cu seamă printr-o strategie şi tactică eficace împotriva oştilor maghiare, otomane sau polone, superioare numeric şi mai bine înzestrate cu armament. În opinia generalului Radu Rosetti, această strategie şi tactică se caracteriza prin existenţa a patru elemente:

a. acoperirea eficace a frontierei ameninţate, fixarea inamicului printr-o retragere voită şi rezistenţe succesive, hărţuirea şi uzarea acestuia;

b. atragerea inamicului în interiorul ţării, unde bunurile erau sistematic distruse, spre un defileu sau teren care-l împiedica să profite de superioritatea sa numerică şi de cavaleria sa;

c. contraatacul brutal, având drept scop distrugerea şi nu determinarea retragerii inamicului, executat după fixarea sa pe teren şi anularea superiorităţii lui numerice;

d. urmărirea îndârjită[2].

---

* Anul acesta, la 26 octombrie, de Sfântul Dumitru, se împlinesc 512 ani de la bătălia care a avut loc în Codrii Cosminului de lângă Cernăuţi, dintre voievodul Moldovei Ştefan cel Mare şi regele Poloniei Ioan Albert (Jan Olbracht).

Bazându-se pe oştirea sa, ale cărei trupe de elită erau formate preponderent din cavalerie, „marele voievod român s-a angajat într-o luptă care implica un uriaş efort militar şi politic, mobilizarea tuturor resurselor româneşti, găsirea unor forme şi metode noi de acţiune la scară strategică şi tactică, în sfârşit, o amplă politică de alianţe pe plan internaţional"[3]. Veridicitatea acestei aprecieri a fost confirmată cu prisosinţă în timpul campaniei moldo-polone din anul 1497.

Oastea polonă din a doua jumătate a secolului al XVI-lea trecuse printr-un amplu proces de reorganizare. Înfrângerea Ordinului Cavalerilor Teutoni şi transformarea acestuia în vasal al Coroanei (1466) făcea inadecvată folosirea unei forţe masive de cavalerie grea, de tip medieval, foarte potrivită însă în lupta în contra trupelor acestui ordin monastico-militar. Cu toate acestea, armata polonă rămânea în a doua jumătate a secolului al XV-lea o armată feudală, cu o preponderenţă clară a cavaleriei în organizarea sa. Cavalerişti poloni de atunci fie purtau armură completă, după modelul medieval, fie erau lăncieri în semiarmură, arcaşi echipaţi cu cuirase sau luptători dotaţi cu coif şi scut.Potrivit estimărilor specialiştilor, Polonia putea ridica atunci la luptă 50 000 de cavalerişti aleşi iar Lituania alţi 20 000. În practică, aceste cifre nu au fost însă niciodată atinse. Firesţe, Polonia putea recurge în a doua jumătate a secolului al XVI-lea la mobilizarea generală (*pospolite ruszenie*) a nobilimii[4], procedeu greoi, care lăsa practic ţara descoperită mai cu seamă în faţa raidurilor repezi ale cavaleriei tătare.

Pentru a se remedia acest neajuns, în anul 1490 se creează o forţă de „apărare curentă" (*obrona potoczna*), compusă din aproximativ 2 000 de oşteni, în vederea protejării Rusiei Roşii de incursiunile tătarilor[5]. De exemplu, în martie şi aprilie 1501, existau în cadrul acestei forţe 13 rotmiştri (căpitani) care conduceau 11 steaguri de cavalerie, formate din 2 150 de oameni[6]. Sistemul „apărării curente" a fost perfecţionat în primele trei decenii ale secolului următor. Începând cu anul 1529, comandanţii militari ai Coroanei au decis dispunerea în poziţii strategice, judicios alese, a circa 1 000 – 2 000 de cavalerişti aleşi, împărţiţi în trei corpuri, cu misiunea iniţială de a supraveghea şi distruge unităţile tătare mici, răspândite în incursiuni. Zonele de dispunere a acestor cavalerişti erau cu grijă alese, astfel încât ei erau capabili să-şi unească rapid forţele împotriva unor unităţi tătare mai mari[7].

Spre deosebire de arta militară moldovenească, în esenţă defensivă, arta militară polonă de la sfârşitul veacului al XV-lea prezenta serioase valenţe ofensive. Acest lucru era favorizat în principal de existenţa unei nobilimi numeroase, ce putea furniza, prin tradiţie, contingente însemnate de cavalerie (armă prin excelenţă ofensivă) şi a unei artilerii puternice.

Războiul moldo-polon din 1497 pune în evidenţă confruntarea dintre cele două tipuri de artă militară feudală (moldovenească şi polonă) oarecum opuse. Moldovenii ies învingători din acest război în principal datorită folosirii judicioase a diplomaţiei, în combinaţie cu luptele de apărare şi ambuscadă. Sau, cum arăta istoricul militar polon Zdisław Spieralski, deşi Ştefan cel Mare era ameninţat de vecini puternici, „nu o dată" i-a ameninţat şi el, datorită „ambiţioasei şi foarte elasticei politici externe" a sale. El a ştiut, înconjurat fiind de trei puteri – Ungaria, Turcia, Polonia – să aibă două dintre ele în calitate de aliaţi, fiind în luptă deschisă cu a treia putere[8].

Războiul moldo-polon din anul 1497 a fost amplu tratat în lucrări fundamentale ale istoriografiei române[9] şi polone[10], în principal pe baza principalelor izvoare de epocă. Reprezentative sub acest ultim aspect sunt în principal cronicile polone redactate de Marcin Bielski (completată şi reeditată ulterior de către fiul său, Joachim Bielski)[11], Matei de Miechów[12], Bernard Wapowski[13] şi Marcin Kromer[14], cronica germană a lui Liborius Nacker[15] şi, bineînţeles, cronica română a lui Grigore Ureche[16]. Informaţii de primă mână oferă şi *Cronicile slavo-române*[17], ca şi *Cronica Moldovei de la Cracovia*[18], descoperită destul de recent de către neobositul cercetător Constantin Rezachevici.

Fapt destul de rar în ceea ce priveşte evenimentele militare din sud-estul Europei medievale, bătălia de la Codrul Cosminului este menţionată şi într-o recentă lucrare reprezentativă a istoriografiei occidentale[19].

Această bătălie, ca şi întreg războiul moldo-polon din 1497, a fost condiţionată de o seamă de evenimente diplomatice, expuse succint în continuare. Astfel, în anul 1485, după ce pierduse Chilia şi Cetatea Albă, Ştefan cel Mare se decide să presteze în persoană, la Colomeea, omagiul vasalic faţă de regele Cazimir al Poloniei. Acest rege nu i-a oferit însă suficiente forţe militare cu care să lupte pentru recuperarea acestor cetăţi, astfel că Ştefan cel Mare s-a hotărât să presteze jurământ de vasalitate faţă de Ungaria. Acest lucru este descris personal de către bătrânul voievod al Moldovei în următorul fel: „Eu recunosc că răposatului rege (Cazimir IV – *n. n.*) m-am închinat ca ocrotitorului meu, căruia de multe ori i-am cerut protecţie şi ajutor, ca să nu ajung tributar turcilor, dar m-a părăsit şi nu m-a ocrotit şi astfel am fost silit să plătesc tribut turcilor. Dar acum am aruncat un os între doi câini (regele Ungariei şi cel al Poloniei – *n. n.*) ca să se mănânce între ei. Vreau să văd: care va învinge, acela să fie domnul meu"[20].

Înainte de a intra în dependenţă faţă de Ungaria, ca vasal, Ştefan cel Mare a fost dezlegat de către papa Inocenţiu VIII de jurământul de vasalitate prestat la Colomeea[21], pentru a nu putea fi acuzat de felonie. În mod firesc, gestul papei nu i-a determinat pe poloni să nu păstreze resentimente faţă de Ştefan cel Mare. La aceste resentimente se adaugă şi incursiunile moldoveneşti din Pocuţia (1488–1491) iniţiate de către Ştefan cel Mare. În cadrul acestor incursiuni, un rol de seamă l-a jucat enigmaticul Muha (prezentat în izvoare în mod contradictoriu: om simplu sau nobil, chiar dregător militar al lui Ştefan cel Mare; moldovean sau rus din Galiţia)[22]. Evident, aceste incursiuni au determinat adăugarea unei noi piese la „dosarul" resentimentelor lui Jan Olbracht (Ioan Albert) faţă de Ştefan cel Mare.

În consecinţă, la congresul de la Levoča (Slovacia) din aprilie 1494, s-a putut vehicula ideea alungării lui Ştefan cel Mare de pe tronul Moldovei. Practic, la acest congres al fraţilor Jagiełło (regele Vladislav al Boemiei şi Ungariei, regele Ioan Albert al Poloniei, prinţul Sigismund şi cardinalul Frederic, alături de cumnatul lor, Frederic de Hohenzollern, markgraf de Brandenburg-Baden) s-a discutat în public despre păstrarea păcii dintre Polonia şi Ungaria, însă, în secret, despre posibilitatea unui război cu turcii şi despre alungarea lui Ştefan cel Mare şi înlocuirea sa cu prinţul Sigismund[23].

În mod practic, istoricii români consideră că dorinţa de înlocuire a lui Ştefan cel Mare cu Sigismund a fost motivul principal al declanşării războiului moldo-polon din 1497.

Cauzele acestui război sunt însă altfel prezentate în lucrările reprezentative, recente, ale istoriografiei polone. În mod practic, istoricii poloni consideră că Ioan Albert avea intenția să poarte un război împotriva turcilor, prin cucerirea Chiliei și Cetății Albe, iar acest plan nu a putut fi dus la îndeplinire, deoarece Ștefan cel Mare devenise tributarul turcilor. În acest context, se consideră că războiul cu turcii presupunea eliminarea lui Ștefan cel Mare. În calitatea de ipoteză se ia în calcul și dorința lui Ioan Albert de a-l înlătura de pe tronul Moldovei pe acest voievod.

Tomul III al lucrării reprezentative *Wielka Historia Polska* (Marea istorie a Poloniei), intitulat *Dzieje Polski Późnośredniowiecznej 1370–1506* (Istoria Poloniei medievale târzii), apărut la Cracovia în 1998, oferă amănunte interesante privind împrejurările politico-diplomatice și militare privind declanșarea și desfășurarea conflictului moldo-polon din 1497.

Descriindu-se preliminariile declanșării acestui conflict, se arată că Ungaria era gata să coopereze cu Polonia în proiectata campanie antiotomană, cu condiția ca aceasta să se facă în înțelegere cu Ștefan, vasalul lor, iar „îndoielile (părții polone – *n. n.*) referitoare la caracterul vasalității voievodului au făcut ca planificatul război turcesc să se transforme în conflictul polono-moldovenesc. Așa că, în istoriografia secolului al XVI-lea, ca și în cea a secolelor XIX–XX, au apărut diferite păreri privitoare la scopurile expediției de la Marea Neagră din 1497. O parte dintre cercetători era de părere că Olbracht, sub deviza cruciadei antiturcești, masca doar intenția îndepărtării voievodului trădător de pe tron și urcării în locul lui a prințului Zygmunt (Sigismund – *n. n.*). Alții considerau că expediția a fost făcută în scopul de a redobândi Chilia și Cetatea Albă și de a-i îndepărta pe turci de la granițele Poloniei și Lituaniei, și doar neloialitatea lui Ștefan i-a obligat pe poloni să întoarcă armele împotriva lui. Incertitudinile de mai sus nu pot fi tranșate până la capăt, totuși ambele atitudini nu se exclud reciproc, problema turcă și cea moldovenească fiind strâns legate între ele. Chiar dacă scopul lui Olbracht ar fi fost doar înlocuirea lui Ștefan cu Zygmunt, conflictul cu Turcia ar fi fost inevitabil. Deviza redobândirii Chiliei și Cetății Albe era destul de populară în Polonia, căci ocuparea lor de către turci a influențat negativ situația economică a Poloniei. Tendința de a-i îndepărta pe otomani din cele două cetăți era pe deplin justificată"[24].

Veștile despre pregătirile polone l-au îngrijorat pe Ștefan, care a declarat că e gata să acționeze împreună cu oastea Coroanei din momentul în care ea se va afla pe malul Dunării[25]. În continuare, se încearcă acreditarea tezei că Ștefan și-a dovedit „felonia" față de Jan Olbracht, făcând inevitabil conflictul cu acesta.

„Comparând potențialul militar al Poloniei și Turciei în contextul presupuselor planuri de a-l urca pe tronul voievodal pe prințul Zygmunt, (Ștefan) a decis totuși, în momentul decisiv, să treacă de partea sultanului. Deci, l-a anunțat pe Baiazid II de pregătirile militare poloneze. În consecință, încă înainte de începerea expediției, turcii, tătarii și moldovenii au pustiit împrejurimile Colomeei și Haliciului. La începutul lui august, când armata polonă a trecut granița Moldovei, solii voievodului l-au declarat (pe acesta – *n. n.*) supus turc, iar lui Olbracht i-au cerut să-și retragă imediat armata. Regele a considerat acea declarație drept încălcare a fidelității vasalului și solii au fost închiși la Lvov. Campania nu putea fi continuată fără înfrângerea lui Ștefan: războiul turcesc s-a transformat deci în unul moldovenesc"[26].

Aceste considerații sunt contrazise însă de izvoarele din epocă. Ştefan cel Mare dorea să participe la războiul cu turcii şi să ajute inițial oastea polonă cu provizii, însă, firește, nu putea fi de acord cu invadarea Moldovei şi cu înlocuirea sa. Cronica lui Bielski surprinde foarte bine această situație.

Astfel, în această cronică se arată că „trimițând iscoade să afle unde-i regele Albrecht, Ştefan a văzut că ai noştri au pornit de la Lwow spre Pocuția şi nu spre Camenița, pe unde trecea drumul cel mai scurt spre Chilia şi Cetatea Albă. A trimis atunci Ştefan trei soli dintre cei mai de frunte, ca să-l întrebe pe rege, dacă intră în Moldova ca prieten sau ca vrăjmaş. Căci dacă merge împotriva turcilor, atunci putea să ia alt drum, mai scurt, spre Chilia, pe care drum Ştefan e gata să trimită hrană, însă dacă a venit să cucerească Moldova îi va părea regelui totdeauna rău de aceasta. Regele s-a supărat pentru această solie îndrăzneață şi a poruncit să puie mâna pe soli şi să-i trimită la Lwow, călcând astfel un drept recunoscut de toată lumea că solul e slobod pretutindeni"[27].

După acest act diplomatic pripit şi ostil, Ştefan cel Mare şi-a arătat aptitudinile de diplomat, infinit superioare față de cele ale lui Ioan Albert. În mod concret, el a reuşit izolarea Poloniei, dobândind aliați şi câştigând detaşat bătălia diplomatică înainte de a câştiga victoria militară. Sau, cum se conchide în lucrarea mai sus citată (*Wielka Historia Polska*), „s-a ajuns la o alianță turco-tătaro-munteano-moldo-maghiară unică în felul ei, împotriva Poloniei"[28]. În acest context, înfrângerea polonilor şi pieirea unui număr important de nobili în acest conflict – „pe vremea regelui Olbracht a pierit nobilimea/şleahta" (*Za króla Olbrachta wyginęła szlachta*)[29] a fost – în opinia noastră – decis diplomatic înainte de a fi decis militar.

Într-o lucrare reprezentativă a istoriografiei polone, aflată la a şasea ediție în 1999, sunt oferite câteva date succinte – sensibil deformate din punct de vedere al interpretării adevărului istoric – privitoare la conflictul moldo-polon din 1497. Astfel, se arată că „de la începuturile domniei sale, Jan Olbracht a planificat o mare expediție împotriva Turciei, cu gândul şi la țărmul Mării Negre. Poate că a intenționat şi să-l urce pe tronul Moldovei pe fratele său mai tânăr Zygmunt. Când în 1497 a intrat în Moldova, în fruntea cavalerilor polonezi, voievodul Ştefan cel Mare s-a declarat vasal al turcilor. Față de aceasta, monarhul a trecut la asediul Sucevei, totuşi sub presiunea Ungariei a trebuit să se retragă. În pădurile Bucovinei, detaşamentele moldoveneşti au atacat pe cei în retragere şi le-au provocat mari pierderi. Atunci a apărut zicala «pe vremea regelui Olbracht a pierit nobilimea/şleahta». Înfrângerea lui Olbracht a zguduit societatea poloneză, cu atât mai mult cu cât incursiunile tătarilor şi moldovenilor, ce se repetau de la victoria lui Ştefan, distrugeau zonele de frontieră ale Regatului Poloniei"[30].

În tot cazul, Ştefan cel Mare nu s-a declarat vasal al turcilor în 1497, iar Cronica lui Bielski (vezi *supra*) surprinde – repetăm – foarte bine ideea lui Ştefan cel Mare de a ajuta cu hrană oastea polonă – însă numai în cazul în care aceasta pleca efectiv la luptă în contra turcilor.

Războiul moldo-polon din 1497 comportă trei faze principale: asediul infructuos al cetății Suceava de către trupele polone (26 septembrie – 19 octombrie)[31], bătălia din Codrul Cosminului (26 octombrie)[32], lupta de la Lențeşti – Şipenițul Moldovenesc[33] şi lupta de la Vadul Prutului[34].

Asediul Sucevei de către forţele polone, căruia i-a pus capăt armistiţiul mijlocit de Bartholomeo Drágffy (voievodul Transilvaniei), sosit în sprijinul lui Ştefan cel Mare cu 12 000 de oşteni[35], este descris plastic de către Grigore Ureche: „Iară în 26 (septembrie – *n. n.*), marţi, de cătră sară, au început a bate cetatea şi au bătut pregiur dânsa trei săptămâni şi zioa şi noaptea şi nimica n-au folositu... Aşa ţara strângându-să, iară, din cetate cât putiia să apăra şi ce răsipiia leşii zioa cu puşcile, noaptea astupa gaurile şi le întăriia, de le era munca lor în zadar, iară pre afară, unde afla leşi răşchiraţi direptu hrana, îi lega şi îi tăia, de nu era volnici nici într-o parte să iasă. Mai multu strica loruşi decâtu celor închişi, că în toate/zileli să adăogia lipsa flămânziciunii"[36].

Bernard Wapowski descrie admirabil acţiunile de hărţuială aplicate de Ştefan în 1497 armatei polone care asedia infructuos Suceava. Astfel, el i-a lovit de mai multe ori pe cei însărcinaţi cu aprovizionarea cu furaje şi a interceptat drumul pe care trebuiau să sosească proviziile din Polonia cu numeroşi călăreţi, astfel încât tabăra regelui polon (de la Suceava – *n. n.*) părea împresurată şi începuse (acolo) să se simtă foametea[37].

Odată încheiat armistiţiul, Ştefan cel Mare a insistat ca trupele polone să se retragă din Moldova pe acelaşi drum pe care veniseră, „să nu mai strice ţara pre alt loc"[38]. Suntem de acord cu aprecierea lui Constantin Rezachevici şi Dan Căpăţână că „Ştefan urmărea probabil ca regele să se retragă pe drumul pe care venise ... nu atât pentru a salva altă parte a ţării de pustiiri, ... ci pentru a putea organiza din vreme atacul asupra oştii polone pe un drum ştiut. *Cercetarea terenului dovedeşte că în realitate oricare ar fi fost drumul de întoarcere al polonilor între oraşul Siret şi Prut (circa 45 km), el se afla înscris într-un perimetru prea mic pentru a nu fi fost pustiit deja în prima parte a campaniei.* ... Deci motivul invocat pentru retragerea polonilor pe acelaşi drum ca la venire, spre a nu produce pagube în alte părţi, nu-şi găseşte o justificare temeinică. ... Considerăm deci că în realitate Ştefan a pus condiţia retragerii polonilor prin aceleaşi locuri pentru a organiza capcana din Codrul Cosminului, a pedepsi astfel printr-un «bellum juste» injuria adusă prin cotropirea Moldovei şi a da o lecţie fostului său suzeran (*subl.n.*)"[39].

Bătălia de la Codrul Cosminului (amplă ambuscadă pusă la cale într-un teren împădurit) a comportat trei faze distincte.

Iniţial, oastea polonă era fracţionată în trei corpuri distincte ce s-au deplasat prin Codrul Cosminului. În faţă se deplasau tunurile grele de asediu şi bagajele regale. În urma acestora se deplasau gărzile regale (cu regele însuşi, bolnav, aflat într-o trăsură), urmate de restul oştirii. Restul oştirii (cel de-al treilea corp de trupe) era compusă în cea mai mare parte din nobilime şi îi avea în ariergardă pe mercenari şi cavalerii teutoni[40].

În prima fază a bătăliei, cavalerii teutoni, mercenarii şi nobilii sunt atacaţi la intrarea în Codrul Cosminului de trupele lui Ştefan cel Mare, găsindu-şi scăparea în tabăra de care unde poposiseră în timpul nopţii, situată în vecinătatea pădurii. Tabăra de care este asediată de către moldoveni.

În a doua fază a bătăliei, cavaleria grea din garda regelui, care se afla în acel moment la mijlocul pădurii, vine în ajutorul taberei de care atacate. Acest contraatac, dat cu forţe proaspete la ieşirea din pădure, în câmp deschis, a fost încununat de succes.

În faza a treia a bătăliei, forțele moldovene sunt respinse pentru scurt timp, garda regelui se retrage, iar polonii atacați reușesc să ajungă avangarda polonă (primul corp de trupe), cantonată la ieșirea din pădure, lângă satul Cosmin. În cursul bătăliei au căzut foarte mulți nobili poloni, care și-au pierdut și o parte a artileriei. În a doua parte a zilei de 26 octombrie și pe 27 octombrie, oastea polonă s-a regrupat, iar pe 28 octombrie s-a retras spre Cernăuți, fiind continuu urmărită de către moldoveni[41].

Marcin Bielski descrie un procedeu militar folosit de moldoveni după ambuscada parțial reușită din Codrul Cosminului, în timpul urmăririi oștii polone: „Într-o noapte fiind vânt, ei (moldovenii – *n. n.*) au aprins iarba în jurul taberei noastre, care n-a ars numai fiindcă ai noștri (polonezii – *n. n.*) au cosit repede iarba dimprejur"[42].

Între timp, în ajutorul oștii regale sosea un ajutor de 600 cavaleri mazovieni, despre care regele Ioan Albert nu avea cunoștință. Acești cavaleri au fost însă nimiciți înainte ca ei să poată ajunge la oastea regelui (28 octombrie 1497)

Stanisław Sarnicki (1530–1598?), în lucrarea *Stanislai Sarnicii Annales sive de origine et rebus gestis Polonorum et Litvanorum libri VIII*, sugerează că acțiunea de nimicire a corpului de cavaleri mazovieni a fost întreprinsă de vornicul Boldur la Lențești – Șipenițul Moldovenesc. În viziunea sa, mazovienii „necunoscând felul acelor (al moldovenilor – *n. n.*) de luptă prin păduri" au fost înfrânți[43].

O ultimă bătălie dintre forțele moldovene și polone s-a dat pe 30 octombrie 1497, la trecerea Prutului. Moldovenii nu au reușit să împiedice însă trecerea acestui râu de către forțele polone demoralizate. Oștenii poloni care scăpaseră cu viață din această campanie au fost licențiați (lăsați la vatră) pe data de 5 noiembrie, lângă Tulmacz[44].

La finele acestei prezentări succinte inserăm concluziile – absolut obiective – asupra mobilurilor și desfășurării războiului moldo-polon din 1497, formulate în *Cronica Moldovei de la Cracovia*:

„Ioan Albert devenind mai apoi rege, voia să ajungă stăpânul Moldovei. Planul pentru aceasta fusese făurit la Lublau (Levoča) în Ungaria, la Congresul pe care Vladislav, fratele său, regele Boemiei și al Ungariei, îl avu cu el. S-a hotărât să fie alungat Ștefan din Moldova și să fie dată această provincie fratelui lor Sigismund. Pentru a înșela mai bine pe Ștefan, se lansă zvonul că se pregătea războiul împotriva turcilor. Ștefan trebuia să dea ajutor, și i se promise Basarabia (în fapt, ținutul Buceag, cu teritoriile Chiliei și Cetății Albe – *nota editor Constantin Rezachevici*), dar acesta știa bine ce se urzea, fiind de asemenea informat de către unguri, care, temându-se că Moldova să nu fie pentru totdeauna smulsă de la acest regat și unită Poloniei împotriva tratatelor, ațâțau pe acest principe împotriva polonilor. Ștefan, văzând că marșul polonilor trecu prin Pocuția, întrebă pe rege dacă venea ca prieten sau ca dușman, regele fără să răspundă continuă marșul, dar această campanie fu nefericită. Ungurii și regele însuși rugară pe regele Poloniei să lase în pace Moldova pentru ca locuitorii ajunși la capătul răbdării să nu cheme în ajutor pe turci. Asta îndemnă pe regele Poloniei la un armistițiu, și armata polonă se întoarse, dar aceasta, jefuind în drumul său niște sate, fu urmărită de Ștefan, care o învinse în întregime în Bucovina"[45].

Din punct de vedere al desfășurărilor militare, războiul moldo-polon din 1497 oferă o serie de concluzii interesante.

Din punct de vedere strategic, Ştefan cel Mare a reuşit să creeze o coaliţie de forţe redutabilă împotriva polonilor (moldoveni, turci, tătari, munteni şi maghiari), câştigând practic bătălia diplomatică înainte de a dobândi victoria militară. Ştefan cel Mare, totodată, a evitat să fie încercuit într-un loc închis (cetatea Suceava), păstrându-şi libertatea de manevră. În plus, a conceput planul de campanie în aşa fel încât oastea polonă să nu-şi poată pune în valoare principala sa forţă de şoc: şarja cavaleriei grele în câmp deschis. Când nu a reuşit să împiedice acest lucru (faza a doua a bătăliei din Codrul Cosminului), şarja efectuată de cavaleria grea din garda regală nu a putut fi oprită de către moldoveni[46].

Din punct de vedere tactic, Ştefan cel Mare a apelat în războiul din 1497 la apărarea unui punct fortificat (cetatea Sucevei), atacul prin surprindere împotriva trupelor însărcinate cu aprovizionarea, ambuscada în zona împădurită (bătălia de la Codrul Cosminului poate fi considerată, practic, o imensă ambuscadă), atacul direct cu forţe superioare numeric (lupta de la Lenţeşti-Şipeniţi), urmărirea sistematică a inamicului (după asediul Sucevei).

Drept concluzie generală, se poate conchide că în cursul anului 1497 Ştefan cel Mare s-a dovedit un strateg şi un tactician net superior lui Ioan Albert. În baza acestei superiorităţi, el a pus în valoare în mod strălucit principiile artei militare moldoveneşti din vremea sa – prin excelenţă defensivă, anulând totodată atuurile recunoscute ale armatei polone din vremea sa – capacităţile ofensive.

Istoriografia polonă contemporană continuă să susţină un punct de vedere divergent faţă de cel al istoriografiei române în ceea ce priveşte războiul moldo-polon din 1497. În general, istoricii poloni consideră că Ştefan cel Mare este vinovat de declanşarea acestui conflict între creştini datorită faptului că s-a supus sultanului, trădând astfel legământul de vasalitate faţă de Coroana polonă depus la Colomeea în 1485. La acest fapt se adaugă, potrivit aceleiaşi viziuni, obstinaţia de a dobândi cu orice preţ Pocuţia.

Analizând războiul moldo-polon din 1497, istoricii români consideră că Ştefan cel Mare a jucat totalmente rolul unui cavaler *sans peur et sans reproche*, ocultând faptul că acesta a oferit două pretexte serioase de război polonilor: prădarea Pocuţiei în perioada 1488–1491 şi anularea jurământului de vasalitate de la Colomeea, urmată de trecerea în vasalitatea Ungariei.

Considerăm că interpretarea divergentă a cauzelor acestui conflict se datorează unghiului de vedere diferit sub care este privit de istoricii poloni şi români. Istoricii poloni privesc această situaţie mai mult din punct de vedere juridic, al dreptului vasalic, iar istoricii români din punct de vedere al interesului de stat.

Din punct de vedere juridic, Ştefan cel Mare a depus la Colomeea un jurământ vasalic, care-l obliga la ascultare faţă de Coroana polonă. În plus, regele Cazimir al IV-lea i-a oferit ajutorul militar cu care a câştigat bătălia de la Cătlăbuga (cei 3 000 de cavaleri greu înarmaţi, *cataphractari*). În consecinţă, istoricii poloni consideră că duplicitatea şi jocul de basculă practicat ulterior de Ştefan cel Mare între Polonia, Ungaria şi Turcia echivala cu felonia. Aceiaşi istorici trec însă sub tăcere faptul că papa, instanţa supremă a lumii catolice, l-a dezlegat de jurământul depus în 1485. Totodată, ei nu insistă asupra faptului că regele Jan Olbracht dorea explicit înlăturarea de pe tron a lui Ştefan cel Mare.

Ilona Czamańska are o opinie mult mai nuanțată asupra acestui subiect. În viziunea sa, „țelul principal" al lui Ștefan cel Mare era obținerea unei „suveranități naționale integrale". În continuare, se arată că domnul Moldovei l-a ales pe regele Ungariei în calitate de suveran după ce „relațiile politice cu Polonia au încetat să fie utile pentru Moldova". În sfârșit, doamna Ilona Czamańska subliniază că „în ciuda existenței formale a relației feudale (de vasalitate – *n. n.*) cu Polonia și mai târziu cu Ungaria, hospodarul (Ștefan cel Mare – *n. n.*) a fost cel care a decis asupra formei acestei relații. El și-a ales suveranul, care, în funcție de circumstanțe, era cel mai bun pentru Moldova..."[47].

Din punct de vedere al interesului de stat, Ștefan cel Mare nu a prestat omagiul vasalic personal de bunăvoie (evitase acest lucru multă vreme), ci silit de pierderea Chiliei și a Cetății Albe. Pentru a conserva independența țării sale a intrat ulterior în combinații diplomatice cu Ungaria și Imperiul Otoman. Acest pas a fost determinat și de faptul că Ștefan cel Mare nu a primit un ajutor eficient din partea Poloniei, cel puțin pentru recuperarea Chiliei și Cetății Albe. În consecință, istoricii români consideră că Ștefan cel Mare a jucat, în 1497, rolul unui conducător de oști care a condus un război drept, de apărare a țării.

În viziunea noastră, analiza contextului diplomatic și al desfășurărilor militare din 1497 îndreptățește această opinie.

NOTE

1 A se vedea în special I. Ursu, *Ștefan cel Mare domn al Moldovei de la 12 Aprilie 1457 până la 2 Iulie 1504*, București, 1925, cap. VIII „Oastea", p. 344–371; Radu Rosetti, *Essais sur l'art militaire des Roumains*, București, 1935, p. 28–75; Nicolae Stoicescu, *Curteni și slujitori. Contribuții la istoria armatei române*, București, 1968, *passim*;Manole Neagoe, *Puterea militară a Moldovei în a doua jumătate a secolului al XV-lea,* în „Studii și materiale de muzeografie și istorie militară", nr. 2–3, 1969–1970, p. 62–75; Alexandru Constantinescu, *Instituții militare în Țările Române (secolele XIV–XVI)*, în „Studii și articole de istorie", 21, 1973, p. 117–124; Sergiu Iosipescu, Victor Eskenasy, *Schiță a structurilor militare medievale din Țările Române*, în *File din istoria militară a poporului român*, vol. IV, București, 1977, p. 38–62;Vasile Milea, Ștefan Pascu et al. (coordonatori), *Istoria militară a poporului român*, vol. II, capitolele XI și XII, București, 1986, p. 482–533; Al.Gh. Savu, *Ștefan cel Mare. Campanii*, București, 1982, p. 23–42; Radu Rosetti, *Istoria artei militare a românilor până la mijlocul veacului al XVII-lea*, ediție îngrijită, studiu introductiv și note de Petru Otu, București, 2003, p. 107–242.

2 Radu Rosetti, *Essais sur l'art militaire des Roumains*, București, p. 75–76; idem, *Istoria artei militare a românilor până la mijlocul veacului al XVII-lea*, p. 239–240.

3 Vasile Milea, Ștefan Pascu et al. (coordonatori), *Istoria militară a poporului român*, vol. II, București, p.363.

4 Janusz Sikorski (redactor științific), *Zarys dziejów wojskowości polskiej do roku 1864*, tom. 1, Warszawa, 1965, p.257.

5 http://www.jasinski.co.uk/wojna/develop/dev01.htm

6 Janusz Sikorski (redactor științific), *op. cit.*, p.300.

7 Wiesław Majewski, *The Polish Art of War in the Sixteenth and Seventeenth Century*, în J.K. Fedorowicz, Maria Bogucka, Henryk Samsonowicz (editori), *A Republic of Nobles. Studies in Polish History to 1864*, Cambridge University Press, 1982, p. 191.

8 Zdisław Spieralski, *Awantury moldawskie*, Varșovia, 1967, p. 46–47.

9 Șerban Papacostea, *Țelurile campaniei lui Ioan Albert în Moldova (1497). Un nou izvor*, în „Revista de istorie", tom. XXVII, 1974, nr. 2, p. 257–262; Constantin Rezachevici,

Dan Căpățână, *Campania lui Ștefan cel Mare din 1497 împotriva regelui Ioan Albert. Bătălia din Codrul Cosminului*, în Ilie Ceaușescu (coordonator), *File din istoria militară a poporului român. Studii*, vol. 3, București, 1975, p. 38–70; Gheorghe Duzinchievici, *Războiul moldo-polon din anul 1497. Critica izvoarelor*, în „Studii și materiale de istorie medie", vol. VIII, 1975, p. 9–61; idem, *Precizări referitoare la războiul moldo-polon din anul 1797*, în „Revista arhivelor", LVI, 1979, I, p. 67–71; Al. Gh. Savu, *Ștefan cel Mare. Campanii*, p. 178–203; Vasile Milea, Ștefan Pascu et al. (coordonatori), *op. cit.*, p. 344–353 (autor: Constantin Rezachevici); Ștefan S. Gorovei, Maria Magdalena Székely, *Princeps omni laude maior. O istorie a lui Ștefan cel Mare*, Centrul de cercetare și documentare „Ștefan cel Mare" al Sfintei Mănăstiri Putna, 2005, p. 319–343.

10 Tadeusz Korzon, *Dzieje wojen i wojskowości i Polsce*, tom. 1, *Epoka przedrozbiorowa*, ediția a doua, Lwów – Warszawa – Kraków, 1923, p. 196–208 (lucrare clasică de istorie militară polonă); Zdzisław Spieralski, *Po klęsce bukowińskiej 1497 roku. Pierwsze najazdy Turków na Polskę*, în „Studia i materały do Historii Wojskowości", IX, partea I, Warszawa, 1963, p. 45–58; Ilona Czamańska, *Mołdawia i Wołoszczyzna wobec Polski, Węgier i Turcji w XIV i XV wieku*, Poznań, 1996, p. 167–184; Jan Pieszczachowicz (redactor-șef), *Wielka Historia Polska*, tom. 3 (redactor: Krzysztof Baczkowski), *Dzieje Polski Późnośredniowiecznej 1370–1506*, Kraków, 1998, p. 246–292.

11 Marcin Bielski, *Kronika, to jest historia świata*, Kraków, 1564; Joachim Bielski, *Kronika polska nowo przez Joach. Bielskiego syna jego wydana*,Kraków, 1597. Informațiile privitoare la Moldova au fost traduse în G. I. Nastase, *Istoria moldovenească din Kronika Polska a lui Bielski (traducere)*, în „Cercetări istorice" (Iași), nr. 1, 1925.

12 Maciej z Miechowa, *Chronica Polonorum*, ediția a doua, Cracoviae, 1521; idem, *Lectiones variantes primae editionis (anni 1519) Chronicae Polonorum*, în *Scriptores Rerum Polonicarum*, tom. II, Kraków, 1874. Traducerea în limba română a unor pasaje semnificative din această cronică în N. I. Orghidan, *Ce spun cronicarii streini despre Ștefan cel Mare*, Craiova, 1915.

13 Józef Szujski (editor), *Kroniki Bernarda Wapowskiego z Radochoniec*, część ostatnia (ultima parte), în *Scriptores Rerum Polonicarum*, tom. II, Kraków, 1874.

14 Marcin Kromer, *De origine et rebus gestis Polonorum libri XXX*, Basileae, 1568. Traducerea în limba română a unor pasaje semnificative la N.I. Orghidan, *Ce spun cronicarii streini despre Ștefan cel Mare*, Craiova, 1915.

15 Liborius Nacker, *Tagebuch über den Kriegszug des Hochmeisters Johann von Preussen gegen din Türken im Jahre 1497*, în *Scriptores Rerum Prussicarum*, V, Leipzig, 1874.

16 Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, ediție îngrijită, studiu introductiv, indice și glosar de P.P. Panaitescu, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1955.

17 *Cronicile slavo-române din sec. XV–XVI publicate de Ion Bogdan*, ediție revăzută și completată de P.P. Panaitescu, București, Editura Academiei, 1959.

18 *Cronica Moldovei de la Cracovia – secolul XIII – începutul secolului XVII –* , textul inedit al unui autor polon anonim, studiu introductiv, ediție, note și bibliografie de Constantin Rezachevici, București, Editura Meronia, 2006.

19 David Brownstone, Irene Franck, *Enciclopedia războaielor din anul 100 000 î. Hr. până în prezent*, traducere de Magda Lucian, București, 2005, p. 203.

20 Ioan Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, vol. II, București, 1913, p. 474.

21 Ștefan S. Gorovei, Maria Magdalena Székely, *op. cit.*, p. 261–262, cu bibliografia problemei și părerile împărțite asupra acestei situații.

22 *Ibidem*, p. 274–282, cu izvoarele și istoriografia problemei (inclusiv acțiunile lui Muha).

23 *Ibidem*, p. 291–292, cu izvoarele de epocă (Matei din Miechow, Martin Bielski și Bernard Wapowski) care certifică ideea înlocuirii lui Ștefan cel Mare cu Sigismund.

24 Jan Pieszczachowicz (redactor-șef), *op. cit.*, p.289.

25 *Ibidem*, p. 290.

26 *Ibidem*, p. 291.

27 G.I. Nastase, *op. cit.*, p. 127–128.

28 Jan Pieszczachowicz (redactor-şef), *Wielka Historia Polska*, tom. 3, *Dzieje Polski Późnośredniowiecznej 1370–1506*, p. 291.
29 *Ibidem*, p. 292.
30 Alicja Dybkowska, Jan Żaryn, Małgorzata Żarin, *Polskie dzieje od czasów najdawniejszych do współczesności*, ediția a şasea, Warszawa, 1999, p. 75.
31 Constantin Rezachevici, Dan Căpățână, *op. cit.*, p. 56–58 şi 70.
32 *Ibidem*, p. 59 şi 70.
33 *Ibidem*, p. 66 şi 70
34 *Ibidem*.
35 Armistițiu încheiat cel mai probabil în perioada 9–16 octombrie 1497.
36 Grigore Ureche, *op. cit.*, p. 102–103
37 *Kroniki Bernarda Wapowskiego z Radochoniec*, p. 27–28: "...pabulatoribus Polonis infesta omnia reddere, sepius cum eis decertare, viam, que ex Polonie regno ducebat et per quam commeatus in castra regia advehi debebat, numeroso equitatu insedit et omnia intercepit, ut regis Poloni obsessa esse viderentur, famesque propterea sentiri cepta sit".
38 *Ibidem*, p. 103.
39 Constantin Rezachevici, Dan Căpățână, *op. cit.*, p. 57–58.
40 *Ibidem*, p. 59.
41 *Ibidem*, p. 60–65.
42 G. I. Nastase, *op. cit.*, p. 130.
43 N.I. Orghidan, *op. cit.*, p. 68 (date despre autor) şi 69.
44 Constantin Rezachevici, Dan Căpățână, *op. cit.*, p. 67.
45 *Cronica Moldovei de la Cracovia – secolul XIII – începutul secolului XVII*, p. 146–147.
46 Constantin Rezachevici, Dan Căpățână, *op. cit.*, p. 63.
47 Ilona Czamańska, *op. cit.*, p. 364.

SUMMARY

The conclusions regarding the motives and course of the Moldavian-Polish War of 1497, as formulated in the *Chronicle of Moldavia from Krakow*, are as follows:

"Having then become king, John Albert wanted to attain dominion over Moldavia. The plan for this was forged in Lublau (Levoča) in Hungary, at the Congress that Vladislav, his brother, the King of Bohemia and of Hungary, had with him. It was decided that Stephen of Moldavia should be driven out and that the province should be given to their brother Sigismund. The better to deceive Stephen, a rumour was spread that a war against the Turks was being prepared. Stephen had to lend assistance, and he was promised Bassarabia, in fact the land of Buceag, with the territories of Chilia and Cetatea Albă (White Castle). But he knew well what was being hatched, as he was kept informed by the Hungarians, who, fearing that Moldavia might forever be torn from that kingdom and joined to Poland against the treaties, goaded the prince against the Poles. Stephen, on seeing that the advance of the Poles would pass through Pocuția, asked the king whether he came as friend or foe. The king gave no reply and continued his march, but the campaign was ill fated. The Hungarians and the king himself begged the King of Poland to leave Moldavia in peace so that the inhabitants, having reached the limits of their endurance, would not call upon the Turks for assistance. This impelled the King of Poland to an armistice, and the Polish Army went back, but plundering a number of villages en route, it was pursued by Stephen, who conquered Bukowina in its entirety."

From the point of view of its military developments, the Moldavian-Polish War of 1497 offers a series of interesting conclusions.

From the strategic point of view, Stephen the Great (Ştefan cel Mare) managed to create a coalition of redoubtable strength against the Poles (Moldavians, Turks, Tartars, Wallachians and Hungarians), in effect winning the diplomatic battle before the military victory.

From the tactical point of view, Stephen the Great made recourse, in the war of 1497, to the defence of a fortified point (the fortress of Suceava), a surprise attack against supply lines, an ambush in a forested area (the Battle of the Cosmin Woods might be regarded as a huge ambush), a direct attack with numerically superior forces (the Battle of Lenţeşti-Şipeniţi), and the systematic pursuit of the retreating enemy (after the siege of Suceava).

It may be generally concluded that during the course of the year 1497, Stephen the Great proved himself to be a strategist and tactician vastly superior to John Albert. Based on this superiority, he made brilliant use of the principles of the Moldavian military arts of his time, which were primarily defensive, at the same time cancelling out the recognised offensive advantages of the Polish army.

Contemporary Polish historians continue to promote a point of view divergent from that of Romanian historians with regard to the Moldavian-Polish war of 1497. In general, Polish historians regard Stephen the Great as having been responsible for unleashing this conflict between Christian nations due to the fact that he submitted to the Mohammedan sultan, thereby betraying his oath of fealty to the Polish crown, made in Colomeea in 1485. According to the same view, to this can also be added the stubbornness to gain Pocuţia at any price.

In assessing the Moldavian-Polish war of 1497, Romanian historians regard Stephen the Great as having wholly played the role of a knight *sans peur et sans reproche*, concealing the fact that he provided the Poles with two serious pretexts for war: the sacking of Pocuţia in the period from 1488 to 1491 and the cancellation of the oath of fealty made at Colomeea, followed by the making of an oath of fealty to Hungary.

From the juridical point of view, Stephen the Great made an oath of fealty at Colomeea, which obligated him to obey the Polish crown. Moreover, King Cazimir IV offered him the military assistance whereby he won the Battle of Cătlăbuga (three thousand heavily armed knights, *cataphractari*). However, the same historians pass over in silence the fact that the Pope, the supreme authority in the Catholic world, absolved the oath of 1485. At the same time, they do not dwell on the fact that King Jan Olbracht explicitly wished to depose Stephen the Great.

Polish historian Ilona Czamańska has a much more nuanced opinion on the same subject, namely that the "main aim" of Stephen the Great was to obtain "integral national sovereignty".

From the point of view of the interests of state, Stephen the Great was personally reluctant to make an oath of fealty and avoided doing so for a long time. He was ultimately forced to do so by the loss of Chilia and the White Fortress. In order to preserve his country's independence, he subsequently entered into diplomatic relations with Hungary and the Ottoman Empire. This step was determined by the fact that Stephen the Great did not receive efficient aid from Poland, at least to recover Chilia and the White Fortress. Consequently, Romanian historians see Stephen the Great as having played in 1497 the role of an army commander who waged a just war to defend his country.

In the view of the author of this article, analysis of the diplomatic context and the military developments of 1497 justify this opinion.

ELENA FOCA: RESPECT, ADMIRAȚIE, TRISTEȚE

Alexandrina Cernov

Cernăuți

A murit Elena Foca, directoarea şcolilor din Boian. Nu, nu este o eroare, căci, ca un om gospodar a sădit în viața sa copaci, a construit o casă, a crescut doi copii, a îndrumat în viață multe generații de elevi găsind întotdeauna pentru fiecare un sfat, o vorbă bună, a fost directoarea celor două şcoli din Boian. Elena Foca a construit în sat şi o şcoală, i-a dat un nume – Gimnaziul „Ion Neculce" – numele unui mare cărturar, a cărui memorie, datorită ei şi profesorului Vasile Bizovi, a fost înveşnicită în sat printr-un bust ridicat lângă primărie şi un basorelief – pe zidul gimnaziului. Şi tot atunci, în 1994, în satul Boian, fosta moşie a cronicarului Ion Neculce, la gimnaziu a avut loc o conferință internațională, organizată de Societatea „Mihai Eminescu", dedicată atât marelui cronicar, cât şi problemelor predării în şcoală a literaturii române din Bucovina. Tot atunci a fost lansat şi „Almanahul Societății pentru Cultura Românească «Mihai Eminescu»" din Cernăuți.

Elena Foca.

Am fost martoră a zbaterilor directoarei la inaugurarea gimnaziului: a fost un vis pe care şi l-a împlinit, a construit-o după un proiect anume, al său. Venea pe atunci adesea la catedră unde se sfătuia cu noi referitor la planurile de învățământ, la obiectele pe care urma să le introducă. Au predat atunci la gimnaziu şi profesori de la universitate, printre care îi amintim pe prof. univ. dr. Grigore Bostan, şeful catedrei şi profesoara Teodosia Chitari, ambii nu mai sunt astăzi în viață. S-au călătorit la Domnul, lăsând şi ei în urma lor generații întregi de profesori de limba şi literatura română, care predau astăzi în Boian şi în multe alte şcoli din Ucraina. Cu participarea catedrei se organizau la gimnaziu serate folclorice, întâlniri cu studenții care-şi făceau aici practica pedagogcă. Avea grijă, în acelaşi timp, şi de odihna copiilor, organizându-le excursii interesante în diferite localități din România şi Ucraina, sau odihna la mare, la Constanța. Gimnaziul a avut legături eficiente şi cu Facultatea de Biologie a universității. Pe lotul şcolii profesorii de la această facultate realizau împreună cu elevii diferite experimente pe care le descriau apoi în referate. Era o experiență interesantă, dar care nu a putut s-o desfăşoare în continuare.

În scurt timp, după ce gimnaziul începuse să funcționeze într-un ritm ascendent, directoarea a fost transferată la școala medie din centrul satului.

Doamna Elena Foca a fost nu numai un excelent pedagog și organizator, ci și un bun profesor de matematică. Matematica a fost pasiunea ei. Îmi amintesc cum îmi demonstra care sunt cele mai bune manuale de matematică, care este metoda cea mai eficientă de predare. Și în egală măsură se interesa de științele umanistice, de felul în care se preda limba și literatura română. La gimnaziu a introdus un curs de stilistică și cultivare a vorbirii, de analiză a limbajului poetic, a organizat cu ajutorul constănțenilor o bogată bibliotecă, „Tomis", iar când a fost transferată la școala medie din centru a luat-o de la început. Școala era lăsată de izbeliște. Iarăși reparații, organizarea colectivului didactic, iarăși organizarea unei biblioteci. Și tot așa, iarăși și iarăși de la început. Avea încă multe planuri de realizat. Dar... Dacă nu ar fi existat întotdeauna acest „dar". A fost mereu „controlată", împiedicată să-și îndeplinească misiunea ei principală – cea de pedagog și director. Și-a dorit o școală modernă, avea mereu planuri noi, însă în loc de ajutor trebuia să tot scrie rapoarte, să primească comisii peste comisii, care nu erau întotdeauna binevoitoare. De multe ori inițiativele ei erau stopate. Îmi amintesc cum a luptat împreună cu colectivul școlii, pentru ca să păstreze curtea școlii și brazii frumoși care urmau să fie tăiați, pentru a organiza un teren pentru jocuri distractive, ce urma să fie comercializat. Rezista ca prin minune la toate. Era o personalitate redutabilă, dând dovadă de inteligență și curaj. Nu toți au știut să aprecieze inițiativele și energia ei. Acum e târziu. O boală grea, la care nu a mai rezistat, a smuls-o dintre noi prea devreme. Avea doar 59 de ani. Se gândea să iasă la pensie, dar se tot grăbea să mai realizeze încă ceva pentru școală.

Directoarea Elena Foca în mijlocul elevilor.

În acea zi ploioasă de octombrie părea că însuși cerul plânge, văzând cum s-a strâns la casa ei tot satul, de la mic la mare. Peisajul morocănos de toamnă părea și el îndurerat. Cortegiul ce o conducea pe ultimul ei drum, de acasă până la biserică,

iar apoi la cimitir, ocupase toată şoseaua. Plângea tot satul, amintindu-şi fiecare de sfaturile şi ajutorul primit, de sufletul ei mare şi generos. Elevii aruncau în faţa catafalcului tristele flori de toamnă, crizantemele. Imaginea lor îmi aducea aminte de o altă înmormântare, când, cu mulţi ani în urmă, elevă fiind, participam la înmormântarea unui coleg de clasă ce fusese electrocutat. Era toamnă, mulţimea de crizanteme parfumase strident aerul până la cimitir. De atunci mirozna acestor flori mi se asociază cu moartea, moartea distrugătoare, moartea care se furişează pe neaşteptate.

La 1 septembrie, Elena Foca, ca întotdeauna, a deschis festivităţile primului clopoţel, i-a primit la şcoală pe cei mici, i-a felicitat pe cei din clasa a XI-a, urându-le un drum reuşit în viaţă, să se concentreze cu toată seriozitatea asupra ultimului an de studii. Şi au început să se perinde zilele încă a unui an şcolar, una după alta. Pe neaşteptate însă, sora ei Maria ne anunţă că Elena a fost operată şi doreşte să ne vadă. Cred că nu voi uita niciodată acea ultimă seară din cămăruţa de la spital. Era palidă şi nu se mai putea ridica din pat. Dar era totuşi optimistă şi se gândea la viitor.

Peste o zi s-a stins, a ars ca o lumânare.

Sora ei Maria mi-a transmis în ziua înmormântării poezia *Mesaj pentru sora*: Bătrânul nuc de tine pus, / Înfruntă toamna timpurie, / El n-a ştiut că tu te-ai dus / Şi-acum, i-am spus ca el să ştie. // Atunci de-odată-a tresărit / Şi crengile şi-a strâns cu jale. / Când a-nţeles că tu-ai murit / Şi nu te-a mai vedea în cale. // Dar noi la umbră i-am rămas / Plângem şi sufletul ne doare, / De-atunci când frunza începu / Pe cel ce l-a sădit să-l cheme. // Răspunde casa prin suspin, / Răsună-n largă depărtare / Dar morţii nu se-ntorc nicicând / Se-aşterne-ncet pe ei uitarea.

LUCIAN BLAGA (1895 – 1961)

Nicolae Georgescu

Bucureşti

„... Sunt fiu de preot – afirma Lucian Blaga în discursul său de recepţie la Academia Română din 1937, *Elogiul satului românesc* – şi toată copilăria, o fantastic de lungă copilărie, adolescenţa, întâia tinereţe, până la vârsta de douăzeci şi atâţia de ani, le-am petrecut, cu întreruperi impuse de nomadismul sezonier al şcolarului, la sat sau în nemijlocita apropiere, în orice caz în necurmat contact cu satul natal. Sufletul, în straturile cele mai ascunse ale sale, mi s-a format deci sub înrâurirea acestor puteri anonime, pe care cu un termen cam pedant m-am obişnuit să le numesc «determinante stilistice» ale vieţii colective." În această mărturisire de credinţă, Lucian Blaga numeşte cele două cauze majore ale existenţei sale intelectuale: familia şi satul. Despre sat a rămas, în mod special, cunoscutul aforism al lui Lucian Blaga, că aici s-a născut eternitatea. Va mai vorbi, tot în plenul academic bucureştean despre copilăria petrecută la sat, în termeni de asemenea memorabili: „Există un apogeu exuberant, involt şi baroc, al copilăriei, care nu poate fi atins decât în lumea satului şi există, pe de altă parte, aspecte tainice, orizonturi şi structuri secrete ale satului, care nu pot fi sesizate decât în copilărie. Cert lucru, pentru a afla ceva despre viaţa satului şi despre prelungirile ei cosmice, e greşit să iscodeşti sufletul ţăranului matur cu zarea retezată de nevoile vieţii, de mizeriile şi de cele o sută de porunci ale zilei. Pentru a-ţi tăia drum spre plenitudinea vieţii de sat trebuie să cobori în sufletul copilului. Copilăria e de altfel vârsta sensibilităţii metafizice prin excelenţă. Şi satul, ca zarişte integrală, are nevoie de această sensibilitate pentru a fi cuprins în ceea ce cu adevărat este. Copilăria mi se pare singura poartă deschisă spre metafizica satului, spre acea stranie şi firească în acelaşi timp metafizică, vie, adăpostită în inimile care bat sub acoperişurile de paie, şi oglindită în feţele bântuite de soartă, dar cu ochii atârnaţi de cer". Citite superficial, aceste mărturii par o dovadă de sămănătorism din cel mai păstos, de „păşunism" cum se mai zice; în realitate, însă, Lucian Blaga nu are niciodată în vedere satul ca decor, ci priveşte lucrurile categorial, adânc filosofic. El înţelege prin sat nu o aşezare de case şi oameni, ci un centru al vieţii pământeşti, un „sat-idee" cum zice însuşi, un fel de cetate în sensul antichităţii, o completitudine antropologică, un cumul al vieţii colective şi individuale. Lucian Blaga studiază viaţa în ipostaza ei de viaţă colectivă de la sat, din studiul adânc, contemplativ, rezultând iubirea. Această atmosferă i s-a impus în primul rând din familie, apoi din şcoală: „Ceea ce şcoala românească sau străină a adăugat cred că n-a putut să altereze prea mult o substanţă sufletească modelată după nişte tipare cu atât mai efective, cu cât se impuneau mai inconştient şi mai neîntrerupt. Şcoala felurită, a

noastră şi uneori mai puţin a noastră, mi-a înlesnit doar distanţarea contemplativă care mi-a îngăduit să vorbesc cu oarecare luciditate despre realitatea sufletească a satuluişi despre tiparele lui". Şcoala a avut-o în primul rând acasă. Tatăl său, preotul Isidor Blaga, om de aleasă cultură şi vocaţie, bun cunoscător al limbii germane (îi citea pe Kant şi pe Schopenhauer în original), şi-a numit copiii după un tipic anume: Letiţia, Lionel, Liciniu, Liviu, Longin, Lelia etc., toate numele începând cu litera L; poetul a fost al nouălea dintre ei. Mama, Ana (născută Moga), făcea parte dintr-o familie preoţească de origine aromână şi era păstrătoarea unei impresionante culturi populare din care şi tânărul Lucian s-a împărtăşit din plin. Copil fiind, a început să vorbească foarte târziu, ai săi crezându-l mut până pe la vârsta de 4 ani când şi-a dat drumul gurii. Toata viaţa a avut, însă, dificultăţi în redarea lui *r* – care, în ordine lingvistică, este vecina liquidei *l* din numele său: se poate spune că propriul nume l-a marcat puternic încât îi acaparează în spectrul sonor vecinătăţile fonetice. El însuşi mai povesteşte despre copilăria miraculoasă că avea straniul sentiment, când fugea pe plaiuri, că cerul de deasupra fuge odată cu sine: poate fi o premoniţie a lungilor, necurmatelor drumuri cărora li s-a aşternut viaţa – Lucian Blaga fiind unul dintre cei mai umblaţi scriitori ai noştri, mai ales în spaţiile europene. Lancrăm este satul unde a văzut lumina zilei, şi tot acolo, străjuită de Râpa Roşie (cum a fost dorinţa testamentară: să vadă şi din eternitate acest deal rupt), veghează astăzi statuia lui Lucian Blaga – în jurul căreia, o dată pe fiecare an, la 9 mai, se adună floarea aleasă a inteligenţei româneşti, dar şi europene şi de pe alte continente ca să-l omagieze înainte de a începe tradiţionalele colocvii despre nesfârşita lui viaţă şi operă. Într-adevăr, Lucian Blaga a devenit, oarecum, *ritual*, pentru că un ritual se petrece anual la Lancrăm, un ritual al gândului, desigur, cuvântul sub care se pot subsuma aceste întâlniri fiind acela de *cercetare*, îmbinat însă cu *dezbatere* – la care *spectacolul* se adaugă numai discret, omagial.

Revenind la elementele de biografie, trebuie amintit că începe cursul primar la 6 ani, în 1901, în satul natal şi-l continuă la şcoala săsească din Sebeş între 1902–1905. Este, apoi, elevul Liceului „Andrei Şaguna" din Braşov (1905–1914) – unul dintre cele mai bune licee româneşti din Transilvania. În 1914, când îşi dă bacalaureatul, izbucneşte primul război mondial – iar unii biografi ai lui Blaga consideră că el s-a înscris la Seminarul Teologic din Sibiu pentru a scăpa de armată şi, deci, de front. Drept este că marea majoritate a românilor transilvăneni se temeau de un destin ca cel al lui Apostol Bologa, dar această chestiune se va pune în 1916, când, intrând şi România în marea conflagraţie, şi anume chiar împotriva Austro-Ungariei din care făcea parte şi Transilvania, şansele ca românii din afara graniţelor politice să se găsească în luptă cu cei dinăuntru devin foarte mari. Acum, însă, în 1914, nu teama de dileme interioare de acest fel, nici lipsa patriotismului imperial (să nu se uite că Imperiul Austro-Ungar a încercat, cum încearcă toate imperiile, să creeze un sentiment al patriei comune prin dizolvarea specificului etnic în morala generală a imperiului) – ci simpla vocaţie interioară l-a trimis pe tânărul bacalaureat spre studiul ştiinţelor teologice. După absolvirea Seminarului Teologic (1917), Lucian Blaga urmează cursurile Facultăţii de Filozofie din Viena şi îşi ia doctoratul aici cu teza *Kultur und Erkenntnis* (pe care o va traduce în româneşte cu titlul *Cultură şi cunoştinţă* şi o va publica la Cluj în 1922). Astfel, în 1920, se conturează personalitatea lui Lucian Blaga. Mai trebuie reţinut faptul că primul

contact cu Europa, care-l marchează puternic, se realizase în 1910, când, ca elev în clasa a V-a de liceu, făcea o excursie de studii la Atena, Constantinopol, Catania şi Messina, Napoli, Pompei, Roma,Veneţia, Fiume. Cu această ocazie vede, pentru prima dată, şi Bucureştiul, mergând la Biblioteca Academiei pentru a consulta manuscrisele lui Eminescu – ordonate, atunci, de marii ardeleni care erau Ioan Bianu, Nerva Hodoş, Ilarie Chendi, St. O. Iosif: aceştia sunt cei care au dus faima operei postume eminesciene în toate provinciile româneşti, dar mai ales în Ardealul lor – ca dovadă că,tinerii liceeni de 15 ani veneau, iată, în excursie de studii ca să vadă această comoară. Peste ani, Lucian Blaga va edita *Poeziile filosofice* ale lui Eminescu, punându-le o prefaţă foarte inspirată. Acest itinerar din 1910 este important: se atinge, iată, Grecia, apoi Bizanţul – şi după aceea Italia, pentru a se închide cercul la Bucureşti. Un tânăr crescut în morala şi cultura germanică face cunoştinţă cu sudul romanic al Europei – experienţa amintind de călătoriile prin care Goethe se orienta către acelaşi sud însorit. Amintim că tot în 1910 Lucian Blaga debutează în ziarul „Românul" din Arad cu poezia *Noaptea*. Este un debut mai mult simbolic, pentru că nu este urmat de publicarea imediată a altor poezii. Data rămâne ca o însemnare pe răbojul timpului, ca un reper ori o promisiune. În fond, toţii poeţii români sunt „obsedaţi" de debutul lui Eminescu la 15 ani şi vor să-l imite când sunt în apropierea acestei vârste.

De poezie, Lucian Blaga se va ocupa intens, profesional, în anul 1919, cu un an înaintea susţinerii doctoratului vienez. Acum lucrează şi publică în presă piesă cu piesă poeziile din volumul *Poemele luminii*, care va fi tipărit în două ediţii în acelaşi an: la Sibiu, la Editura „Cosânzeana", în primăvară, şi la Bucureşti, la Editura „Cartea Românească", în toamnă. Debutul poetic al lui Lucian Blaga are o mitologie anume, sunt amintiri memorabile despre preluarea manuscrisului, fascinarea lecturii – oarecum ca şi debutul lui Eminescu reţinut de către Iosif Vulcan. Cel care i-a publicat lui Lucian Blaga primele poezii, cel care a fost oarecum Iosif Vulcan al lui, este marele filolog bucovinean Sextil Puşcariu, în revista „Glasul Bucovinei" din Cernăuţi. Mai târziu, spre deceniul patru al secolului al XX-lea, mişcarea iconarilor din Bucovina (prin revista „Iconar" condusă de Mircea Streinul) va continua această lirică a „satului-idee" şi se va revendica, între alţii, şi din Lucian Blaga. Acum, însă, în 1919, putem spune că poezia s-a născut la Lucian Blaga oarecum ca Athena din capul lui Zeus gata înarmată şi încoifată. Ea ţâşneşte, adică, dintr-o dată din suflet, oarecum fără preparaţii, fără ciorne, fără a lăsa impresia materialului lucrat, ascultând doar de clipa miraculoasă, de inspiraţie, gâlgâind de pathos vital, impresionând prin simplitate şi adâncime, prin cugetare mai ales. Volumul a fost remarcat imediat de către Nicolae Iorga, a fost premiat de Academia Română – ceea ce i-a prilejuit autorului un nou drum la Bucureşti. Aici, în capitala României Mari, îl vizitează pe Al. Vlahuţă, în casa căruia se întâlneşte cu Nichifor Crainic şi Vasile Voiculescu. Informaţia aceasta de istorie literară este mai importantă decât s-ar crede. Al.Vlahuţă era directorul ziarului „Dacia", primul ziar înfiinţat la Bucureşti de către românii din exilul ieşean după 1 Decembrie 1918. Directorul său venise în taină, cu câteva zile înainte, din zona Tecuciului, unde îşi petrecuse anii războiului, cu resurse, în scopul acesta, pentru scoaterea unui organ de presă cu numele rotundului geografic românesc, iar Vasile Voiculescu suferise rigorile războiului şi publicase poezie pe teme religioase şi patriotice în „România", ziarul de front

redactat la Iaşi de M. Sadoveanu, Cezar Petrescu, Ion Minulescu şi ceilalţi scriitori care făcuseră din condeie, arme. În toate grupurile de intelectuali români se discuta intens, imediat după 1 Decembrie 1918, despre misiunea unirii culturale a românilor din provinciile unite politic, şi în acest scop se înfiinţau reviste noi mai ales la marginea ţării, şcoli şi universităţi, se căutau formule pentru unirea legislativă, administrativă etc. Lucian Blaga se înscrie în acest curent de regenerare naţională şi, la Cluj, în 1920, va fi redactor la ziarul „Voinţa" – avându-i colegi pe Cezar Petrescu, Adrian Maniu şi Gib I. Mihăescu – pentru ca, tot aici, peste numai un an, în 1921, să participe la întemeierea „Gândirii", revistă unde va publica masiv de acum înainte, pe anumite perioade identificându-se cu numele ei – dar despărţindu-se, totuşi, în cele din urmă de ideile lui Nichifor Crainic, colegul său de redacţie.

Aceste câteva amănunte biografice din jurul debutului scriitoricesc al lui Lucian Blaga sunt necesare pentru a se înţelege că el face parte dintr-o generaţie care gândeşte binele comun şi repartizează oarecum sarcinile individual, pentru realizarea acestui bine. Altfel, s-ar putea crede că Lucian Blaga a fost un singuratic, aşa cum s-a fixat imaginea despre el în ultimii ani ai vieţii, când, după 1948 mai ales, a fost exilat la Cluj, la Biblioteca universităţii sau într-un birou al Universităţii, rupându-i-se comunicarea cu lumea sa prin interdicţia publicării sub nume propriu, făcându-l pe el însuşi să exclame într-un poem: *„Lucian Blaga e mut ca o lebădă"* – imagine care s-a generalizat, devenind oarecum emblematică. Nu a fost astfel de la început, în spaţiul şi timpul său plenar, adică în perioada interbelică, Blaga a fost foarte comunicativ, expansiv sentimental, a trăit cu şi între prieteni, a participat plenar la frământările de idei ale timpului său, a impresionat şi s-a lăsat impresionat de lumea sa.

Mai amintim că, în 1920, se căsătoreşte cu Cornelia Brediceanu, iar în anii următori publică volum după volum: *Paşii profetului* şi *Zamolxe (mister păgân)*, în 1921, *Cultură şi cunoştinţă*, în 1922, *Tulburarea apelor*, în 1923, *Filosofia stilului*, în 1924, *În marea trecere*, în 1924, *Feţele unui veac*, *Daria*, *Fapta*, *Învierea*, *Fenomenul originar*, toate acestea cinci în 1925, în diferite oraşe ale ţării (Cluj, Arad, Bucureşti), *Ferestre colorate*, 1926, *Meşterul Manole*, 1927. Din anul 1926 intră în diplomaţie, ca ataşat de presă şi consilier pe lângă Legaţia Română din Varşovia, începând o lungă carieră diplomatică ce-i va purta paşii prin întreaga Europă până în ajunul celui de-al doilea război mondial. Se poate vorbi, de acum înainte, de personalitatea lui Lucian Blaga şi mai puţin de viaţa ca viaţă. Iar în personalitatea sa intră fapta propriu-zisă şi scrisul. Lucian Blaga a fertilizat generaţiile interbelice cu scrisul său – atât cu poezia, cât şi cu teatrul, eseul ori construcţia filosofică. Desigur, despre poezia sa s-au spus cele mai multe, mai variate şi mai interesante lucruri – şi încă se mai spun. Volumul *Poemele luminii* stă la începutul unei opere poetice impresionante, care se continuă cu *Paşii profetului* (Cluj, 1921), *În marea trecere* (Cluj,1929), *Laudă somnului* (Bucureşti, 1919), *La cumpăna apelor* (Sibiu, 1933), *La curţile dorului* (Bucureşti,1938), *Nebănuitele trepte* (Sibiu,1943). După război a continuat să scrie şi să-şi ordoneze poemele în volume, dar pentru sertarul propriu, iar între 1959–1960, timp de doi ani, a definitivat ca pentru tipar (fără speranţe certe că va avea norocul să le publice cu adevărat) patru cicluri: *Vârsta de fier*, 1940–1944, *Corabia cu cenuşă*, *Cântecul focului*, *Ce aude unicornul*. Pe lângă acestea au rămas încă numeroase poeme

definitivate, în manuscris, pe care „marea trecere" de hotar de la 1961 n-a mai îngăduit ca autorul lor să le coaguleze în volume. Familia sa, însă, s-a ocupat exemplar de păstrarea şi difuzarea operei, ca şi de păstrarea memoriei vii a lui Lucian Blaga. El este unul dintre scriitorii noştri bine gospodăriţi din toate punctele de vedere – un clasic asumat plenar şi păstrat la modul exemplar.

Lucian Blaga are această încredere în volum, în rotundul care cuprinde nucleii poemelor. Poemele separate sunt ca florile unice, pe când alăturate dau organicitatea buchetului. În fragment se regăseşte întregul, într-adevăr, dar întregul are dorinţa de a se exprima ca atare. În toate compartimentele operei lui Lucian Blaga se regăseşte această dialectică dintre întreg şi parte. Relaţia ca atare a fost sesizată din mers, încă pe când autorul publica volumele sale, şi comentată mai ales în legătură cu eseurile.

Despre eseul şi teatrul blagian s-a vorbit, de asemenea, şi merită să insistăm. Pentru cultura română, eseul era o specie la fel de potrivită în perioada interbelică, ca şi nuvela pentru proză. Construcţiile mai ample, cum ar fi romanul-fluviu, nu au avut mare căutare la noi – şi, cu excepţia câtorva reuşite ce se pot număra pe degete (*În preajma revoluţiei* de C. Stere, *Cronica de familie* de Petru Dumitriu ori *Zăpezile de-acum un veac* de Paul Anghel, sau *Istorii* de Mircea Ciobanu – ca să amintim câteva titluri mai cunoscute) – încă nu are aderenţa publicului şi, mai ales, a scriitorilor. La fel în ştiinţă, studiile masive, cu subsoluri de note etajate, cu trecerea în revistă a întregii informaţii – sunt rare, sunt puţine şi neperfecţionate instrumentele de lucru (bibliografii etc). Eseul, în schimb, păstrează ştiinţa în vecinătatea literaturii, este atractiv, străluceşte de inteligenţă, scriitorul fiind informat până în vârful unghiilor, satisfacând întrebările care se pun din mers, el construieşte frumos, educând mintea. Cu Lucian Blaga, primul mare filosof român care elaborează un sistem bine articulat, coerent şi presupunând materie imensă, asistăm la un fenomen deosebit: eseurile sale desfăşoară din unghiuri diferite acelaşi ghem de idei, sunt sistemic organice, unitare. Cel care explică acest lucru excepţional este Pompiliu Constantinescu, din a cărui cronică la volumul *Ferestre colorate* de Blaga citäm un fragment: „În *Ferestre colorate* dl. Lucian Blaga oferă un mozaic de articole scurte, ocazionale, risipite în răstimp de un an în foiletoane intermitente. Fie că tratează despre *Casele româneşti*, despre *Etnografie şi artă*, despre *Studiile proverbului*, fie că vorbeşte de vizionarul Steiner, despre o expoziţie de pictură, despre colinde sau jocurile chinezeşti – tot atâtea subiecte violent diferenţiate – dl. Blaga dă o coeziune de gând acestor disparate fragmente: fenomene variate ca origine şi natură sunt interpretate prin viziunea organică a unui sistem de cugetare; elementele componente au funcţie de construcţie generală. Dl. Blaga asociază fapte, idei, acţiuni sociale şi opere de artă în fizionomia unui stil de gândire. Articolele aici adunate sunt nervuri străvezii dintr-o ideologie afirmată teoretic în *Filosofia stilului* şi *Feţele unui* veac; în *Ferestre colorate* se coboară la fapte, le integrează arhitectonic, deschizând perspective, risipind sugestii: ochiuri spre chemătoare puncte din zarea cugetării" (Pompiliu Constantinescu, *Lucian Blaga. Eseistul*, în „Viaţa literară", 5 iunie 1926, p. 3).

Tot un fragment din întreaga sa operă reprezintă şi teatrul blagian. Deşi s-a spus că acest teatru nu poate fi pus în scenă, fiind mai degrabă destinat lecturii, pentru că este poematic, încărcat de filozofie (G. Călinescu) – totuşi, în ultimul

timp, cu grijă şi atenţie deosebită, unii regizori s-au apropiat de această zonă a creaţiei lui Lucian Blaga. Autorul a vrut să refacă o întreagă mitologie tracică – din informaţia cultă, din imensa literatură populară românească, din mentalităţi populare, dar şi din legături noi între lucruri. A vrut, apoi, ca prin ideea de teatru să interpreteze ideea religioasă, mai ales misterul credinţei, dar şi misterul dogmelor religioase. Reprezentativă în acest sens este piesa de teatru *Meşterul Manole*, din 1927. Subiectul a interesat pe mai mulţi scriitori – printre care, Adrian Maniu sau Mircea Eliade – trebuind amintit, aici, că interesul venea chiar de la situaţia locului de desfăşurare a mitului: Curtea de Argeş. Devenită necropolă regală prin înhumarea, aici, a lui Carol I (1914), a Reginei Elisabeta (1916) şi a lui Ferdinand I Întregitorul (1927), Biserica Mănăstirii de la Curtea de Aregeş devine loc de pelerinaj, iar interesul pentru mitul construirii sale se răspândeşte şi începe să preocupe tot mai mult intelectualii români. G. Călinescu este acela care consideră că mitul meşterului Manole este un mit constitutiv al neamului. Piesa de teatru a lui Lucian Blaga nu discută, însă, mitul – ci-l interpretează, şi asta într-un mod cu totul surprinzător, implicând creştinismul fiinţial, cosmic, ca religie. Pentru a înţelege modul cum interpretează Lucian Blaga mitul, este suficient să facem o comparaţie între piesa sa de teatru şi balada *Meşterului Manole* pe care o cunoaştem cu toţii. Astfel, la Lucian Blaga acţiunea se deschide cu meşterul Manole, în chip de arhitect, verificându-şi planurile construcţiei şi fiind foarte descumpănit că de şapte ani încoace zidul pe care-l construieşte se tot dărâmă. El spune că a încercat să ridice acest zid peste tot: în albia râului după ce a dat apa la o parte, pentru a găsi locul cel mai curat, pe locul unui cimitir pentru ca sufletele străvechi să ajute zidirea etc. Meşterul caută peste tot cu planurile, lopata şi mistria, cu echipa sa de zidari specialişti – un singur loc, însă, nu caută, acel „zid învechit / De mult părăsit" din baladă. Momentul zidului străvechi lipseşte din piesa de teatru a lui Blaga, şi vom vedea că este semnificativă această lipsă. În mod tradiţional, zidul vechi peste care se construieşte un altul, nou, simbolizează creşterea naturală, organică oarecum, a creştinismului din celelalte religii de dinaintea sa. Pentru Blaga, însă, creştinismul nu reprezintă o asemenea evoluţie. Într-adevăr, urmărind acţiunea piesei de teatru observăm că locul adevărat al viitoarei biserici se va dezvălui singur. Este momentul când, spunându-le tovarăşilor săi visul potrivit căruia trebuie sacrificată soţia unuia dintre ei la temelia noi biserici ca să nu se mai dărâme, se prind cu toţii într-un cerc şi jură să păstreze taina, să nu-şi anunţe nimeni consoarta de consecinţele venirii ei la şantier cu mâncare. Strict, în acest moment al cercului (horei), soarele iese dintr-un nor, un porumbel alb se arată în chip de solie a Duhului Sfânt – şi meşterii văd ferestrele bisericii, uşa ei, turla – chiar pe locul unde fac ei această horă. Acesta va fi locul, acum biserica se va înălţa şi nu va mai cădea. Acest loc înseamnă, însă, sacrificiu şi jurământ. Lucian Blaga nu mai întemeiază, aşadar, creştinismul pe religiile anterioare, zidul nou pe zidul cel vechi – ci-l pune direct pe ideea de jurământ şi de sacrificiu. Consecinţa este tot în mitul astfel reinterpretat: jurământul meşterilor va fi încălcat chiar de către meşteri – deci în creştinism are cuprindere şi ideea de trădare, aşa cum şarpele este cuprins în Paradis. Creştinismul nu mai are vârstă, nu mai este istoricizat după alte religii – dar are în el omenescul, adică oamenii sunt cei care jură şi trădează, cred şi nu cred – iar uneori, ca în cazul meşterului Manole, deşi fac sacrificii, nu ştiu cui fac aceste sacrificii. Pentru că

raționamentul meșterului este limpede: Dumnezeu din ceruri nu cere jertfă omenească – atunci, cine o cere pentru ca zidul să nu se mai dărâme? Bogumil, starețul viitoarei biserici care stă lângă meșter până o va ridica, vine cu ideea eponimă (numele său evocă, într-adevăr, bogomilismul): în infinit Dumnezeu și Satanail sunt frați și unul se ajută cu celălalt, astfel că jertfa Anei lui Manole ar fi cerută de cel de-al doilea iar Domnul din ceruri i-o oferă prin Manole. Consolația meșterului Manole este de scurtă durată – ține, adică, atât cât veriga unui raționament – pentru că îndoielile sale adânci îl fac să cugete în continuare: dar dacă biserica ce se va ridica este un templu pentru Satanail? Meșterul Manole nu poate rezolva această dilemă și se va lăsa sfâșiat de ea – în final urcând în clopotniță și dându-și drumul de acolo. El nu zboară, așadar, ca Manole de pe clopotniță undeva departe, unde din trupul său se vor naște izvoare – ci, în piesa de teatru a lui Blaga, cade în interiorul construcției, urcă în cupola interioară și de acolo își dă drumul pe pavajul dinăuntru. Biserica, așadar, păstrează în sine, ca taină, și jertfa meșterului, respectiv: și jertfa sa obiectivă, pe Ana, și pe cea subiectivă, pe sine însuși.

În *Meșterul Manole* avem pusă la lucru acea „gândire mitică" pe care o teoretizează Lucian Blaga în opera sa filosofică. Cât despre această impresionantă operă filosofică, cea mai bine organizată din cultura românească, lumea savantă nu mai contenește să regrete că nu este tradusă în limbi de circulație pentru a fi cunoscută. Ea se compune din *Trilogia cunoașterii* (1943), *Trilogia culturii* (1944) și *Trilogia valorilor* (1946) – opere publicate, pe care autorul lor, în lungul răgaz de după război, când i s-a interzis scrisul public, a regândit-o în alte trepte, a reașezat-o în mai multe configurații și a completat-o. În *Dicționar de termeni filosofici ai lui Lucian Blaga* de Florica Diaconu și Marin Diaconu (Ed. Univers Enciclopedic, 2000) sunt prezentate pe larg sumarele succesive ale operei filosofice blagiene, inclusiv ale celei schițate de către autor în diferite etape. Cât despre conținutul acestei opere filosofice, cel mai indicat să-l explice este Lucian Blaga însuși, care în câteva rânduri și-a rezumat sistemul, dar cel mai limpede a făcut-o în *Prefața* la *Diferențialele divine*, carte scoasă la Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II", în 1940. Aici insistăm doar asupra unui aspect ce ar părea oarecum de suprafață: terminologia științifică blagiană. Mai exact, cuvintele din care filosoful face concepte și care stau la baza sistemului său. El vorbește de cunoaștere *luciferică* pornind de la *Luceafărul* lui Eminescu, de spațiul *mioritic* pornind de la *Miorița*, de *plai, stihial, izvodal, anabasic, catabasic, diferențiale divine;* o terminologie în care cuvinte culte de sorginte grecească ori latinească se împletesc cu altele, luate din cultura populară. Lucian Blaga vorbește, undeva, de „Kant, creatorul atâtor termeni fericiți" – și, în fond, rezumă astfel rostul filosofiei pentru memoria colectivă. Într-adevăr, aridele sale tratate științifice pot rămâne în praful primelor ediții de acum cincizeci și mai bine de ani sau pot reapare în reeditări savante: o sintagmă ca „spațiul mioritic", însă, va rămâne puternic implicată în cultură, va fascina prin conținutul ei, va invita la cugetare. *Cunoașterea luciferică* rezumă, în fond, drama lui Hyperion din poemul eminescian. Lucian Blaga construiește în sufletul spiritualității românești cu instrumentele pe care aceasta le-a construit separat, readuce în craterul vulcanului bulgării de lavă – pentru aceasta neavând altceva de făcut decât să refacă din pietre, lava interioară.

În secolul al XX-lea, mai ales către începutul lui, se căutau formule memorabile pentru biografiile exemplare. A rămas în memoria colectivă spusa lui Barbu Ştefănescu-Delavrancea despre Nicu Filipescu: „Dacă am pieri toţi şi ar rămâne el singur, rasa noastră ar fi admirabil reprezentată". A cam uitat lumea cine a fost Nicu Filipescu (mare politician român, mort în ajunul intrării României în primul război mondial, militant ardent pentru unirea Ardealului cu ţara) – dar această vorbă de duh a rămas.

Dacă ar fi să găsim un cuvânt integrator şi despre Lucian Blaga în context naţional şi universal, şi dacă am prelua acest cuvânt din biografiile sale scrise în diverse împrejurări de diferiţi critici ori istorici literari, acesta ar fi tot *reprezentare, reprezentativ*. El se verifică mai ales în ordinea personalităţii lui Lucian Blaga: ataşat de presă şi consilier pe lângă Legaţia României la Varşovia, în 1926, la 31 de ani, apoi ataşat de presă şi consilier pe lângă Legaţia României la Praga, 1927, aceeaşi funcţie având-o la Berna între 1926–1932, la Viena între 1932–1937, pentru ca între 1937–1938 să devină ministru plenipotenţiar al României la Lisabona – iată cum Lucian Blaga a traversat Europa de la răsărit la apus ca reprezentant diplomatic al României, într-o formulă politică, cea interbelică, în care cultura şi creaţia reprezentau adevărate monede de schimb sufletesc între ţări. Pe întreg acest traseu către Apus, Lucian Blaga a pus urmele românescului acolo unde a poposit, a ajutat la traducerea literaturii române, la punerea în scenă a teatrului românesc, a scris însuşi ori a chemat pe alţii să scrie despre ţară în presa pe care a găsit-o receptivă, a ţinut conferinţe publice, şi-a explicat sistemul filosofic, şi-a tradus unele poezii. N-a avut, însă, răgaz în trepidaţia interbelică să-şi traducă şi să-şi publice opera teoretică într-una dintre limbile de circulaţie ale apusului european, unde s-a implicat atât de adânc cu fiinţa, – iar în România, unde a rămas, după ultimul război mondial, izolat la Cluj, luându-i-se dreptul de a publica, s-a aşternut în jurul său tăcerea ce a dus la uitarea omenească. În plus, n-a avut norocul unei bătrâneţi lungi, ca întâmplarea, cel puţin – dacă nu necesitatea căutării – să-l fi adus de atâtea ori înaintea lumii încât din întrebări să i se fi ridicat opera la orizontul văzului omenesc: ar fi fertilizat instantaneu minţile tinere dorinice de cunoaştere. Astfel, el a fost redescoperit de către tineri după un deceniu şi mai bine de tăcere.

Lucian Blaga reprezintă – iată, şi aici termenul se impune! – intelectualul român interbelic ce a cunoscut Europa, a fost cunoscut pe bătrânul continent – dar s-a retras în ţară după război. Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Emil Cioran, Ionel Jianu – ca să amintim doar câţiva dintre numeroşii săi colegi de generaţie (ne-au venit în minte unii mai tineri decât el, dar putem da, în egală măsură, nume de intelectuali mai vârstnici) – au avut acest curaj sau această şansă şi au renăscut din ei înşişi ca intelectuali ai Europei şi ai lumii largi libere. Pe de altă parte, aici, în ţară, alţi colegi ai lui Lucian Blaga, mai tineri sau mai vârstnici, în egală măsură, au suferit detenţii forţate cărora le-au supravieţuit sau nu; cei mai mulţi şi-au lăsat oasele prin puşcăriile comuniste. Şi de asta l-a ferit destinul pe Lucian Blaga: el a îndurat izolarea, nu puşcăria.

Desigur, nu putem avea superbia lui Delavrancea să spunem că el ne-ar putea reprezenta, într-o eternitate teoretică, pe toţi. Este, însă, unul dintre cei mai buni ai noştri: altfel zis, dintre noi este, poate, cel mai bun. Pentru că este intelectualul complet al culturii române – având, pe lângă părţile necesare ale operei bine puse la punct în alcătuirea lor, şi destin, mai ales destin.

SUMMARY

This essay on Lucian Blaga outlines a number of biographical data and concentrates, above all, on some lesser-explored aspects of his work. The author focuses on Blaga the essayist and playwright. Lucian Blaga intended to recreate an entire tragic mythology, drawing upon high culture, the vast Romanian folk literature, the folk mindset, and new connections between things. *Meşterul Manole* (Manole the Master Builder) is a constitutive myth of the folk. Lucian Blaga's play does not discuss the myth, but rather interprets it. The action opens with Manole the Master Builder examining the plans of his building. The "mythical thinking" that Blaga theorises in his philosophical opus is put to work in *Meşterul Manole* (Manole the Master Builder). This impressive philosophical opus culminates in *Trilogia cunoaşterii* (The Trilogy of Knowledge) (1943), *Trilogia culturii* (The Trilogy of Culture) (1944) and *Trilogia valorilor* (The Trilogy of Values) (1946).

Lucian Blaga was an inter-war Romanian intellectual who knew Europe as much as he was known in Europe, but who withdrew into Romania after the war.

Lucian Blaga is representative of the whole of Romanian culture, within a theoretical eternity. He is, however, one of our best: in other words, he is, among us, perhaps the best, because he is the consummate intellectual of Romanian culture, not only in terms of his work but also, above all, his destiny.

MARIN GHERMAN ŞI TENTAŢIA JOCULUI POETIC

Ilie Luceac

Cernăuţi

O carte apărută de sub tipar nu mai impresionează astăzi piaţa consumatorilor postmoderni de poezie, cu toate că lumea începe încet-încet să se obişnuiască cu formula – păgubitoare întotdeauna pentru adevărata artă – care naşte peste noapte virtuţi imaginare. În acelaşi timp, când „toată lumea scrie" – şi scrie industrial,– încât „osârdia lirică a naţiei" justifică „suprapopulaţia de poeţi", „cimitirele literare" [Adrian Dinu Rachieru, *Nichita Stănescu – un idol fals?*, Princeps Edit, Iaşi, 2006, p. 11] sunt pline de cruci ce străjuiesc mormintele poeţilor-prunci care au murit ca poeţi înainte de a fi botezaţi. Dar nu toate apariţiile editoriale sunt sortite să moară înainte de a se naşte. Şi atunci, mare ne este bucuria când ţinem în mână o carte de debut a unui tânăr ca Marin Gherman, care încearcă să scruteze orizonturile poeziei moderne/ postmoderne şi care – vrem să credem! – îşi va impune numele alături de ceilalţi aleşi ai zeiţei Euterpe.

Prognozele noastre s-ar putea să fie întemeiate. Argumentele le găsim în *Derivatele dezordinii* [Marin Gherman, *Derivatele dezordinii* – versuri. Colecţia *Bucovina literară*, Cernăuţi, Editura Alexandru cel Bun, Editura Zelena Bucovina, 2009, 87 p.]. Titlul cărţii pare să pună în gardă la prima vedere. Deconstrucţia, care aparent deranjează în titlu, ascunde cu meşteşug după paravanul liric conceptual al economiei cărţii trei cicluri bine concepute şi care au un numitor comun – talentul promiţător al tânărului care a sfidat cu îndrăzneală incertitudinea, anunţând lumii pragmatice a consumatorilor de poezie din zilele noastre sintagma cunoscută: „Să facem cunoştinţă, copilul s-a trezit!" (Ştefan Hostiuc). S-au trezit în el posibilităţile (deocamdată firave) de a mânui tehnica versului alb ca şi cea a versului clasic, – din păcate, doar o singură piesă intitulată *Odă timpului*, pe care autorul ne-o prezintă la sfârşitul plachetei de versuri.

Suprasaturat de cultură (argument al poeziei postmoderne), discursul liric al lui Marin Gherman îndeamnă la meditaţie. Cartea însumează trei cicluri deosebite la prima vedere, dar care totuşi au o legătură structurală interioară cvasicontrapunctică: I. *Lieduri deformate*; II. *Paradoxuri quasilogice*; III. *Provocarea lui Hector*. Această tehnică în crescendo culminează în titlul ciclului al treilea cu o dominantă invers proporţională canonului poeziei postmoderne, şi anume, *Provocarea lui Hector* – formulă care îndeamnă la o lectură de meditaţie şi nicidecum doar la una de consum estetic.

În primul ciclu se simte uşor influenţa lecturilor din Blaga („Toţi mor şi eu la fel – / Trupul, ce nu-şi găseşte locul / este în căutarea odihnei râvnite. / Trecut – ce uneşte, / Prezent – ce constată, / Viitor – ce nu iartă" – *Nostalgii*) sau Bacovia („Voci de fântâni semisensibile, semireale, semiadânci / Azi ca-ntotdeauna. / Mâine – regrete după frunze tomnatice. / Nostalgii lugubre" – *Nostalgii*). În acelaşi timp, Marin Gherman intuieşte dialectica poeziei. Ideile care se frământă în primele strofe ale aceleiaşi poezii, se limpezesc într-un acord final promiţător, la prima vedere, prin

originalitatea lor („Pe umerii poeților – civilizații, un glob întreg! / Corabia Argo nu a ancorat încă la un țărm" – *Nostalgii*). Poetul a pornit, așadar, în căutarea „lânii de aur", dar nu este sigur unde va „ancora" și cum i se va înfățișa teritoriul Colhidei poetice râvnite, de aceea, incertitudinea determină și justifică într-un fel verdictul meditativ din finalul mai multor poezii. Însă fiecare piesă respiră cu o deschidere spre gând, dar nu un gând oarecare, ci unul poetic, care se mistuie în căutarea răspunsului la întrebările esențiale ale existenței umane. Stihuitorul presimte la un moment dat că „se va dizolva în neființa parfumului" (****Întunericul nemărginit...*), a parfumului poeziei, care îi incită simțurile olfactive de sorginte estetică. Nu e de mirare, fiindcă cine dintre poeții tineri și neexperimentați nu a căzut pradă vrăjii versului baudelairean sau mallarméan („...din destupate sticle mai sorb un stins parfum...")?!

Dar să cercetăm puțin orizonturile apuse ale poeziei moderne din nordul Bucovinei. Dacă la începutul deceniului opt al secolului trecut, potrivit aprecierilor criticului literar Ștefan Hostiuc, care scria că prin poezia tânărului pe atunci poet Arcadie Suceveanu se prefigura „un nou model de practică poetică în care se pune accentul pe deconstrucția realului, pe descentrarea (sau cel puțin pe dezumanizarea) poeticului, pe scriitură ca practică semnificantă, pe fragmentarism și nedeterminarea determinanților (Hugo Friedrich), pe epicizarea metodică a discursului liric" [Ștefan Hostiuc, *Scriitori români din nordul Bucovinei*, Editura Institutului Cultural Român, București, 2005, p. 144], atunci astăzi, peste circa treizeci de ani de la debutul editorial excepțional al lui Arcadie Suceveanu (*Mă cheamă cuvintele*, Ujgorod, Editura Karpatî, 1979), lucrurile nu par a fi în ordine, în ceea ce privește calitatea poeziei tinerilor începători. Dimpotrivă, cornul abundenței înclină spre cantitate. Se scrie mult și necalitativ. Puțini dintre tinerii care încearcă să se afirme astăzi în arealul poeziei bucovinene știu să folosească instrumentarul poetic postmodern, bâiguind „poetic" sau încercând să împerecheze cuvinte care nu au nici un semn credibil de a putea fi logodite, încât avem de-a face cu un „mimetism școlar al începutului de drum" (Șt. Hostiuc). Poate că Marin Gherman – unul dintre puținii care nu face parte din tagma poeților apăruți peste noapte – este în stare să simtă busola emotivă a versului, chiar dacă pe moment nu stăpânește cu desăvârșire paradigma postmodernă a poeziei. Totuși în versurile sale „verbul devine suveran" (Șt. Hostiuc). Verbul, cuvântul, anticipează sugestia filosofică: „Aici de vreo trei zile / haosul s-a amestecat cu poezia / timpul s-a amestecat cu spațiul / cuvintele s-au amestecat cu liniștea / creând un amestec de substanțe toxice / invizibile / dizolvate în apa în care Pontius Pilat / își spăla mâinile în timpul adoptării deciziilor/ aducând pe vecie / tristețe și nostalgie / popoarelor de pe pământ".

În sângele poetului dă în clocot istoria, muzica, pictura – toate atributele care constituie armura unui poet tânăr, pornit la luptă, spre a cuceri „Troia" poeziei. Curățindu-și gândul firav de ademenitoarele parabole blagiene („...mă dezbrac de haina sufletului / și mă îmbrac singur, cu un trup egoist / în haina tăcerii"– *Durere fugară*), Marin Gherman se purifică înaintând și cucerind centimetru cu centimetru teritoriile poetice („mă fac zeu și conduc stihiile neostoite... / stăpânesc focul lui Prometeu, / mă izolez de lume / închid geamurile, / sting lumina, / aprind o lumânare / și în tăcere plâng în deznădejde / ca Ludwig van..." – *Durere fugară*), pentru ca să ajungă la un acord final – cu toate că arogant, dar acceptabil („sunt zeu/ și n-am cui să mă rog / de îndurare" – *Durere fugară*). Cicluri ca cele ale lui

Corneliu Baba, *Regele nebun* sau alte picturi de Salvador Dali, de exemplu, cercetate cu siguranță de poet, nu aduc pagubă poeziei lui Marin Gherman, ci, dimpotrivă, o inspiră și o alimentează. Ordinea firească a gândurilor și sentimentelor de care trebuie să fie cuprins un poet în devenire sunt meditațiile sale asupra arsenalului poetic, „cu toate bunurile de după moarte" pe care ni le-au lăsat clasicii. Sufletul lui Marin Gherman trepidează, palpită în fața adevăratelor valori, însă tânărul poet – soldatul „din tranșeele poeziilor" – care aspiră să devină general, încearcă deocamdată să „aprindă mari focuri" și să ia parte la zămislirea „noilor poezii, / care păstrează-n alte forme și ritmuri focuri vii" (*Din tranșeele poeziilor*).

Marin Gherman este ca „un Avesalom cu pletele nebune în vânt și cu apetituri inconfundabile", dar mereu schimbătoare. El se avântă după idei, care în poezia lui devin tentații din ce în ce mai irezistibile, mai zăpăcitoare, multe din ele himere, până la urmă. Poetul devine ostaticul lor, uneori se pare că e imobilizat, însă renaște din propria-i cenușă. Dacă „Avesalom dispare devorat, ucis de indecizii, ori de prea multe și mereu anulate, mereu contradictorii amăgiri, decizii, închipuiri, culpabil și totuși inocent, alergător după altă și altă și altă ispită", cum scrie Ion Caraion, referindu-se la dulcele/amarul supliciu al artistului creator, experiența lui Marin Gherman pare a fi în acest sens deocamdată promițătoare. Goana neîncetată după frumos, care uneori se mărginește cu derizoriul, nu ne sperie, ci, dimpotrivă, ne face să credem că poezia lui va rezista. În tot cazul, miturile originilor dacice (zeul Pan etc.), alte câteva personalități din istoria evenimențială (regele Dromichet, întregitorul Decebal), legendele biblice, miturile antice, istoria, în general, de la romani (împăratul Traian, întemeietorii legendari ai Romei), trecând prin epoca evului mediu (Columb, Galileo Galilei) și până la modernitate (Charles Montesquieu, Napoleon Bonaparte); artiști ca Leonardo da Vinci, Beethoven, Goya ș. a. – toate aceste personalități invocate ne prezintă un poet cu lecturi întinse, un poet în devenire, care credem că până la urmă „va primi botezul" în apele limpezi ale poeziei de factură clasică sau va îmbrățișa modelul generației sale, aplicând paradigma care se va conecta oricum poeziei postmoderne din Țară.

Cel de al treilea ciclu al cărții, *Provocarea lui Hector*, include poezii mai mature, mai bine gândite, mai temeinic judecate. Surprinde un lucru. Ultima poezie din ciclul al treilea, ea încheind, de fapt, cum am mai spus, și cartea propriu-zisă, ne apare deodată în forma unei glosări care respectă tiparele clasice, cu ritm și rimă. O odă care sfidează trecerea timpului, odată cu resemnarea poetului – ciudat! – la o vârstă atât de tânără. Cu toate că acest sentiment al durerii, al suferinței, al culpabilității stăruie la generația tânără a versificatorilor care practică poezia postmodernă. S-ar putea să fie ceva moștenit din lecturile poeților romantici, însă această imaginară durere invocată de ei se topește accidental în formule și tipare moderniste, pragmatice, încât armonia interioară a poeziei însăși are de pierdut. Și atunci, acești poeți care concep altfel arta scrisului, fără o pertinență paradigmatică clară, după cum afirmă criticul literar Ștefan Hostiuc, nu aparțin unei generații literare, ci doar unei promoții de poeți de aceeași vârstă.

Un cuvânt frumos se cuvine spus și pentru Marinela Gherman, sora poetului, care a ilustrat cartea cu o grafică originală pe măsura talentului pe care îl deține și a

spiritului vremii. La cei 17 ani ai săi (este elevă în clasa a XI-a), Marinela își anunță deja numele, despre care nu este exclus că se va vorbi în viitorul apropiat.

Cât privește poezia lui Marin Gherman, în ea se simte ceva ce înclină la prima vedere spre melancolic, însă, după lectura câtorva piese simțim entuziasmul delirant, în care emoția se îmbină cu teroarea, ceea ce dă măsura dezordinii, ca în liedurile vulcanice ale lui Hugo Wolf. Până la urmă, lectura te introduce într-o lume abisală, care trăiește la mari adâncimi, ca la Čiurlionis, care este absorbit în plină iarnă de neant, devorat de sunetul și culoarea-i proprie. Este ceva ce e prea devreme pentru poetul nostru. E poate un exercițiu... E poate o avertizare... Care va fi decizia, ce drum își va alege, nu știm. Dar știm că așa cum Ahile l-a provocat pe Hector, scoțându-l la luptă în fața Troiei, astfel și tânărul poet Marin Gherman provoacă liniștea din cetatea de fildeș a Poeziei (a publicat până acum în mai multe editoriale și reviste...), scoțând la luptă muza, în plină zi, în fața „Troiei" – în cazul nostru cetate a Poeziei. Cunoscându-și deja armele, tânărul poet îndrăznește să provoace Poezia – ca și odinioară Ahile pe Hector. Păstrând proporțiile și distanțele, operând cu aluziile doar, vrem să credem că Marin Gherman va învinge. Și atunci Poezia va fi purtată nu așa ca și corpul neînsuflețit al lui Hector, ci în carul de luptă al Poetului, la loc de cinste, alături de el, încununată cu lauri. Timpul este arbitrul cel mai sigur.

SUMMARY

This autumn, the "Alexandru cel Bun" Publishing House in Cernăuți published a collection of poems by young Bucovinian poet Marin Gherman, entitled *Derivatele dezordinii* (The Derivatives of Disorder). It represents Marin Gherman's publishing debut and we believe that it will be well received by the literary critics. The collection brings together sixty-three poems, grouped in three separate cycles: I. *Lieduri deformate* (Distorted Lieder), II. *Paradoxuri quasilogice* (Quasi-logical Paradoxes), III. *Provocarea lui Hector* (Hector's Challenge).

Although in some of the poems the slight influence of readings of various established poets can be felt, Marin Gherman intuits the dialectic of poetry. Each poem exudes an openness towards philosophy, where the mind is consumed by the search for an answer to the essential questions of human existence. The young author senses the emotional compass of the verse, even if for the moment he has not completely mastered the post-modern paradigm of poetry. His unceasing pursuit of the beautiful gives us cause to believe that his poetry will endure. In any case, the myths of Dacian origins and the invocation of historical figures, Biblical stories and ancient myths all present us with the image of a well-read poet, who we believe will ultimately embrace the model of his generation, applying the paradigm that will connect him with the post-modern poetry being written in Romania.

TEOFIL LIANU (1908–1997)

Iulia Brânză

Câmpulung Moldovenesc

Reprezentant strălucit al generației iconariste, alături de Mircea Streinul, Liviu Rusu, Vasile Posteucă, E. Ar. Zaharia, Iulian Vesper, Gheorghe Antonovici și alții, Teofil Lianu (pseudonim pentru Teofil Coștiug) cultivă o poezie cu „mândrii și preferințe tradiționaliste, cum ne apare toată mișcarea aceasta tânără"[1]. Se naște la 12 decembrie 1908, în satul Capu Câmpului, sat „cu pește mult și luncă de răchiți și nu departe pădurea și munții", aflat „sub patrafirul" a două mănăstiri (Voroneț și Slatina) de lângă Gura Humorului, într-o familie patriarhală, cu respect pentru buna rânduială a lucrurilor, tradiție, datini și ritualuri ancestrale în munca pământului, viața casnică și cea publică. Este primul din cei șapte copii ai Glicheriei (născută Olaru) și ai lui Grigore Coștiug, care își trăgea obârșiile de prin ținutul Soroca, din răzeși scăpătați. Din cauza dificultăților legate de primul război mondial, fiul lor nu a avut posibilitatea să învețe la școală, ajutându-și părinții la muncile câmpului. Grație inteligenței deosebite, face școala elementară într-o „iarnă și o primăvară", de abia la vârsta de 14 ani, sub îndrumarea vărului său Leon Șandru, elev la Școala normală de învățători din Vășcăuți pe Ceremuș. În toamna aceluiași an a susținut examenele pentru cele patru clase primare, fiind admis la examenul pentru Școala normală din Vășcăuți. După absolvirea ei, în 1929, a fost numit învățător în Plaiul Cosminului, unde o întâlnește pe viitoarea sa soție, Ortansa Matcăboje. În această localitate se căsătorește, aici se nasc și cei doi fii ai poetului, Corneliu și Sabin. Funcționează apoi ca învățător în Molodia și în alte localități din Bucovina.

Primele versuri, semnate cu numele real, îi apar în „Dorința" (1928), revista școlii din Vășcăuți, „Moldova literară" (Mihăileni), „Zorile Romanațului" (Caracal) și „Voința școalei", în care publică ani în șir. Când se alătură grupării literare conduse de Mircea Streinul, își ia pseudonimul de Teofil Lianu. Colaborează la diferite periodice bucovinene și din Vechiul Regat: „Argonaut", „Glasul Bucovinei", „Orion", „Junimea literară", „În preajma gândului", „Dorința", „Flux", „Timpul", „Revista Fundațiilor Regale", „Cuget Moldovenesc", „Gândirea", „Buna Vestire". Publică și în revistele ardelene, „Frize" din Brașov și „Lanuri" din

Mediaş. Înfiinţează şi conduce „Crai Nou" (1933), „Izvodiri" (1933) şi „Flanc" (ultima în colaborare cu George Strătoiu şi Mihai Verbovschi), „Pana literară" (Rădăuţi), alături de Ionel Creţianu şi Filaret Ozarchievici. Face parte din colegiul de redactare şi editare a colecţiei „Iconar", precum şi a revistei „Iconar".

În perioada interbelică, publică trei plachete: *Rod* (1933), *Stampe în lumină* (1933), *Cer valah* (1944). „Revista Fundaţiilor Regale" îi găzduieşte un ciclu de poezii. Acestea îi aduc o anumită notorietate. În Bucovina este mult apreciată, îndeosebi, poezia sa. Faptul că Dan Petraşincu de la „Dimineaţa" nu pomeneşte nimic despre poezia sa în *Anul literar* de la acest ziar, îl determină pe Mircea Streinul să scrie în revista „Iconar": „Păi bine, mă buricu' pământului! Vină aici, la Cernăuţi, sau la Rădăuţi, să vezi cum publicul îi aplaudă minunatul arabesc *Lângă somnul arborilor!* Vină să vezi entuziasmul auditorilor (cari, fii sigur! sunt cel puţin tot atât de deştepţi ca-n suburbia matale din Bucureşti) pentru grandioasa poezie nouă, care izvorăşte din sufletul nostru – dacă ştii ce e aia! –, amestecat, auzi mata!, cu cer, cu ţărnă sfântă, cu mir voievodal"[2].Recunoaşterea pe plan naţional îi vine peste doi ani, după ce publică volumele *Cuvintele s-au scuturat peste file* (1937) şi *Curcubeu peste ţară* (1937). Pentru ultimul volum este premiat de Societatea Scriitorilor Români (1937). „Fără să fie eclectică – observă Mircea A. Diaconu –, poezia aceasta glisează cu nonşalanţă de la melancolia trecerii la o senzualitate exuberantă. De fapt, poezie a morţii ori a dragostei, această lină împlinire a simţurilor care se contopesc cu înseşi esenţele tari ale lumii creează dimensiunea individualizantă a liricii lui Teofil Lianu"[3]. Mircea A. Diaconu consideră placheta *Curcubeu peste ţară* „momentul de vârf al creaţiei cernăuţene a lui Teofil Lianu. Plachetele următoare sunt într-un evident declin şi într-o clară cădere în artificiu, facil, manierism"[4].

La începutul celui de-al doilea război mondial, învăţătorul Teofil Lianu este mobilizat, participând la război în calitate de ofiţer al Armatei Române în cadrul Regimentului 37 Infanterie Botoşani. În această perioadă îi apar *Cartea stihurilor* (1942) şi *Carte de cruciat* (1943). Simplitatea stilului, claritatea exprimării şi sinceritatea simţirii fac nota distinctivă a acestor două cărţi. Despre prima, o minusculă culegere de 32 de pagini, cu „o prezenţă tehnică cu totul săracă", Ion Şiugariu scrie în „Revista Fundaţiilor Regale" (noiembrie 1942) că „aduce în atmosfera noastră îngustă şi cetoasă de oraş un aer proaspăt de pădure şi de ogor încărcat de roade"[5]. Subiectele sunt luate din peisajele Bucovinei (satul adormit, dealurile, luncile, mănăstirile), din istoria Moldovei (umbrele lui Ştefan cel Mare şi Daniil Sihastrul). „Prin toate aceste subiecte – scrie Ion Şiugariu –, Teofil Lianu se menţine în atmosfera poeziei Bucovinei, aşa cum ne-am obişnuit s-o cunoaştem din cărţile şi broşurile lui Mircea Streinul, George Drumur şi Iulian Vesper. În mişcarea literară a generaţiei tinere, grupul acesta de scriitori bucovineni a reuşit să determine şi să contureze o atmosferă proprie, cu liniile şi caracteristicile ei deosebite. Poezie de inspiraţie naturală, tradiţionalistă, patriotică şi creştină, străbătută de un fior liric dintre cele mai puternice, contribuţia lor ar merita o discuţie mai completă în cadrul literaturii noastre tinere"[6].

Experienţa dramatică a războiului constituie substanţa poetică a celei de a doua plachete de poezii. Într-o notă, autorul mărturiseşte: „Am însemnat aceste versuri pe front, în campania din vara anului 1941. În gropile de pe dealul de vest,

greu de holde verzi, al satului bucovinean Mușenița, în gropile dintr-un lan greu de sulfină înflorită de la est de Grigoriopol, în câmpul însângerat de la Mihailovka, apoi cel de la Vigoda, prin nesfârșitele lanuri de păpușoi și floarea-soarelui din țara hatmanului Potcoavă"[7]. Noțiunea de „cruciat" din titlu nu era deloc întâmplătoare. Așa cum cruciații din Evul Mediu au pornit spre bazinul estic al Mării Mediterane în numele eliberării locurilor sfinte (Ierusalimul) de sub dominație musulmană, la fel mulți dintre camarazii generației sale (Al. Gregorian scrie *Poeme pentru cruciați*, George Putneanu – *Balada cruciaților*) erau animați de un elan sufletesc sincer pentru cauza dreaptă a războiului împotriva bolșevismului, în scopul eliberării străvechilor teritorii românești (Basarabia și nordul Bucovinei). Efectul dramatic al imaginilor poetice este obținut prin asocierea unor elemente pașnice, naturale (zborul cărăbușilor, iarba, balta) cu imagini ale războiului (plumbii, mânia, moartea, pucioasa etc.): „Trec plumbii cum trec primăvara / În zbor cărăbușii; și cântă / Strident pe deasupra mânia / Și iarba sub cer se frământă. // Sbucnesc surzitor pretutindeni / Străfulgere scurte și dese / Și-n aerul greu de pucioasă / O pânză de moarte se țese. // Ca balta sub grindină multă / Tot câmpul se zbate-n furtună; / Văzduhul se vaieră-n flăcări / Și geme pământul și tună"[8].

După anul 1944, poetul intră într-un con de umbră. Reapare în viața literară în 1947, publicând în „Lupta poporului" (cotidian devenit, la 1 iulie 1951, „Făclia Sucevei" și apoi „Zori noi", de la 20 decembrie 1951) mai ales poezie pentru copii sau texte de factură folclorică. Se stabilește la Rădăuți, unde lucrează ca muzeograf la Muzeul Etnografic, apoi funcționar la bancă. La Rădăuți este activ în cadrul Cenaclului literar „Ion Creangă", care o vreme poartă și numele „Făclia". Își schimbă din nou identitatea literară. De data aceasta se numește Teofil Dumbrăveanu. Cu acest nume publică mai multe cărți pentru copii: *Semăn flori* (1955), *Hai, teiule, hai...* (1955), *Bună dimineața, soare!* (1955), *Ascultați ce spune vântul* (1958), *Cântăreții nopții* (1961), *Țara soarelui* (1967): „Capitol foarte bogat, nefiind doar teren de evaziune în anii proletcultismului, poezia pentru copii a lui Lianu e de bună calitate, duioșia, umorul bonom al omului matur unindu-se aici cu vocația pedagogului"[9]. În Suceava, oraș de provincie, „unde supravegherea este mai minuțioasă și mai directă"[10], Teofil Lianu este unul din subiectele predilecte ale securității. Scriitorul Vasile Andru mărturisea într-un interviu: „În orașul de provincie, de cine să se ocupe «paza» politică? Se mai ocupa de Bădia Sidorovici, că avea gura mare. Se mai ocupa de Teofil Lianu, dar pe Teofil Lianu l-au băgat repede după gratii"[11].

În anul 1970, este anchetat pentru „discuții dușmănoase la adresa regimului comunist"[12], apoi arestat, pentru că, în timpul percheziției, i-au fost găsite niște caiete cu memorii. Este condamnat la opt ani de închisoare, pentru acțiuni subversive „împotriva orânduirii socialiste". Trece prin închisorile din Suceava, Botoșani, Jilava, Aiud. Când este mutat în „zarca" de piatră a Aiudului, hotărăște să iasă de acolo prin greva foamei, ținută în Postul Mare al Paștelor. În 1974, este eliberat, apoi reabilitat. Se stabilește în orașul Suceava, ducând o viață retrasă. Publică câteva volumașe de poezii, proiectate încă din anii '40 ai secolului trecut: *Cântece și distihuri* (1981), *La poarta lui Ștefan Vodă* (1985). După 1989, colaborează sporadic la „Poesis" (Satu Mare), „Bucovina literară" (Suceava), „Plai românesc" (Cernăuți), „Miorița" (Câmpulung–Bucovina), „Târgoviștea" (Târgoviște).

După căderea regimului comunist, Teofil Lianu-Dumbrăveanu se retrage din viața lumească, dedicându-se vieții duhovnicești, ca monah. Dintre cele lumești a dus cu el în chilie doar dorul de poezie. Visa la o antologie de poezie bucovineană, *Și alții*. Credea că „în Bucovina, patria poeților este valea Rădăuților"[13] și definea chiar poezia bucovineană: „Nu grea de cuvinte, de metafore și comparații. Ci, bucovineană, rudenie cu folclorul și zugrăvirile mănăstirilor noastre care ne depășesc condeiele"[14]. În 1995, îi apare volumul *Rapsod în Arboroasa* (Câmpulung–Bucovina, Biblioteca „Miorița"). În același an, i se acordă Premiul „Opera omnia" din partea Societății Scriitorilor Bucovineni.

Spre sfârșitul vieții, poetul trăiește împăcat cu lumea și suferințele: „Calvarul lasă urme adânci, însă nu-l doboară, căci Teofil Lianu își trăiește clipa «cea repede» ca un veritabil călugăr, raportând-o la experiența duhovnicească a trecutului, pentru a o trece, înnobilată, în cea a viitorului, iar drumul Golgotei nu înseamnă altceva decât ridicare întru spirit, adică înveșnicire"[15]. Ion Filipciuc, care înregistrează acum la casetofon un grupaj de amintiri și versuri ale poetului, mărturisește: „Ultimele cuvinte, pe care Teofil Lianu mi le-a adresat, în după-amiaza zilei de joi, 11 septembrie 1997, când i-am prezentat revista «Târgoviștea», unde poetului îi apare cea din urmă poezie antumă, *Dacia*, au fost: «Sunt așa de ușor încât simt că plutesc, parcă aș avea niște aripi de scamă, largi și parcă urc în sus, încet, încet, plutesc spre cer. Nimica nu mă mai atinge, nici măcar vorbele..., trec prin mine... Dar mai vină pe la mine, poate la vară ajungem amândoi la Patmos...»"[16].

Moare la 15 septembrie 1997, fiind înmormântat la Mănăstirea Putna. Pe o cruce de ciment, o placă de marmoră arată numele unui om dintr-o generație care și-a asumat misiunea istorică de „a schimba sufletul României, subordonând toate valorile unei singure valori supreme: Spiritul"[17], dar care, strivit fizicește de tăvălugul istoriei, a știut să-și salveze sufletul, topindu-se cu modestie în brațele credinței: Monahul Teodot.

De-a lungul timpului, fac referiri la opera lui Teofil Lianu, printre alții: Ovidiu Papadima, *Creatorii și lumea lor. Schițe de critică literară*, București, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, 1943, p. 527–530; Mircea Streinul, *Câteva cuvinte lămuritoare*, în *Poeți tineri bucovineni*, antologie publicată cu un cuvânt introductiv și cu un portret în peniță de Rudolf Rybiczka, București, Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II", 1938, p. 7–14; Perpessicius, *Poeții tineri bucovineni*,în *Opere*, VIII, *Mențiuni critice*,București, Editura Minerva, 1978, p. 82–83; George Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, București, ediția a II-a, revăzută și adăugită, ediție și prefață de Al. Piru, București, Editura Minerva, 1982, p. 906–907; *Literatura română contemporană*, I, *Poezia*, (coordonator: Marin Bucur), București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1980, p. 501–502; Emil Satco, Ioan Pânzar, *Dicționar de literatură Bucovina*, Suceava, Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera", 1993, p. 69; Anghel Popa, *Un poet bucovinean cu gândul și inima la Munții Pindului*, în „Dimândarea", București, nr. 2 (6), 1995, p.7; Ion Filipciuc, *Teofil Lianu*, în „Nord-Press", Suceava, anul III, nr. 100, 31 mai 1995, p. 2; Aurel Podaru, *Prin țara fagilor, rapsod de brumă*, în „Minerva", Bistrița, anul IV, nr. 48–49, iulie–august 1995, p. 4; Ion Filipciuc, *Nasc și la Bucovina oameni... Teofil Lianu*, în „Nord-Press", Suceava, anul III, nr. 100 (483), 31 mai 1995, p. 3; Adrian Dinu

Rachieru, *Calvarul iluminat: Teofil Dumbrăveanu*,în volumul *Poeți din Bucovina.* Selecție, studiu introductiv și profiluri critice, Timișoara, Editura Helicon, 1996, p. 164–167; Ion Șiugariu, *Viața poeziei.* Ediție îngrijită de Marcel Crihană, Timișoara, 1999, p. 40–42, 155–157; Mircea A. Diaconu, *Mișcarea „Iconar". Literatură și politică în Bucovina anilor '30*, Iași, Editura Timpul, 1999, p. 174–179; Grigore C. Bostan, Lora Bostan, *Pagini de literatură română Bucovina, regiunea Cernăuți, 1775–2000. Compendiu și antologie*, Cernăuți, Editura Alexandru cel Bun, 2000, p. 313; Ion Filipciuc, *Cel din urmă iconar, Teofil Lianu*, în „Crai nou", Suceava, anul XIV, nr. 3396, 26 aprilie 2003, p. 5; Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. I, Iași–Suceava, Editura Princeps–Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera", 2004, p. 350–351; Victor Durnea, *Lianu Teofil*, în Eugen Simion (coordonator general), *Dicționarul general al literaturii române*, vol. IV (L–O), București, Editura Univers Enciclopedic, 2005, p. 54.

NOTE

1 Ion Șiugariu, *Viața poeziei*, Timișoara, Editura Marineasa, 1999, p. 39.
2 Mircea Streinul, în „Iconar", Cernăuți, secțiunea *Cronici literare*, anul I, nr. 5, 1936, p. 6.
3 Mircea A. Diaconu, *Mișcarea „Iconar". Literatură și politică în Bucovina anilor '30*, Iași, Editura Timpul, colecția „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii" (6), 1999, p. 177.
4 *Ibidem*, p. 178.
5 Ion Șiugariu, *op. cit.*, p. 37.
6 *Ibidem*, p. 39.
7 Apud Ion Șiugariu, *op. cit.*, p.151.
8 Tudor Lianu, *Atac la Mihailovka*, în *Carte de cruciat*, Cernăuți, colecția „Gruparea de Nord", 1943, p. 20.
9 Victor Durnea, *Lianu Teofil*, în Eugen Simion (coordonator general), *Dicționarul general al literaturii române*, vol. IV (L–O), București, Editura Univers Enciclopedic, 2005, p. 54.
10 Vasile Andru, *Proză, eseuri, interviuri*, Chișinău, Editura Hyperion, Basarabia–Bucovina Press, 1995, p. 267.
11 *Ibidem*, p. 268.
12 Cicerone Ioniţoiu, *Victimele terorii comuniste. Arestați, torturați, întemnițați, uciși. Dicționar*, vol.V (H–L), București, Editura Maşina de Scris, 2003, p. 353.
13 Teofil Lianu, *Hai, până, cu mine-ndărăt!*,Câmpulung Moldovenesc, Fundația Culturală Biblioteca „Miorița", 2005, p. 90.
14 *Ibidem*, p. 91.
15 Ioan Țicalo, *Suferința – starea existențială a poetului Teofil Lianu*, în „Crai nou", Suceava, anul XVII, nr. 141, 25 martie 2006, p. 4.
16 Ion Filipciuc, *Cel din urmă iconar, Teofil Lianu*, în „Crai nou", Suceava, anul XIV, nr. 3396, 26 aprilie 2003, p. 4.
17 Mircea Eliade, *O revoluție creștină*, în „Buna Vestire", București, anul I, nr. 100, 27 iunie 1937, p. 3.

SUMMARY

This feature is dedicated to the one hundredth anniversary of the birth of Bucovinian poet Teofil Lianu, a representative of the *Iconar* [*Icon Painter* review] generation, alongside Mircea Streinul, Liviu Rusu, Vasile Posteucă, E. Ar. Zaharia, Iulian Vesper, Gheorghe Antonovici, et al. He was born on 12 December 1908, in the village of Capu Câmpului, near Gura Humorului, and worked as a teacher in various villages in Bucovina.

He contributed to various periodicals published in Bucowina and the Old Kingdom: *Argonaut, Glasul Bucovinei, Orion, Junimea literară, În preajma gândului, Dorința, Flux, Timpul, Revista Fundațiilor Regale, Cuget Moldovenesc, Gândirea, Buna Vestire*. He also published in Transylvanian reviews: *Frize*, in Brașov, and *Lanuri*, in Mediaș. He founded and ran *Crai Nou* (1933), *Izvodiri* (1933), *Flanc* (in parternship with George Strătoiu and Mihai Verbovschi), and *Pana literară* (Rădăuți), alongside Ionel Crețianu and Filaret Ozarchievici. He was a member of the publishing and editorial board of *Iconar* review and the "Iconar" series of books. In the inter-war period, he published three booklets: *Rod* (Fruit) (1933), *Stampe în lumină* (Engravings in Light) (1933) and *Cer valah* (Wallachian Sky) (1944). *Revista Fundațiilor Regale* hosted a cycle of his poems.

At the beginning of the Second World War, Teofil Lianu the teacher was called up, serving in the Romanian Army as an officer. It was during this period that his *Cartea stihurilor* (The Book of the Elements) (1942) and *Carte de cruciat* (Crusader Book) (1943) were published.

After 1944, the poet fell into obscurity and did not re-emerge until after 1947, when he began to publish poetry for children and texts of a folkloric character. He settled in Rădăuți, where he worked as a curator at the Ethnographical Museum, and then as a functionary at a bank. He adopted the pseudonym Teofil Dumbrăveanu, publishing a number of children's books.

In 1970, he was investigated for "conversations at enmity with the communist regime" and was arrested during a search of his home, when the notebooks containing his memoirs were discovered. He was sentenced to eight years imprisonment for subversive acts "against the socialist order". After the fall of the communist regime, Teofil Lianu-Dumbrăveanu withdrew from worldly life, dedicating himself to the spiritual life as a monk.

He died on 15 September 1997 and is buried at Putna Monastery.

MATEI VIŞNIEC, NAVIGÂND PRIN ORAŞUL LUMINILOR

George Bodea

Câmpulung Moldovenesc

Când am aflat prima oară câte ceva despre timpul de elaborare al unor opere literare, surprizele au fost, cel mai adesea, de două feluri: fie că el mi s-a părut incredibil de scurt, ca în cazul romanului *Baltagul* de M. Sadoveanu, scris după propria-i mărturisire „dintr-o răsuflare" în mai puțin de două săptămâni; fie că mi s-a părut prea îndelungat, şi acum mă gândesc la *Craii de Curtea Veche*, romanul-poem al lui Mateiu Caragiale. În amblele cazuri impresia este de perfecțiune compoziţională şi stilistică, până la urmă faptul acesta contând, raportarea la cât a durat actul scrierii rămânând doar să explice câte ceva în legătură cu experienţa scriitoricească a autorilor, legată de experienţa lor de viaţă, generatoare de trăiri, concepţii şi atitudini, care, în funcţie de temperamentul artistic, s-au sedimentat şi cristalizat mai repede sau mai încet până la atingerea punctului critic pentru a deveni apte să iasă viguros în lumină.

Problema este dacă are rost să se facă în legătură cu orice lucrare artistică asemenea consideraţii. Întrebarea e retorică, pentru că, evident, rostul există numai în cazul împlinirilor artistice, în rest ele neavând nici o rezonanţă.

Şi romanul lui Matei Vişniec *Sindromul de panică în Oraşul Luminilor*, apărut în acest an la Editura Cartea Românească din Bucureşti, e însoţit pe prima manşetă a supracopertei de o mărturisire provocatoare: „Am scris acest roman într-o singură zi, altfel spus într-o zi şi o noapte (la Paris, poate aţi citit şi în unele ghiduri, timpul nu are asperităţi, el este un tobogan pe care alunecăm până la epuizarea tuturor fantomelor noastre)".

Într-un fel, am putea considera că nota face parte din romanul propriu-zis, realizându-se prima depăşire a graniţei dintre realitate şi ficţiune. Percepţia timpului e deja una intens subiectivă. Aceasta va fi şi în cele 60 de capitole următoare, care conţin numeroase referiri la propria biografie, la ţara de origine, la Franţa, patria adoptivă, la inima ei şi a culturii europene, Parisul. Pretutindeni ziua şi noaptea coexistă într-un întreg, precum luminile şi umbrele într-un portret. Oraşul mai ales nu e atât descris, cât portretizat. Asemenea unei fiinţe umane, el stârneşte sentimente, adeseori contradictorii: fascinaţie şi repulsie, admiraţie şi dispreţ, iubire şi ură. Atributele sale sunt acelea ale omului şi acestea în egală măsură antinomice: generozitate şi egoism, elevaţie şi stupiditate, decenţă şi turpitudine, toleranţă şi intoleranţă, bun-simţ şi grandomanie, trăsături împrumutate de la cei care îl populează constant sau pasager, ori transmise locuitorilor săi, din care tot mai numeroşi sunt cei atraşi de mirajul încă activ al Parisului. La un moment dat, două umbre sunt surprinse dialogând la un dineu: „Două umbre coborau pe scară în timp ce noi urcam, iar una dintre ele vorbea despre China care urma să ne trimită în următorii ani un milion de scriitori".

Cartea lui Matei Vişniec apare într-un moment important, de necesară clarificare, de căutare şi afirmare a noii identităţi civice şi culturale, de reorientare a

discursului ideologic şi artistic pentru depăşirea şi în aceste domenii a stării de criză şi confuzie. Trăim o vreme solicitantă, în care se restructurează delimitările dintre local şi universal, dintre particular şi general, dintre posibilitate şi limită şi, nu în ultimul rând, dintre realitate şi ficţiune. Una din întrebările vremii noastre este dacă mai e capabil Occidentul să susţină valorile consacrate în epoca modernă (libertate, fraternitate, egalitate, independenţă, drepturi fundamentale ale omului, specific naţional). Dar mai sunt şi alte întrebări specifice acestui timp, între ele: În ce condiţii poate continua dialogul culturilor? Care mai este rolul modelelor culturale majore? Poate aparţine cineva concomitent la două culturi? Nu întâmplător printre personajele-fantomă ale romanului apar aici unele a căror identitate lingvistică a fost pusă la încercare: Beckett cel obsedat de personajul absent, Eugen Ionesco, Emil Cioran şi, într-un alt fel / altă măsură, Mircea Eliade.

În această lume „oglindită" de Matei Vişniec, în care oricine poate deveni personaj, un statut aparte între cei atraşi de „luminile" Parisului îl au scriitorii proveniţi din ţările est-europene, pentru care Franţa înseamnă „ţara unde visam cu toţii să devenim celebri". Visul e întreţinut pe cont propriu, dar mai ales în diferite locuri care permit constituirea grupurilor solidare – o librărie poloneză, apartamente şi saloane, mijloace de transport.

Mare parte a „acţiunii" se desfăşoară la Cafeneaua Saint-Ménard. Între scriitorii din Est, care şi-au căutat salvarea emigrând în Franţa se numără Matei Vişniec însuşi, devenit principalul personaj-narator al romanului, principalul, fiindcă mai sunt şi ale voci narative. Scriitorul „ratat" Pantelis Vassilikioti este semnificativ pentru consecinţele nedorite ale coliziunii culturilor. După ce va fi lovit în cap cu propriul său op de cel căruia îi solicitase consilierea editorială, acest cunoscător a numeroase limbi, între care ezită permanent, va eşua lamentabil în amnezie, ceea ce contrazice chiar sensul originar al artei pentru care „muzele sunt fiice ale memoriei". Jaroslava, venită din fosta Cehoslovacie, a rămas pentru toţi autoarea unui singur roman tipărit şi bine primit în Vest, „un roman politic şi poetic, fără îndoială, despre invazia sovietică în Cehoslovacia, dar în acelaşi timp şi un roman al fragilităţii extreme, al asimilării unei limbi".

Domnişoara Faviola este o bibliotecară sensibilă la suferinţele cărţilor tot mai multe şi mai necitite. Şi tot voci narative devin o pisică (cap. 17) şi o cocoaşă (cap. 38), cărora li se atribuie pagini de „jurnal".

În acest roman „atipic" sunt numeroase elemente care justifică prezenţa termenului „jurnal" în componenta unora din titlurile capitolelor care au... titlu în afara numărului de ordine: *Jurnal real, Jurnalul unei pisici, Din jurnalul erotic al domnişoarei Faviola, Jurnalul unei cocoaşe.* Tot cu sens de jurnal e întrebuinţat cuvântul *notă* în paranteza corespunzătoare capitolului 29: „(din notele lui Pantelis Vassilikioti)".

Unul dintre personajele-cheie ale romanului face distincţia între jurnalul real şi cel ficţional, exprimându-şi preferinţa pentru ultimul: „Un jurnal sincer nu foloseşte la nimic, aceasta era părerea domnului Cambreleng. Jurnalele, ca să fie interesante, trebuie să mintă. Jurnalele, ca să fie interesante, trebuie scrise din unghiuri surprinzătoare. El ne cerea de altfel să-i aducem din când în când începuturi de jurnale ţăcănite. Scrieţi din unghiul de vedere al unei pisici, ne spunea el".

În mare măsură acesta este şi punctul de vedere la care aderă şi autorul, numai că romanul este impregnat şi de biografia reală a celui ce povesteşte. Capitolul al 13-lea (*Jurnal real*) prezintă pe larg evenimentele premergătoare emigrării, surprizele drumului către libertate, primele contacte cu Parisul, desigur şi cu românii, de această dată forţându-se realitatea sau, dacă există una, atunci, cu siguranţă, ea este de natură psihologică, ţinând de subconştient. Lui André Glucksman, participant la un interviu imaginar alături de alte personalităţi de prim rang ale Franţei, i se atribuie o întrebare care te poate pune pe gânduri: „Ce aţi simţit când aţi văzut că pe peronul Gării de Est de la Paris, unde aţi ajuns ieri la 14 şi 32 de minute, vă aşteptau marii dumneavoastră compatrioţi, Eugen Ionesco, Emil Cioran şi Mircea Eliade?"

De „jurnalul real" ţine şi relatarea privitoare la dialogul cu scriitorul Nicolae Breban, de la care află lucruri descumpănitoare: „Discutăm îndelung despre Franţa, despre românii de aici, despre cum sunt divizaţi în tabere (refugiaţii politici din primul val, cei care stau aici dar nu au statut de refugiat şi mai merg şi prin România, cei suspecţi bănuiţi că spionează pentru Securitate etc.)".

Importante sunt referirile autorului la contextul în care a fost creată poezia *Corabia*, citită într-o şedinţă a „Cenaclului de Luni" şi apoi publicată şi difuzată radiofonic la scară planetară. Se insistă pe reacţia provocată mai întâi în rândul cititorilor şi ascultătorilor: un râs devastator, nevrotic, contagios şi demolator. „Vă imaginaţi acum – mărturiseşte autorul-personaj – de ce am devenit în anii aceia, brusc, un autor periculos şi de ce am fost împins înspre exil".

În alineatul ultim al acestui capitol, cauza considerării poetului drept o persoană suspectă, subversivă şi indezirabilă e numită direct: „Puterea era pusă în faţa unui fenomen sociologic pe care nimeni nu-l putea controla. Poemul provocase daune mai mari ideologiei oficiale decât toate criticile directe pe care i le făceau disidenţii interni şi externi".

Încheind lectura acestor rânduri, am simţit nevoia să citesc, sărind paginile, poemul *Corabia* intrat în componenţa romanului ca al 60-lea capitol. Prezenţa poeziei aici vine să dovedească însă ceva mai mult decât pricina spaimei regimului comunist. Faptul atestă încă o dată că menirea adevăratei literaturi este aceea de a stimula fantezia omului prin crearea de opere deschise multiplelor interpretări. Dacă poezia *Corabia* ar fi fost strict legată de contextul în care a fost creată, ea n-ar fi fost la fel de grăitoare şi acum. Recitită la atâţia ani distanţă, cuvintele ei spun mult mai mult decât par să spună la prima vedere. Nu încape îndoială că poetul a vizat starea de lucruri aberantă, că a dat expresie unei stări de tensionată aşteptare în care *Corabia* putea fi sistemul politic şi social al unei ţări al cărei conducător fusese preamărit între alţii şi de Zaharia Stancu, autor al unui text în care tot despre o corabie se vorbeşte: „Mândră-i corabia; meşter cârmaciul!"

Poezia lui Matei Vişniec depăşeşte frontiera strict spaţială şi temporală. Mesajul textului priveşte condiţia omului şi tot ce ţine de om – filosofia lui, literatura şi arta lui, capacităţile sale creatoare, speranţele sale. Finalul poeziei invită la acceptarea interpretării plurale: „şi spuneam asta nu e o corabie / asta e o... / asta e o..."

Dar să ne aducem aminte şi finalul poeziei *Corabia beată* a lui Rimbaud, cu care *Corabia* lui Matei Vişniec pare să nu aibă nimic a face. Şi totuşi: „O, nu mai

pot să lunec prin vraja voastră, valuri / Menite cărăuşii bumbacului să fiţi, / Nici să înfrunt trufia drapelelor pe maluri, / Nici să plutesc sub ochii pontoanelor, cumpliţi!"

Mărturii despre teroarea din Răsăritul, care ţine în roman din Cehoslovacia până în China, sunt multe şi semnificative în text. Jaroslava vine din Cehoslovacia după ce a trecut în 1968 prin experienţa traumatizantă a strivirii intenţiei de liberalizare din interior a regimului comunist. Iată imaginea terifiantă a unei adevărate năvăliri barbare – intervenţia brutală a trupelor Tratatului de la Varşovia: „Cu o oră înainte de miezul nopţii cele un milion de cizme primiră ordinul să treacă frontiera şi să mărşăluiască spre Praga pentru a lichida socialismul cu faţă umană. Jaroslava simţi brusc toate aceste cizme...". Capitolul 23 al cărţii pare a fi decupat din romanul *Cizmele* al scriitoarei cehe.

Un alt martor al absurdităţii totalitarismului roşu este chinezul Hung Fao, care, devenit suspect, anchetat şi ameninţat cu moartea, ajunge să se autodenunţe, pentru ca apoi să aibă „şansa" reeducării prin muncă, vreme când „va aprofunda revoluţia muncind la orezăriile şi culturile de trestie de zahăr", unde „viaţa în comun era reglată după principiul supravegherii reciproce". Hung Fao fuge mai întâi în Japonia pentru a ajunge în cele din urmă în Occident, în Franţa, la Paris. Paginile despre cele două experienţe traumatizante sunt deosebit de impresionante. Ele conţin şi numeroase consideraţii referitoare la condiţia umană şi la fantasmele omului, la înfrângerile şi înălţările acestuia, în fond la capacitatea sa de a rezista. Dar autorul nu pierde prilejul de-a ne mai propune un subiect grav de meditaţie referitor la ceea ce-i este omului doar caracteristic: limbajul articulat şi mai ales forma superioară prin expresivitate a acestuia – limbajul artistic.

„Ciudatul editor" Cambreleng provoacă permanent dispute în legătură cu felul în care trebuie considerate cuvintele. La un moment dat se întreabă: „La ce bun să mai publici cuvinte când astăzi vin peste noi alte semne?" şi apoi proclamă vehement: „S-a terminat cu cuvintele. Cuvintele trebuie să intre acum la muzeu". Numai că umorile şi ideile sale sunt schimbătoare. În faţa unui manuscris voluminos (1 400 de pagini ce alcătuiesc cele 13 „carnete verzulii" ale unui anonim) exclamă exaltat: „Capodoperă! [...] literatura nu e moartă". Acel manuscris conţinea „cuvinte adunate de pe stradă, din oraş, de pe haine, de pe obiecte industriale, de pe maşini, de pe tot ceea ce mişca sau aparţinea lumii urbane".

Nimic nou sub soare: „revelaţii" de acelaşi gen se produseseră şi în cazul curentelor literare de excesivă modernitate şi de avangardă încă în perioada interbelică. Ce-l mai încântă pe domnul Cambreleng? Faptul că autorul manuscrisului era un „anonim genial", care pare să aibă intuiţii argheziene: „El prelevase cuvinte din cele mai nebănuite şi inaccesibile colţuri ale oraşului [...] În acelaşi timp unele cuvinte aveau izul misterios al inscripţiilor pe care le găsim pe capacele de canal [...] Omul coborâse, pentru a găsi unele cuvinte, în canalele oraşului, în catacombele Parisului, în pivniţele diverselor imobile, în subsoluri...".

O părere despre rostul literaturii în contemporaneitate, la care se pare că autorul subscrie în întregime, este exprimată în capitolul 44, care redă fastuoasa înmormântare a câinelui Madox în „cimitirul de câini". La eveniment participă fantomele unor mari scriitori din literatura universală, de la Hemingway şi Camus la Céline, Borges şi Joyce. Toţi îi vor strânge mâna celui ce relatase pătruns de

sobrietatea spectacolului funerar. Acesta, rămas singur, va cugeta: „Literatura este un lucru misterios, în timp ce scrii te afli în raport direct, mistic aproape, cu pagina albă de hârtie, îți dai seama că ești supus unor forțe imposibil de definit cu precizie. Cuvintele, odată eliberate, au dreptul la anumite inițiative. Ce orgoliu să crezi că poți construi tu singur o carte, când de fapt cuvintele te scriu pe tine și te construiesc!"

Domnul Cambreleng, dacă ar fi fost de față, n-ar fi fost întru totul de acord. Se vede că literatura n-are de-a face cu experimentele, până la urmă sterile, cu artificiile și schematizarea. Ca un fel de avertisment apare un gândac negru când pe pălăria galbenă a doamnei Jaroslava, când pe reverul hainei celui care își imaginează cum a fost întâmpinat de elita culturală a Franței, fie pe tastatura mașinii de scris a aceluiași. Dacă n-ar fi vorba despre gândacul de Colorado, ar putea fi chiar acela la care se referă și Tudor Arghezi când îi admonesta pe „bieții scriitori" într-o tabletă, îndemnându-i să se apropie de demnitatea și farmecul vieții: „Ei vor înțelege idealismul vecinic și universal al naturii, pe care *un gândac* ciugulitor în umezeală îl simte și îl trăiește mai bine decât un scriitor".

Dar să revenim la Cambreleng formulând o întrebare: În ce măsură este justificată fascinația pe care o resimt față de el cei grupați în juru-i în ciuda faptului că sunt tratați adeseori cu o mare doză de cinism? El nu ezită să le spună acestor scriitori dornici de afirmare că n-au nici o șansă, că sunt „megalomani" și „ratați", niște autori de „cărți moarte" ce nu vor fi citite vreodată. În același timp, îi supune unui adevărat supliciu determinându-i să-și rescrie lucrările, să-și schimbe stilul. Se dovedește clarvăzător atunci când constată că în societatea de azi, în locul altor forme de dictatură și alienare, acționează cu efect devastator puterea banului. Este realist și atunci când îi vorbește exilatului din România despre șansele și neșansele culturii patriei sale: „Voi, românii, sunteți prizonierii lui Cioran, Ionesco și Eliade [...] Voi, românii, sunteți incapabili să ieșiți din modelul de reușită al celor trei [...] Pe de o parte, sunteți complexați că n-ați dat culturii mondiale decât trei nume, și pe de altă parte, cele trei nume vă paralizează pentru că sunt de nedepășit".

Adeseori Cambreleng pune în discuție problema depășirii „frontierelor", însuși actul scrisului îi apare ca o continuă și necesară depășire a limitelor până la performanța ultimă – capodopera: „De asta vă cer să scrieți ca și cum ar fi ultima carte pe care ar urma să o lăsați posterității [...] Aceasta ar trebui să fie în același timp accesibilă oricui".

Pe acest curios și contradictoriu domn Cambreleng îl vom întâlni, în cele din urmă, la capătul unui drum parcurs în sens invers față de drumul emigranților din Est, la Rădăuți, unde autorul-personaj-narator, real și fictiv în același timp, reîntors acasă mânat de nostalgii, îl va regăsi la prietenul său de-o viață Gogu Boltanski, „un scriitor universal anonim". Cei doi vor fi pornit o partidă de șah. Care dintre ei și cu ce scop o va fi provocat?

Dar câte alte întrebări nu s-ar mai cere formulate în legătură cu acest roman provocator, care atestă polivalența artistică a unui scriitor afirmat mai întâi ca poet, pentru a continua ca dramaturg nepublicat în țară înainte de 1989, dar bine reprezentat în ultimele două decenii, și dovedindu-se prin două performanțe la distanță în timp (*Cafeneaua Pas-Parol* și *Sindromul de panică...*) în egală măsură un prozator de linie întâi.

Corabia lui, văzută din depărtare, pare să fie când a argonautului Iason, când a lui Ulisse cel îndrăgostit de Ithaca, dar, ancorată în port, ea este inconfundabil a lui Matei Vişniec, cel ce s-a aventurat peste adâncimile unor mări învolburate de cuvinte cu o corabie ea însăşi din cuvinte.

SUMMARY

The author analyses Matei Vişniec's novel *Sindromul de panică în Oraşul Luminilor* (Panic Syndrome in the City of Lights), published this year by Cartea Românească in Bucharest. The sixty chapters of the novel include numerous references to the author's own biography, to his country of origin, to France, his adopted homeland, and to its capital, the "heart" of European culture – Paris. The city is not such much described as portrayed as a human being. It stirs often contradictory feelings: fascination and repulsion, admiration and scorn, love and hate.

Matei Vişniec's novel appears at an important moment, one of necessary clarification, of the search for and affirmation of a new civic and cultural identity, of reorientation in ideological discourse. The novel raises a number of questions. One of the questions of our time is whether the West is still capable of sustaining the values consecrated in the modern period (liberty, fraternity, equality, independence, fundamental human rights, national identity). But there are also other questions specific to our times, including that of the conditions that might allow continuing dialogue between cultures. What is the role of the major cultures as models? Can someone belong to two different cultures at the same time? It is by no means coincidental that among the ghost characters of the novel there appear figures whose linguistic identity was put to the test: Beckett, who was obsessed with the absent character, Eugène Ionesco, Emil Cioran, and, in a different way and to a different extent, Mircea Eliade. It is a profound novel, which needs to be read with all the attention it merits.

DEBUTUL FILOSOFULUI ALEXANDRU BOGZA

Ion Filipciuc

Câmpulung Moldovenesc

Primele amănunte despre viața și opera lui Alexandru Bogza (1895–1973) le-a oferit fratele său, scriitorul Geo Bogza, într-o evocare, *Alexandru*, în revista „Contemporanul", din 4 ianuarie 1974, p. 1, unde glosa îndurerat: „Fratele meu Alexandru, care și-a câștigat viața ca profesor de muzică pe la diferite licee din țară, a avut o mistuitoare vocație pentru filosofie, și acestei vocații i-a închinat întreaga sa putere de muncă, pe drept cuvânt titanică. Timp de zeci de ani, timp de o viață întreagă, el și-a petrecut, în modeste camere mobilate, câte zece ore din noapte, aplecat peste scrierile marilor gânditori și peste manuscrisul său care, în cele din urmă, a depășit patru mii de pagini".

Însă tableta publicată de Geo Bogza nu stârnește nici un interes printre intelectualii din Câmpulung Moldovenesc, cei în măsură să știe mai multe și la obiect despre fostul profesor de muzică de la Liceul „Dragoș Vodă" din orășelul dintre Obcinile Bucovinei. Proba o aflăm în cartea lui Grațian Jucan, *Câmpulungul Moldovenesc. Pagini culturale*, Editura Litera, București, 1979, unde între medalioanele unor cărturari și artiști din acest spațiu – Gavril Rotică, George Voevidca, George Moroșanu, Dragoș Vicol, Teodor Maricari, Ion Pâșlea, T. V. Ștefanelli, Teodor Balan, Iorgu Toma, Ioan Bileţchi-Albescu, Ilie Veslovschi, Ion Țugui și Ilie Cazacu – nu-și află loc și două pagini despre prof. Alexandru Bogza.

Abia după editarea unui fragment masiv din tratatul *Realismul critic*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1982, după câteva texte consacrate filosofului în revistele „Astra" de la Brașov și „Tribuna" de la Cluj, și după „deschiderea cerurilor" din decembrie 1989, Grațian Jucan dedică fostului său profesor de muzică un medalion în cartea *Câmpulungul Moldovenesc. Repere spirituale*, Editura Muzeul Bucovinei, Suceava, 1991 (de fapt, o ediție revăzută și adăugită a textelor din 1979) și despre Alexandru Bogza (p. 121–123), ceea ce însemna o necesară restituire pentru istoria și cultura locală. De data aceasta, istoricul oferă destule repere biografice – nașterea filosofului la Brăila, 10 iulie 1895, studiile liceale în București, studii de muzică la Conservatorul din capitală, cu compozitorul Dimitrie Cuclin, și profesor de muzică pe la diferite licee din țară, încheindu-și activitatea didactică la Liceul „Dragoș Vodă" din Câmpulung Moldovenesc –, precum și un sugestiv citat dintr-un manuscris inedit, despre cele două pasiuni ale maestrului de muzică: filosofia și creația muzicală – „Dar amintindu-ne acum legenda plină de tâlc a Meșterului Manole, mie însumi îmi fu impus să îngrop de voie, în zidurile edificiului catedralei mele [...] îndeletnicirea mea, în domeniul compoziției muzicale [...]" –, cea de a doua sacrificată fiind pentru împlinirea celei dintâi.

Nimic despre recenziile din presa timpului la volumul *Realismul critic* din 1982 și nimic despre articolele dedicate filosofului în „Astra" și „Tribuna", unde s-au expus și analizat elemente interesante din opera lui Al. Bogza, inclusiv referatul

lui Petru Comarnescu din 1946. Se înțelege că nici n-a intrat în discuție dacă filosoful din Câmpulungul Bucovinei a publicat sau nu vreun text în timpul vieții.

*

În paginile *Scandalul de la liceul din Câmpulung Moldovenesc (1937)*, pe care le-am inclus în volumul Alexandru Bogza, *Antinomii tonale*, Biblioteca „Miorița", Câmpulung, Bucovina, 2007, p. 147–166, reluate apoi în cartea *O școală centenară: Colegiul național „Dragoș Vodă" din Câmpulungul Moldovenesc* (coordonatori: Dumitru Niță, Grațian Jucan, George Bodea), Editura Fundației Culturale „Alexandru Bogza", Câmpulung Moldovenesc, 2007, p. 122–146, eram încredințat că articolul *Tineretul școlar rătăcit de un ignorant*, semnat de Al. Bogza în revista „Iconar", Cernăuți, an. II, nr. 11, iulie 1937, p. 5 și 6, ar trebui considerat debutul publicistic al filosofului, infirmând opinia lui Geo Bogza, și anume: „În timp ce orice mâzgălitură a mea vedea lumina tiparului, fratele meu Alexandru, cel mai mare, mai grav și mai profund dintre toți frații, cu o viață exemplară prin austeritate și prin muncă, și exemplară de asemeni prin lipsa oricăror satisfacții imediate, a avut tăria de cuget să lucreze întreaga viață la un manuscris, fără ca în acest răstimp o singură filă a monumentalei lucrări să vadă lumina tiparului, sigur de adevărul în care credea" (*Alexandru*).

În fapt, rândurile din „Iconar" abia dacă tușau aluziv dialogurile lui Platon, pentru că directorul liceului din Câmpulung Moldovenesc, prof. dr. Ioan Bileț-chi-Albescu, în discursul de la sfârșit de an școlar, în iunie 1937, spunea între altele: „Imaginați-vă că se ridică o perdea și ne găsim în buna societate atenian㠠a secolului de aur al lui Pericle. Socrate încă nu băuse otrava de cucută, Alcibiade e încă tânăr, care excelează prin frumusețea și inteligența sa. E, totodată, epoca sofiștilor avocați, profesori specializați în cunoștințele vremii, filosofi relativiști, individualiști, negativiști, nihiliști, cari cutreieră cetățile grecești, întovărășiți întruna de un număr mai mare sau mai mic de admiratori și elevi. Și iată că într-o bună zi, vestitul Protagoras din Abdera se arată din nou la Atena. Vestea aceasta se lățește ca fulgerul și electrizează întregul tineret atenian. Cetatea artelor și a științelor îl primește cu cinstea cuvenită, pe el și pe învățăceii săi, iar Callias, fiul lui Iponicos, se simte fericit că-i poate oferi găzduire.

Protagoras a mai fost prin Atena. Lumea îl cunoaște. Învățătura lui e admirabilă. I-a mers vestea că e în stare să facă pe oameni mai buni și el însuși o spune, fără să aprofundeze înțelesul cuvântului. Tineri și bătrâni, dar mai ales cei tineri își părăsesc ocupațiile zilnice și cu bani grei se înfățișează înaintea lui, rugându-l să-i facă părtași la învățătura lui, să-i facă mai buni.

Obosit de drum, Protagoras doarme liniștit în casa lui Callias, împodobită cu frumoase colonade, în cari vremea trece atât de plăcut, când ești scutit de grijile zilei și de focul dogoritor al soarelui de vară. Protagoras doarme, dar nu poate dormi tineretul atenian. Cum ar putea să doarmă, când în apropiere se află cineva, care să te poată face mai bun, care te poate face să progresezi spre bine în fiecare zi, în fiecare ceas? Cetatea e cufundată încă în întuneric. Nici un zgomot, nici o mișcare. Doară ici-colo un strigăt al bufniței sau un cocoș anunță apropierea zorilor".

Un tânăr strigă la poarta unui om: „Socrate, ești treaz sau dormi? Cineva îi deschide ușa, căci Socrate l-a cunoscut după voce și zice: Ah, tu ești, Hippocrate?

Ce noutăți ne aduci? Numai bune, zice tânărul. Bune să fie, zice Socrate, dar pentru ce vii așa de dimineață? Protagoras a sosit, zice el, oprindu-se lângă Socrate. A sosit aici încă de ieri, dar tu ai aflat abia acum? Pentru zei, zice tânărul, am aflat-o încă de ieri seară, dar iată cum s-a întâmplat. Mi-a fugit un sclav, Satyros. Eu mă luasem pe urmele lui și abia aseară târziu sosii din Oinos. Eram flămând și mort de oboseală. Am cinat și voiam să mă odihnesc, când fratele îmi spune că a sosit Protagoras.[...].

Dar ce ai cu Protagoras, zice Socrate, poate ți-a făcut un rău? Nu, pentru zei, răspunse el zâmbind, ci pentru că el e singur înțelept și nu mă face și pe mine înțelept. Dar, pentru Zeus, zise Socrate, dacă îi vei da bani și îl vei îndupleca, te va face înțelept și pe tine. Ah, de ar fi așa! zise el, atunci nu aș lăsa să-i lipsească nimic nici dintru ale mele, nici dintru cele ale prietenilor mei. Iată că pentru aceasta am venit acuma la tine, ca să pui la el o vorbă pentru mine. Căci eu sunt încă prea tânăr și nici nu l-am văzut niciodată pe Protagoras, nici nu l-am auzit vorbind. Când a mai fost înainte pe la noi, eram încă un copil mic. Acum însă toți au pentru el numai cuvinte de laudă și zic că e cel mai înțelept la vorbă. Dar hai să mergem, ca să-l găsim încă în casă, căci, după cum am auzit, a tras în gazdă la Callias al lui Iponicos. Să mergem!

Încă nu, prietene, replică Socrate, căci e prea de dimineață. [...]

Ieșiră apoi în curte și se primblară încolo și încoace, Hippocrate plin de nerăbdare, Socrate cuprins de curiozitatea de a-și ispiti tânărul prieten. Hippocrate, te grăbești să mergi la Protagoras, să-i încredințezi sufletul tău și banii tăi. Dar spune-mi ce rost are învățătura lui Protagoras pentru tine. Dacă ai merge la omonimul tău, Hippocrate din Kos, s-ar vedea lămurit că vrei să te faci medic, dacă ai merge la Policlet din Argos sau la Phidias Atenianul, ar fi de asemenea lămurit că ai vrea să te faci sculptor, așa cum sunt și aceștia. Lui Protagoras însă îi zic sofist. Nu cumva vrei să te faci și sofist?

Se lumina de ziuă. Vârful de aur al suliței de la statuia zeiței Pallas de pe Acropole deveni dintr-o dată o făclie de foc. Socrate își privea prietenul în față. El vedea că în sufletul tânărului se dădea o luptă grea. Deodată fața tânărului se roși și el răspunse cu vădită nedumerire în glas: Dacă ar trebui să fiu consecvent, ar trebui să spun că vreau să devin și eu sofist. Dar pentru zei, Hippocrate, nu ți-ar fi rușine să te arăți în mijlocul atenienilor ca sofist?

Aceasta nu m-ar jena deloc, răspunse tânărul, dacă trebuie să spun ceea ce gândesc. Dar, dragă Hippocrate, învățătura lui Protagoras are pentru tine alt sens. Ai învățat gramatica, fără să devii profesor de gramatică; ai învățat să cânți din chitară, fără să te faci măestru de muzică; ai făcut exerciții de gimnastică, fără să devii profesor de gimnastică. Tu le-ai învățat pe toate acestea nu în vederea unei profesiuni, ci pentru a-ți completa educația, așa precum se cuvine să o facă orice om particular și liber".

La care discurs – citat fragmentar, totuși suficient spre a se vedea în ce notă se sfârșea un an școlar la liceul din Câmpulung, în perioada interbelică –, Alexandru Bogza dă replică în revista „Iconar":

„D-l doctor Bilețchi, în discursul d-sale plin de erudiție, a evocat pe Platon...

De la o vreme-ncoace se face mare caz de Platon. Se recomandă filosofia acestuia ca un mijloc de-a face «mai bun» tineretul de azi, cu instinctele sale «deviate sub influența unor idei politice nenorocite».(!)

Dar se ocoleşte tocmai acel element al filosofiei platonice, care e de natură a resfrânge o vie lumină asupra acutei chestiuni a tineretului din zilele noastre, precum şi a celeilalte chestiuni, în legătură cu aceasta: criza învăţământului. E vorba de aceea ce constituie însuşi sâmburele filosofiei lui Platon:teoria reminiscenţei.

Ştiinţa – zice Platon – o descoperim în propriul nostru suflet, care a luat-o cu sine de acolo, din lumea Ideilor, de unde a descins vremelnic în trupul nostru... «Ştim» în măsura în care sufletul nostru pământean păstrează amintirea existenţei sale anterioare, stării sale de individualizare, amintirea existenţei sale transcendentale.

Iată de ce tineretul din zilele noastre, pe care toţi imbecilii se grăbesc să-l calomnieze, tineretul acesta *ştie* mai mult decât toţi pseudodocţii ce se erijează în îndrumători ai săi. Pentru că, oropsit şi năpăstuit, a descoperit *adevărul* în propriul său suflet, care prin suferinţă s-a descătuşat de tot ce e *individual*, contopindu-se cu Ideea platonică a *Neamului*. [E această atitudine a tineretului nu o contemplare pasivă a Ideii platonice a Neamului, ci o contopire, o identificare cu Ideea platonică, asemănătoare stărilor psihice pe cari le produce muzica, deci participare la acţiunile Ideii.] Găsim în «cunoştinţa» acestui tineret un ce *aprioric*, dar nu apriorismul formal – sec – al lui Kant, ci unul viu, cald, creator.

Şi nu e oare o dovadă a propriei lor ignoranţe, din partea acelor ce recomandă pe Platon ca un corectiv al apucăturilor «criminale» ale tineretului nostru? Apoi bine, domnilor doctori, nu vă daţi seama că tocmai acest tineret e plin de Platon? E drept că el îşi rezervă din Platon numai *intuiţia* realităţii şi adevărului; slova moartă v-o lasă – generos – domniilor-voastre, pentru ca să aveţi şi domniile voastre ceva din Platon, deoarece «intuiţia» – hai, fiţi sinceri şi recunoaşteţi! – n-o aveţi, căci dacă aţi avea-o nu v-aţi comporta aşa cum vă comportaţi...

Or, fără această intuiţie apriorică a adevărului şi a realităţii – chiar dacă nu-i dăm interpretarea transcendentalismului platonic – nu există ştiinţă. Adevărata ştiinţă nu se capătă tocind hârţoagele de prin biblioteci. Toate doctoratele din lume nu exclud posibilitatea celei mai stupide ignoranţe".

La cele de mai sus, prudent, îmi exprimam speranţa că textul din revista „Iconar", din 1937:„S-ar putea să nu fie chiar singurele pagini şi n-ar fi de mirare ca publicaţiile româneşti din preajma celui de-al doilea război mondial să ascundă încă semnătura lui *Al. Bogza*, cea mai răbdurie şi scormonitoare gândire sălăşluind în mijlocul veacului al XX-lea în Bucovina".

Ceea ce s-a şi întâmplat la o repede răsfoire a revistei „Junimea literară" din Cernăuţi, nr. 3–4, din martie–aprilie 1927, p. 123–126, în care am dat peste o cronică muzicală despre *Concertul pentru două piane al d-lor T. Tarnavschi şi P. Jelescu*, semnată *A. Bogzu*, sub următorul text: „Luni, 11 aprilie [1927], în Sala Filarmonică. A fost o audiţie căreia i se cuvine o deosebită atenţie, nu pentru faptul *material* că s-a cântat pentru prima oară în Cernăuţi la două piane, ci pentru tâlcul *sufletesc* al lucrurilor: S-a cântat Ravel... Concertul a început cu *Sonata în Re minor*, a lui Mozart.

Purtându-ne, adeseori dezasperant, prin ţinutul *sterp* al lucrurilor de simplă însemnătate tehnică-pianistică, această sonată oferă din când în când sufletului câteva *oaze* minunate – fraze de caracteristică gingăşie mozartiană. Dacă este prea

puțin față de necesitățile noastre interioare, să nu uităm că valoarea acestei sonate, ca și a celorlalte sonate ale lui Mozart, trebuie socotită din punctul de vedere al momentului pe care îl reprezint în evoluția formelor muzicale. Mozart pregătește tiparele în care urmașul său va turna substanța celui mai gigantic suflet omenesc, până când le va sfărâma spre a le da proporțiile corespunzătoare.

A urmat punctul din program așteptat cu legitimă nerăbdare: Ravel,*Ma mère L'Oye* (5 pieces enfantines). Ravel e unul dintre compozitorii francezi tineri. La cei 50 și ceva de ani pe care îi are, un compozitor e socotit tânăr... N-a impus, dar a sedus! Nu e o *forță*, ca D'Yndy, dar e o *sensibilitate*, ah!, o sensibilitate... Cu greu i s-ar putea cuveni unui compozitor calificativul de «contemporan» și numai contemporan. D'Yndy nu e contemporan, deși trăiește în zilele noastre... Poate va fi înțeles cândva. Dar indiferent dacă va fi sau nu înțeles, opera sa, prin structura ei psihică, aparține eternității.

Nu tot așa Ravel. El nu aparține decât zilelor noastre. Poate că atunci când D'Yndy va fi înțeles, Ravel va fi un document curios, enigmatic. E unul dintre produsele nevrozei contemporane. Ar fi desigur interesant de observat din punctul de vedere al «psihanalizei» lui Freud.

Dacă oameni ca Beethoven, Wagner, Cesar Franc, Vincent D'Yndy, care întrunesc laolaltă și *forța* și *sensibilitatea*, reușesc să rupă lanțurile care îi țin legați într-o lume a cărei esență este *conflictul*, *durerea* și să se avânte spre culmea transcendentă de unde apoi, în posesia principiului creator, să se coboare spre a reface din temelie lumea, în conformitate cu idealurile lor; Ravel, vai, nu are această forță; el n-are decât *sensibilitatea*. Astfel, dacă sufletul său nu se poate înălța până la acel «principiu creator» al unei lumi fundamental nouă, se îndreaptă spre o țară depărtată, spre un colț plin de exotism al pământului (ați auzit «gama japoneză» în muzica lui), unde, dacă nu poate găsi o satisfacție *reală*, găsește cel puțin iluzia – o, iluzia cea mai seducătoare!

Într-o seară trece pe lângă tine, ca o nălucire, o femeie a cărei siluetă fină de-abia o poți distinge, căci aproape se confundă cu întunericul ambiant și în urma ta lasă un parfum nespus de suav; iată impresia pe care ți-o produce muzica lui Ravel. Nu ceva sfânt, desigur... Dar nici ceva inferior!

Dacă această muzică nu ne evocă zbuciumările unui suflet, dați vălul deoparte și veți găsi tragicul omenesc mai grozav decât la Beethoven! Cum trebuie să simtă durerea un om cu o astfel de sensibilitate, lipsit însă de forța interioară a unui Beethoven? Ne înfiorăm numai gândindu-ne.

Procedeele muzicale către care a înclinat în mod instinctiv Ravel îi oglindesc psihologia.

«Principiul meu este să modulez întruna!» a declarat cuiva, acum vreo 15 ani.

Da, acest suflet, în care – ca să ne exprimăm în termeni muzicali – funcțiunea principală este «sensibila» iar nu «tonica», e firesc lucru să se manifeste în muzică prin aceeași lipsă de fixitate asupra unei «tonici», adică prin modulație continuă. O astfel de instabilitate tonală este însă contrarie necesității muzicii, lucru pe care însuși Ravel l-a recunoscut mai târziu, căci, întrebat altădată ce mai face cu «modulațiile», răspunde: «A, m-am cuminți! Am văzut eu că nu merge...».

În interpretarea lui Ravel – pe lângă aşa de serioasele calităţi pianistice şi muzicale ale d-lui Tarnavschi – d-l Jelescu a contribuit şi prin propria sa notă psihologică, foarte adecvată: D-sa e o fire raveliană...

Domnul Tarnavschi însă, pe care-l cunoaştem de atâta timp ca localnic şi care sta ascuns totuşi, ignorat fiind în ce priveşte interiorul său sufletesc pe care se vede că-l păstrează numai pentru muza sa (Euterpe), ne-a procurat o adevărată revelaţie, care nu face decât să regretăm că nu ne-a considerat mai demult vrednici de arta D-sale şi pe care-l aşteptăm acum cu nerăbdare să ne puie în legătură directă cu sufletul D-sale o seară întreagă într-un concert solo.

Foarte bine au făcut d-nii Tarnavschi şi Jelescu, că au cântat Ravel la Cernăuţi. Dacă manifestarea începută de tinerii profesori de la Conservator ar continua, prezentând elitei sufleteşti a acestui important centru de cultură – elită care la primul concert a asistat într-o majoritate care îi face cinste – zic, prezentând acestei elite, rând pe rând, pe D'Yndy, Paul Dukas, Claude Debussy, Ravel; ea ar lua caracterul unui adevărat apostolat. Publicul şi-ar da seama că ar avea posibilitatea de a găsi elemente de necesară îmbogăţire sufletească, astfel că, desigur, «sămânţa aruncată n-ar cădea pe piatră!». Ar fi dureros însă dacă ar cădea pe pământ bun şi ar acoperi-o spinii...

Concertul s-a încheiat cu *Suita în Do minor*, a lui Rachmaninow.

După Ravel această suită a sunat cam ...

Dar poate c-a fost oportună spre a ne readuce, din lumea aproape imponderabilă a lui Ravel, într-o lume grosieră, mai apropiată de aceea în care ne silesc să trăim necesităţile cotidiene".

Oarecari precizări se impun, întrucât cronicarul dovedeşte o bună pregătire de specialitate, face distincţie între virtuozitatea tehnică şi sensibilitatea interpretativă, apreciază apostolatul interpreţilor într-un spaţiu mai puţin îndulcit la bucuriile muzicii „pure", stilul e sprinten, probabil în adecvaţie cu structura melodică a concertului, iar textul trădează câteva constante filosofice – *tonica* şi *sensibila* – din antinomiile tonale pe care le va teoretiza Al. Bogza în tratatul *Realismul critic*, la care trudeşte în nopţile cernăuţene.

Şi încă o precizare, cronica din martie-aprilie va fi urmată de alta, în aceeaşi revistă bucovineană, câteva luni mai târziu, în nr. 8–10, august–octombrie 1927, p. 301–302, semnată aşijderea *A.Bogzu*, despre *Concertele Jelescu–Bobescu*:

„Orice manifestare artistică pornită din iniţiativa D-lui profesor Paul Jelescu, având la bază sinceritatea unui suflet tânăr, condus de un ideal interior, poartă dintru început garanţia artei pure.

Şi de data aceasta, ca şi-n concertul la două piane, D-sa şi-a aliat (alegere fericită) un tovarăş distins, pe violonistul de rasă D-l Bobescu. Nu «artişti», nu «maeştri», nu «virtuoşi», ci ceva mai mult, deosebit şi rar: muzicieni în suflet şi spirit, «musiciens des coeurs, poètes dans la vie».

Greaua sarcină ce şi-au luat-o de-a populariza, a reda pe înţelesul tuturor forma sonatei (această cristalizare perfectă de formă în viaţa sonoră prin însuşi faptul analogiei cu principiile existenţei), «fiind conduşi probabil de un îndemn de pedagogie culturală», «situându-se astfel pe un înalt plan artistic» („Glasul Bucovinei"), nu putea fi îndeplinită cu mai mult succes decât de aceste două suflete

rafinate, care, grație sensibilității, s-au contopit într-unul, dându-ne astfel o interpretare *unitară*, ideală, *psihică*, nu numai sonoră, cum se exhibează mai întotdeauna. Ceea ce a făcut pe auditor să vibreze e că acești distinși interpreți trăiesc cu atâta forță ceea ce cântă încât fac să trăiască și-n sufletul celor ce ascultă fazele evoluției psihice muzicale: «*Dass das Zusammenspiel beider Künstler (Geige und Piano) ein harmonisches war, wie aus einer Seele*» („Allgemeine Zeitung").

Pianul D-lui Paul Jelescu nu mai e un instrument: trăiește, suferă, gândește. Desigur pentru aceasta n-ar fi suficientă tehnica d-sale de tușeu extrem de rafinată, dacă nu ar fi condusă de un suflet subtilizat la extrem prin spirit. Fiecare sunet, o perlă, vibrație psihică!

D-l Bobescu nu e un «virtuos» creat de impresari ca acei prestidigitatori de circ care trăiesc atât cât fizicul le permite să uluiască publicul (care în cele din urmă rămâne contrazis și rușinat de a se fi pretat unui entuziasm păcălit: cazul Kubelik), apoi mor, dacă n-au inteligența să se alăture unei idei mari ca «Pan Europa» sau nu ridică pretenții de moștenitori direcți spirituali al unui Beethoven...

D-l Bobescu merge desigur pe calea marelui nostru George Enescu, pe care l-ar ajunge mai repede dacă acesta i-ar întinde o mână puternică, iubitoare și ocrotitoare ...

Frumoase seri de reculegere spirituală în care mănunchiul restrâns de suflete de elită, adevăratul public distins fervent al concertelor serioase, a rătăcit în uitare de sine pe culmile eterate ale vieții psihice, unde numai o astfel de muzică poate conduce.

Dureros că acest public era format în mare parte din neromâni!..."

*

De ce autorul celor două cronici muzicale din 1927 semnează *A. Bogzu*, și nu „pe numele adevărat" *Bogza*, nu am putea ști. Singura bănuială ne-o stârnește explicația găsită în manuscrisul profesorului Ioan Bilețchi-Albescu despre patronime românești după nume de păsări, unde sunt înfățișate etimologia cuvântului *bogză* – bufniță (se prea poate ca în peisajul „Cetatea e cufundată încă în întunerec. Nici un zgomot, nici o mișcare. Doară ici-colo un strigăt al bufniței sau un cocoș anunță apropierea zorilor" să fie o aluzie la numele maestrului de muzică?), precum și o scurtă cronologie a acestui nume de familie (între care nu-i uită nici pe cei doi frați, profesorul de muzică din Câmpulung Moldovenesc și literatul de la București) sau nume de locuri din țara noastră: „Drăghici *Bogza* logofăt, boier de divan din Moldova, act pentru moșia Teleajna și o parte din Petrești pe Crasna, în 1597; Toader *Bogza* logofăt face danie fiului său Vasilie *Bogza* în anul 1609; Visarion *Bogza*, călugăr, scrie, cu alți preoți, un zapis pentru Vârtop, în anul 1629; Alexandru *Bogza*, profesor secundar, și Gheorghe *Bogza*, scriitor în timpul nostru; *Bogzăni*, cătun în județul Dorohoi; *Bogzăști*, loc izolat în județul Neamț; *Bogzeni*, cătun în județul Buzău; *Bogzești*, comună în județul Roman".

Altfel spus, dacă am iscodi cu oarecare osârdie genealogia familiei *Bogza* – care a dat literaturii și culturii române o adevărată *pentadă* prin *Alexandru Bogza*, *Ovidiu Bogza*, *Elena Bogza*, *Geo Bogza* și *Nicolae Bogza* (alias Radu Tudoran) –

ne-am învrednici cu surpriza de a descoperi chiar un filon genetic iscat din pana vreunui logofăt din cancelariile domneşti ale Moldovei.

Destul că, deocamdată, în primăvara anului 1927, ajuns profesor de muzică la Liceul „Aron Pumnul" din Cernăuți, Alexandru Bogza nu se sfieşte să intre în cercurile elitei intelectuale bucovinene şi chiar să-şi exprime opiniile în domeniul bine stăpânit sub auspiciile profesorului şi compozitorului Dimitrie Cuclin, creația muzicală; avea 32 de ani, gândea un original sistem filosofic, al realismului critic, şi, peste toate, era îndrăgostit de tânăra studentă în litere, Veturia Diaconovici.

Cum această delicată ființă îşi avea familia în Câmpulungul Bucovinei, profesorul Al. Bogza părăseşte toate perspectivele cernăuțene şi, după un popas... didactic la Liceul Militar de la Mănăstirea Dealu (1 septembrie 1927 – 31 august 1928), se stabileşte, începând cu 1 septembrie 1929, în oraşul din preajma binecuvântată a muntelui Rarău, tocmai în casa familiei învățătorilor Diaconovici. Se va căsători cu Veturia la 1 octombrie 1935, însă tânăra soție se stinge din viață în ziua de sâmbătă, 21 decembrie 1935, lăsând văduv un bărbat de 40 de ani. Alexandru o va urma peste 38 de ani şi 10 zile, altă viață de om, murind în noaptea de duminică, 31 decembrie 1953.

Răstimpul cernăuțean este, aşadar, extrem de important pentru viața sentimentală şi formația intelectuală a filosofului Alexandru Bogza – între 1 septembrie 1926 şi 31 august 1927 –, iar cele două cronici muzicale din „Junimea literară", dincolo de inscripția debutului publicistic (martie 1927) al celui ce iscodea „realul pur" din cele văzute şi nevăzute, dau seamă şi de ceea ce se petrecea artistic în capitala Bucovinei într-un ceas obişnuit din cele două decenii strivite între două mari războaie mondiale.

SUMMARY

The author of the article *Debutul filosofului Alexandru Bogza* discusses music teacher and journalist Alexandru Bogza, who has been unjustly neglected by literary critics and literary history. The first account of the life and work of Alexandru Bogza was written by his brother, the well-known writer Geo Bogza, in an article entitled *Alexandru*, published in *Contemporanul* review on 4 January 1974. Geo Bogza remembers his brother Alexandru Bogza as having had a burning vocation for philosophy. He devoted all his truly titanic energies to this vocation. His entire life, he spent, "in modest furnished lodging, ten hours a night bent over the texts of the great thinkers and over his own manuscript which, in the end, exceeded four thousand pages".

Alexandru Bogza also wrote reviews for the press of his time. It is important to note that in the spring of 1927, Alexandru Bogza became a teacher of music at the "Aron Pumnul" Lycée in Cernăuți, thereby entering the circles of Bucowina's intellectual elite.

Ion Beldeanu

Născut la 22 august 1939 în comuna Zamostea, județul Suceava. Poet, prozator, publicist.

După absolvirea școlii din Zamostea urmează Școala Pedagogică din Rădăuți, apoi Facultatea de Filologie a Universității din Iași. A absolvit cursurile postuniversitare de ziaristică. A lucrat ca învățător la Școala generală din Voievodeasa-Sucevița, a fost apoi bibliotecar-șef la Biblioteca regională Suceava, redactor la ziarul „Zori noi", corespondent regional la „Scânteia tineretului", corespondent AGERPRESS (ROMPRESS) pentru județele Suceava și Botoșani.

Debut literar în revista „Ateneu", în 1964. Debut editorial cu *Caietul de poezie* (Editura Eminescu, 1973). Autor al volumelor *Destine din nord* (reportaje, 1974), *Mirele păinii* (poezii, 1976), *Albastru de Bucovina* (reportaje, 1979), *Bună seara, frumoasă poveste* (poezii, 1884), *După amiaza unei amintiri* (proză scurtă, 1985), *Armura solară* (poezii, 1984), *Lecția de melancolie* (poezii, 1987), *Iarba iubirii* (reportaje, 1989), *Semințe eterne* (poezii, 1990), *Proba mea de viață* (versuri, 1995), *Bucovina care ne doare* (publicistică, 3 volume), *O dimineață pentru fiecare* (proză scurtă, 1998), *Ceaiul de după execuție* (versuri, 1999), *Glontele de cucută* (proză, 2001), *Realitatea are chipul tău* (antologie, 2002),*Chiar dacă?* (versuri, 2008).

Membru al Uniunii Scriitorilor din România, președinte al Societății Scriitorilor Bucovineni, redactor-șef al revistei „Bucovina literară" din Suceava. A fost distins cu diverse premii și diplome. Este decorat cu Ordinul „Meritul Cultural" în grad de Cavaler.

CORĂBII PENTRU SICOFANȚI

Nici n-ai unde să fugi. Păsări mizerabile
se rotesc deasupra gândului
așadar nu mai ai unde să te retragi
pădurea a ars ori a fost culcată sub iarbă

Umbli dintr-un capăt în celălalt al zilei
vinovat de neputință
și totuși de ce vinovat?
când dragostea ta trage acum
la corăbiile atâtor sicofanți

Rămâi în această deşertăciune
din care doar şoarecii
ronţăie puţin câte puţin.

NU-MI MAI RECUNOSC PRIVIRILE

Nu-mi mai recunosc privirile de altădată
şfichiuite de ţipătul peştilor, albastru,
nici tăcerea în care
se rostogolesc amurgurile salvatoare

Soarele e mort
după dealul de pâslă şi dinspre
capătul dimineţii se apropie capelanul
cu cheile rupte venind
de parcă ar pierde drumul spre casă
pelerina-i cea galbenă
emite sunete metalice

„Îmi pare rău dar trebuie să închid
catapeteasma", zice el şi se pierde
într-o verde uimire
care de fapt reprezintă un tablou pastoral
dintr-o toamnă ce nu duce niciunde.

CÂND NĂVĂLEŞTE ALBĂ LUMINA

După felul în care cade umbra pe ochiul
meu stâng vei şti cât de singur am fost
Numără stelele din această epistolă
şi vei afla cine soseşte la cină
O parte a mersului meu trage după sine
turla catedralei
dacă nu chiar turla trage după sine catedrala
Poţi s-o loveşti şi vei auzi ţipătul iernii

De fapt în ziua în care a nins
clopotele au plesnit, s-au rupt
şi lumina cea albă a năvălit
pe străzile reci
Atunci am ieşit pe acoperişul oraşului
şi am strigat: „Nenorociţilor, poetul vostru
e prea singur pentru a nu vă iubi"

Şi acolo erai tu, tu erai acolo printre ei.

O, VINE TOAMNA

Primejdia creşte dintotdeauna
unde nici nu te aştepţi
e suficient să ridici degetul
şi degetul să se rupă

Ce vrei să spui? se aude întrebarea
te văd plutind peste oraşul ars
de caniculă, aici unde de fiecare uşă
atârnă melancolia
şi fetele de rouă cântă la trompete
amintirea vapoarelor pierdute

Nimic, ce să vreau
ascult lunecarea clisoasă a nopţii
printre corăbiile fără întoarcere
semn că vine toamna şi cireşii
privesc în zare după condorul
cu aripa galbenă şi tristă.

CORIDA

Într-o după amiază de pasăre
sevele năvălesc privirea
(imemoriale sărbători orânduite clipei)
lumina se rupe, lumina doare

Capul meu surâde pe tava purtată
de palma ta neştiutoare
uneori îi poţi auzi întâmplările
împotrivirea de care se sparg
ultimele oglinzi ale zilei

Dar m o a r t e a ?

Moartea şi-a înflorit amânarea
şi acum anotimpul verde călăreşte
peste carnea ta ameţitoare.

MERSUL PE JOS

Nici nu am cum să observ avantajele
mersului pe jos
sunt ispitit să cred că zăpada
ce-mi muşcă urmele
e o poliţă fără scadenţă

Gândul o ia razna, bate la uşile
meticulos ferecate, devine agresiv
scoate efecte sonore
auzite prin cinematografele de cartier
Iată-l luându-se la palme
cu cerberii intrărilor (singurul
argument, se pare, în asemenea împrejurări)
până se vede dincolo
nu înainte de a-mi arunca la picioare
disprețuitor
restul la iluziile cu care
îmi era totuşi dator.

TRUFII PROVINCIALE

Iar călărind prin valul înserării
fără delicii, ravagii de senzaţii bulversate
şi din urmă tăvălugul mărşăluitor
când decembrie sună a clopot
şi a noapte

Dar strigă, mulţimea se va rostogoli
indiferentă; trebuie să sapi
tot mai adânc în cuibul rozmarinelor
până când pierzi numărătoarea
şi din nou de la capăt

În faţa rătăcitoarelor muzee
dormitează dragonii
Între tine şi puşca vânătorului
nu mai există nici o pasăre
doar lacrima aceasta
care îţi devorează chipul.

PREFER UN SINGUR GLONTE

Iată versul din care tai
felia ta de obsesii
i se simte respirația dar anotimpul fluieră
a indiferență

Domnule Căpitan, mai zic, să ocheşti corect
înainte de a trage
prefer un singur glonte dar de efect

Şi ce mai vezi acolo printre fuioarele
silabelor? mă întreabă el
Văd Piața Centrală şi bufonii oraşului
rostindu-şi divagațiile
şi aud clopotele Catedralei Învierea
şlefuind aripile traficanților de speranță

Într-adevăr
cineva bate coasa în Grădina Publică.

DE CE NU STRIGI?

Nu vreau să mai măsor aerul puturos
al fiecărei dimineți
să cred că din groapa neagră a aşteptării
se va ivi iasomia
numai bună de uns oraşul pe la încheieturi
spre a-i amorți urletul
şi zvâcnetul de animal neputincios

Ar fi nevoie de o ploaie, poate,
de o aprigă ploaie care să spele
duhoarea şi rânjetul şi voma metafizică
ce pavează aleile existenței noastre

O, cum colcăie cenuşa
ori o fi lumina ghiftuită în care
se zbenguie crocodilii?
Tu de ce nu strigi? Strigă cât încă
mai poți fi auzit
(mă apostrofează motanul meu
cu viză Schengen şi-mi flutură coronița
de pe fruntea însângerată
a aducerilor aminte).

Marin Gherman

Născut la 1 octombrie 1987, în satul Buda Mare, raionul Herța, regiunea Cernăuți, fostul județ Dorohoi. Din 1994 până în 2005 urmează școala primară, apoi cea medie generală din satul natal. În anul 2005 devine student la Facultatea de Istorie, Politologie și Relații Internaționale din cadrul Universității Naționale „Yuri Fedkovyci" din Cernăuți.

Pasionat de științe politice, istorie, geopolitică, economie politică. În anul 2008, a obținut locul III la Olimpiada studențească republicană de politologie, care a avut loc în orașul Ivano-Frankivsk (Ucraina).

Este membru al Cenaclului literar „Mircea Streinul" din Cernăuți. În anul 2005, a obținut locul III la Festivalul de poezie „Ilie Motrescu" (or. Cernăuți). În anul 2007, a obținut locul I la Festivalul internațional de creație literară „Grigore Bostan" (or. Cernăuți). În anul 2008, a obținut locul I la cea de a doua ediție a Festivalului de poezie „Ilie Motrescu".

Debutul editorial – în placheta colectivă *Catarge tinere* (Cernăuți, 2007). În 2009, îi apare cartea de versuri *Derivatele dezordinii*. Publică versuri în „Glasul Bucovinei", „Convorbiri literare" (Iași), în ziarele regionale „Concordia", „Zorile Bucovinei", „Libertatea Cuvântului", „Țara Fagilor". În prezent, este redactor la revista „Glasul Bucovinei".

PRĂPASTIA PREFERATĂ

În prăpastia preferată
pun capăt zilelor nefavorabile
le las flămânde și fără de ajutor
ca pe un câine devotat în pădure,
le mustru și nu recunosc
că sunt de natura unor materii pure
și mă cufund în filosofia lucrurilor deșarte
opunându-mă lumii care trece,
ca un șarpe încolăcindu-mă
prin pustiurile sufletului meu

de câte ori îmi scutur de pe umeri metaforele
aud cum plâng zilele
cerșind libertatea
ascult în liniște zăngănitul metalic
al timpului la detronarea regelui Dromichet
care împarte
între supuși nefericirea
și comorile.

PREȚUL DEPĂRTĂRII CERULUI

Cerul e asemenea imaginii proprii
de pe oglinzile ochilor noştri

dimineața vine cu rouă rece
şi surprinde omenirea
dormind cu ochii închişi ca nişte
păsări bolnave şi firave
fără puteri,
cu picioare de vată,
zorii spală păcatele globului cu lacrimile
sfinților

păsările se trezesc din somnul fierbinte
cu guşile pline de cântec îşi scutură aripile
dar ciripesc a tristețe la răscruci de drumuri...
la orizont se profilează figura lui Oedip
care grăbeşte să-şi împlinească rostul sorții...
iar păsările se aştern cu tristețe din nou pe dormit
aşteptând ziua de mâine

a doua zi
dimineața vine iarăşi
dar cu rouă fierbinte
şi surprinde lumea dormind
ca nişte păsări bolnave şi neputincioase
şi spală păcatele globului
cu sângele sfinților
cu viețile Antigonelor...

păsările se trezesc din somnul
plin de răceală
îşi preling lacrima cântecului
la răscruci de drumuri părăsite
unde s-au strâns toți orbii cerşetori...
şi jalnic se aştern din nou pe dormit
aşteptând ziua de mâine
.....
şi iarăşi vine dimineața
de data aceasta cu rouă în formă de gheață –
cu ceață şi zăpadă
şi surprinde păsările dormind adânc
foarte adânc
între timp apa care se prelinge din gheață
nu spală păcatele globului

ucide însă cu răceala ei capetele
celor bolnavi de insomnie
celor dispuși să scoale toată lumea în picioare...

într-o zi nu va mai veni dimineața
și nimeni nu va spăla păcatele
păsărilor somnambule...
.....
unde sunt răscrucile de drumuri cordiale,
păsările somnambule, lumina ochilor lui Oedip,
tinerețea Antigonei?...
toți vorbesc și le caută înnebuniți zi și noapte

și atunci când vor da de ele
se vor așterne la pământ și vor dormi puțin.

*
* *

prezent –
atât ce avem,
posedăm flori cu miros de culoare
albastrul are nostalgia cerului
iar durerea – cea a veșniciei

găsim în propriile noastre poezii
ceea ce n-am scris
și în propriile noastre biografii
ceea ce n-am realizat...

peste tot doar iluzii
provocate de cuvânt

METAMORFOZĂ ALTERNATIVĂ

Memoriei lui Franz Kafka

Dimineața
ne gândim la domnul K.
și la sfârșitul vieții sale,
ne gândim la câmpuri poetice inventate,
la îngeri cu capetele plecate...
și chiar dacă n-avem nici o ocupație
trăim de parcă într-o *Metamorfoză* alternativă
dar, de data aceasta
suferim în sine
înmulțind deficitul de poezie

într-o depărtare se aude un glas spunând
că ne aştepată o imensă prăpastie poetică
în care odihnesc stihuitorii,
rima, semnele de punctuaţie, logica,
filosofia, mitologia
şi visele îndrăzneţe ale lui
Napoleon Bonaparte

şi pentru a vieţui în această lume poetică
înconjurată ca o insulă
de un ocean plin de iubiri neîmplinite
împingem în prăpastie
lucruri ce par a fi lipsite de importanţă
şi suntem convinşi că
într-o bună zi
cineva o să arunce în prăpastie şi ... poezia.

PEISAJ DIN ERA VĂRSĂTORULUI

În castelul de la marginea pădurii
în care locuiesc filosofi nemuritori ai urii
mai apare uneori câte o îndoială
cum că timpul n-are nici o importanţă –
după era noastră vine alta
după „peşte" vine „vărsătorul"
după lume vine altă lume
după Luis, suveranul-soare
vin regi fără de popoare
şi revoluţionari ce-şi iubesc adversarii,
ghilotine fără sentimentul de ruşine,
mareşali ce recunosc supremaţia
ordonanţelor din partea soldaţilor,
brichete ce nu aprind
ci sting ţigările,
miniştri imperiali părăsind toate gările
şi multe alte invenţii
care par a fi destul de reuşite
ca nişte corăbii mari pe la maluri izbite...
şi de câteva zile în lume se spune
că fiecare mit credibil
poartă acelaşi nume,
aceeaşi pecete, aceleaşi coordonate de minciună
creată de oamenii doritori să o spună.

Alexandru Ovidiu Vintilă

S-a născut la 26 septembrie 1977, la Suceava. Este absolvent al Facultății de Istorie–Filozofie şi al Facultății de Inginerie şi Management Agroturistic.

În momentul de față este doctorand în ştiințe socio-umane în cadrul Universității „Ştefan cel Mare" din Suceava.

A debutat în paginile revistei „Crai Nou" în anul 2001.

Prima sa carte de poeme, *Caricatura de cretă,* a apărut la Editura Cartea Românească, Bucureşti, 2003, obținând premiul „Porni Luceafărul...", Botoşani, 2002. De asemenea, volumul a mai fost distins cu Premiul pentru debut al Societății Scriitorilor Bucovineni în 2004, fiind nominalizat, în acelaşi an, şi la Premiul pentru debut în poezie al Filialei Iaşi a Uniunii Scriitorilor din România.

În anul 2008, la Editura Timpul din Iaşi, i-a apărut volumul de poezii *Miezonoptice. Tradiția rupturii* (acest volum a obținut Premiul I în cadrul Concursului „Natale Oggi", organizat de „Poesia Attiva", Torino, decembrie 2008). Volumul a fost distins şi cu Premiul Fundației Culturale a Bucovinei în 2009.

A realizat mai multe interviuri cu personalități ale literaturii române precum: Ion Pop, Mircea Muthu, Dan C. Mihăilescu, Al. Cistelecan, Gheorghe Crăciun, Constantin Cubleşan, I. Holban, Lucian Vasiliu, George Vulturescu, Petru Cimpoeşu etc.

În prezent este redactor la revista „Bucovina literară" şi membru al Societății Scriitorilor Bucovineni.

„Esența şi expresia avangardistă a discursului său poetic" sau, mai degrabă, „multitudinea de referințe culturale, abil risipite în textura lirică a poemelor", îi caracterizează poezia.

GENERALUL ÎN LABIRINTUL SĂU

„Bacilul lui Koch însă e mai primejdios!"
George Topârceanu

generalul în labirintul său
fierbe! tramvaie cu vieți
cele de toate zilele pete albe
pe o hârtie neagră caii nu se
mai înțeleg cu vulpile pisicile
generalului cu papagalul colonelului
al plutonierului ostaşi de pretutindeni
proletari iubitori de patrii paria

înseamnă azi să nu ai după cine
să tragi apa deretici
prin grădini ce se
bifurcă suspendate
ale semiramidei sau ale
lui borges ale lui bosch
hyeronimus ale cultivatorilor de varză
murată din milișăuți-oraș

margareta de austria hrănește
rațe leșești mistreți a uitat
să se mai cufunde în somnul
eroilor – cum e să mori
întru gloria împăratului
pentru toți mareșalii istoriei
foști generali? Oameni și
șoareci îmbălsămați cu
rachiu ieftin de secară
cu samahoancă
împrăștiind aer de cuișoare
arome mărgăritare
în troaca
porcilor!
kiril
grav
general

înfășurat
în ștergarul său de doliu în
carouri

orchestra
cu alămurile ei
ființe gregare

generalul și-a scos vata din urechi
și-a băut cafeaua
a scufundat în lichidul
dulceag și fierbinte câteva
tablete (era să zic diazepam)
de zaharină cu gust de miere
brună de pădure nebună
de rupi mătrăgună e leac disperare
pe piele îți aleargă toate cele
minus fluturii de noapte albă
ca zăpada mistuitor de rece

încât rugăciunile
îi îngheață
sub buze

aminte a foşnet
foşgăia natura umană
vara e cum o blană
iepure suedez mincinos
şi viclean viermele mort
în paharul cu tequila
nu se bea toată kila nici
generalul nu mai avea aceeaşi
vioiciune desigur ternară

din nară şi-a scos cerceii
margaretei i-a dat şi-a ridicat
mâinile cea stângă şi apoi
cea dreaptă a renunțare privi
prin fereastră fantoma
lungă cât barba lui barbă-cot
marx şi engels la un loc
sunt mama-pământ

stirpe aleasă cernoziom
prunus spinosa amygdalus nana
păduroase păduri

pe dunăre în jos cu un expres
cu mocănița sus la moldovița

funicularul îi căra halvița

suspin anaglifat în clin

kiril fierbea
în centrul lui
meschin

e chin în insectar
şi plin de scobitori
prințese prinți
şi pini albinelor
unde vă e regina?
furnicilor la vânătoare
de arici? aici mai multe armii?
cu generali greoi, în carne, animați,

rasputin vodka gorbaciov mihail
l-a curățat pe generalul kiril!
era atât de curat
o adevărată lumină-poem
mamă-pământ margareta-i
învăluită-n mâhnire

!a murit generalul trăiască
mareşalul!

!LAZĂR

bătrâna lui jan hus nu mai poartă vreascuri în spate
ci o pungă mare de gunoi, se asigură să treacă strada,
îi curge sânge din nas, țipă: nu chemați pompierii,
morții cu morții, viii cu viii! ah! lazăr se crede (în vie) numai metaforă
vie, se ridică încet, aşa încât să nu deranjeze tăcerea, este
departe, păşeşte prin apă, noaptea se pregăteşte
să-i sară în poală, albă. ca ion stratan când citea
din ginsberg. autobuzele se îngrămădesc, oamenii tihnesc în ele,
absenți şi atenți, covrigați în trupurile lor smirnă, brusturi
peste pietre-n lumină, omul se îndepărtează tot mai mult
de Dumnezeu, se crede zeu, are ochelari de cal.

apoi a început să ningă,
miresme de apă proaspătă, păduri
şi râuri, corăbii dulci de zahăr candel, garoafe,
amurgul gata-gata să se desprindă de linia
orizontului adâncit undeva departe, riduri uriaşe
îi brăzdau fața, îngălbenită cum turnul lui lăpuşneanu,
în frig văz-duhul înfăşoară pământul.

strada sticlea de ger,
mototolite sentimentele trecătorilor
mocneau până la oase, lazăr tremura în bucătărie,
lângă un coş de fum, cleios.

trotuarele ca nişte țărmuri,
lazăr se plimba de pe unul pe altul,
trecu aceeaşi femeie, cu gust de cireşe amare
şi rochie verde un număr mai mare
era o toamnă spre iarnă, lazăr
se distrează şi cântă, fără zgomot,
golit de tristețe şi mațe, pe masă, aşteptând
să iasă din casă!

Elena Marița

Elena Marița

Poetă, publicistă. Născută la 3 decembrie 1943 în satul Lopatnic, județul Hotin, nordul Basarabiei. Absolventă a Universității de Stat din Cernăuți, Facultatea de Filologie Romano-Germanică. Elena Marița este pseudonimul literar al doamnei Elena Crigan, soția prozatorului cernăuțean Grigore Crigan.

A debutat publicistic în ziarul regional „Bucovina sovietică" în 1966, semnând cu pseudonimul E. Cristea. Participă cu grupaje de versuri în culegerile colective *Glasuri tinere* (1971), *Dintre sute de catarge* (1975), *Ghiocelul* (1974), *Eterna iubire* (1999), în antologia și compendiul *Pagini de literatură română. Bucovina, regiunea Cernăuți. 1775 – 2000* de Grigore C. Bostan și Lora Bostan (2000).

Colaborează la publicațiile cernăuțene „Zorile Bucovinei", „Plai românesc", „Concordia", la revistele „Țara Fagilor" și „Septentrion Literar", la almanahul „Țara Fagilor", precum și la cunoscuta publicație chișinăueană „Literatura și Arta".

A publicat grupaje de versuri, articole și selecții de documente din istoria culturii românești din Bucovina în diverse ziare și reviste din Ucraina, Moldova și România („Zorile Bucovinei", „Concordia", „Plai Românesc", „Septentrion Literar", „Crai nou", „Moldova suverană", „Glasul Bucovinei", în almanahul cultural-artistic „Țara Fagilor"ș.a.).

Este traducătoarea plachetei de versuri *Pietroasa* a poetului cernăuțean de limbă ucraineană Volodymyr Vozniuk (2000).

În 2001, la Editura „Augusta" din Timișoara, a editat volumul de versuri *Hotarul de foc.*

Propunem atenției cititorilor noștri un grupaj de versuri inedite consacrate Cernăuțiului, scrise de doamna Elena Marița în diverse perioade ale vieții sale.

CERNĂUȚII MEI

Cerneți, cerneți, cerneți, Cernăuții mei,
Pâlpâiri de stele pe-ntomnate-alei.
Mai ajută, Doamne, neputinței noastre,
Aripează-i zborul păsării măiastre.

În străbuna urbe străzile-grădină
De magnolii dalbe scuture lumină,
Prin ninsoarea florii – miruite urme,
Dor de Eminescu, veșnicite urme...

Cerneți, cerneți, cerneți, Cernăuții mei,
Pururea divină pe-ntomnate-alei.
La Arune Pumnul: troienită poartă,
Dor de apă vie, ciutura deșartă,
Tulbure fântâna, Testamentul sfânt –
Înnegrite file risipite-n vânt...

Timpul desfrunzește vestejite ramuri.
Doamne, miluiește învrăjbite neamuri!
Bunule, ajută necredinței noastre,
Aripează-i zborul păsării măiastre.

Cerneți, cerneți, cerneți, Cernăuții mei
Pulbere de stele pe-ntomnate alei.

5.05.2008

NESFÂRȘIRE

Soarele ară, brazdele curg
Din primăvară către amurg,

Bulgări scăpați din nesfârșire
Se sfarmă de sufletul meu.
Un cerșetor în Catedrală
(Sau, poate, într-o baladă)
Sărută picioarele lui Dumnezeu.
Enoriașii îngenunchează
Fără să-i vadă.

La „Arboroasa" o ciocârlie
(Aievea, sau numai în poezie)
Pe aripi de jale, pe aripi de vânt
Din triluri înalță
În ceruri statuie
Poetului sfânt.

Soarele ară, brazdele curg
Din veșnicie către amurg...

15.06.1989

DOMINIC

De-a dreapta – o mie de cruci,
De-a stânga – o mie,
În spate, în față – cruci
De aur, de-argint, de aramă.

Ard, se destramă
Zilele mele pe care
Am fost răstignită pe rând.
Sorcovind, cădelnițând
Din grinzile cerului ning
Și-n sufletul meu păgubos
Se înfig.

Precum biblicul îndureratul părinte
Sub pulberi de stele
Strig:
„Cred, Doamne,
Ajută necredinței mele,
Asfinte clipa și locul!"

Alături vântul
Dă-n cărți să-mi ghicească
Întârziatul, norocul.
Spre vârful Dominicului
Urcă de-a valma
Năluci foșnitoare
De aur, de-argint, de aramă...

24.10.2001

LA VREME DE VECERNII

Bisericuței Sf. Nicolae din Cernăuți
arse în toamna anului 1992

Când au lovit-o răufăcătorii,
Ea le-a întors și celălalt obraz,
Cu un mănunchi de raze,
Culese din ferestrele cât palma,
I-a miruit.

Viața ei trecută
Când au venit să i-o ceară
N-a zis nimic.
Și-a adunat comorile sub aripi –
Icoanele sfințite cu lacrimi și săruturi.
A mai cules apoi de prin unghere,
De pe-nnegritele de vreme dușumele
Pecețile a mii de frunți străbune
Plecate-n rugăciune
Și s-a înălțat pe-un vârf de cruce arsă
Cu flăcările-n cer.

La vreme de vecernii, uneori,
Sufletul ei de nimenea văzut,
Timid mai stă în poarta românească.
Se roagă, se închină
De mântuirea celor ce-au pierdut-o,
De tihna şi lumina străbunilor morminte
Ce s-au topit sub iarba-nlăcrimată.

30.11.1996

VEDENIE CU STAFII ŞI SPERANŢE

1.

Se iscase un vânt
Şi-n copacii golaşi
Inimile împânzite-n cuibare de vâsc
Secătuite gemeau
Precum păsările în colivii.

2.

„Nimeni să nu mai îndure vre-odată
Apocalipsa trădării, desţărării
Teilor martirizaţi, ghilotinaţi
În plină-nflorire,
Pâlpâind, zvârcolindu-se învălmăşiţi
În gurile prăpăstioaselor hăuri.

Nimeni să nu mai îndure vre-odată
Delirul rădăcinilor părăsite, umilite –
Cârtiţe orbecăind
Pe sub tălpile cimitirelor,
Pe sub pieţele pavate cu scuipături,
Cutremurând murii Cetăţii
Înfieraţi cu satanice,
Sofisticate însemne".

3.

Urlă vântul sfâşiat
De infernale blesteme.

4.

În pângărita biserică a „Inimii lui Iisus"
Printre raritaţi arhivarii au descoperit
Un mănunchi de speranţe –
Pătimită iubire desţărmurită
De un Sfânt mucenic Poet.

5.

Din nădăjduirile-acele
Pe cernitele turle ale Catedralei
O pădure de cruci a crescut
Şi cu braţele larg desfăcute
Necunten se roagă
„Unuia în trei ipostasuri Dumnezeu".

6.

„Bucuraţi-vă! Nu vă temeţi!
Azi noapte în strada Domnească
Arborosene fantome
Cu diafanele diademe
Porţile cerului au descuiat.
Şi-a pornit peste Urbe
O ninsoare de stele
Şi ieşeau laolaltă uluiţi locatarii
Adunându-le-n palme,
Limpezindu-şi suflarea cu ele.

7.

Mă trezesc.
Desfrunzită-i Grădina.
Pe aeriene scări de mătase
Obosită toamna pogoară
Risipind îngălbenite hrisoave,
Trecute vieţi
Pecetluite cu roşie ceară,
Roşie ceară...

Octombrie 2008

Vitalie Zâgrea

Vitalie Zâgrea s-a născut la 10 ianuarie 1975 în satul Buda-Mică, raionul Herța, regiunea Cernăuți. Și-a făcut studiile la Universitatea Națională din Cernăuți. De patru ani este redactor-șef al redacției emisiuni în limba română a postului de radio „Ucraina-Internațional".

În anul 2006, la Editura Ars Longa din Iași, România, îi apare primul volum de poezie *Umbra timpului pierdut*. Criticul literar Ștefan Hostiuc scria despre acest volum: „În versurile pe care le scrie, Vitalie este un «pelerin în timp». Un pelerin care înaintează spre «clipa uitării», lăsând în urmă «hora anilor»"*(Pelerin în timp)*. Curgerea vremii îl obsedează, angoasându-l: „Mi-e teamă. / Respir și ador / clipa care se pierde în gol" (*Mi-e teamă*).Clipa este garantul ființei: o macină și o naște deopotrivă, poezia fiind „vatra de dor, uitată.../ în sufletul măcinat / de clipele care continuă să se nască" (*Lacrima care mă doare*).

SUNT UN NIMIC UITAT

Sunt un nimic uitat de viață
Străpuns de vise fără sens,
Prieteni mulți mă tot îngheață
Simțind tăcerile intens.

Sunt un nimic uitat de soartă
Sub cerul veșnic mă topesc
Cu ochii aruncați spre Poartă
La cei din juru-mi mă gândesc.

Sunt un nimic uitat de moarte
Tăceri funebre mă înghit.
Lumini de ceară ard în noapte,
Aș vrea un început sfârșit.

...Sunt un nimic uitat uitării...

VIS IREALIZABIL

Nutresc un vis.
Pereții goi și pustii ai casei
Lacrimi și sudoare zidite-n temelie
Ar putea povesti multe,
Dar...
Toate până la un timp.
Târziu.
Prea târziu observăm
Lacătul la poartă,
Candela stinsă,
Buruiene până la streașina casei.
De-ar fi cineva să mă aștepte,
Să-mi deschidă ușa,
Să-mi zâmbească și să-mi spună:
„Bine-ai venit, băiete!
Rătăcitor ai fost până acuma".
În zadar.
Lacrimile se preling
Imaginarul vis devine irealizabil.

DURERI ZDRUNCINATE

Inimă născută din durere,
Tăcerile tale
Pot fi citite pe fața ofilită a eului stins.
Lacrimi izvorăsc
De sub pleoapa ochiului închis.
Suflarea ta se îneacă
Într-o pungă de zile mari,
Pașii se pierd în cenușa timpului,
Iar amintirile
Își îmbracă haine de sărbătoare.
Cum să nu plâng, inimă,
Alături de tine.
Doar tu ești ziua de ieri,
Cea de azi
Și poate cea de mâine.

Alexandru Ciupac

La întrebarea „Cine sunt?", mi-ar plăcea să răspund că doar „Sunt!", iar restul nefiind decât o mare iluzie pe care viața mă obligă s-o car după mine. Dar existența unui om, oricât de simplă nu ar fi, are un context. Ei bine, despre acest context voi încerca să scriu pe scurt.

Sunt născut, după cum îmi spune mama, la 16 septembrie 1983, într-o familie de intelectuali stabiliți la țară, în satul Răchitna, raionul Noua Suliță, regiunea Cernăuți. Am studiat mai întâi la Școala medie din satul natal. Nu pot să spun că am fost un elev exemplar, deoarece preferam mai mult plimbările în natură, decât prezența obligatorie la lecții. Astfel, ferm convins că adevărata cunoaștere nu se află din cărți, ci în universul neexplorat al ființei interioare. Cu scopul de a mă cunoaște, am plecat să studiez psihologia în România. În toți acești ani petrecuți în cugetări și căutări, nu am reușit să descopăr adevărul suprem, dar m-am ales, cel puțin, cu o diplomă de psiholog. Reîntors acasă, am reușit (grație unor oameni cu inimă mare) să prind un post de redactor la „Radio Ucraina-Internațional", unde activez și în momentul de față. La cei 26 de ani ai mei, după un proces complex de maturizare, am ajuns să constat, că viața, în fond, nu-i nici bună, dar nici rea, ci mai degrabă obligatorie. Iar fericirea, pe care o credeam ascunsă în textele orientale vechi, nu se află nicăieri altundeva, decât în capacitatea ta de a te deschide în fața ei. Astfel, poeziile pe care le propun, sunt mai mult subiective decât de factură canonică.

LUPTA FORMELOR

Pe baza despicării în șapte
Mă las împărțit între turme,
Pornirile stranii sunt apte
Să lase în urmă doar urme.
Cordoanele țin înnodate
În carne prezențele noastre,
Cu suflete strâns acordate
Chemate de nori și de astre.
Pietroasă privirea apasă
Pe faptele încă absente,
Suflarea devine mai deasă,
Mișcările grele și lente.
O formă se luptă cu alta,
Renunți sau persiști în durere,
Pietroasa privire cu dalta

Se crapă în încheiere...
Dar nu îndrăzni să te presuri
Cu vorbe topite de soare,
Ce nu dăruiesc înțelesuri,
Nici sunet plăcut, nici culoare.

AXA RĂBDĂRII

Sub axa nevăzutelor rotații
Răbdările au triumfat,
Vindecătoarele vibrații
Se luptă cu un zeu uitat.
Absurdul țese ipoteze
Să-l detroneze pe Hristos,
Satana scrie-n anamneze
Dureri pătrunse până-n os.
Arhanghelii adună cete
Selecție mai riguroasă,
Iar moartea cu mișcări încete
Alunecă pe vârf de coasă.
Dădaca dorului de tine
Te strigă cu un glas de mamă,
Alarmă în coliba unui câine...
Se rupe lanțul de aramă.
Răgaz avem doar o secundă
Restabilind indicatoare,
Să ne retragem pe o undă
În nemurire trecătoare.

S-A RUPT LĂSTARUL

În amintirea lui Andrei Filipov,
care și-a iubit vița de vie la fel de mult ca și copiii

S-a rupt lăstarul
Pe struguri se așterne bruma
Pe inimă amarul

Un strigăt doar rămâne
Și somnul te sugrumă
Ca foamea pe o pâine

Zăpezile-s geloase
Căci vara a-ndrăznit
Să te pătrundă-n oase

Te spală stropi de ploaie
Din răsputeri încerci
Dar crucea-i prea greoaie

Ai fost o aşteptare
În schimbul unor pietre
Ai dăruit iertare

Ţi-ai împlinit destinul
Şi-n sufletul sleit
Îţi înflorise crinul

S-a rupt lăstarul
Şi strugurii s-au rupt
Rămâne doar amarul.

ÎN OCHII MAMEI MELE

În ochii mamei mele
Sunt trei grădini cu flori,
În ochii mamei mele
Sunt lacrimi şi fiori,
Pe buze stau suspine,
În palme sunt albine
Ce-adună în grădină-mi
Arome de pe flori.
Icoana îţi vorbeşte
Şi suferă cu tine,
Fecioara Sfântă mamă,
Ar vrea să te aline,
Privirea ei aduce
O briză în grădină-mi,
Iar ruga ta se-ntinde
Ca mierea pe o pâine.

Gheorghe Ungureanu

Născut la 22 februarie 1978 în satul Voloca, raionul Hliboca, regiunea Cernăuți. După absolvirea școlii medii din satul natal, urmează Facultatea de Litere a Universității Naționale „Iuri Fedkovyci" din Cernăuți, Secția limba și literatura română (1995–2000). Publică versuri în reviste și ziare raionale și regionale.

Își face debutul editorial în placheta colectivă a membrilor Cenaclului studențesc „Mircea Streinul" – *Mănăstire de cuvinte* (Hliboca, 1996). Este prezent în antologia și compendiul *Pagini de literatură română. Bucovina, regiunea Cernăuți, 1775–2000* de Grigore C. Bostan și Lora Bostan (Editura Alexandru cel Bun, Cernăuți, 2000).

A publicat cicluri de versuri în „Convorbiri literare", „Bucovina literară", „Glasul Bucovinei" ș.a.

*
* *

la colț de moment
doar gura tăciunelui aprins de licurici
va suge măruntaiele împuțite ale lunii
coboară de sus, Răstignito,
și unge-ți rănile cu răcnetele câinilor
ce-ți încolțeau privirea.
rămâi cu mine astăzi și plânge-ți
pentru ultima dată poemul
ce-ți obosea maxilarele.
vom bea, vom fuma împreună
până când cuiele îți vor sorbi
rugina și apoi te va găsi
un vierme mic ce-ți va înstrăina cavoul.

*
* *

nici n-ai observat când geamul
a plouat în zdrențe peste poemul
cețurilor cântate în dimineață.
erai singur o alegorie grasă,
ținută de Sfintele Paști cu resturi de peisaje
și nu te interesa nimic
decât ciocnirea tulburătoare a zărilor.

în ochii tăi un pui de nisip
plângea rozând geneza sticlei.
aş vrea să ştiu de Unde-i
sunt sculptate lacrimile.
aş vrea să ştiu din Ce-i
sunt sculptate lacrimile,
giganticele-i lacrimi,
lacrimi roşii
culese pe furiş din palma lui Iisus.
ce buni sunt vulturii.
ce frumoşi sunt vulturii
prinzând scântei.

*
* *

te-am văzut atât de trist
încât jalea din mine
începuse să respire.
creşteam şi scădeam în faţa ta
ca doi plămâni imenşi de prunc
ce-şi roade unghiile
în pământul mamei.
am vrut să plâng,
însă cămaşa ta
ruginea despletită
în cartierul inundat de şobolani.

*
* *

te-ai amestecat într-o surpătură
de curcubete, când te-am lovit
cu creionul şi ţi-am făcut găuri
în plete. ai vomitat tone întregi
de teatre absurde,
ai chemat ţăranii să zgârie oxigenul,
un cerşetor, la rugămintea ta
şi-a mirosit haina, şi-a înfipt ochelarii
în cârjă, şi-a lins dimineaţa brumată de
pe buze,
apoi îşi boci obielele, scuipând coji de ouă
pe bucăţile de linişte ale ceasornicului.
unu... doi... trei...

*
* *

am tăiat amurgul
ca să-i simt mormântul
ca să-i pasc poemul
ce spânzură şoareci prin unghere
unde rostul tristeții cerşeşte
singurătate
şi simt cum venele respiră.

*
* *

Mă voi întoarce gustând
poemul incolor.
Paşii vor număra treptele
"Albe" şi "Negre"
Şoptind un ecou înăduşit.
Acuş. Acuş miezul nopții
Zgârie colțul de stradă
Unde luna îşi face loc
pentru mormânt.
Ascunde-mă şi-ți voi zidi
o aripă de fluture.
Ascunde-mă în fumul
tămâiei de pe urmă.

Grigore Gherman

Născut la 23 iunie 1987 în satul Pasat, raionul Herța, regiunea Cernăuți (Ucraina). A absolvit Școala medie generală din Buda Mare. În anul 2005 devine student la Facultatea de Filologie din cadrul Universității Naționale „Iu. Fedkovyci" din orașul Cernăuți. A publicat versuri în diverse ziare și reviste („Gazeta de Herța", „Libertatea Cuvântului", „Concordia", „Arcașul", „Glasul Bucovinei", „Crai nou", „Țara Fagilor" ș.a.). În 2009 îi apare cartea de versuri *Epoca nedescifrată.*

FIGURI DE STIL

pun în buzunar antiteza timpului
epitetul vieții oximoronul dragostei
personificarea urii tautologia invidiei
și întorc realitatea pe spate cu o frunză

pun în buzunar întreaga lume și nu
mai rostesc silabe sfinte nu mai cânt
nici nu mai scriu versuri libere pe
cântecul cucului

pun în buzunar figuri de stil

ÎN CAFEAUA RECE

beau o cafea rece și văd în ceașcă
măștile acestui mileniu ducând soarele
la apusul necunoscut săpând morminte
în tâmplele sfinte

privesc în ceașcă unde niște demoni
invizibili desenează cu ace reci triunghiuri
pe bisericile mute și oarbe

în cafeaua mea și niște meduze
scriu versuri albe amintindu-mi că
beau numai ceai negru doar ceai negru
și cald

HIAT

cândva am fost sunete:
vocale, semivocale, consoane
şi cerul ne-a transformat în cuvânt
(cea mai mică unitate semantică a limbii)

dar neştiind regulile despărţirii
cuvintelor în silabe am ajuns să fim
diftongi şi triftongi

acum suntem hiat
ce a apărut între două vocale
alăturate şi pronunţate în silabe
diferite prin strunga sorţii.

Vitali Kolodii
(n. 1939)

Poet, prozator, dramaturg, publicist, traducător, critic literar. Autor al unei creații originale, polivalente, de diverse genuri.

S-a născut la 19 ianuarie 1939 în orașul Pervomaisk, regiunea Mykolaiv, într-o familie de muncitori. A absolvit Școala medie nr. 17 din orașul de baștină (unde a studiat și M. Vinhranovski), secția de mecanică a Școlii Medii Politehnice Petroliere din Odesa. Ulterior s-a mutat cu traiul în Bucovina, a lucrat la Baza petrolieră din orașul Storojineț. A susținut examenele de admitere la Universitatea Națională „Iu. Fedkovyci" din Cernăuți, pe care a terminat-o în anul 1963. A funcționat ca șef al secției de cultură în cadrul redacției ziarului regional „Radianska Bukovyna" („Bucovina sovietică") și ca secretar general de redacție la ziarul regional „Ciornomorska komuna" („Comuna Mării Negre") din Odesa, redactor-șef al Editurii Maiak („Farul"), al periodicelor „Bukovynske Vice" („Vecea bucovineană") și „Literaturno-mystețka Bukovyna" („Bucovina literar-artistică"), ca director al Muzeului Diasporei Bucovinene. Din anul 1990 este președinte al Organizației Regionale Cernăuți a Uniunii Naționale a Scriitorilor din Ucraina.

A început să publice versuri din clasa a șaptea (1952). Este autor al volumelor de poezie și proză *În prag de seceriș* (1967), *Dumă slavonă* (1969), *August cu păsări* (1973), *Țara Soarelui* (1978), *Arbore solar* (1982), *Păsări în iureșul vântului* (1983), *Privire peste orizont* (1986), *Dincolo de tărâmurile verii* (1989), *Zăpadă crepusculară* (1989), *Fecioara cea mai dragă din lume* (1998), *Sonete* (1998), *În zarea făcliilor cuminecării* (1999), *Lamura albă a toamnei* (2001), *O sută de sonete* (2002), *Lacrima de adio a dimineții* (2002), *Flori*

bandajate (2004), *Psalm în alb-negru* (2006), *Râul în care intrăm* (2007), *Logomahie* (2007), *Disputa* (2007), *Îngerul de pe lespedea de piatră* (2008), *Din flăcări şi flori* (2008), *O stea peste genune* (2008), *Până în asediul duratei* (2009), al poemelor dramatice *Mileti Smotryţki* (1961), *Îndureratul Halyci* (1969), *Ucraina în fapt de zi* (1969), *Ţara Soarelui* (1978), *Ceas de rămas bun* (1982), *Iuri Fedkovyci* (1986). A tradus din literaturile germană (P. Celan, E. Schecher-Keren), rusă (I. Bunin, V. Briusov, G. Şengheli, V. Solouhin, D. Kedrin, A. Arhipov), română (M. Eminescu, G. Vieru, L. Damian, I. Gheorghiţă, I. Chilaru, C. Ilica, I. Flora, M. Lutic, I. T. Zegrea, V. Tărâţeanu), bulgară (S. Iovcev-Vecivoi, I. Vilcev, M. Stoicev), armeană (K. Erzinkaţi), lituaniană (A. Maldonis), abhază (D. Gulia, K. Agumaa, B. Şinkuba, O. Djonua, R. Lasuria), maghiară (I. Kiss, Z. Polner, I. Kotono, M. Szimoy, P.C. Ferenc) etc. A alcătuit culegerile de literatură ucraineano-bulgare *Două talazuri* (poezie, 1973) şi *Maluri* (proză, 1974).

Membru al Uniunii Naţionale a Scriitorilor din Ucraina din 1969. Laureat al Premiilor literare „D. Zahul" (1996), „I. Vorobkevyci" (2002), „M. Eminescu" (2002), „Gr. Vieru" (2009), al Premiului Uniunii Scriitorilor din Moldova (2004), al Premiului Uniunii Scriitorilor din România *Pentru traducerea literaturii române în străinătate* (2005). Distins cu medalia „Întru gloria Cernăuţiului" (2008).

Atât în poezie, cât şi în proză, V. Kolodii este un creator autentic, cu o distinsă conştiinţă estetică şi o înaltă cultură a scrisului, un făuritor de personaje pregnante şi originale, de detalii metaforico-simbolice de o aleasă picturalitate şi afectivitate. Versurile şi nuvelele sale au fost traduse în limbile abhază, bulgară, estonă, germană, română, rusă, maghiară etc.

„O, BUCURĂ-TE... CĂ EU NU MAI POT..."

„O, scumpul meu frate, mâhnirea mea nu cunoaşte hotare!.. Nu-mi amintesc să mai fi avut vreodată inima atât de frântă ca în ziua aceea..."

Iu. Fedkovyci
(din scrisorile sale către D. Taniacikevyci)

În munţi, se statornicise tocmai răstimpul acela binecuvântat, când firea, parcă înadins, îşi vădeşte frumuseţile nebănuite în chipul cel mai deplin cu putinţă. Vara încă nu se călătorise de-a binelea şi bogăţia verde a copacilor, mai cu seamă a celor din preajma râuleţului zgomotos, pe nume Putylka, nu-şi pierduse prospeţimea şi picura în împrejurimi nişte adieri proaspete, doldora de miresme. Totuşi, când şi când, în valuri uşoare, se simţea suflarea apropiată a toamnei, care lăsa peste frunzişul plopilor, al stejarilor uitaţi de vreme şi al fagilor încărunţiţi o poleială subţire, întraurită.

În plinătatea aceea nestatornică de culori fel de fel, ochii se odihneau, admirând lumea din jur, atât de cunoscută şi, totodată, atât de dragă sufletului.

„Crede-mă, îşi aminti el un pasaj dintr-o scrisoare adresată unui prieten. Dacă eşti bolnav şi nu te poţi însănătoşi, vino în Carpaţi. Iar dacă nu te vei pune pe picioare nici aici, să ştii că boala ta e fără vindecare...".

Hurducându-se pe drumul răscolit și învârtoșat în locul acela, prin hopurile lăsate peste tot de pârâiașele ce șiroiseră întețit după ploile abundente, căruța scârțâia avan, apoi, pentru un timp, calea deveni netedă și, în mersul domol al cailor osteniți, capra nu mai sălta ca odinioară, ci se legăna ușor, îngăduindu-i să-și adune cugetul și să poată presimți cu toată ființa apropierea a ceva foarte drag, unic și fără de potrivă pe toată fața pământului.

„Dacă nu te vei pune pe picioare nici aici, să știi că boala ta e fără vindecare", repetă el în sinea sa și rămase îndelung într-o stare de incertitudine și tăgadă, când mintea ți-e îndeosebi de clară, însă gândul nu ți se îndreaptă spre nimic concret.

Plăieșul care îl luase în căruță la Vijnița tăcea întruna și doar când au lăsat în urmă satul Marinici a întors capul spre el și l-a întrebat scurt de tot:

– Nu ți-i vârtos pe capră, jupâne?

– O, nu, mi-e tocmai bine, frățioare! Mulțumesc!

Într-un loc mocirlos, căruța se împotmoli, iar caii se opriră.

Căruțașul, însă, nu suflă o vorbă și rămase în așteptare.

Peste câtva timp, călucenii se încordară și, întinzându-și picioarele de dinapoi ca niște arcuri, scoaseră căruța din nămol la loc uscat.

Devale, peste râpa de lângă drum, râulețul clipocea șerpuitor, scânteindu-și valurile în bătaia soarelui.

În oglinda lui, copacii din preajmă își răsfrângeau siluetele dezmierdate de lumina blândă și dulce a toamnei, care învăluia minunea de nedescris a codrilor, munților și pripoarelor.

„Iată unde e izvorul tămăduirii mele", își zise el, surâzând cu amărăciune.

Nu știa nici boala ce-l mistuia, nu știa nici cauza ei. Îi simțise prezența în mădulare când erau la cantonament, în Ungaria, și de atunci tot ce făcuse până la vremea aceea cu ușurință și tragere de inimă i se dădea doar cu chiu, cu vai.

„Ce-o fi asta oare? se întreba deseori, când, după ce-și făcea slujba de ofițer, rămânea singur în chilioara sa din cazarmă. Să mă ia pârdalnica de boală așa, pe neprins de veste?...".

De fapt, când cumpănea la rece, își amintea limpede că cele dintâi simptome ale ei apăruseră cu ani în urmă, dar el, îmbulzit de treburi, nici nu le luase în seamă.

Abia acum, nu demult, în Italia, a simțit că nu mai poate – ceva greu, ca o piatră, i se punea în dreptul inimii și nu i se lua decât anevoie. Mai ales se întâmpla aceasta în momentele când se apuca să scrie sau să cânte împreună cu soldații cântece bucovinene atât de dragi inimii.

Poate pentru că anume atunci i se trezea în suflet dorul de Emilia, pe care n-o văzuse, vai, de atâta amar de vreme...

Poate, că cine știe?... Dar, după convingerea lui, dobândită prin suferință, despărțirea de ea nu era decât o dureroasă necesitate, un inevitabil dat al ursitei. Și, odată ce ea se înstrăinase de dânsul pentru totdeauna, ce drept mai avea să-l chinuiască, arătându-i-se mereu în amintire?...

Acolo, în Italia, la o reuniune dansantă a ofițerilor, o codană ocheșică din Florența încercase să-i îndepărteze de la inimă piatra aceea grea, pe care ea o intuise cu inima-i sensibilă de femeie. Și el crezuse în vrăjile tămăduitoare ale frumoasei florentiniene. Dar, după fiecare întâlnire cu ea, întocmai ca după cântecele îngânate

în compania jovnirilor, povara de pe inimă îi devenea şi mai apăsătoare. Înţelegând aceasta, italianca şi-a luat rămas bun şi l-a lăsat în pace.

„Doamne, ce e cu mine?..."

Viaţa încetase să-i mai aducă plăceri ca înainte vreme şi numai zbuciumul bătăliilor, zăngănitul armelor şi freamătul întâmplărilor de război îi înăbuşeau durerea din suflet.

– Mă usucă, pesemne, dorul de baştină, se mărturisi el într-o zi unui caporal, copământean de-al său din Bucovina. Ar fi păcat să mor pe meleaguri străine.

– Astea-s curate nimicuri, domnule locotenent, rosti tăios caporalul. Aici cel puţin avem o bucăţică de pâine. Da acasă ce-i?

„O îmbucătură la un car de nevolnicii!" a fost mai-mai să izbucnească el, dar, luându-şi de seamă, zise:

– Pâinea e bună, frăţioare. Mie, însă, mi-i sete de libertate.

Prietenii, Dumnezeu să-i binecuvânteze, l-au ajutat cum au putut: unii moraliceşte, alţii cu mijloace materiale.

„Vă mulţumesc din suflet, bunii mei, le-a scris el lui Taniacikevyci, lui Klymkovyci şi lui Şaşkevyci. Vă mulţumesc că m-aţi ajutat să nu mor aici, în străinătate, ci acasă, unde moartea parcă-i naşterea ta de-a doua oară, să mă odihnesc în inima munţilor alături de scumpele mele surori. Dumnezeu să vă miluiască!!!"

La Cernăuţi, după întoarcerea sa de la oaste, a avut prilejul să vadă cu ochii proprii marea mizerie a oamenilor de rând şi pragmatismul găunos al autorităţilor austriece, care făceau eforturi disperate să implanteze pretutindeni faimosul lor Handel*, aşa încât sărmanul popor doar cu greu le putea îndura binefacerile.

De aceea, la capătul scurtei sale aflări în capitala ţinutului, o perioadă plină de întrevederi de tot felul, cu negocieri şi milogeli umilitoare, şi-a amintit cu amărăciune de dictonul „Sapienti sat"**, o cugetare favorită a preotului din regimentul lor de infanterie.

Avea o silă nemărginită faţă de tot ce văzuse şi îndurase.

Acum singura lui speranţă erau munţii...

„Doamne, poate măcar aici, măcar aici o să-mi dai râvnita vindecare!...".

Caii se opriră brusc şi corpul i se zdruncină pe capră.

Căruţaşul nu suflă o vorbă nici de data aceasta – pesemne, aşa îi era obiceiul – şi rămase în aşteptare. Apoi, văzând că drumul e deschis şi fără piedici, se arătă nedumerit şi zvâcni în picioare.

– Dii! îngăimă el un îndemn către cai.

Dar aceea stăteau neclintiţi.

Omul se lăsă pe capră şi continuă să aştepte, dar, vădit, dădea semne de întârâtare. În cele din urmă, pierzându-şi răbdarea, flutură biciul deasupra capului – o faptă, pare-se, foarte rar admisă în raporturile sale cu telegarii.

Dobitoacele rămaseră însă în nemişcare, fornăind şi întorcându-şi capetele în laturi.

Căruţaşul, gata să dea în plâns de mila lor, îi netezi totuşi de câteva ori cu puha pe spinările numai oase.

---

* Afacere (*germ.*).

** Prea destul pentru un om cu judecată (*lat.*).

Dar nimic nu putea să-i clintească din loc.

– Parcă-i un lucru făcut, zău! rosti răbdătorul plăieș, desfăcându-și brațele a nedumerire și sărind din căruță. Poate li-i sete?... și, apucând căldarea, se repezi prin pădure spre râulețul din vale.

Deodată, în desișul în care dispăruse căruțașul răsună un strigăt:

– Ehe-e-ei, jupâne! Pas de vină încoace! Și cât mai repede!

„Ce-o fi oare?!"

El se repezi într-acolo, prin smida deasă ce-i zgâria fața.

În bunget, nu departe de hățașul de munte, zăcea sub un copac, cu fața la pământ, un copil în straie huțănești, numai zdrențe. Nările îi zvâcneau ușor, semn că era viu.

– Să-l luăm pe sus, zise cu glas răguşit căruțașul. Dumneata apucă-l de picioare... Acum înțeleg de ce nu mi se urneau din loc călucenii.

L-au așezat pe băiat în căruță și caii, tot atunci, au pornit la pas fără să fie atinși cu biciul.

La Dihtineț, s-au întâlnit cu o nevastă tânără, care, văzând copilul din căruță, s-a aruncat la el, tânguindu-se:

– Doamne, d-apăi aista-i Antosko, fiul vecinei Marșevka!

Nu zăbavă, în jurul căruței s-a adunat o mulțime de oameni:

– Ira!.. Biata văduană!

– O fi vreo răfuială?

– Păi, dacă taică-su e la cuțite cu boierul, băiatul ce-i vinovat?

– Numai unul Dumnezeu știe ce-a fost...

– Ba las' că știu și căpcăunii iștia... Neam spurcat! sări cu gura cea mai în vârstă dintre femeile care se aflau în preajmă, pesemne, o cimotie de-a copilului.

– Ho, gata! Bine că băiatul e viu... Chemați primarul! Să vină primarul!..

S-a dovedit că cel chemat era chiar de față.

– Ridicați-l pe brațe și purtați-l în casa de colo! porunci el. Apoi să mi-l aduceți aici pe Pivun, să spună ce e de făcut... Da dumneata povestește cum a fost, i se adresă el, în sfârșit, căruțașului.

– Adică, caii s-au oprit și nici încoace, nici încolo..., răspunse acela, răsuflând din greu.

– Ce? Ce-ai zis? icni supărat primarul.

– Iaca, zic, caii s-au oprit și...

– O dai pe după cireș, a? Eu te-ntreb de unde l-ai luat pe ăsta.

După o vorbă ca aceea, din care nu se putea înțelege nimic, primarul trase concluzia de care avea nevoie doar el și nimeni altul și făcu prepusul martorilor.

– Acum, cărați-vă cu toții! puse el capac, în felul său, la toată daravera. Să nu mai văd aici pe nimeni!

Cu încetul, grămada de oameni se tot rărea.

– Dumneata, jupâne..., zise către drumețul nostru femeia aceea mai în vârstă. Dumneata nu trebuie să te îndoiești că pe băiat l-au stâlcit în bătăi argații lui Aivas... S-o știi de la mine!... Și s-o spui celor ce stau la paza legii...

„Ce-aș putea oare să-ți răspund? se gândi el, urcând pe capra căruței cu inima sfâșiată de durere. Doar că-s și eu o biată făptură amărâtă ca și tine?"

Caii tropoteau cu copitele pe ulița pietruită a satului, peste care, ca și peste sufletul lui plin de mâhnire, se așternuse o neguréală sinistră.

Nu departe de biserică, căruțașul trase cu putere de hățuri.

– Mataluță, iaca, dacă n-ai grabă mare, așteaptă-mă aici, făcu el, alunecând pe caldarâm. Merg să mă închin la sfintele icoane... Căci simt că bântuie prin preajmă o putere necurată...

Din casa de lemn a Domnului, veche de când lumea, credincioșii ieșeau cu capetele plecate, făcându-și cruce cu o adâncă smerenie.

– Uite colo, bărbate..., auzi el în preajmă o voce ferită de femeie. Jupânul cela de lângă căruță nu-i cumva Osyp Fedkovyci?

– N-aș crede... Se zice că-i undeva departe-departe.

Nedorind să fie văzut de cunoscuți în starea aceea de adâncă întristare, el se trase într-un colț din curtea bisericii, unde, sub un umbrar înclinat,se afla o lavița de lemn, într-o margine a căreia ședea, după cum avea să observe abia mai târziu, o fetiță contopită parcă cu scândura lungă și groasă. Când el se făcu mai aproape, copila rosti ca o persoană în vârstă, pe un ton foarte respectabil:

– Îl aștept aici pe taica popa.

– Pentru ce, mă rog?

– Trebuie să-i spun ceva, răspunse fetița.

– Nu s-ar putea să știu ce anume? zise, mirat de maniera ei deosebit de serioasă de a se întreține cu un om mai mare.

Atâta timp cât el îi cerceta cu privirile fețișoara albă, drăguță, cu o pereche de ochișori căprui, galeși, gâtul subțirel și umerii slăbuți, ieșiți de sub rochița-i neagră, lungă până pe la gleznele picioarelor ce se bălăbăneau fără să atingă pământul, fetița nu scoase o vorbă.

– Trebuie să-i spun ceva foarte important, gânguri ea în sfârșit, privindu-l cu oarecare bănuială – să i se destăinuiască sau nu? – și, ca o dovadă că felul lui de a fi îi insufla încredere, mărturisi:

– Vreau să-l rog pe taica popa să aibă grijă de mama.

– Dar ce-i cu ea? S-a îmbolnăvit?

– Nu. S-a dus colea departe, să cutreiere satele... și arătă cu degetul spre o zare de munte, dincolo de care el știa că se înalță Stânca Vulturilor și încep plaiurile lui natale. De fapt, se duce adeseori, se duce și ne lasă singuri-singurei. Da acum, tare-tare de mult, nu s-a mai întors... Dacă părintele se va ruga pentru dânsa, mama nu va întârzia să vină. Căci mi-a căzut la pat frățiorul și tușește cu sânge. Dacă mama nu se va întoarce, mă tem că o să moară, cum, tot de tusă, a murit Vasylko, sărmănelul. Iar surioara plânge și cere de mâncare, că n-a pus nimic în gură de trei zile.

Copila oftă și, sub rochița-i subțire, pieptul i se cutremură din adânc:

– Da taica popa, iaca, nu vine și pace...

Ea își lăsă capul în jos, luată de gânduri. Și el băgă de seamă că gâtișoarele ei plăvii, de mult nepieptănate, i se revărsau pe umeri până pe aproape de brâu.

– Dar de stat unde stați?

– Căsuța noastră e dincolo de râu. Ca să venim la biserică, trebuie să trecem puntea. Mie nu mi-e frică s-o trec, da frățiorul și surioara tare se mai tem... Îi trece tata în brațe.

– Tata?

– Taman...

– Şi el unde e, că voi sunteţi singuri?

– Lui i-a sucit capul o vrăjitoare.

– Cum adică?

– Păi, l-a ademenit şi l-a dus pe urlaţi vidma aceea afurisită, care mulgea vaca primarului... Da mama... Măcar de-o vrea taica popa să mă asculte şi să-l roage pentru noi pe Dumnezeu... Că tare greu ni-i fără dânsa.

El îşi plimbă ochii peste piscurile falnice ale munţilor, peste oglinda argintată a râuleţului sprinţar ce şerpuia printre stânci, peste povârnişul din zare, înţesat de nişte movilite cu cruci de lemn pe ele – o, ce bogate în lemnărie de tot felul erau locurile acelea! – peste paraclisul de lângă drum, în care intrase abia târându-şi picioarele un bătrânel adus de spate şi nu ieşea de acolo nici în ruptul capului, cu toate că de mult era vremea să iasă...

Fetiţa şedea ghemuită pe laviţă, fără să scoată o vorbă.

– Să mergem, rosti el într-un târziu.

– Da taica popa?

– Slujba în biserică se va sfârşi doar în amurg. N-are rost să mai aştepţi.

Când ajunseră lângă căruţă, el scoase de sub capră legăturica cu cele de-ale gurii, pe care o luase la drum, şi, întinzându-i-o, zise:

– Na, fiico. Du-te cu ea acasă. Chiar acum.

Copila apucă bocceluţa cu amândouă mâinile şi, strângând-o la piept, rămase cu privirile aţintite asupra lui.

– Ia şi grişăraşul acesta, adăugă el. Poate o să cumperi cu el vreun coltucel de pâine, sau mai ştiu eu ce...

Ea luă bănuţul, zăbovi puţin fâstâcită, apoi se răsuci brusc şi o zbughi din loc în fuga mare.

Abia în momentul acela el observă că dintr-o parte rochiţa ei era spintecată până hăt! lângă genunchi.

„Sărmănica...".

Fetiţa o ţinea tot într-o goană, împiedicându-se mereu în poalele lungi ale rochiţei sale prea mari pentru trupuşorul ei pirpiriu. Dincolo de paraclis căzu şi risipi pe drum tot ce avea în bocceluţă.

Se uită înapoi speriată şi, adunând de pe jos bunurile risipite, o luă iar la fugă cu legăturica strânsă la piept.

El se gândi cu îngrijorare: „Vai, măcar de nu s-ar prăbuşi din neatenţie în apă!". Şi rămase neclintit, urmărind-o cu sufletul la gură, până ce făptura ei uşoară ca fulgul de păpădie se pomeni dincolo de punte.

„O, bucură-te, Maică Preacurată!..." îşi aminti deodată un crâmpei din rugăciunea de Paşti a mamei sale către Sfânta Fecioară.

Şi tot atunci – minune! – auzi aproape de tot vocea ei învăluitoare...

„Bucură-te, Născătoare de Dumnezeu!"

În biserică răsună cântarea de slavă a corului.

–Doamne, miluieşte... Doamne, miluieşte... Doamne, miluieşte... psalmodia monoton preotul.

Pe malul celălalt, fetița se apropia de căsuța singuratică, pitită sub geana unui povârniș împădurit.

„O, bucură-te, Maică Preacurată!"

El o urmărea de departe, îngânându-se cu rugăciunea și deșteptând în adâncurile ființei sale cuvintele ce se revărsau dureros, ca sângele din rană: „...se tânguie... se tânguie pe cale..."

„Se tânguie pe cale o sărmană, că-i singurică-n lume și orfană, făptura ei de foame-i măcinată și-un picioruș îi sângerează, iată... O, bucură-te, Maică Preacurată!..."

Începuseră să bată clopotele.

El le asculta zvonirea și versurile i se așterneau în suflet cu greutatea unor pietre de moară:

„Se lasă pe-un buștean biata văduană, strângând la piept odrasla ei sărmană, și se îneacă-n plâns, cutremurată, ci uite, din ochi lacrimi nu-i mai pică, iar capu-n jos lăsat nu-l mai ridică, și clopotele amuțesc deodată... O, bucură-te, Maică Preacurată!..."

Căruța ieșise din sat și se îndrepta cu tot zorul de poarta țarinii, iar pe el bătaia clopotelor îl urmărea ca o cascadă ce se prăbușea din adâncurile nemărginite ale văzduhului...

La poalele povârnișului, alunecă din căruță și merse pe jos.

„O, bucură-te, Maică Preacurată!.. șoptea în sinea sa. Bucură-te... Că eu nu mai pot... Nu mai pot..."

Hățașul urca în pripor și el, ostenit, doar abia-abia își târa picioarele.

(Nuvelă din cartea de proză *Zăpadă crepusculară*, 1989)

Traducere din limba ucraineană și note biobibliografice de Mircea Lutic

Valeri Şevciuk
(n. 1939)

Prozator, dramaturg, traducător, eseist, specialist în studiul literaturii, istoric al culturii. Creator al unei opere multiple, de diverse genuri, unul dintre cei mai notabili scriitori ai Ucrainei actuale, „o stea plină de strălucire pe firmamentul spiritualităţii ucrainene moderne" (Marta Tarnavska).

S-a născut la 20 august 1939 în oraşul Jytomyr într-o familie de muncitori. A absolvit şcoala medie de cultură generală şi o şcoală medie tehnică în localitatea de baştină, Facultatea de Istorie şi Filosofie a Universităţii Naţionale „T. H. Şevcenko" din Kiev (1963). A funcţionat în calitate de betonist în construcţie, corespondent al ziarului „Moloda hvardia" („Tânăra gardă"), cercetător în secţia ştiinţifico-metodică pentru muzeologie a Muzeului de Istorie din Kiev.

A debutat în anul 1962. Este autor al cărţilor de proză *În mijlocul săptămânii* (1967), *O seară de toamnă sfântă* (1969), *Strigătul cocoşului în revărsat de zori* (1979), *Valea izvoarelor* (1981), *Toamnă caldă* (1981), *Un mic intermezzo în amurg* (1984), *Culorile livezii tomnatice* (1986), *Ogradă năpădită de păpădie* (1988), *În pântecele fiarei apocaliptice* (1995), *Femeia-aspidă* (1999), al povestirilor *Răscrucea* (1969), *Ecoul de piatră* (1987), *Diavolul cărnii* (1990), *Durerea lunii* (1990), *Ultima zi* (1992), *Cercul destrămat* (1992), *Arborele memoriei*, *În gura draconului*, *Legea răului* (1999), *Pisica ce-şi caută tatăl*(2004), al narațiunii tip saga *Cărăruie prin iarbă* (1994), al romanelor *Casa din splai cu nr. 12* (1968), *În ţarina pocăinţei*, *Casa de pe măgură* (1983), *Fiul libertăţii* (1984), *Trei frunze dincolo de geam* (1986), *Sfârleaza veşnică* (1990), *Adolescenţii din cuptorul de foc* (1995), *Ochiul genunii* (1996), *Laptele argintos* (2002), *Umbre mijitoare* (2002), *Vedenia din casa morţii* (2005), al pieselor de teatru *Vicleimul* (1988), *Păsările din insula necunoscută* (1989), al monografiilor *Copacul gânditor* (1989), *Din culmi şi de la poale* (1990), *Destinul* (1993), *Cină pentru douăsprezece persoane* (1999), *Un drum cu durată de-o mie de ani* (2002), *Stăpânitorul luminat* (2006), al cărţii de studii istorice *Ţara cazacilor* (1990), al volumului *Opere alese* (1989) etc. A cercetat şi a tradus în limba actuală o serie de scrieri din literatura ucraineană veche.

Membru al Uniunii Naţionale a Scriitorilor din Ucraina din 1967. Laureat al Premiului naţional al Ucrainei „T. H. Şevcenko" (1988), al Premiilor Fundaţiei „Antonovyci", SUA (1991) şi al Fondului „T. Şevcenko" (2001), al premiilor literare „E. Malaniuk" (1993), „Olena Pcilka" (1993), „O. Kopylenko" (1994), „I. Ohienko" (1999), „B. Pevnyi", SUA (2006), al revistei „Berezil" („Martie") şi al

Concursului „Şaizeciştii" (1997). Distins cu Ordinul „Iaroslav cel Înţelept" (1999). Activist emerit al artei din Polonia.

Tema fundamentală a prozei lui V. Şevciuk este lupta dinte bine şi rău în societate şi în cugetul omului. Autorul meditează asupra ambivalenţei dialectice complexe a tot ce există în natură, viziunea sa artistică mizează mai ales pe valorile eterne, inerente ale vieţii. Opera sa literară constituie un exemplu de elitarism în scrisul naţional şi se înscrie în apanajul axiologic general recunoscut al spiritualităţii ucrainene.

În nuvela *În pântecele fiarei apocaliptice* din culegerea cu acelaşi nume (1995), autorul reînvie un moment psihologic dificil, de adâncă luptă lăuntrică, a seminaristului Hryhori Skovoroda. Stările intrinseci ale sufletului se desfăşoară în cadenţe fine, ornamentate şi înnobilate prin epitete estompate, hiperbole discrete, alegorii exacte, sugestive.

ÎN PÂNTECELE FIAREI APOCALIPTICE

I

Era într-un fapt de armindeni al anului 1764, la Harkov. Ieşind din biserică, Hryhori Skovoroda se pomeni orbit pe neprins de veste de bătaia puternică a soarelui. Ar fi cu păcat să spunem că în ziua aceea el era în duşi buni. Nu, dormise prost şi, când a fost să se scoale, după obicei, foarte devreme, n-a simţit, ca în alte rânduri, bucuria firească pe care i-o dădea suflarea împrospătătoare a firii, cu toate că dimineaţa îşi dezvăluia cu dărnicie toate minunile sale: lumina învoaltă, roua scânteietoare, trilurile privighetorilor, adierea îmbălsămată, iscată de frunzişul încă foarte tânăr, precum şi de risipa mugurilor spulberaţi în grămezi prin hârtoape şi hindichiuri. Avea junghiuri în mădulare, ochii umflaţi, cu pungi sub plioape, şi, ca să mai prindă la suflet, dibui o adiere de cântec: „Desfăşoară-ţi văzul şi, cu mintea trează, ultima ta clipă caută s-o prinzi...". Dar încercarea s-a arătat a fi zadarnică şi ursuzenia nu l-a părăsit până către crucea amiezii. Cât a ţinut liturghia, n-a putut să ieie aminte la cuvintele preotului, căci parcă nici nu era acolo de faţă, ci sufletul său se vântura printr-o negureală deasă-deasă, lăsându-i trupul neînsufleţit între zidurile acelea reci, pline de icoane şi de ştergare brodate, în vălmăşagul de psalmodieri monotone şi de vorbe abia îngăimate, care, din pricina folosirii prea dese, îşi pierduseră nu numai prospeţimea de odinioară, dar şi tâlcul lor primordial. Ştia bine cât de mare însemnătate are să găseşti un gând viu, împrospătător, mlădios, neprihănit. Atunci fiecare slovă rostită este ca o crenguţă desprinsă din tufanul de foc al Cărţilor Sfinte, plină de o vigoare fără seamăn, şi are, cum îi place lui să zică, „o aromă duhovnicească aparte". Cu timpul, însă, cuvintele îşi pierd strălucirea şi mlădierea, pălesc şi devin veştede ca frunzele atinse de brumă. Anume într-o atare descumpănire sufletească a şi scris „De umbratica voluptate" („Despre nălucitoarea plăcere"). De fapt, este copleşit de tristeţe destul de des, încât şi-a format chiar un sistem propriu de combatere a ei, sistem pe care l-a botezat „lupta cu demonul deprimării". Acest demon i se arată uneori în chip de păianjen, care îl învăluie într-o mreajă himerică, alteori vine neîntruchipat şi învăluit ca un fel de talazuri ce i se învălmăşesc în cuget şi, asemeni unor şerpi nevăzuţi, se frământă, se încolăcesc, i se

strâng ghem în jurul inimii sau sufletului. Inima (sau sufletul) se înfioară, se zbate cu putere şi vrea să scape, dar nu poate să se smulgă din strânsoarea lor de groază în nici un chip... Deoarece astăzi sfânta liturghie nu l-a putut ajuta cu nimic în încăierarea sa cu demonul, iată că a ieşit acum afară din biserică cu gândul să se abată în grădina de alături, unde înfloreau vişinii. Mai întotdeauna plimbările în aer liber, pe cărăruile încenuşate, stinghere, îl înviorau şi îi făceau bine.

Zadarnică i-a fost însă încercarea de a se retrage în singurătate, căci, la câţiva paşi, se pomeni faţă în faţă cu un călugăr îmbrăcat într-un anteriu negru-negru (ci poate doar arăta astfel, în lumina puternică a soarelui), cu care învăţase pe vremuri la Academia Kieveană. În viaţa lumească, acela fusese cunoscut cu numele de Myhailo Prostokuta, iar după tunderea în monahism se chema Misail. Nu era nici pe departe un monah care să-l întreacă în destrăbălare pe orice mirean, ci, dimpotrivă, un om posac, însingurat, de o cucernică trezvie, şi ..., adică un bibliofil inveterat. Cu toate acestea, ei rar de tot găseau limbă comună, până şi atunci când discutau despre cărţi. Într-un rând, Hryhori avuse chiar prilejul să zăbovească în chilioara lui Misail şi să-i vadă biblioteca, unde, în afară de Biblie şi de felurite lucrări didacti-co-teologice, se aflau opusuri de Aristotel, Erasm din Roterdam, Epicur, Platon, Plutarh, Lucreţiu, extrase în manuscris din cele mai diferite zbornice: lucidarii, gromovnice, tălmăcitoare de vise. Apoi o lucrare anonimă de retorică, o carte de taină a monahului însuşi, „Alxandria", o scurtă cronică transcrisă tot de el şi multe altele. Vădit că, în Harkov, asemenea cărturari şi învăţaţi ca Misail puteau fi număraţi pe degete. Totuşi, Hryhori se întâlnea cu el numai când şi când, deoarece sufletul închis al chinovitului vădea nişte întunecimi înspăimântătoare, care îl făceau să se cutremure. La drept vorbind, nici acest coleg al său de la Alma Mater din Kiev – Academia Movileană – nu era cine ştie ce primitor de oaspeţi. Se poate spune chiar că era mai degrabă un ins singuratic, înstrăinat de lume, închis în sine şi foarte zgârcit la vorbă, cu care încă niciodată nu se întreţinuse mai temeinic, mai pe îndelete. Nu ştia nici măcar cu ce se ocupase acela de la terminarea Academiei până la intrarea în viaţa monahală. Cum nu ştiau, de altfel, nici ceilalţi tovarăşi ai săi. Acum, el stătea neclintit în mijlocul cărării, ca şi când îl aştepta acolo pe nu ştiu cine. Hryhori îi dădu bineţe şi vru să-l ocolească, dar Misail îi întinse mâna şi rosti în barbă, cu o voce răguşită:

– Stai un pic! Fireşte, dacă n-ai mare grabă.

Skovoroda, care tocmai se gândea bucuros la cele ce îl aşteptau în grădină – potecile stinghere, vişinii înfloriţi, dulcea singurătate a locului, – a fost gata să-i răspundă că se grăbeşte, dar monahul avea o faţă atât de pământie şi ochii îi scăpărau în orbite atât de aprig, încât el se opri fără să vreie.

– Te aştept aici, Hryhori, ca să te poftesc în chilioara mea la o vorbă mai tihnită. Când vei avea timp şi dorinţă, să vii numaidecât.

– S-a întâmplat ceva?...

– Ba nu, frate, nu s-a întâmplat nimic. Dar omul singuratic se aseamănă fie cu Dumnezeu, fie cu o fiară sălbatică.

Cuvintele monahului i-au răsunat în urechi ca o descoperire cu totul neaşteptată. Într-adevăr, se gândi el, omul care i se pune altui om de-a curmezişul drumului se aseamănă nu atât cu Dumnezeu, cât cu o sălbăticiune. Adică, mai bine zis, în sufletul lui sălăşluieşte nu duhul dumnezeiesc, ci instinctul fiarei.

– Mulțumesc, părinte! rosti Skovoroda, simțind în suflet ceva ce nu aducea deloc a milă. Am să vin negreșit. Și, de-o să-mi îngădui, îți voi cerceta cu plăcere cărțile din bibliotecă.

Mergeau într-o deplină tăcere.

Pentru Hryhori ziua parcă se stinsese dintr-o dată. Călugărul hirsut ce pășea alături de el răspândea în jurul său o lumină întunecată. Da, se gândea Skovoroda, sunt și oameni tăcuți, retrași, care nu fac nimănui nici bine, nici rău, dar de la care se răsfrâng niște valuri de întuneric, ce potopesc totul chiar când straiele de pe ei sunt de culoare deschisă. Căci în acești oameni sălășluiește, pesemne, fiara apocaliptică ce privește lumea cu ochii lor, prinde mirosurile cu nările lor, ascultă cu urechile lor, are labele crescute în mâinile și în picioarele lor. Astfel, în același ins, ca în monahul ce mă însoțește, sunt două firi osebite, una din afară, obișnuită, deși cam năpădită de păr și în haină cernită, și alta dinăuntru, cu chipul fiarei apocaliptice, ce-i chinuie sufletul. Dar nu care cumva o fiară apocaliptică e lumea însăși, iar oamenii nu-s decât niște biete ființe ce i se zbat în pântece, căci sunt făcuți pentru ai sluji ei drept hrană, cum lor le slujesc drept hrană rațele, găinile, gâștele, porcii, iar zbaterea aceea în măruntaiele fiarei se și cheamă viață?

Hryhori se scutură de gândurile acelea himerice ca de ceva îndeosebi de neplăcut. De fapt, nu erau decât niște năluciri urâte, iscate din nesomn, căci petrecuse o noapte de veghe, totuși doar cu anevoie putea să le alunge, să se spele de ele ca de un jeg scârbos, ca de niște solzi de rapăn.

– Știi de ce te-am așteptat tocmai pe tine? întrebă Misail. Pentru că, dintre toți cei de-o vârstă cu mine pe care mi-a fost dat să-i cunosc în viața aceasta, anume tu ești cel mai înzestrat cu darurile înțelepciunii.

– Dar, vai de mine, Misail! făcu Skovoroda. Cum ai putut să-mi afli darurile fără să mă cunoști îndeaproape? Mai ales că e atât de greu să deosebești înțelepciunea de nebunie. Sau ai uitat ce zice Sfântul Apostol Pavel? „Pierde-voi înțelepciunea înțelepților și știința celor învățați voi nimici-o!" Îți amintești? „Unde este înțeleptul? Unde e cărturarul? Unde e cercetătorul acestui veac? Au, n-a dovedit Dumnezeu nebună înțelepciunea lumii acesteia?"

Misail își continuă drumul în tăcere.

– Ai dreptate, rosti el într-un târziu. Dar mai este ceva. Omul se simte bine în singurătate doar atâta timp cât nu este ros de vreo meteahnă. Își amintește de Dumnezeu numai când asupra-i se abate nevoia. Iar dacă nu primește nici un răspuns, își aruncă privirile de jur-împrejur și vede că lumea e ca un smârc în care se mișcă niște ființe cenușii, ticăloase, vrednice de plâns și, între ele, doar una singură este izvorâtoare de lumină. Atunci omul începe să creadă că ființa aceea i-a fost trimisă lui din ceruri. Iată dar că nu eu te-am văzut, ci însuși Dumnezeu mi te-a scos în cale. Așa că primește-mi rugămintea și vino la mine pentru un sfat de taină.

– Sunt gata să te ascult, Misail! zise Skovoroda cu căldură. Dar uite să nu greșești...

– Nu, nu greșesc, tăgădui călugărul când ei treceau pragul chilioarei în care își avea el adăpostul. Bucuros să te văd în umila mea locuință. „Ce-i săraci și lipsiți caută apă, dar nu o găsesc; limba lor este uscată de sete."

– Cartea proorocului Isaia, versetul al șaptesprezecelea din capitolul patruzeci și unu.

– Uimitoare memorie! exclamă Misail. Intră, te rog.

În chilioara monahului – o cămăruță scundă și întunecată, unde Skovoroda fusese și mai înainte, cu un alt prilej – plutea un duh de om însingurat și de cărți vechi, care își vădeau din rafturi cotoarele de saftian negru, precum și un praf des, ce se învălura mai cu seamă în pânza de lumină ce se strecura prin ferestre. Toată bogăția chilioarei era un singur scaun, într-un colț patul acoperit cu o cergă sură, la căpătâi cu o pernă de piele, și anteriul agățat într-un cui, lângă ușă. Misail îl pofti pe Hryhori să se așeze pe scaun, iar el se lăsă pe pat și rămase un timp îngândurat, cu capul său greu și pletos adâncit în palme. Deși Skovoroda era ispitit mai cu seamă de bibliotecă, știa totuși că monahul acela ciudat îl chemase acolo nu pentru a-i arăta cărțile. De aceea, înainte de a se da cu el la taifet, căută să-și adune gândurile.

– Mă chinuie de-o vreme o boală netrebnică, mărturisi Misail, fără să-și ridice capul. Un beteșug ce mă roade pe dinăuntru, dar căruia nici nu mă pricep cum să-i zic, cu toate că știu din ce mi se trage.

Și tăcu iar, cu fruntea cufundată în palme.

– Cum ai ajuns la această mănăstire? întrebă Skovoroda.

– Am venit să-mi caut izbăvirea sufletului, spuse Misail. Poate știi că am fost căsătorit. Am avut copii și am gustat fericirea vieții de familie. Dar într-o zi păcătoasă, copiii, jucându-se, au dat foc casei. Noi, părinții, eram în câmp, la muncă. Când am luat veste de cele întâmplate și am alergat să stingem pojarul, nu mai era nici casa, nu mai erau nici copiii. Atunci, în nevasta mea s-a sălășluit demonul spaimei... Zarvă, tulburare... Am umblat cu ea pe la fel de fel de vrăjitoare, dar degeaba. Până ce odată, de față cu soacra, adică cu maică-sa, ducă-se-pe-pustii, a doborât-o la pământ și i-a luat viața. De atunci n-am mai avut zile bune. M-am pustiit de lume, oamenii au început să mi se pară răi, de nesuferit. De la moartea copiilor, iar apoi și a nevestei, n-am mai știut ce-i bucuria vieții. Și cu cât mai mult mă gândeam la cele întâmplate, cu atât mai rău mă durea sufletul. Eram încredințat că aceeași soartă mă aștepta și pe mine. Mânat de nenorocire, m-am pomenit la această mănăstire. Credeam că poate măcar aici o să-mi aflu tihna sufletească. Dar zadarnică mi-a fost nădejdea, căci n-am aflat râvnita dezlegare. Anume de aceea am și ținut să-ți aflu părerea...

Skovoroda tăcu îndelung și doar din când în când se uita la Misail cu coada ochiului.

– Pasămite, ești bântuit de demonul deprimării, care se mai chemă și demonul melancoliei, rosti el în sfârșit.

– Da, știu! confirmă călugărul și, zvâcnind în picioare, începu să se plimbe prin chilioară. Mai știu apoi că o să mă sfătuiești să lupt cu el din răsputeri. Cel puțin, așa mi-au spus oamenii care te cunosc... Și el tăcu iar. Abia într-un târziu zise, apăsând pe fiecare cuvânt: „Ostenit-am întru suspinul meu, spăla-voi în fiecare noapte patul meu, cu lacrimile mele așternutul meu voi uda!.. Tulburatu-s-a de supărare ochiul meu..."

– Cartea psalmilor. Psalmul al șaselea, versetele șase și șapte, rosti Skovoroda cu glasul încărcat de tristețe.

– Întocmai, spuse Misail. Ci asta parcă mi-i a ușurare?

– Abia scapi de o mâhnire şi dai peste alta, zise Skovoroda. Şi astfel devii chiar mai trist de cum ai fost. Anume aşa şi ţi se furişează în suflet demonul deprimării.

La moment, Hryhori simţi că se prăpădeşte şi el cu firea, căci duhul acela rău îl vizitase şi pe el în puterea nopţii, i se strecurase în fiinţă, îi răvăşise sufletul, îi învălmăşise visele, apoi îl aruncase din somn ca din praştie, ruinat şi frânt, încât umbla de dimineaţă pustiit, fără chef de viaţă.

– Totuşi, caută să trăieşti în pofida acestui demon afurisit. Încearcă să-ţi găseşti alinarea. Omul este slab, bântuit de spiritele genunii, dar el poate fi puternic prin cuget. Alungă gândurile care-ţi pricinuiesc suferinţe.

– Şi dacă nu pot?! întrebă Misail, parcă bucurându-se.

– Caută să te bucuri până şi de lucrurile cele mai simple.

– Dar nu, nu, mi-i peste putinţă.

– Atunci caută să iubeşti, zise Skovoroda.

Călugărul se lăsă pe pat şi rămase o vreme îngândurat, cu capul în piept.

– Păi, am iubit, rosti el într-un târziu. Şi cu ce m-am ales din asta? Văd toate fiinţele în culori întunecate. „Mai negre-s decât gheaţa cea neagră, şi în mijlocul lor se ascunde albul zăpezilor".

– Cartea lui Iov, spuse Skovoroda, capitolul şase, versetul şaisprezece. Cât despre mine, zic: „Să alegem dintre ele orice oaie neagră".

– Da cuvintele acestea de unde sunt? ridică Misail capul spre Hryhori.

– Din Cartea Facerii, răspunse el, capitolul treizeci, versetul treizeci şi doi.

– Şi dacă-s negre toate oile? întrebă monahul, cu ochii aprinşi de curiozitate. Cum neagră de sus şi până jos e toată lumea aceasta. Nenorocul îi este tată şi nefericirea îi este mamă. Un tărâm al ticăloşiilor, al ticăloşiilor fără de număr.

Skovoroda simţi o furnicătură de gheaţă pe tot lungul spinării. Spaima i se strecură apoi în mădulare ca apa în nisip – o clisă murdară în arina albă a corpului. Şi el înţelese deodată că insul care stătea înaintea lui era într-adevăr bolnav. Ba încă suferea de o meteahnă foarte şi foarte gravă! Îl bântuia atât de rău demonul melancoliei, încât Misail parcă se contopea cu boala, devenind el însuşi o întruchipare a deprimării. Starea aceea nu numai că nu-l îngrozea, ci, dimpotrivă, îl încânta, îl făcea să se bucurie nespus, şi el înadins îşi răscolea rana sângerândă a amintirilor. Poate că anume de atât îl şi chemase pe Hryhori şi începuse cu el vorba aceea: chipurile, o să mă sfătuieşti, că aşa mi-au spus oamenii care te cunosc. Misail, pare-se, făcuse din tristeţe o pruncă a sa, cu care se juca în momentele de înnourare sufletească. Au poate călugărul, continuă să cugete Skovoroda, nici nu există decât în închipuirea sa – ca o vedenie iscată din răvăşeala adâncă a cugetului, după o noapte de nesomn, când a nimerit în pântecele fiarei apocaliptice? Pasămite, convorbirea aceea cu el e doar un dialog lăuntric şi toate sfaturile pe care i le dă acum sunt, de fapt, nişte poveţe ce şi le dă chiar lui însuşi? Încăperea i se păru strâmtă, întunecată, zăpuşitoare – să fie, oare, chiar chilioara lui, cu cărţile pe care le-a citit o viaţă întreagă şi pe care le poartă de obicei în sufletul său orice cărturar? Şi din unghere, de la scrierile din rafturi şi de la monahul cernit din preajmă, cu ochii scăpărând în orbite, începu să se răsfrângă în jur o negureală noptatică.

– Frate Misail! rosti cu căldură Hryhori. Ursita lumii este într-adevăr demnă de plângere. Dar omul e mărginit numai cu mintea, şi nemărginit cu duhul. Nu ştiu,

zău, ce sfat să-ți dau. Dacă vei simți, însă, nevoia să stai cu mine de vorbă, vino oricând. Poate că astfel povara de pe suflet ți se va ușura măcar cătușel de cât. Iar dacă nu, iartă-mă. E tot ce am ținut să-ți spun.

– Și asta ți-i toată înțelepciunea?

– Păi, adineauri am pomenit cuvintele Sfântului Apostol Pavel: „Au n-a dovedit Dumnezeu nebună înțelepciunea lumii acesteia?" Așa că folosește-te mai degrabă de nebunia decât de înțelepciunea mea.

– Pasă cu Dumnezeu, îngână posomorât monahul. Văd că boala mea n-are tămăduire.

Și rămase cu capul îngropat în palme. Hryhori se ridică de pe scaun, se apropie de Misail și îi lăsă ușor mâna pe umăr. Apoi, simțind că se prăpădea de tot cu firea, căută să iasă din chilioară cât mai repede. Demonul deprimării care îl chinuise și pe el i se atinse iar de strunele inimii. Voia să fugă de sine însuși, să se retragă în grădina de alături, unde să-și revină, să-și afle alinarea. Era însă atât de răvășit, încât de data aceasta nu mai putea să-l ajute nici trilul păsărilor, nici albul neprihănit al florilor.

„Nu, azi n-o să pot nicidecum alege oaia cea neagră dintre oile cele albe", se gândi el cu amărăciune.

II

Misail n-a întârziat să-i întoarcă vizita. A venit chiar a doua zi și, posac ca de obicei, a prins să cerceteze cu curiozitate odăița umilă în care locuia Skovoroda. În cele din urmă se opri lângă policioara cu cărți de lângă masă și începu să le răsfoiască.

– Ai o bibliotecă modestă, frate Hryhori, zise el și adăugă cu o vădită mulțumire: A mea e cu mult mai bogată!

– Vinovată de asta este soarta mea, răspunse foarte liniștit Skovoroda. Soarta care mă tot poartă dintr-un loc în altul, încât nu pot să duc cu mine decât strictul necesar. Poate ia-i un păhăruț de vin?

– Ba nu. De când mă chinuie pârdalnica asta de melancolie mă feresc de orice ispită a diavolului.

– Păi, vinul e sângele Mântuitorului.

– Știi bine că este vorba de un ritual alegoric. Via Domnului semnifică Biserica, iar pâinea și vinul sunt simboluri ale legii creștine. Credința vine prin Hristos, adică prin trupul și prin sângele Său. Dar să beai vin din plăcere înseamnă să săvârșești unul din păcatele cele mai grele.

Rosti această tiradă dintr-o răsuflare, ca o lecție învățată pe dinafară, și era vădit că făcea asta nu pentru prima dată. Skovoroda nu zise nimic, căci nu avea nici un chef să intre cu el în discuție; dimpotrivă, voia ca niciodată să rămână singur, cu gândurile sale. Toată noaptea luptase cu un soi de negurealã, care se năpustea asupra lui în valuri; valurile voiau să-l împresoare, să-l înghită, iar el se prindea cu mâinile de cap și fugea de ele ca în spaima morții.

– Am visat marea, zise Hryhori. Dădea năvală peste mine și voia să mă piardă... Nu știi să dezlegi visele?

– Ba ştiu, răspunse călugărul. E o arătare haină. Am cunoscut în viaţa mea un ins care, la două săptămâni după ce a văzut un atare vis, s-a călătorit pe lumea cealaltă, răpit de o boală năprasnică.

– Ce spui, frate? întrebă tulburat Skovoroda.

– Zău aşa! întări morocănos Misail, adulmecându-l pe Hryhori cu ochii săi mici, pândaci, sticloşi.

– Da eu cred că la mijloc nu-s decât afurisiţii aceia de şoareci, reluă Skovoroda. Anume din pricina lor nu am hodină. Mi-au ros podeaua, se fugăresc şi chiţcăie toată noaptea ca nişte nesăbuiţi.

– Chiţcăie, zici? îl ispiti monahul, sfredelindu-l cu privirile.

– Aşaşi. De chiţcăitul lor nici nu pot să adorm, spuse Hryhori.

– O, şi ăsta-i semn rău! declară Misail. Ba încă rău de tot!

În ziua aceea părea chiar mai posomorât decât în ajun. Se învâlvora ca un cheag de tină şi valurile negre tocmai plescăiau în jurul său. Ochii săi ce aruncau fulgere nu-l slăbeau pe Hryhori nici o clipă, încât aceluia i se părea că însuşi demonul deprimării îl privea din limanele întunericului, sfredelindu-l cu privirile lui înfricoşate, că anume el şi era apa aceea cernită care îl împresurase în puterea nopţii, ba şi acum se mai năpustea asupra lui şi i se furişa în vine şi în artere, amestecându-i-se cu sângele. Da, îi strecura în trup o parte din diavoleasca sa putere, întocmai ca insul mieros care ştie să-şi molipsească aproapele cu vorbele şi gândurile lui necurate.

– Ascultă ce-ţi spun eu. Ăsta-i un semn rău de tot, repetă călugărul. Ceva asemănător s-a întâmplat cu un vechi cunoscut de-al meu. Stai, că trebuie să-l cunoşti şi tu, căci a studiat cu noi la Academia Kieveană, îi zicea Symeon Vyslovski. Uite, deci, că s-au plodit şoarecii şi în casa lui şi, ca să scape de ei, şi-a luat mai mulţi cotoi, dar degeaba, că au fugit toţi, alungaţi de şorecime. Îndată ce se lăsa întunericul, legiuni de chiţcani ieşeau din vizuini şi ţipau de Doamne-fereşte, încât viaţa bietului om devenise un adevărat coşmar. Şi ce crezi? Peste puţin timp, nemaiputând să reziste, şi-a ieşit din minţi, apoi s-a sfârşit cu zile de inimă rea. Aşa că păzeşte-te, frate Hryhori, că asta nu-i treabă de şagă. Încolo, carevasăzică, l-am mai cunoscut şi pe un alt nenorocit, îi zicea Mykola Siomaşko. Lui tot de la şoareci i s-a tras moartea. Şi ce sfârşit straşnic a avut, e greu chiar să-ţi închipui! Mai întâi i s-au înnegrit mâinile şi picioarele, pe urmă, după moarte, s-a umflat tot ca o bute şi era cătrănit ca ucigă-l-toaca...

Misail plescăi din buze într-un chip foarte ciudat şi amuţi, tot adulmecându-l pe Skovoroda cu ochii săi lipicioşi. Hryhori simţi sute de furnicături prin tot corpul şi o greaţă de nesuferit la lingurică. Dar monahul prinse glas şi continuă să povestească despre un alt cunoscut de-al său chinuit de şoareci.

Şi deodată, involuntar, Skovoroda îşi aminti de Pereiaslav şi de momentul când, cu mari neplăceri, a fost exmatriculat de la Seminarul teologic. De fapt, acolo tot şoarecii au fost amestecaţi. După ce lucrase câteva luni la tractatul de poetică, conceput în limitele foarte stricte ale canoanelor de predare tradiţionale, dar nu cu puţine inovaţii personale, i s-a nimerit o căruţă cu care a plecat pentru câteva zile la Ciornuhy, satul său de baştină. Întorcându-se la Pereiaslav taman în ajunul începerii studiilor, spre groaza lui, a găsit manuscrisul nimicit de şoareci. Bine măcar că rămăseseră întregi, într-o traistă atârnată în cui, ciornele cu exemple poetice. A scris

la repezeală notița tâlcuitoare, iar din pilde a compus un îndreptar practic pentru studiul poeziei, deoarece se alesese din propria experiență cu convingerea că metoda lui era mai eficientă. Dar toate au fost zadarnice, căci episcopul Nykodym Srebnyțki a rămas la părerea sa că Hryhori chiulise toată vara și acum căuta să se justifice. La rândul său, Skovoroda era prea mândru ca să povestească toate așa cum au fost, mai ales că se îndoia în adâncul sufletului că cineva ar fi putut să-l creadă – vor considera cu toții că a găsit astfel motiv să se îndreptățească. Mai ales că îi cerca acum și ideea de a crea o poetică întemeiată numai pe exemple, ba chiar lucra asupra ei și, după pilda profesorului său Mytrofan Dovhalevski, avea gata și titlul: dacă opera mentorului purta titlul „Grădina poeziei", a lui avea să se numească „Grădina cânturilor divine". Cât despre șoareci, apoi ei într-adevăr nu aduc decât pagube. Ce vrea, însă, de la el acest monah cu ochii lipicioși,care-i povestește atâtea și atâtea despre nenorocirile aduse de șoareci? Lucrul cel mai simplu ar fi să-l alunge, dar nu se poate pentru că acela e oaspetele său. Mai cu seamă că l-a și poftit. Ci iată sofistul naibii cum îi otrăvește sufletul!

„Într-adevăr insul cu care ți-e dat să stai de vorbă nu e deloc lipsit de însemnătate, se gândi Hryhori. Cât timp îl asculți, duhul lui îți pătrunde în mădulare." Cuvintele înspăimântătoare ale monahului îi împresurau ființa și el simțea că se înăbușă.

– Frate Misail, zise Skovoroda, vânturându-se nervos prin încăpere. Nu-mi chinui sufletul cu poveștile tale. Mi-ai înșirat toate grozăviile de pe lume!

– Se poate chinui numai sufletul care a trăit adânc nevoia, răspunse fără chef călugărul. Ție cele spuse de mine pot să-ți pară povești, continuă el cu vocea parcă frântă și ochii aburiți de lacrimi. Oricum, ți-o spun încă o dată: lumea aceasta e o genune, un hău în care nu pătrunde nici o rază de lumină, nici o bucurie.

– Și pentru ce, pentru ce adică vrei să-mi dovedești aceasta? întrebă Skovoroda plin de mâhnire.

– Ca să te izbăvesc de fumurile înțelepciunii! rosti tăios călugărul.

Și în mintea lui Hryhori parcă se făcu deodată lumină. Iată, deci, pentru ce a venit la el insul acesta, iată de ce l-a oprit în drum, chipurile, deosebindu-l dintre alții, iată de ce îl urmărește ca o piază-rea! Adică, dacă el vede toate în culori negre, vrea ca lumea întreagă să fie ca dânsul, să cadă în deprimare? Vrea să scape de tina ce-i apasă cugetul într-un mod atât de ticălos? Se poate oare ca între aceste chipuri cernite să deie peste o față înseninată? El să se înece în propria-i beznă, iar alături altul să umble luminat de făclia înțelepciunii? Se poate oare ca cineva să se distingă dintre cei ce, aidoma lui, aruncă în jur valuri de întuneric? Pilda cu oaia cea neagră din turma cu oi albe el a răstălmăcit-o de-a-ndoaselea. Asta înseamnă că pentru dânsul albul e negru și viceversa. A vrut să se izbăvească și a căzut într-o mare greșeală, căci în loc să alunge demonul melancoliei, el însuși a devenit o întruchipare a acestui demon. Cu alte cuvinte, a fost om ca toți oamenii și acum, iată, e vrednic de plâns. Demonul i-a nimicit definitiv până și înfățișarea omenească de odinioară. Acum pentru dânsul deprimarea este bucurie și suferința alinare, iar bezna din el se revarsă peste semeni ca un dar al sufletului. Astfel, îi provoacă plăcere nu numai tânga de care e copleșit el însuși, ci și întunericul din inimile celor cu care se întâlnește în fiecare zi...De data aceasta e, uite, chiar în chilia lui, dar

răspândeşte nu duh de om, ci ceva care-l face pe el, Skovoroda, să se înăbuşe. Trebuie, deci, să-l scoată afară cu orice preţ.

– Mi-ai spus atâtea şi atâtea lucruri înţelepte şi povăţuitoare, zise Hryhori cu blândeţe. Mult mai important e însă să-ţi aducă uşurare ţie însuţi.

– Mie nimic nu poate să-mi aducă uşurare, bombăni Misail.

– Văd, aşadar, că ţie, frate, în afară de cărţi, nu-ţi mai pasă de nimic.

– Mai nădăjduiesc doar în mila Domnului, zise călugărul. Şi în marea Lui îndurare.

– Întru această nădejde, ţin să-ţi dăruiesc una din cărţile mele cele mai de preţ.

Acum în ochii monahului licări lumina adevărată a unui interes nedisimulat, nu flacăra aceea neagră, sinistră, ca de pe alte tărâmuri.

– Îmi îngădui să mi-o aleg eu singur? întrebă Misail cu nările lărgite de curiozitate.

– Vezi bine! zise Skovoroda. Deşi aş putea să te ajut.

Călugărul sări de pe scaun, se aruncă la policioara cu cărţi şi începu să le răsfoiască pe rând cu o vădită ahtiere. În sfârşit, înhăţă de pe raft „Alfabetul" de Ivan Maksymovyci, editat la Cernihov în anul 1705, şi, strângându-l la piept ca pe-o comoară, îşi luă ziua bună şi, ca orice ins lăcomos, ţâşni săgeată din chilie, lăsând însă în urma sa trâmbele de întuneric ce-l învăluiau mereu. Mai ales că era pe la chindii şi se lăsau încet-încet umbrele amurgului.

Simţind că se sufocă, Hryhori ieşi din chilioară şi se îndreptă spre clădirea în care locuiau elevii colegiului. Înserarea avea un farmec deosebit. În văzduhul dens şi îmbălsămat cântau privighetorile. Plouase şi în jur plutea un miros puternic de frunze fragede şi de pământ proaspăt.

În curte, se întâlni cu Myhailo Kovalynski, unul dintre elevii săi favoriţi.

– S-a întâmplat ceva, domnule profesor? îl întrebă ispititor tânărul.

– Nu, nimic, răspunse surâzând Skovoroda. Pur şi simplu, m-a prins o toană de tristeţe.

– Cum adică?! se miră elevul.

– Uite-aşa, o toană nebună...

Îşi urmară calea împreună. Hryhori respira adânc, din tot pieptul, de parcă scăpase din mâinile cuiva care încercase să-l sugrume.

– Da, m-a prins o toană de tristeţe. Dar a trecut, repetă el, îndreptându-şi privirile spre luna ce plutea în apele limpezi ale cerului.

„O, nu, n-a trecut", se gândi Skovoroda în sinea sa. Tristeţea mai continua să-l împresoare, căci monahul acela sinistru îi turnase în suflet duhul negru al melancoliei. Demonul deprimării îl chinuia şi pe el: când cu spaima în faţa morţii, când cu presimţirea unor nenorociri ce puteau să i se întâmple. Şi îşi aminti deodată momentul din apocalipsă despre secerişul pământului şi culesul viei pământului. Căci a privit la cer şi iată i s-a arătat, ca odinioară Sfântului Ioan Teologul, un nor alb, şi Cel ce şedea pe nor era Fiul Omului, având pe cap cunună de aur şi în mână seceră ascuţită. Şi, la chemarea îngerului, Cel ce şedea pe nor a aruncat secera Lui pe pământ şi pământul a fost secerat. Şi un alt înger a ieşit, având şi el un cuţitaş ascuţit. Şi încă un înger, având puterea asupra focului, a strigat cu glas mare celui care avea cuţitaşul ascuţit, zicând: „Trimite cuţitaşul tău ascuţit şi culege ciorchinii

viei pământului, căci strugurii ei s-au copt". Şi îngerul a aruncat pe pământ cuţitaşul lui şi a cules via pământului, şi strugurii i-a aruncat în teascul cel mare al mâniei lui Dumnezeu. Şi teascul a fost călcat afară din cetate şi din el a ieşit sânge, înroşind toată zarea la asfinţit şi cercevelele ferestrelor. Şi se scurge acum pe iarba de sub picioarele lui, şi el calcă pe iarba însângerată, căutând fel şi chip să ajungă la livada de vişini, unde să-şi afle liniştea sufletului...

Dar, înainte de a intra în livadă, zări între copacii scăldaţi de flăcările roşii ale apusului silueta neagră a unui călugăr. Fie că s-a speriat de o nouă întâlnire cu Misail (deşi nu ştia sigur de era el sau altcineva), fie că a înţeles că nici livada, cu toate minunile ei, nu avea să-i întoarcă tihna râvnită, dar la moment se întoarse şi, părăsindu-l pe Kovalynski, îşi îndreptă paşii spre casă. Demonul deprimării îi mistuia fiinţa şi lumea toată i se părea cruşită de sânge. Aşa fiind, parcă putea sufletul său să-şi afle înseninarea dorită?

Se aşeză pe laviţa din cerdac şi îşi aruncă privirile spre tăriile cerului. Dar bolta nu mai era învâlvorată ca adineaori, ci devenise deodată plumburie-leşietică. Şi culoarea aceea mohorâtă căzu peste chipul său stins, chinuit de gânduri. Căci nu-l părăsise nici spaima în faţa morţii, nici presentimentul unor nenorociri ce puteau să i se întâmple şi al căror vestitor sinistru fusese Misail. Îşi aminti de nenorociţii răpuşi de demonul deprimării şi se cutremură, căci şi el era molipsit de aceeaşi boală. Se ştie doar că nevoia trece de la om la om şi bântuie lumea ca o păcostenie. Iar când pământul întreg e în stăpânirea lui, demonul deprimării dă hohote năprasnice, îşi arată colţii săi negri şi ochii lui aruncă fulgere înfricoşătoare... O, nu, el nu trebuie să se lase înfrânt, trebuie să lupte atât cu sine, cât şi cu demonul cumplit al beznei. Şi iar îşi aminti de apocalipsă, de cuvintele rostite de Cel dintâi şi de Cel de pe urmă, de Cel care a murit şi a înviat. Cuvinte pe care el, deşi nu le-a auzit aievea, le-a simţit ecoul în inimă:

„Ştiu necazul tău şi sărăcia ta, dar eşti bogat, ştiu şi hula din partea celor ce zic despre ei înşişi că sunt drepţi şi nu sunt, ci sinagogă a satanei. Nu te teme de cele ce ai să pătimeşti. Că iată diavolul va să arunce dintre voi în temniţă, ca să fiţi ispitiţi, şi veţi avea necaz zece zile. Fii credincios până la moarte şi îţi voi da cununa vieţii".

III

Înainte de culcare, Skovoroda mai aruncă o privire prin fereastră. Era o noapte înstelată, studenţii îşi continuau forfota prin ogradă, se strângeau grupuri-grupuri şi discutau ceva foarte zgomotos, încât larma lor tinerească îi ajungea până la urechi. Într-un rând, auzi parcă râsul cristalin al elevului său favorit. Deşi erau prieteni buni,totuşi Myhailo Kovalynski avea nevoie de tovarăşi de-o seamă cu el, adică mai tineri. Prietenia celor de-o vârstă e cumva mai strânsă, căci ei se înţeleg parcă mai uşor. Diferenţa de ani îi îndepărtează pe oameni. Aceste gânduri îl făcură pe Hryhori să zâmbească cu amărăciune, căci Misail îi era vârstean. A doua zi va să-i scrie lui Kovalynski un răvaş care o să înceapă astfel: „Narrabo tibi quaedam, si non utila: certe non turpia. Facessat enim turpitudo a nobis omnis!.."*.

---

* O să-ţi povestesc ceva care, dacă nu e folositor, totuşi netăgăduit e că nici fără de cuviinţă nu este (*lat.*).

În momentul acela simțea însă o caldă invidie față de tinerețea fără nori a seminariștilor. Cu toate că, dacă i s-ar fi propus să revină la anii săi tineri, nu și-ar fi dat consimțământul.

„Probabil, pentru că viața mi-a oferit nu puține învățăminte", cugetă în sinea sa Skovoroda.

Totuși, mahna nu-l părăsea și pace. Afară privighetorile își revărsau în gâlgâiri trilurile fermecătoare, iar el, în chilie, continua să simtă prezența întunericului lăsat acolo de Misail. Parcă monahul se topise în văzduhul din preajmă și rămăsese de la el doar umbra. Preocupat de relația filosofică între real și ireal, Hryhori se gândea că noi luăm deseori imaginarul drept realitate și considera că aceasta este una dintre cele mai mari rătăciri ale omului. Acum însă privea lucrurile dintr-un alt punct de vedere. Ce dacă imaginarul e tot o realitate? Misail lipsește, pe când duhul său e într-un fel de față. Adică, realități sunt atât cele văzute, cât și cele nevăzute? Se scutură de gândul acesta ca de-o vedenie. Șopti o rugăciune, dar fără să se retragă în colț, la icoană, ci chiar acolo, lângă fereastră, cu ochii ațintiți spre curtea scăldată de lumina lunii.

Studenții se risipiseră care și încotro, alungați, pesemne, de careva dintre profesori sau, mai exact, chiar de însuși prefectul de studii, și Skovoroda se rugă cu fața către locul potopit de răsfrângerile moarte ale luminătorului nopții, către copacii ce lăsau pe ierburi și alei niște umbre fantastice, către clădirile încremenite în fundul ogrăzii și către petecul de cer ce se zărea într-un colț al geamului. Se rugă întru pacea sufletului, apoi se culcă și adormi de îndată. Și se făcea că vede pe Myhailo Kovalynski, care se lupta cu un spiriduș flocos, mic cât grăuntele de mușțar, cu niște labe foarte lungi. Se năpustea asupra lui Myhailo ca un cățeluș și căuta să-l muște. Hryhori înșfăcă bastonul și sări să-și ajute elevul, dar michiduță își rânji dinții și, lăsându-l pe Kovalynski, se repezi la el. Întinse o labă de dinainte, care se lungi ca un arcan și îi înfășură gâtul cu ceva năclăios, cum e mâzga. Skovoroda încercă să scape, însă spiridușul se aruncă asupra lui ca o maimuță, căutând să-l cuprindă de data aceasta cu toate labele. El făcu un salt în lături, dar împelițatul se răsuci în văzduh și se prăpăstui peste el a treia oară, ca un liliac uriaș. Hryhori se apără. Spiridușul scoase un țipăt respingător și i se agăță de baston. El aruncă bastonul cu scârbă și fugi în chilioara sa, mai ales că, între timp, fugise de acolo și Myhailo.

Trânti ușa cu putere și rămase locului, tremurând din tot corpul. Michiduță zgreaptănă o vreme din partea cealaltă, dar ușa rămase închisă. Skovoroda sorbi câteva înghițituri de apă din ulciorul de pe masă și, îndreptându-se spre pat, se văzu pe sine însuși în așternutul răscolit, zbătându-se într-un somn frământat...

Când intră în sine, văzu totul foarte limpede. Zăcea întins pe spate și privea cu ochii larg deschiși la fereastra luminată puternic de flacăra lunii. Lumina pătrundea în odaie într-un șuvoi rostogolitor. El se simțea istovit și, neputând să se ridice, adormi din nou, de data aceasta legănat de un somn liniștit și odihnitor. Bănuind că mintea îi revenea la starea ei normală, răsuflă adânc, ușurat. Acum se făcea că ținea calea spre un palat măreț, cum nu s-a mai văzut, și purta în mână o sulință frumos împodobită, îmbrăcată în argint. De-o parte și de alta stăteau paznici înarmați, care însă vegheau nu palatul, ci îl străjuiau pe dânsul, căci, după ce trecea pe lângă ei, oștenii îi făceau alai din urmă. În sfârșit, se pomeni în fața unei porți înalte, cu cioplituri în lemn și ferecături de aramă curată. Poarta se deschise și din

palat se revărsă o mulțime de oameni – unii în mantii de profesori, alții în pelerine de alumni. În frunte era însuși rectorul, îmbrăcat într-o mantie cu blănuri de hermină. Își scoase cvadricornul, i se închină până la pământ și desfăcu un sul de hârtie:

– Te așteptam aici, maestre Hryhori, ca să ne traduci și să ne comentezi versurile de pe acest pergament.

Skovoroda luă sulul și începu să declame în același ritm cu traducerea:

Ah, tristețe ticăloasă! Ah, mahnă neagră și rea!
Precum patina arama, tu mistui inima mea!
Ah, tu splen, ah, tu pustie, ah, tu urât blestemat!..

– Acest cântec l-am scris la Kovrai, în stepele Pereiaslavului, pe la o mie șapte sute cincizeci și opt, zise el. Eram într-o stare sufletească foarte asemănătoare cu cea de acum. Mă copleșise deprimarea și mă rodea singurătatea. Pesemne, anume atunci am și simțit pentru prima dată că lumea devine tot mai mică, tot mai puțin încăpătoare. Au știți, domniile voastre, ce va să însemne că lumea devine tot mai puțin încăpătoare?

– Da, știm! întâmpină rectorul. Dar poezia de pe revers are vreo legătură cu aceasta, pe care ne-ai tradus-o?

– Are, desigur. Ea poartă titlul „Est quaedam marenti flere voluptas", răspunse Hryhori. Ceea ce în traducere ar suna cam astfel: „Lacrimile mult prea puțin alină plânsul".

Cine ploi de lacrimi o să-mi dea, vai mie,
Un potop, o mare – de alin să-mi fie?

– Într-adevăr, cine? întrebă cu ironie rectorul. Poate chiar dumneata, a?

– E o rătăcire să ceri așa ceva de la un poet, ocolindu-l pe Dumnezeu, zise Skovoroda. Când Dumnezeu e pretutindeni și în toate, chiar și în hârbul acesta, continuă el, ridicând de jos un ciob de ceramică. De ce dar să căutăm consolare pe aiurea și nu chiar în sufletul nostru? Căci anume noi, oamenii, suntem cununa creației.

La aceste cuvinte ale lui, tot cei de față izbucniră în hohote de râs, clătinându-și capetele a dezaprobare. Apoi se auzi o înmlădiere melodică, însuși Hryhori scoase din sân un flaut și începu să cânte, iar mulțimea din jur – rectorul, profesorii, studenții, ba la un moment dat apăruseră de undeva și niște femei – deveni deodată foarte serioasă și prinse să salte, ridicându-și în sus pulpanele hainelor. Skovoroda se uita la îmbulzeala aceea și din ochi i se vărsau ploi de lacrimi, stârnite din adâncuri chiar de el însuși. În cele din urmă, hăt-departe, la marginea zării, văzu o mare, în care se vărsau într-un potop de ape râuri de lacrimi omenești, și spre râurile acelea curgea într-un puhoi nesfârșit lume peste lume; oamenii se opreau pe malurile din preajmă și, după ce își spălau fețele dogorite de focul arzător al păcatelor săvârșite și inimile împietrite de răutate ca niște piepturi de stâncă, își aruncau în prăpăstenia valurilor smreduitoarele boli ale trupului, și apele deveneau negre ca smoala și spumegau năprasnic.

– O, Dumnezeule! rosti în somn Hryhori, îngropându-şi faţa în palme. Ajută-mă să-mi curăţ sufletul cu potopul mântuitor al lacrimilor! Căci întru adevăr nesăbuinţa Ta, Doamne, este mai presus de toată înţelepciunea acestei lumi! Iar amărăciunea plânsului este mult mai alinătoare decât dulceaţa râsului!...

Se trezi la zoritul zorilor. Când deschise ochii, aurora se arătă în fereastră, vestitoare a dimineţii. Somnul i se ridică de pe ochi de îndată, aidoma unei zburătoare cu aripi de peruzea, care luase cu ea şi pânza neagră a nopţii, clătită în razele lunii, şi ziua de ieri, cea de alaltăieri şi cele dintotdeauna, ca să le arunce în hăul fără de nume, unde se topesc ca fumul atât chipurile, cât şi faptele oamenilor, ca în locul lor să apară alte chipuri şi alte fapte.

Skovoroda se apropie de geam şi începu să fredoneze un crâmpei de cântec, în care se vorbea despre o lighioană acvatică ce numai atunci ia chip adevărat când are un cuprins pe măsură, căci, dacă e aruncată fără cuprins, devine o baltă diformă sau se spulberă pe vânt, iar la soare se preface în abur şi dispare ca toate efemeridele ce se trec.

Cu toate că avusese o noapte bântuită de coşmaruri, era vesel şi bine dispus. Două zile la rând se aflase în pântecele fiarei apocaliptice şi acum, iată, se eliberase. Ieşi din odaie şi în nări îl izbi un val de aer proaspăt. Cântau privighetorile, întregul cuprins era înrourat din belşug, cu reflexe când argintii, când întraurite. Fiind încă foarte devreme, Hryhori se grăbi să ajungă în pometul de vişini cât lumea încă dormea. Voia să rămână singur, nestingherit de nimeni. Livada răspândea o albeaţă neprihănită, pomii păreau nişte uriaşe pământufuri de păpădie. Skovoroda se opri la intrarea în împărăţia aceea de flori şi îngână şoptit, numai cu buzele:

„Apele m-au învăluit pe de-a întregul, adâncul m-a împresurat, iarba mării s-a încolăcit în jurul capului meu. Coborâsem până la temeliile munţilor, zăvoarele pământului erau trase asupra mea pentru totdeauna, dar Tu ai scos din stricăciune viaţa mea, Doamne Dumnezeul meu!"

Se aplecă şi luă în căuşul palmelor câteva picături de rouă, aidoma unor lacrimi. Livada îl întâmpină cu o adiere uşoară, abia-abia simţită, care trecu printre ramuri ca un fior dulce, stârnind o fulguire de petale, care îl făcură să-şi amintească iar de lacrimi. Hryhori îşi strivi zâmbetul mijit pe buze şi sufletul i se umplu din nou de tristeţe. Căci se gândi tot atunci că frumuseţea lumii este scurtă şi trecătoare ca duhul de viaţă al omului, ce piere într-o clipită. Şi totuşi, de ce, de ce oare el jinduieşte mereu frumuseţea ca pe un balsam tămăduitor pentru suflet?

(Din volumul cu acelaşi titlu, apărut în 1995)

Traducere din limba ucraineană şi note biobibliografice de Mircea Lutic

ÎN CĂUTAREA ABSOLUTULUI: MIHAI EMINESCU

(Colocviu închinat memoriei acad. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Putna, 19–22 august 2009)

Alexandrina Cernov

Cernăuți

Fiecare din noi a venit la Putna dintr-o chemare a sufletului, din îndemnul de a se împărtăşi din moştenirea ştiinţifică, culturală şi spirituală pe care ne-a lăsat-o această mare Doamnă a culturii române. La Putna s-au întrunit din nou, în preajma zilei de naştere a acad. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, înalte feţe bisericeşti, academicieni, eminescologi, tineri cercetători şi prieteni pentru a împlini o datorie, cea de a continua direcţiile de cercetare şi de a transmite generaţiilor viitoare marea operă a savantului şi a omului de cultură, de a cultiva semințele cunoaşterii şi ale credinţei în Dumnezeu. În cuvântul de deschidere a *Colocviului*, starețul Mănăstirii Putna a spus: „Maica Benedicta s-a ascuns în pământul Putnei ca un bob de grâu care a început să rodească".

Acad. Zoe Dumitrescu-Buşulenga a trudit în căutarea binelui, frumosului, absolutului. S-a călugărit, primind blagoslovenia Preafericitului Teoctist, la Mănăstirea Petru-Vodă, la Părintele Iustin Pârvu. Prin testament şi-a exprimat dorința de a fi înmormântată la Putna[1]. La moartea ei s-au adunat prietenii, învățăceii, toți cei ce i-au fost aproape în viața ei de călugărie. După înmormântare, acad. Dan Hăulică a propus înființarea unei fundații care să poarte numele Maicii Benedicta şi să-şi asume responsabilitatea „păstrării şi cultivării moştenirii culturale şi spirituale" pe care ne-a lăsat-o. IPS Pimen a dat binecuvântarea pentru realizarea acestei inițiative, iar Mănăstirea Putna „a primit ascultarea de a face tot ceea ce este necesar pentru a duce la împlinire această inițiativă". Tot în acel an, la parastasul de 40 de zile, s-a hotărât ca în fiecare an, în preajma zilei de 20 august, ziua de naştere a acad. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, să se organizeze un colocviu şi astfel să se continuie cercetările în domeniile culturii şi credinței. Arhimandritul Melchisedec Velnic, starețul Mănăstirii Putna, găzduieşte cu generozitate, însoțită de marea râvnă a obştei monahale pe care o păstoreşte, *Colocviile* închinate memoriei acad. Zoe Dumitrescu-Buşulenga. Sediul Fundației s-a hotărât să fie la Putna, unde să fie adusă şi biblioteca din casa de la Bucureşti a Maicii Benedicta, „ca martor al direcțiilor de cercetare şi al filiațiilor culturale ale omului de cultură acad. Zoe Dumitrescu-Buşulenga: „Vom încerca şi nădăjduim, spunea starețul mănăstirii Melchisedec Velnic la deschiderea primului *Colocviu*, că, în timp, vom aduna aici multitudinea de cuvinte pe care cu atâta generozitate maica Benedicta le-a dăruit în prefețe de cărți, referate de lucrări ştiinţifice, simpozioane, emisiuni radio şi

televiziune şi, în anii de după 1989, în conferinţe pe teme duhovniceşti". Biblioteca va fi încadrată într-un aşezământ care va purta numele Maicii Benedicta, alături de o sală de conferinţe şi una de expoziţii.

Fundaţia „Credinţă şi Creaţie acad. Zoe Dumitrescu-Buşulenga – Maica Benedicta" s-a constituit în anul 2006, la Mănăstirea Putna, locul de odihnă veşnică a acad. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Maica Benedicta (21 august 1920 – 5 mai 2006).

Opera eminentului academician şi profesor universitar reflectă o dublă deschidere: spre literatura şi cultura română şi spre literatura şi cultura universală. Cultul ei pentru Eminescu a fost neîntrecut. Exegetă a fenomenului Eminescu, Zoe Dumitrescu-Buşulenga a dat, de-a lungul anilor, studii fundamentale, vizând imaginea integrală a poetului, a realizat studii analitico-sintetice de reactualizare a operei, de strategii riguroase şi ipoteze conexe. În 1976 publică volumul *Eminescu – cultură şi creaţie*, în care sunt prezentate ipostazele creaţiei poetului. Capitolul *Universul motivelor* cuprinde studii despre Eminescu – poet al motivelor, motivul istoric ca timp şi spaţiu naţional; despre mitul pădurii, motivul mării, motivul „domei"; despre cuplu ca idee mito-poetică centrală în opera eminesciană; Hyperionul românesc, motivul melancoliei; Eminescu şi visul. În *Glosse* sunt abordate teme esenţiale ale creaţiei eminesciene: proza; un erou eminescian între iluminism şi romantism; despre *Floare albastră*, *Odă (în metru antic)*; şi despre evoluţia unor mijloace poetice în lirica eminesciană. *Confluenţe* este un capitol important pentru felul în care poetul a receptat literatura universală şi cuprinde astfel de analize ca *Shakespeare în viziunea lui Eminescu*, *Eminescu şi Hölderlin*, astfel punând în discuţie dezbateri de tip comparatist.

Volumele *Eminescu. Viaţa*, *Eminescu şi romantismul german* (1986 şi 1999), *Eminescu. Viaţă, cultură, creaţie* (1989) probează înţelegerea adâncă a geniului eminescian în spaţiul literaturii române şi universale. În anul 2000, au fost reeditate, revăzute şi adăugite *Eminescu şi romantismul german*, *Eminescu – Viaţa* şi *Eminescu. Creaţie şi cultură*. Toate aceste volume constituie un studiu eminescian reprezentativ în care observăm intenţia autoarei de a descifra un „Eminescu mirabil, radiografiat din toate unghiurile, un vizionar modern cu rădăcini arhetipale", cum afirma într-un studiu profesorul C. Ciopraga. „Aria cunoaşterii eminesciene, scria Zoe Dumitrescu-Buşulenga, desfăşurate de cel mai târziu romantic european care a trecut prin toate orizonturile înaintaşilor întru tipologie (...) este enormă". Comentariile despre Eminescu, despre contactele poetului cu filozofia, literatura şi artele, publicate în diverse volume şi periodice sunt valoroase şi inegalabile. Printre multe alte cărţi reprezentative ale eminentei cercetătoare se numără: *Valori şi echivalenţe umanistice. Excurs critic şi comparatist* (1973), *Renaşterea, Umanismul şi dialogul artelor* (1971), *Comori de artă veche bisericească* (1989), care ilustrează personalitatea remarcabilă a savantului şi profesorului de literatură comparată de la Facultatea de Filologie a Universităţii din Bucureşti. Acad. Zoe Dumitrescu-Buşulenga a constituit un reper moral, cultural şi uman pentru generaţii întregi de studenţi într-o epocă ideologizată şi plină de restricţii de dinainte de 1989. Avea curajul să prezinte studenţilor şi să analizeze, cu instrumentele filologului şi teologului, cărţile Bibliei. A fost, pentru sute de intelectuali din România, un exemplu viu de împlinire a chemării spirituale a omului, prin credinţă şi creaţie.

Anvergura erudiției, știința savantului Zoe Dumitrescu-Buşulenga i-au fost recunoscute prin premii prestigioase, de nivel internațional: Premiul „Herder" (1988), pentru monumentala lucrare *Eminescu şi romantismul german*, Premiul „Adelaide Ristori" (1993), pentru contribuția la cercetarea științelor de forță ale Umanismului şi Renaşterii; prin distincții precum „Meritul Cultural Italian, în grad de comandor"(1978); prin invitația de a face parte din Academia de Științe şi Studii Europene din Franța, şi din Comitetul Executiv al Asociației Internaționale de Literatură Comparată. Dumitrescu-Buşulenga a deținut funcția de vicepreşedinte al Academiei Române, iar între 1991–1997 a fost director al Accademia di Romania din Roma.

Fundația, creată în 2006 (avându-i ca preşedinte de onoare pe IPS Pimen Zainea, preşedinte pe acad. Dan Hăulică, prim-vicepreşedinte pe arhimandritul Melchisedec Velnic, starețul Mănăstirii Putna, vicepreşedinte executiv pe Grigore Ilisei şi secretar pe Teodora Stanciu. Printre membrii Fundației se numără şi acad. Alexandru Zub) şi-a propus organizarea anuală, la Mănăstire, în preajma zilei de 20 august (ziua de naştere a Maicii Benedicta), a unui colocviu, cu participare internațională. Primul colocviu, intitulat *Tradiție... şi deschidere spre universal* s-a desfăşurat în august 2007[2], cel de-al doilea, *Structura noastră. Tensiunea etic-estetic* a avut loc în august 2008[3]. Lucrările colocviilor, originale prin conținutul lor, se regăsesc în publicația anuală de o foarte înaltă ținută grafică şi științifică „Caietele de la Putna", care apare cu binecuvântarea Înalt Prea Sfințitului Pimen, Arhiepiscop al Sucevei şi Rădăuților. Cel de-al treilea colocviu, cu tema *În căutarea absolutului: Eminescu*, s-a desfăşurat anul acesta între 19–23 august, materialele urmând să fie publicate în 2010.

Fundația a inițiat, de asemenea, editarea completă a operei de eminescolog a acad. Zoe Dumitrescu-Buşulenga. În acest an comemorativ Eminescu (120 de ani de la moartea poetului), a apărut deja volumul *Eminescu. Viața* (într-o ediție de lux şi una de largă circulație). În curând, se va lansa şi volumul *Eminescu şi romantismul german*, iar în toamnă, *Eminescu. Viață. Cultură. Creație*. Toate aceste volume au fost proiectate într-o altă viziune editorială, în raport cu edițiile princeps. Următoarele două volume vor fi consacrate corespondenței acad. Zoe Dumitrescu-Buşulenga cu oameni de cultură din țară şi străinătate, referitoare la domeniul eminescologiei.

Descifrăm mai mult de un secol opera lui Mihai Eminescu, încercăm să reconstituim împrejurările în care s-a format personalitatea complexă a poetului. Întâlnirea cu geniul spiritului eminescian este, înainte de toate, întâlnirea cu scrisul său fascinant. Într-una din filele manuscriselor eminesciene (manuscris 2289, fila 15) citim o însemnare făcută de poet în împrejurări necunoscute nouă, dar care definește o concepție despre condiția omului de geniu: „Oamenii de știință dar fără talent, adică purtătorii științei moarte, mi-i închipuiesc ca o sală întunecată cu o uşă de intrare şi una de ieşire. Ideile streine intră printr-o uşă, trec prin întunericul sălii şi ies prin cealaltă, indiferente, singure, reci... Capul unui om de talent e ca o sală luminată, cu pereți şi oglinzi. De afară vin ideile într-adevăr reci şi indiferente – dar ce societate, ce petrecere găsesc!".

Eminescologia de mult a devenit o știință care însă nu este acreditată oficial. Încă nu avem un institut de eminescologie cum este Institutul „Goethe" în

Germania sau Institutul „Puşkin" la Petersburg. S-au scris, fără exagerare, zeci de mii de lucrări, se fac afirmaţii dilematice, s-a polemizat şi se polemizează până astăzi, propunându-se uneori păreri din cele mai năstruşnice: multe afirmaţii diletante sau articole superficiale cu caracter publicistic. S-au scris şi lucrări bine argumentate şi documentate. S-au făcut în ultima perioadă insistente investigaţii documentare biografice, cele mai multe referindu-se la ultimii ani de viaţă, boala şi conjuncturile politice care au hotărât soarta poetului nostru naţional. O atenţie mai mare, în acest context, se acordă publicisticii şi activităţii lui politice. De fapt, chiar şi după moartea poetului, editarea şi studierea operei eminesciene, mai ales când aceasta se referea la predarea ei în şcoală, din diferite considerente, a depins, o lungă perioadă timp, de conjuncturi politice, raportate, de fiecare dată, la ideologia vremii, nu se admitea ca opera poetului să fie cunoscută în întregime.

Moderatorul şi sufletul *Colocviului*, acad. Dan Hăulică, a apreciat că tematica lui Eminescu ne aşază în terenul ideilor şi este important să trăim astfel de momente sărbătoreşti în tratarea lor. Biografia – ne face să ieşim din timpul analizei. La Eminescu constatăm o „înghiţire interioară a ideilor". De exemplu, aplecarea nuanţată asupra *Luceafărului* este un moment esenţial în lumea cugetării. Dan Hăulică ne invită să medităm mai adânc asupra poemului, a unor întrebări şi sensuri nealterate ale concretului. De exemplu: cum apare lumea de sub Hyperion? Sau, să descifrăm modalitatea de a înţelege dualitatea ca anulare a valorii individuale, şi dacă alteritatea este un tărâm de inferiorităţi. El ne propune să facem o biografie a ipostazelor lui Eminescu, o biografie a ideilor.

Acad. Eugen Simion, în alocuţiunea sa *Eminescu între delatori şi zelatori*, a readus în discuţie problema controversată a perceperii şi tratării operei eminesciene de către istoricii şi criticii literari, cititorii profesionişti sau marele public. Ideea de monumentalitate a operei eminesciene (Perpessicius, Petru Creţia, D. Vatamaniuc) este contrazisă astăzi de denigratorii poetului. Eminescologul constată o stare de iritare faţă de mitul Eminescu sau iritarea unora că Eminescu ar fi naţionalist. Contestarea mitului lui Eminescu, începând cu publicaţiile din „Dilema", s-a transformat într-o discuţie care denotă în primul rând faptul că poetul nu a fost citit sau nu a fost înţeles, o discuţie la modă. În presa liberă au apărut nişte pamflete şi studii care pun accentul pe judecata strict politică a operei.

Există mai multe feluri de a citi, subliniază Eugen Simion. Spiritul fiecărei epoci influenţează receptarea şi valorificarea operei, pune întrebări încercând să reconstruiască pe cât se poate de corect tot ce s-a întâmplat în viaţa poetului şi care au fost factorii ce i-au hotărât destinul. Se discută despre pesimismul sau optimismul lui Eminescu, se discută până la infinit ideea de monumentalitate a operei eminesciene sau cine l-a numit pe Eminescu „Luceafărul poeziei noastre" etc. Toate aceste gânduri ale acad. Eugen Simion au dus la concluzia că este necesară o ediţie integrală Mihai Eminescu şi o bibliografie, bazate pe noile descoperiri de arhivă, o receptare mai profundă a operei, cu toate că astăzi avem deja publicată opera poetului în totalitatea ei. Restituirea operei eminesciene a început în anii '60 ai secolului trecut. A prezentat un interes deosebit ideea necesităţii unei cronologii a vieţii culturale româneşti în care să fie recuperate eliminările din cultură a unor personalităţi eminente.

Universalitatea operei lui Mihai Eminescu depăşeşte limitele epocii sale. Mircea Eliade căuta „cheia" descifrării „enigmei" lui Eminescu în „coexistenţa contrariilor"; în „faptul că acest «pesimist» în filozofia lui teoretică era atât de «optimist» când interpreta istoria şi politica românească; faptul că acest «tradiţionalist» era însetat de culturile occidentale şi extrem-orientale; faptul că acest «conservator» a înfăptuit cea mai radicală «revoluţie» lingvistică, fondând în bună parte poetica română modernă şi contribuind ca nimeni altul la purificarea, însănătoşirea şi îmbogăţirea prozei literare. Poate că această «coexistenţă a contrariilor» era cerută chiar de structura «omului universal», aşa cum tindea să-l întrupeze geniul lui Eminescu".

Nicolae Iorga scria în 1929 în lucrarea sa *Expresia integrală a sufletului românesc. Mihai Eminescu*: „Tot ce avem de la Eminescu sunt fragmente ale unui geniu împiedicat de a pune în valoare imensele sale posibilităţi". Istoricul insistă să valorifice acest inestimabil potenţial creator pentru generaţiile ce vor veni. El apreciază: „Închipuiţi-vă însă o naţiune crescută ca pentru dânsul... Ce altfel de poezie, într-adevăr în rândul literaturilor celor mari, ar fi răsărit din el! O naţiune crescută ca pentru Eminescu nu fusese cu putinţă, dar una crescută prin dânsul şi tocmai cu ajutorul caietelor acestora, ar veni să arate că el i-a fost şi altceva decât cel mai mare poet"[4]. Judecata înţeleaptă a lui Iorga a fost continuată de filozoful Constantin Noica, care îi va sfătui pe tinerii scriitori să înceapă prin a studia *Caietele* lui Eminescu. Într-o scrisoare adresată lui Noica, Emil Cioran afirma: „...fără Eminescu «neamul nostru» ar fi mai sărac". În continuare, răspunzând filozofului la afirmaţia că generaţii întregi nu l-au cunoscut „încă în întregime, apoi nu-l facem cunoscut altora în întregime, aşa cum a fost"[5], Cioran îşi exprimă speranţa că poate „tânăra generaţie" va fi în stare să cuprindă necuprinsul miracolului eminescian, şi face o afirmaţie optimistă: „Noii-veniţi ar trebui să înainteze în izbândă la fel de departe pe cât am mers noi în înfrângere. În clipa aceea, şi numai atunci, s-ar putea susţine că sunt demni de Eminescu"[6].

La doar un an de la predarea manuscriselor eminesciene Academiei Române, Iorga aprecia geniul poetului ca fiind „expresia integrală a sufletului românesc", iar opera lui – „cea mai vastă sinteză făcută de vreun român".

Trecut-au anii şi ne punem întrebarea firească: Ce ştim noi astăzi, la trecerea a mai mult de o sută de ani de la predarea manuscriselor de către Titu Maiorescu Academiei Române, despre Eminescu, acum când Academia Română a publicat deja facsimilele manuscriselor eminesciene. Câţi dintre tinerii eminescologi de astăzi, cei în care au sperat Nicolae Iorga, Constantin Noica şi Emil Cioran, s-au aplecat asupra lor, le-au cercetat şi le-au comentat filă cu filă, încercând să descifreze comorile unei gândiri inedite, cum a fost cea a lui M. Eminescu? Care au fost învăţămintele, astăzi noi spunem modelele, pe care ar trebui să le asimileze? Asistăm la un proces straniu de înmulţire, mai ales printre tinerii intelectuali, a detractorilor lui Eminescu, pe care, la drept vorbind, îi combatem cu mai puţin zel decât l-ar fi meritat poetul.

Eminescu poetul, prozatorul, filozoful, traducătorul din limba germană a unor importante opere de filozofie şi istorie, publicistul, politicianul, „omul deplin al culturii noastre" după aprecierea lui Constantin Noica, este încă pentru noi „planeta" cu nesfârşit de multe necunoscute. Fiecare epocă se impune cu judecăţile ei, căci istoria îşi lasă amprenta asupra cugetării noastre, a modului de a recepta şi a

aprecia, în sfârşit de a asimila un patrimoniu cultural rămas nouă în moştenire. Pentru înţelegerea, receptarea şi interpretarea operei eminesciene, dominate, într-o măsură mai mare sau mai mică, de experienţele trăite de noi astăzi, este evidentă necesitatea de a cunoaşte şi a recunoaşte etapele formării unei personalităţi de geniu. În acest sens, cercetătoarea Zoe Dumitrescu-Buşulenga a folosit în studiile sale o instrumentaţie variată a analizei literare psihologice, punând în aplicaţie principii ale antropologiei fiziologice şi sugestii genetice. Exegetei fenomenului Eminescu i-a reuşit astfel „intrarea în timpul şi spaţiul eminescian", în miezul culturii populare prin care s-a format viitorul poet şi gânditor, în universul lui istoric, mitic şi filozofic.

Printre celelalte titluri care ne-au reţinut atenţia este şi alocuţiunea *În palimpsestele manuscriselor lui Eminescu* de Mircea Dumitrescu, care s-a ocupat de partea tehnică a editării facsimilate a manuscriselor eminesciene (36 de volume bibliofile). Palimpsest este un pergament sau papirus de pe care s-a şters sau s-a ras scrierea iniţială pentru a se putea utiliza din nou şi pe care nu se mai văd urmele vechiului text. Au fost prezentate etapele lucrărilor asupra manuscriselor eminesciene care, în mare măsură, începuseră să se deterioreze, şi dificultăţile întâmpinate de către Academia Română, inclusiv şi despre insinuările la adresa acad. Eugen Simion de a fi cheltuit prea mulţi bani pentru facsimilarea şi editarea lor.

Nu putem să nu adăugăm cu această ocazie şi istoria „peregrinărilor" manuscriselor eminesciene până la predarea lor Academiei Române. Manuscrisele, care se aflau în posesia lui Titu Maiorescu, au fost donate Academiei Române în data de 22 ianuarie 1902, însoţite de o scrisoare a acestuia: „De la Mihai Eminescu posed – dăruite mie de dânsul în diferite ocaziuni – multe manuscripte, parte poezii publicate, parte studii, traduceri şi articole de proză. Toate aceste manuscripte, aşa cum se află: în cărţi cartonate, în caiete cusute şi în foi volante, vi le trimit alăturat şi le dăruiesc la rândul meu Academiei Române, pentru a servi celor ce se vor ocupa în viitor de cercetări mai amănunţite asupra vieţii şi activităţii marelui nostru poet"[7].

Ne punem însă astăzi întrebarea dacă aceste manuscrise („lada cu manuscrise") i-au fost într-adevăr donate lui Maiorescu de către poet şi prin ce se explică faptul că acestea au ajuns la Academia Română cu o întârziere de aproape douăzeci de ani. Din documentele de care dispunem astăzi aflăm că poetul era îngrijorat de soarta lor. Astfel, după ce îşi revine după prima criză a bolii, el îi scrie, la 14 ianuarie 1884, prietenului său Chibici Râvneanu: „Ceea ce-aş voi să ştiu de la tine este dacă cărţile mele şi lada mea sunt într-o oarecare siguranţă şi dacă pot spera să le revăd"[8]. Eminescu revine la această rugăminte, aflând că acestea sunt la Simţion, şi îi scrie din nou, pe 20 octombrie 1884, rugându-l să le preia el. Dar lada este predată în final lui Titu Maiorescu, poetul pierzându-şi de data aceasta orice speranţă de a le recupera. În 20 noiembrie 1887, când poetul era la Botoşani, sora lui, Harieta, repetă rugămintea poetului într-o scrisoare către Cornelia Emilian: „El e cam supărat pe d-nul Maiorescu că i-a scris recomandat, rugându-l foarte călduros pentru biblioteca lui şi nişte manuscrise pe care el ar voi să le mântuie"[9]. În legătură cu atitudinea lui T. Maiorescu faţă de preţioasele manuscrise pe care la deţinea, C. Noica scria: „Dacă a văzut în Eminescu un «rege al cugetării omeneşti», şi nu doar un poet de geniu, înseamnă că prindea altă imagine decât cea pe care ne-a trecut-o el însuşi în realitate. De ce s-a întâmplat aşa, adică de ce criticul şi marele

om de cultură, ce vedea un om deplin în Eminescu, unul pe piscurile cugetării omeneşti, a dat totuşi culturii române doar pe cel mai mare poet al ei, păstrându-i lada cu manuscrise timp de aproape 20 de ani şi nepredând-o Academiei Române decât cu reţinere (desigur, din teama de a nu umbri chipul poetului, cum i se va fi părut)? De ce, mai târziu, după ce au început să scoată inedite din aceste manuscrise, în primul rând proza lui Eminescu sau poezii care, în unele cazuri, au părut o adevărată profanare, a memoriei poetului, marele critic a tăcut? De ce, în cazul cel mai izbitor pentru noi astăzi şi cel mai larg desfăşurat al virtuţilor eminesciene de gândire, în speţă în cazul confruntării poetului gânditor cu paginile cele mai grele ale filozofiei, cu primul sfert al *Criticii raţiunii pure*, Maiorescu nu a intervenit defel ca să apere pe «regele cugetării omeneşti» de imputările, abia reţinute, pe care i le aducea propriul său şi cel mai apropiat discipol, I. Rădulescu-Pogoneanu, ba a lăsat, cu tăcerea sa să se creadă că acordă acoperire rezervelor şi scuzelor, penibile pentru Eminescu, ce îşi dădeau liber curs? De ce, într-un cuvânt, Maiorescu ne-a refuzat imaginea omului deplin al culturii noastre şi ne-a lăsat cu imaginea marelui bolnav şi a geniului romantic, am zice a unui mare spirit mutilat, nu mai e de văzut acum..."[10]. Maiorescu, scrie în aceeaşi lucrare C. Noica, a predat manuscrisele doar după o campanie de presă, lăsând literaturii române doar cele 90 de poezii publicate în timpul vieţii. Astăzi se fac încercări de a descifra această enigmă, se cercetează arhivele, căutându-se adevărul despre ultimii ani de viaţă ai poetului, implicările lui în politica vremii, despre boala şi consecinţele ei. Eminescologii încă nu au găsit un răspuns la întrebările filozofului, iar multe din afirmaţiile din ultima perioadă nu şi-au găsit confirmarea în lucrările eminescologilor consacraţi. Parcă se repetă o situaţie deja cunoscută. Continuăm să elogiem geniul poetului, fără să acordăm atenţie unor enigme nedescifrate până la capăt despre ultimii ani de viaţă ai poetului, fără să acordăm atenţie ultimelor descoperiri arhivistice şi confruntări succinte ale acestora. De ce? Repetăm întrebarea lui Constantin Noica.

Ion Pop, în comunicarea sa *Reperul Eminescu*, a subliniat că Eminescu este un punct de referinţă al culturii române, un vârf al sintezei poeziei naţionale. A vorbit despre tendinţele de demitizare a lui Eminescu, care sunt astăzi la modă printre tinerii denigratori ai poetului.

Ca de obicei a trezit un viu interes intervenţia acad. Alexandru Zub, *Eminescu şi identitatea naţională*, care a subliniat faptul că Eminescu a publicat despre istoria românilor din toate zonele. Opera poetului a constituit armonia istoriei naţionale, a subliniat autorul. Însăşi alegerea itinerariilor peregrinărilor lui Eminescu, ca şi lecturile lui, nu erau întâmplătoare. Ele au completat orizontul de cunoaştere al poetului despre existenţa şi destinul poporului român din toate teritoriile istorice ale acestuia: Moldova, Bucovina, Transilvania, Banatul, Muntenia şi Dobrogea.

Timpul şi spaţiul sunt în sufletul nostru, afirma Eminescu. Filozoful Gheorghiţă Geană în comunicarea *Hyperion – între suflet şi spirit*, făcând distincţia dintre *suflet* şi *spirit*, noţiuni ce se încadrează în filozofia vieţii, a arătat că *sufletul* este tot ceea ce ţine de inimă, de sensibilitate. *Spiritul* ţine de intelect. Despre spirit şi suflet a scris şi filozoful român Constantin Noica. El face distincţie între poeziile scrise în regim sufletesc şi poeziile scrise în regim spiritual.

În registrul filozofiei ne-a reținut atenția și cunoscutul filolog din Iași, prof. univ. dr. Elvira Sorohan prin comunicarea *Eminescu și Kant sau marea revelație*. Cercetătoarea confirmă că demitizarea poetului, care este la modă astăzi, nu este altceva decât ignoranță și necunoaștere, este ridicolă. Eminescu este totul: poezie, filozofie, pedagogie, istorie... Eminescu cunoștea bine limba germană, pe care o învățase din copilărie și care fusese și limba instruirii sale în școala germană, începând cu cea de la Cernăuți, iar în ceea ce privește filozofia germană, aceasta era mai bine cunoscută de Eminescu decât de Maiorescu (e oare doar o legendă?). Traducerea lui Eminescu din limba germană a *Criticii rațiunii pure* a lui Kant este mult mai bună. Avea bucuria de a înțelege, lucrul acesta îl dovedesc notele marginale ale lui Eminescu. El s-a concentrat pe opera filozofului singur și nu a frecventat mai departe cursul de filozofie al lui Zimerman din momentul când acesta i-a provocat interesul pentru Kant. Poezia, afirmă Elvira Sorohan, era forma poetului de a filozofa. Eminescu este totul: poezie, filozofie, pedagogie, istorie...

Profesorul cernăuțean Ilie Luceac, doctor în istorie, a ținut în cadrul *Colocviului* o comunicare intitulată *Eminescu și intelectualitatea bucovineană față cu teoria modernă a psihologiei popoarelor*, în care a argumentat că printre primii intelectuali bucovineni care au reacționat la teoria modernă a psihologiei popoarelor, doctrină lansată de savanții germani Moritz Lazarus și Heinrich Steinthal la mijlocul secolului al XIX-lea, a fost Alexandru Hurmuzaki.

Cât privește poetul nostru național, potrivit relatărilor eminescologului Zoe Dumitrescu-Buşulenga – Maica Benedicta, anume în anii de studii la Berlin ai lui Mihai Eminescu (1872–1874), pe lângă faptul că poetul cercetează gândirea vechilor greci, filozofia hegeliană și cea kantiană (traducea atunci *Critica rațiunii pure*), el manifestă un interes deosebit pentru noua disciplină a psihologiei popoarelor, la modă atunci în cercurile intelectuale din Berlin. De la un punct anume al cercetării, Eminescu a înțeles legătura de nedesfăcut dintre o creație individuală și etnia care l-a produs pe creatorul ei. Și, teoretic, a început să cerceteze elementele constitutive ale caracterului excepțional al creației, adică măsura în care este sau nu reprezentativă.

Alexandrina Cernov a prezentat alocuțiunea *Eminescu. Formarea personalității*, în care, valorificând lucrările eminescologilor bucovineni și amintirile colegilor cernăuțeni ai viitorului poet, cu care a parcurs și etapa vieneză, afirmă că Ipoteștiul copilăriei sale și perioada de studii la Cernăuți au fost decisive pentru formarea personalității poetului.

Alte comunicări prezentate: prof. univ. dr. Cornel Ungureanu, *Eminescu și Slavici. Proiectul unei geografii literare*; Geo Șerban, *Imaginea despre omul Eminescu*; Ilie Moisuc, *Eminescu și lumile gândirii*; Oana Georgiana Enăchescu, *Odă în metru antic* și alții.

S-au pronunțat și voci tinere în eminescologie, care au cugetat asupra ipostazei visului și a ipostazei creației. Subliniem câteva gânduri mai interesante care au fost discutate în cadrul *Colocviului*. Au vorbit despre lumea poetică și universul poetic, au încercat și au realizat interpretări ale poeziilor consacrate unor tematici, a universului creației eminesciene de la început până la infinit. Au fost discutate și alte teme precum: stratul oniric – lumi onirice – lumi sacre; lumi fenomenale infinite; spiritul lumii; moarte – divinitate; divinitate – suflet etc.

S-a vorbit şi despre valoarea ştiinţifică a notelor marginale din manuscrisele lui Eminescu.

În final, s-a propus ca ediţia următoare a *Colocviului* să se preocupe de problema mitului.

NOTE

1 Acad. Zoe Dumitrescu-Buşulenga şi-a exprimat în scris dorinţa de a fi înmormântată la Putna: „Dacă voi muri la Bucureşti vreau să fiu înmormântată la mănăstirea Cernica, dacă se va întâmpla însă la Văratic, în casa Înaltului Pimen, Arhiepiscopul Sucevei şi Rădăuţilor, unde mi-am petrecut vacanţele de vară timp de peste treizeci de ani, să fiu înmormântată la mănăstirea Putna iar slujba să fie făcută de Înaltul Pimen. Aşa să fie şi nu altfel. Monahia Benedicta Zoe Buşulenga. Miercuri 3 noiembrie 2004. În Bucureşti". Starețul mănăstirii Putna spunea la deschiderea primului colocviu în 2007: „Noi, şi mari, şi mici, şi cărturari, şi necărturari, clerici şi mireni, i-am împlinit «dorinţa ultimă». Şi de atunci a început ceea ce se cheamă un pelerinaj al multor generaţii de ucenici la mormântul dascălului".

2 Vezi „Caietele de la Putna", *Tradiţie spirituală românească şi deschidere spre universal.* Colocviu închinat memoriei acad. Zoe Dumitrescu-Buşulenga – Maica Benedicta, Mănăstirea Putna, 18–20 august 2007, nr. 1, 2008 şi revista „Glasul Bucovinei" nr. 2, 2008, p. 55–56.

3 „Caietele de la Putna", *Epoca noastră – tensiunea etic-estetic*, Mănăstirea Putna, 20–22 august 2008, nr. 2, 2009.

4 Constantin Noica, *Eminescu sau gânduri despre omul deplin al culturii româneşti*, Editura Eminescu, Bucureşti, 1975, p. 68.

5 Mihai Eminescu, *Opera esenţială. Cu zece comentarii de Constantin Noica şi Emil Cioran*, Editura Oltenia, Editura Dionysos, p. 235.

6 Idem.

7 Constantin Coşereanu, *Jurnal cu Noica despre manuscrisele Eminescu*, colecţia „Ipoteşti", 2005, p. 11.

8 *Ibidem*, p. 10.

9 Idem.

10 Constantin Noica, *op. cit.*, p. 10.

IDENTITATE ŞI MULTICULTURALITATE ÎN BUCOVINA ISTORICĂ. CONVERGENŢE CULTURALE

(Conferinţă ştiinţifică internaţională, Institutul „Bucovina" al Academiei Române, Rădăuţi, 1–3 octombrie 2009)

Alexandrina Cernov

Cernăuţi

Între 1–3 octombrie 2009, Institutul „Bucovina" din Rădăuţi a organizat conferinţa internaţională *Identitate şi multiculturalitate în Bucovina istorică. Convergenţe culturale*. După deschiderea oficială şi cuvintele de salut ale oficialităţilor şi ale oaspeţilor, dl Dimitrie Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, a prezentat în alocuţiunea *Tendinţele actuale în scrierea istoriei Bucovinei* principalele realizări ale Academiei Române – finalizarea *Dicţionarului scriitorilor români* şi facsimilarea manuscriselor lui Mihai Eminescu. A vorbit despre propunerile istoricului Nicolae Iorga, care a spus că nici un cuvânt scris de Eminescu nu ar trebui să rămână pe dinafară, şi ale filozofului Constantin Noica, care a depus mari eforturi pentru realizarea facsimilării manuscriselor poetului, considerându-le deosebit de importante pentru literatura română. D. Vatamaniuc a vorbit şi despre dorinţa lui Noica de a tipări într-un volum separat textele germane ale poetului. Cele 42 de caiete eminesciene au fost tipărite prin efortul acad. Eugen Simion. Ele au fost recondiţionate. Eminescu nu a scris întotdeauna pe hârtie de calitate, subliniază D. Vatamaniuc, şi foile au început deja să se deterioreze. Despre acest lucru s-a vorbit şi la Colocviul de la Putna, la care au participat acad. E. Simion şi Mircea Dumitrescu, cel care s-a ocupat de partea tehnică a editării facsimilate a manuscriselor eminesciene în 36 de volume bibliofile. La Rădăuţi, dl Vatamaniuc a prezentat trista situaţie în legătură cu reacţia neadecvată a unora faţă de acest important eveniment ştiinţific: acad. Eugen Simion a fost dat în judecată pentru facsimilarea manuscriselor eminesciene, fiind învinuit că a cheltuit banii statului. Este evidentă, a subliniat încă o dată eminescologul D. Vatamaniuc, necesitatea reeditării ediţiei integrale Eminescu, luându-se în considerare toate lipsurile din ediţia precedentă şi alcătuindu-se o anexă cu documentele respective.

Ortfried Kotzian, directorul Casei germanilor de răsărit din München, a vorbit despre *Germanii bucovineni din Republica Federală Germania între patrie şi origine. Unde se regăseşte identitatea*, a pus în discuţie mai multe noţiuni legate de această problemă. A subliniat faptul că noţiunea de multiculturalitate este deseori interpretată greşit ca interferenţe culturale. În realitate, multiculturalitate înseamnă convergenţe şi nu interferenţe. Savantul german propune definiţia de identitate culturală a unei naţionalităţi care include: cum s-a născut, cum s-a format, cum a evoluat, care au fost premisele şi cum s-a manifestat şi se manifestă în continuare naţiunea dată sau grupul etnic, care sunt perspectivele păstrării identităţii lor

naționale în viitor. El expune cele cinci premise esențiale pentru formarea și păstrarea identității naționale: identitatea proprie afirmată public; acceptarea identității; nevoia de centru; baza economică; nevoia de elite intelectuale, îndeosebi de elite tinere. Sub acest aspect, dl Ortfried Kotzian a prezentat identitatea germană, în special cea din regiunile Bavaria și Bucovina, și evenimentele istorice determinante pentru afirmarea identității germane pentru nemții stabiliți în Bucovina, care au fost apoi dislocați în Germania. Domnia sa a vorbit despre specificul regiunii care confirmă o anumită identitate – grupările naționale, instituțiile, ziarele, cunoașterea limbilor, grija pentru comunitate din partea țării de baștină etc.

Dr. Luzian Geier, cercetător științific de la Institutul Bukowina din Augsburg, în comunicarea *Documente inedite despre intrarea Bucovinei sub stăpânirea Imperiului Habsburgic*, face o descriere a documentelor achiziționate de Institutul Bukowina de la un particular, la data de 26 februarie 2009, licitate la rândul lor în anul 2008 la München. Este un fascicol de documente originale legate de Bucovina, respectiv nordul Moldovei, din 1772 până la sfârșitul anului 1776, care se compune din zece manuscrise (scrisori, rapoarte, două documente în limba franceză, traduceri) și două caiete cu protocoale personale, care cuprind notițe legate de corespondența generalului locotenent Baron de Barco cu Generalitatea (Statul Major).

În detaliu: *Corespondenz Protocoll*, Protocolul corespondenței cu Generalitatea din 27 iunie până la 23 decembrie 1772. Sus, în dreapta, semnătura FML. Br. Barco (44 pagini); *Corespondenz Protocoll*, Protocolul corespondenței cu Generalitatea din 13 ianuarie până la 1 decembrie 1774 (46 pagini), ultima notiță către Br. Von Ellrichschausen 1, Dez. 774; *La premier Convancione* (6 pagini). Dată: Constantinopole, 7 mai 1775; *La seconde Convancione* (3 pagini), în limba franceză, 12 mai 1776; *Bukowiner Gränz Beschreibung* cuprinde descrierea graniței Bucovinei (două pagini), întocmită în prezența reprezentantului Curții otomane. Probabil este vorba de exemplarul lui Barco, care este trecut în document drept comisar împuternicit pentru stabilirea graniței. Pe lângă alte documente colecția include: *Scrisoarea generalului Ellrichschausen din Lemberg*, data 13 august 1774, către general-locotenet Barco; *Scrisoarea din Torna (Dorna)*, 2 octombrie 1774 către general-locotenetul Barco, de Bernhard von Jenisch, translator imperial pentru chestiuni orientale (4 pagini); *Scrisoarea către general-locotenetul (Barco) din Satagura (Sadagura)*, 8 iulie 1776, scrisă de generalul conte de Siskovicz. *Traducere* Palamutka, iunie 1776, făcută de Franz von Klezl, translator imperial (3 pagini), cu o adnotare fără iscălitură, dar se pare de for superior, fără adresă, dar sigur pentru Barco, care este amintit în preambul în legătură cu comisia de stabilirea graniței. *Traducere* Palamutka, 2 iulie 1776, făcută de Franz von Klezl, translator imperial oriental (6 pagini), *Traducerea instrumentului grăniceresc turcesc*, foarte probabil exemplarul pentru generalul Barco, împuternicit al comisiei de stabilire a graniței.

Cercetătorul ieșean dr. Mihai-Ștefan Ceaușu s-a prezentat cu alocuțiunea *Eudoxiu Hurmuzaki versus Alexandru Petrino. Constituționalism versus federalism*, în care a pus accentul asupra necesității folosirii surselor primare pentru cercetarea istorică, subliniind importanța, din acest punct de vedere, a unor astfel de lucrări ca

publicarea *Discursurilor lui Eudoxiu Hurmuzaki* (ediție îngrijită de Ilie Luceac), și a *Documentelor lui Teodor Balan* (ediție îngrijită de Marian Olaru).

Din păcate, nu s-au prezentat la conferință, deși și-au anunțat titlurile comunicărilor, cercetătorii de la Facultatea de Istorie din Cernăuți, care ar fi putut să vorbească despre problema ucrainenilor în Bucovina. Era așteptat mai ales decanul Facultății de Istorie, prof. univ. dr. Oleksandr Dobrzhanski, cu alocuțiunea *Formarea identității ucrainene în Bucovina în secolul al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea: influențe interne și externe.* Din partea cercetătorilor de origine română din Cernăuți a participat prof. univ. dr. Ilie Luceac. El a susținut o comunicare intitulată *Alexandru Hurmuzaki și teoria psihologiei popoarelor în contextul comunității românești din Bucovina (a doua jumătate a secolului al XIX-lea),* în care a argumentat că Alexandru Hurmuzaki a fost printre primii intelectuali bucovineni care au reacționat la teoria modernă a psihologiei popoarelor, doctrină lansată de savanții germani Moritz Lazarus și Heinrich Steinthal. Alecu Hurmuzaki a fost primul care a aplicat această teorie la realitățile societății din Bucovina istorică. Alexandrina Cernov, membru de onoare al Academiei Române, a prezentat o comunicare în care a analizat funcționarea limbii române în Ucraina: *Funcționarea limbii române în Ucraina. Concepții și legi. Interferențe lingvistice.* Scriitorul Vasile Tărâțeanu a făcut o prezentare a creației și activității culturale a poetului cernăuțean Mircea Lutic: *Mircea Lutic cărturarul de sorginte clasică al Bucovinei.* Un alt cernăuțean, dr. Constantin Ungureanu, originar din satul Cupca, astăzi cercetător științific la Institutul de Istorie al Academiei de Științe din Chișinău, a susținut alocuțiunea *Toponimia Bucovinei după „Cadastrul austriac" de la mijlocul secolului al XIX-lea.*

Printre alte comunicări menționăm: dr. Marian Olaru, cercetător științific de la Centrul „Bucovina" din Rădăuți, *Sfârșitul unui posibil Eden. Bucovina în anii 1944–1947*; Vasile I. Schipor, drd., cercetător la centrul „Bucovina", Rădăuți, *Valorificarea moștenirii culturale fără frontiere. Libertate, oportunități și constrângeri*; Ligia-Maria Fodor, arhivist la Arhivele Naționale Istorice Centrale, București, *Învățământul multinațional secundar în perioada Ducatului Bucovinei. Gimnaziul superior de stat greco-oriental din Suceava*; Dumitru Valenciuc, preot la Volovăț, *Mitropolitul Visarion Puiu și refugiații polonezi. Septembrie 1939* și drd. Ioan-Paul Valenciuc, *Mitropolitul Vladimir de Repta și comunitatea evreiască din Cenăuți.* Au avut loc vernisarea expozițiilor *Documente austriece în arhivele românești* (inițiator de proiect Mihai-Ștefan Ceaușu, prezentare de Simona Palagheanu, director DJAN, Suceava) și *Fotografia ca document istoric* (inițiator de proiect Marian Olaru, realizare și prezentare de Vasile Schipor și Raluca Muscă). A fost prezentată cartea: Teodor Balan, *Lupta pentru tricolor. Un capitol din istoria politică a Bucovinei, 1898–1904*, ediție îngrijită, comentarii, cronologie și indice de nume de prof. dr. Marian Olaru, prefață de prof. univ. dr. Pavel Țugui, traducerea textelor din limba germană de Mihaela-Ștefăniță Ungureanu, București, Editura Academiei Române, colecția „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii", 2008.

NOI APARIȚII EDITORIALE NORD-BUCOVINENE

Vasile Tărâțeanu

Cernăuți

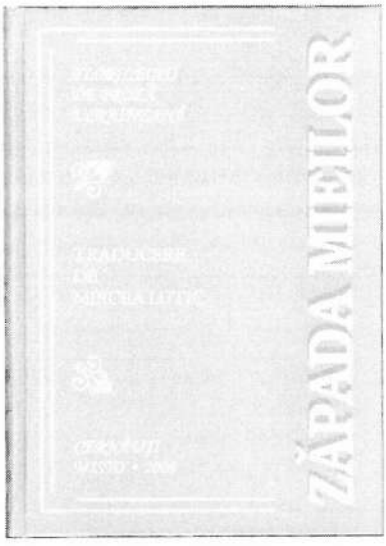

[*Zăpada mieilor. Florilegiu de proză ucraineană*, traducere de Mircea Lutic, Cernăuți, Editura Misto, 2009]

Cu prilejul celor 70 de ani de viață împliniți în vara acestui an, cunoscutul poet bucovinean Mircea Lutic a fost omagiat la Cernăuți, așa cum se cuvine unui scriitor contemporan important, în cadrul mai multor manifestări, oglindite pe larg în presa literară din regiune și din afara hotarelor ei – din România și din Republica Moldova. Cuvinte de laudă la adresa lui au scris și au rostit nu numai colegii săi – scriitorii români din nordul Bucovinei, ci și confrații lor ucraineni. Și toate au fost binemeritate. Căci la această oră credem că nu există un traducător mai bun din literatura ucraineană decât Mircea Lutic, fapt remarcat în repetate rânduri de diferiți experți în domeniu. Domnia sa nu este numai un traducător, el este un bun cunoscător al poeziei și prozei clasice și contemporane ucrainene.

Cea mai recentă lucrare a traducătorului român din nordul Bucovinei este cartea *Zăpada mieilor*, apărută la Editura Misto din Cernăuți. Avem de a face cu un volum masiv, de peste 800 de pagini, întrunind peste 70 de autori ucraineni, clasici și contemporani, mai mult sau mai puțin cunoscuți. Ne bucură că printre ei se numără și bucovineni, dintre care se remarcă Maria Matios și Oleg Sencic, regretații Mihailo Ivasiuk, Vasyli Kojoleanko, Mycola Bableac, Mycola Burbac și alții. Cartea este prefațată de către cunoscutul poet și prozator ucrainean Vitali Kolodii, unul dintre cei mai importanți scriitori ucraineni contemporani.

[Irina Ghembliuc, *Troienit de cosmice petale* (în limba ucraineană), Cernăuți, Editura Misto, 2009]

Studiul Irinei Ghembliuc, intitulat *Troienit de cosmice petale*, tratează, în linii mari, activitatea inspirată a scriitorului ucrainean din Cernăuți, Vitali Kolodii, de

transpunere în limba ucraineană a demersului lirico-epic al poetului român Mircea Lutic, bine cunoscut şi el pentru traducerile sale din limba ucraineană. Vitali Kolodii a realizat cea mai bună traducere a *Luceafărului* lui M. Eminescu, a tradus din Tudor Arghezi, Grigore Vieru, Carolina Ilica, Ioan Flora, precum şi din poeţii români din Bucovina Ion Gheorghiţă, Ilie T. Zegrea şi alţii.

La baza acestei lucrări se află teza de licenţă a profesoarei de limba ucraineană de la Şcoala medie din satul Târnauca, raionul Herţa. În cele circa o sută de pagini de studiu sunt analizate, după cum se evidenţiază şi în adnotarea cărţii, „stilul, specificul prestanţei profesionale şi metodele de retransfigurare a originalului în stihia altei realităţi lingvistice, mijloacele de redare pertinentă a mesajului, de echivalare a substanţei textuale şi a registrelor sonice", ale traducerilor în limba ucraineană ale poeziilor lui Mircea Lutic, realizate de Vitali Kolodii. Cartea a apărut la Editura Misto din Cernăuţi.

Autoarea pune un accent deosebit pe importanţa traducerilor din limba română, realizate de poetul Vitali Kolodii, în opera de aprofundare a relaţiilor culturale dintre popoarele român şi ucrainean.

[Sofia Vicoveanca, *Taine în adânc păstrate*, Suceava, Tipografia Celestin, 2009]

Cu vreo cinci ani în urmă cititorii de poezie din România au avut o surpriză deosebit de plăcută: de pe rafturile, unde de obicei sunt aşezate cărţile de poezie, îi privea îngândurat frumosul chip al renumitei interprete de muzică populară românească, Sofia Vicoveanca, deosebit de dragă tuturor bucovinenilor. Cântăreaţa a apărut într-o cu totul altă ipostasă decât cea cunoscută de toată lumea. Nu a fost deloc mic numărul cititorilor de poezie care s-au străduit să-i cumpere cartea pentru a vedea singuri cum se simte remarcabila cântăreaţă printre iambi şi trohei, printre „săltăreţele dactile".

Acea primă carte a Sofiei Vicoveanca a fost editată la Suceava, sub egida Bibliotecii Judeţene „I.G.Sbiera". La întâlnirea cu cititorii săi, cântăreaţa a venit atunci *Cu inima în palme*, precum venea şi la întâlnirea cu spectatorii.

Tot la Suceava a apărut recent şi cea de a doua carte de poezie a renumitei cântăreţe, avându-l ca redactor pe acelaşi cunoscut poet sucevean, Ion Cozmei. De fapt, culegerea *Taine* nu se deosebeşte cu mult de prima carte a autoarei. Ca şi în primul caz, cartea cuprinde versuri scrise în acelaşi stil tradiţionalist, folcloric. Destăinuirile poetice ale interpretei sunt sincere şi luminoase, învăluite într-o căldură sufletească proprie artei populare. În prima partea a volumului sunt incluse şi câteva destăinuiri, evocări, momente, episoade din viaţa şi biografia artistică a autoarei, relatate cu dezinvoltură şi un anumit farmec confesiv, care predispun la lectură.

[Grigore Gherman, *Epoca nedescifrată*, Cernăuți, Editura DrukArt, 2009]

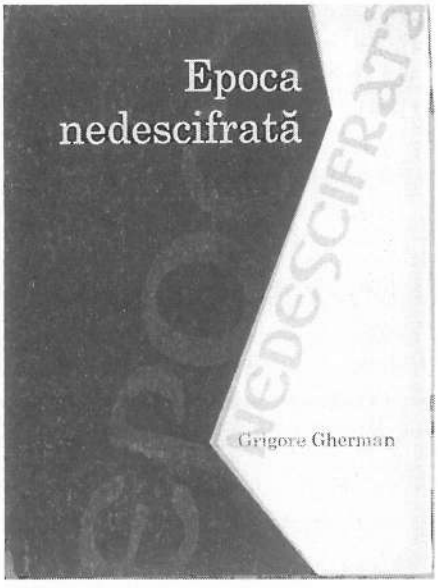

Viitorul licențiat al Universității din Cernăuți, Grigoraş Gherman, acum student în anul V al Facultății de Litere, vine la judecata cititorilor cu o carte de lux din punct de vedere grafic şi tipografic. Un lux pe care nici toți autorii consacrați nu şi-l pot permite.

Îți face o deosebită plăcere să iei cartea lui în mână, s-o răsfoieşti. Ea a aparut la Editura DrukArt, în condiții grafice excepționale. Şi într-un tiraj de 1 000 de exemplare.

Cele şaptezeci şi una de poeme sunt împărțite în patru capitole, ca şi anul în patru anotimpuri, intitulate: *epoca nedescifrată, bucăți de eternitate, la periveghiul îngerilor* şi *micropete cu iluzii*. În fața fiecărui capitol este plasat câte un desen grafic, realizat de tânăra poetă şi pictoriță Doina Bojescu. În fața primului capitol este plasată şi fotografia autorului, un flăcău chipeş, cu ținută şi coafură modernă de cântăreț sau de artist de cinema. Cutezător, scrutând nițel blazat şi mândru de sine orizontul.

Remarcăm faptul că volumul este prefațat de către binecunoscuta poetă bucureşteană Doina Uricariu, doctor în poetică şi stilistică, Cavaler al Ordinului Serviciului Credincios pentru Creație şi Cultură, fost consilier personal al primului ministru al României. Printre altele, în prefața destul de consistentă a cărții ea subliniază: „Există un hieratism modern în poemele lui Grigore Gherman locuite de imagini angelice rănite, de melancolia unei copilării cu urme de duminică, de avatarul copilului cu mâini de aur dintr-un poem ce reface o istorie a poeților etern copii, Labiş, Rimbaud şi a omului etern copil, care rupe limbile ceasului inflexibil. Poetul etern copil, iată blazonul dintâi pe care îl abordează aceste poeme. În această paradigmă se înscrie şi copilul Bucovinei, care descrie sufletul românesc prin care trece sârma ghimpată a unei granițe nedrepte".

Doina Uricariu menționează că poezia lui Grigore Gherman „trăieşte, în împlinirile ei, realitatea fracturilor, a antitezelor, iad şi rai, paradis şi infern, împlinire şi obstacol, viață şi moarte", că ea „se scrie ca şi cum ar fi scrisă de alții, prin exerciții de descifrare", că tânărul poet „scrie, ca şi cum ar citi şi descifra un text aflat sub semnul interdicției mitologiilor şi, de ce nu, al manipulării. S-ar putea ca poezia lui să evolueze spre acele *rugăciuni filosofice* din *poeme necitite, nevăzute*, o piesă lirică de excepție care resimte condiția de text căzut asemenea îngerului căzut al poemului".

Nu putem să nu fim de acord cu multe dintre cele scrise-n prefața intitulată *Poezia ca descifrare*, în care autoarea foarte binevoitoare şi cu multă căldură îl recomandă cititorilor pe tânărul poet Grigore Gherman. Fără îndoială, cuvintele

semnate de distinsa poetă şi editoare bucureşteană (şi americană deja) sunt de bun augur şi au un rol pozitiv, însufleţitor, de promovare a tânărului autor, care, după părerea noastră, trebuie să se îngrijească nu numai de aspectul grafic al viitoarelor sale cărţi, ci mai mult de căutarea propriei formule poetice, capabile să-l evidenţieze din numărul enorm de poeţi care operează cu aceleaşi coduri, figuri de stil, formule şi paradigme poetice. Mai mult, tânărul aspirant la glorie literară mai are de parcurs o distanţă însemnată până la „o nouă şi mai adâncă stăpânire a limbii române". Pentru a se putea „găsi pe sine", cel care nu va mai putea fi confundat cu alţii din generaţia din care face parte, de aici sau de oriunde. Nouă, dimpotrivă, ni se pare că multe din lucrurile nu prea puse cap la cap în această culegere, ca şi la alt tânăr debutant, Anatol Viere, se explică prin lipsa de cunoaştere a limbii române în toate profunzimile şi subtilităţile ei. Altfel, n-am întâlni atâtea dezacorduri străine limbii noastre, la care nu ne mai oprim.

Căci întotdeauna, după avântul şi bucuriile tinereţii, când îţi pare că tot ce zboară, se şi mănâncă, urmează perioada maturităţii şi senectuţii, poate chiar a marilor deziluzii, când chiar şi poeţii adevăraţi – nu numai cei care vor să fie – se simt cercaţi de teama zădărniciei ce pune totul sub semnul îndoielii, inclusiv vocaţia şi propria operă, dacă, desigur, au avut-o.

Timpul acela e încă departe pentru Grigore Gherman. Privirile lui cutezătoare încă nu pătrund până acolo. Acum ochii lui văd totul în roz şi scrutează cu încredere viitorul, chiar dacă împrejurimile sunt dominate de un cenuşiu uneori înspăimântător. Deocamdată, el îşi poate permite să stea *la un ceai cu Dumnezeu* şi să-l întrebe dacă *îi place poemul ce l-a scris*, sau să-şi bage în buzunare ca pe nişte mărunţişuri: *antiteza timpului, epitetul vieţii, oximoronul dragostei, personificarea urii, tautologia invidiei* şi să *întoarcă realitatea pe spate cu o frunză*. Multe dintre acestea pot fi posibile cu condiţia unei trăiri adevărate şi nu a unor simulări declarate, artificiale.

Întâlnim şi-n poemele lui o mulţime de îngeri. La dânsul cel puţin câteva miliarde. Care plâng pe invidie, pe ură, pe rugăciuni. (Sic!) Unul dintre îngerii lui, bunăoară, are *jumătate de chip şi cântă la acordeon*, deşi în alt loc tot la acordeon cântă un vals aritmic însuşi domnitorul Vlad Tepeş, zis „Dracula", pentru soldaţii lui Napoleon, care „dansează o horă incoerentă". De pe fruntea cerşetorului din poezia sa *curge balada ca un râu*, iar *Dumnezeu murmură rugăciuni*. În alt loc Dumnezeu vorbeşte cu muţii şi surzii, „aruncă în urma lui poeme pe care arhanghelii nu le mai citesc ca altădată". În alt loc poetul mărturiseşte ca un bun creştin: „Doamne, cred în tine cum cred morţii în înviere, cum cred copii în poveştile mamei",cerându-i lui Dumnezeu iertare pentru că scrie o „rugăciune egoistă şi flămândă ca un animal sălbatec".

Mai sunt şi alte poetizări artificiale, trase de păr, care cad precum „meteoriţi paralizaţi cad în pumni efemeri".

Nu-i vorbă la un moment dat tânărul poet se întreabă: „ce aş putea face în nelume / şi azi ce pot face când drama se scrie?/ cineva sau ceva sângele îmi bea / dar mai creez o mută poezie". Noi, dimpotrivă, am vrea ca Grigore Gherman să scrie nu poezii *mute*, ci poeme adevărate, elocvente, care să vorbească despre talentul lui.

[Marin Gherman, *Derivatele dezordinii*, Cernăuți, Editura Alexandru cel Bun, Editura Zelena Bucovina, 2009]

Marin Gherman, student la Universitatea Națională „Iu. Fedkovyci" din Cernăuți, Facultatea de Istorie, Politologie și Relații Internaționale, dă dovadă de multă seriozitate. El nu se avântă, rupându-și capul în vâltoarea unor aberații poetice, abracadabriste, deși întâlnim și-n cartea lui unele inexactități sau poetizări forțate. Discursul lui poetic este mai ordonat, mai unitar, poemele-i se disting printr-o coerență, fiind în unele cazuri niște meditații sau judecăți de valoare, efectuate la rece, exprimând gândurile autorului pe marginea unor lecturi destul de bune și a admirării unor lucrări de artă. Versurile lui sunt mai așezate, se înscriu în mare parte în albia textualismului. Prefațatorul cărții, domnul Ilie Luceac, are perfectă dreptate când observă că „Suprasaturat de cultură (argument al poeziei postmoderne), discursul liric al lui Marin Gherman îndeamnă la meditație... Ordinea firească a gândurilor și sentimentelor de care trebuie să fie cuprins un poet în devenire sunt meditațiile sale asupra arsenalului poetic, «cu toate bunurile de după moarte» pe care ni le-au lăsat clasicii. Însă snobismul cultural care caracterizează estetica postmodernă de astăzi nu este o îndeletnicire insistentă în poezia lui Marin Gherman. Sufletul lui trepidează, palpită în fața adevăratelor valori, iar tânărul poet – soldatul «din tranșeele poeziilor», care aspiră să devină general – încearcă deocamdată să «aprindă mari focuri» și să ia parte la zămislirea «noilor poezii, / care păstrează-n alte forme și ritmuri focuri vii»" (*Din tranșeele poeziilor*).

Poezia adevărată nu este doar meditație; ea mai este și trăire, și melodie, și fior puternic, pe când unele dintre poeziile lui Marin Gherman sunt lipsite de fiorul unor trăiri puternice. Ele-s reci. Ca niște considerații. Ca niște concluzii, care produc imaginea unui tânăr inteligent, cultivat, care știe bine ce vrea, însă nu știe cum să-și atingă scopurile propuse. Mai mult, Marin Gherman, mânuiește și el cu un anumit rafinament procedeele postmodernismului, în special textualismul și intertextualismul. În poemele sale, el face nenumărate aluzii culturale, introduce în ele nume de autori și de opere din diverse domenii ale artei literare, plastice, muzicale, idei filosofice.

El ne propune un tip de poezie egocentristă. Volumul său de versuri *Derivatele dezordinii,* apărut recent la Editura Alexandru cel Bun din Cernăuți, e scris pe un ton moderat, neinterogativ. Tânărul autor nu face exces de imagini șocante. El pur și simplu încearcă să afle „unde e centrul / de reper al / universului", ca să-și reazeme de el cotul. Mai mult, el se plimbă mândru ca un rege Lear. Până la urmă, nici ipostasa aceasta de rege Lear nu-l mulțumește, și el decide: „Mă fac zeu și conduc stihiile neostoite / reînnoiesc literele pierdute în timp / stăpânesc focul lui

Prometeu...", încheind poemul într-un mod splendid: „sunt zeu / şi n-am cui să mă rog / de îndurare" (*Durere fugară*).

Majoritatea absolută a poeziilor incluse în această carte formează parcă un singur poem, un fel de *Ars poetica*, ce-i drept cam dezlânat(ă) pe alocuri, dar care vorbeşte într-o anumită măsură despre capacitatea autorului de a construi un tot întreg. Studios şi perseverent. În permanentă căutare. De imagini noi, de poezie adevărată.

Ca un poet constructivist, care urmează să-şi ocupe peste ani locul ce i se cuvine în ierarhia valorilor, Marin Gherman trebuie să persevereze.

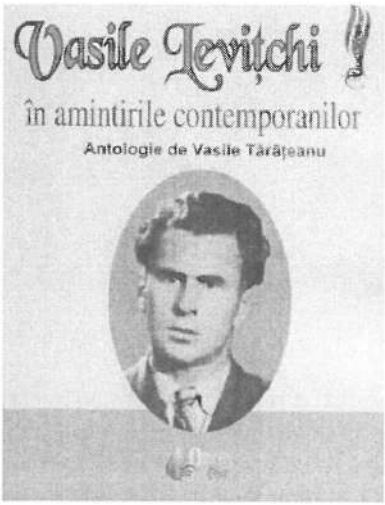

[*Vasile Levițchi în amintirile contemporanilor*. Antologie de Vasile Tărâțeanu, Iaşi, Princeps Edit, 2009, 414 p.+41 p. Iconografie]

La prestigioasa editură ieşeană Princeps Edit, coordonată de Daniel şi Filomena Corbu, a apărut recent o carte mult aşteptată de către bucovineni, *Vasile Levițchi în amintirile contemporanilor*. E cea de a 15-a antologie de memorii din câte au apărut până acum la editura respectivă, printre care enumerăm: Mihai Eminescu, Ion Creangă, Titu Maiorescu, Eugen Lovinescu, George Coşbuc, Nichita Stănescu, Mihai Ursachi, Cezar Ivănescu, Grigore Vieru şi alţii.

În antologia întocmită de scriitorul nord-bucovinean Vasile Tărâţeanu, sunt incluse peste 50 de texte despre fostul profesor, poet, prozator şi publicist Vasile Levițchi, figură emblematică pentru literatura bucovineană din perioada postbelică. Ele sunt semnate de elevii şi discipolii săi din nordul Bucovinei – poeţii Ilie Tudor Zegrea, Arcadie Suceveanu, Simion Gociu, de istoricii şi criticii literari Nicolae Bileţchi, Ştefan Hostiuc, Ilie Luceac, Ştefan Broască, Dumitru Apetri şi de foştii săi colegi de muncă, poetul şi traducătorul Mircea Lutic, prozatorul Grigore Crigan şi publicistul Dumitru Covalciuc, precum şi de un grup important de scriitori din Republica Moldova, unde Vasile Levițchi şi-a trăit ultimii ani de viaţă. Printre autorii textelor incluse în antologie se numără şi câţiva scriitori din România, care l-au cunoscut şi îndrăgit, păstrându-i acum o frumoasă amintire.

Din rândul acestora se numără Grigore Vieru, Mihai Cimpoi, Ana Blandiana, Teo Codreanu, Nicolae Dabija, Vladimir Beşleagă, Vitalie Ciobanu, Ion Ciocanu, Aureliu Busuioc, Valeriu Matei, Leo Butnaru, Mihai Morăraş şi mulţi alţii.

Antologia este împărţită în cinci capitole care includ în cuprinsul lor diverse evocări, tablete şi eseuri, versuri dedicate poetului, o serie de interviuri acordate de Vasile Levițchi în timpul vieţii şi răspunsurile Domniei sale la diverse anchete ale revistelor chişinăuene „Contrafort", „Literatura şi Arta" şi, desigur, o bogată iconografie, reprezentându-l pe protagonistul antologiei în diverse etape ale vieţii sale, înconjurat de rude şi prieteni.

Scrisori primite la redacție

În numărul 3 din 2008 al revistei noastre a fost tipărit un studiu semnat de doamna Alexandrina Cernov, *Universitățile multiculturale – produsul unor contexte politice și tradiții lingvistice*, consacrat problemei necesității inaugurării unei universități bilingve / multilingve la Cernăuți.

Am primit la redacție două scrisori: de la Domnul Mihai Patraș, prof. univ. dr., laureat al Premiului de Stat al R. Moldova în domeniul științei, tehnicii și producției, președintele Filialei, membru titular al Academiei de Științe a Moldovei, originar din comuna Bahrinești, raionul Hliboca, regiunea Cernăuți și prof. univ. dr. Nicolae Bilețchi, membru corespondent al Academiei de Științe a Moldovei. Dl. M. Patraș ne scrie următoarele: „Mult stimată Doamnă prof. dr. Alexandina Cernov, am citit materialul Dumneavoastră, privind Universitatea multiculturală, în «Glasul Bucovinei» și, cu titlu de informare,vă transmit copia scrisorii mele din 2001, adresată dlui Rendiuc. Atunci i-am mai comunicat că, personal, sunt gata să mă reîntorc la Cernăuți împreună cu alți 20–30 de bucovineni/ herțeni/ nord-basarabeni pentru a activa la Universitatea în cauză. Cred că ar trebui să reactualizăm discuțiile și demersurile necesare în această problemă. Din păcate, nu am primit nici un răspuns. Anexez scrisoarea către Ambasada Ucrainei din Republica Moldova, adresată domnului Rendiuc. Cu respect, Mihai Patraș, 10 mai 2009".

ACADEMIA INTERNAȚIONALĂ DE MANAGEMENT
Filiala din Republica Moldova

INTERNATIONAL ACADEMY OF MANAGEMENT
Branch of the Republic of Moldova

2012, Chișinău, str. București, 68, Cont bancar 222 470 304 751 în BCA „Banca Socială", Cod 280 101 703, Cod fiscal 33 607 013, tel. (373 2) 23-31-77

Nr. 9, 11 noiembrie 2001

D-lui Teofil Rendiuc, consilier principal al Ambasadei Ucrainei în Republica Moldova

Mult stimate domnule Consilier,

Urmare a întrevederii noastre din luna august anul curent, la solicitarea D-voastră, în cele de mai jos doresc să-mi expun părerea privind posibila deschidere la Cernăuți a unei Universități multiculturale ucraineano-româno-germane, subiect asupra căruia Ucraina și România poartă negocieri de mai mult timp, ca rezultat al semnării *Tratatului de bază* dintre România și Ucraina (Ucraina și România) din anul 1997.

Deși de atunci au trecut cca cinci ani, deci aproape jumătate din termenul pentru care a fost semnat acest important document bilateral și internațional, până în prezent nu cunoaștem careva date privind desfășurarea acțiunilor corespunzătoare în vederea deschiderii instituției respective.

Suntem de părerea că deschiderea Universității în cauză, cu predarea în limbile română, germană, polonă şi idiş (ivrit), alături de predarea în limba ucraineană, în viziunea noastră, va avea doar consecinţe pozitive pe termen lung, atât de ordin ştiinţific, cât şi cultural, educaţional, de drept, politic etc.

În primul rând, deschiderea la Cernăuţi a Universităţii în cauză ar contribui la sporirea nivelului relaţiilor cultural-ştiinţifice dintre România, Ucraina şi Republica Moldova, fiindcă la Cernăuţi, tradiţional, şi-ar face studiile superioare o bună parte a tineretului studios, care locuieşte în localităţile situate la o distanţă nu prea îndepărtată de acest oraş cu tradiţii multiculturale recunoscute în domeniul învăţământului şi culturii.

Majoritatea tinerilor români din Ucraina, absolvenţi ai celor peste 100 de şcoli, îşi vor putea face studiile superioare în această universitate şi ei vor rămâne să activeze, în ultimă instanţă, în regiunea Cernăuţi sau alte regiuni din Ucraina, stopându-se astfel emigrarea tinerilor români din regiunile în care ei locuiesc compact – Cernăuţi, Odesa, Transcarpatia etc. Prin aceasta va creşte potenţialul intelectual şi educaţional al minorităţilor respective din Ucraina, care în prezent este mai scăzut decât al naţiunii titulare.

Universitatea în cauză ar contribui la creşterea prestigiului internaţional şi european al Ucrainei, fiindcă aici îşi vor putea face studii, stagii, cercetări în cadrul masteratului sau doctoratului tineri şi/sau specialişti din Germania, Austria, România, Israel, Polonia, Cehia, Ungaria etc., evident alături de cei din Ucraina. Prin intermediul acestora limba ucraineană va putea să obţină, treptat, o utilizare internaţională mai largă. Se vor intensifica în mod real şi rapid relaţiile cultural-ştiinţifice, didactice dintre Ucraina şi mai multe ţări din Comunitatea Europeană, în care limba germană efectiv ocupă primul loc ca număr de persoane care cunosc această limbă – peste 100 ml. locuitori. Dacă ţinem cont de faptul că Germania reprezintă statul cu economia cea mai dezvoltată din Europa, şi este cel de-al treilea stat din lume ca potenţial economic, atunci considerăm că un sprijin direct sau prin intermediul UE financiar, material, educaţional, ştiinţific şi de altă natură din partea acestui stat va deveni o realitate într-un timp scurt.

De asemenea, un anumit sprijin poate veni şi din partea Austriei şi României. Obţinerea unor granturi pentru finanţarea deschiderii şi funcţionării Universităţii în cauză, considerăm noi, nu ar fi o problemă. Mai mult decât atât, finanţarea ei poate fi inclusă în bugetul UE pentru o anumită perioadă, de exemplu, de 25–30 de ani. Şi-ar putea aduce contribuţia, de asemenea, originarii din nordul Bucovinei sau succesorii / simpatizanţii acestora, stabiliţi în prezent în diferite ţări. Considerăm că în cadrul Universităţii ar putea funcţiona cel puţin următoarele facultăţi (departamente): economie (cu „Relaţii economice internaţionale", „Bănci şi burse de valori", „Finanţe", „Management", „Turism şi servicii" etc.); drept (drept naţional şi internaţional); filologie (română, ucraineană, germană, franceză, engleză, polonă, greacă, latină, idiş); pedagogie; inginerie; relaţii internaţionale (politice şi juridice); fizică şi matematică; filozofie şi istorie; agronomie; teologie; alte facultăţi, cu specializările respective.

În cadrul Universităţii pot funcţiona secţiunile cu predare în limbile: ucraineană, germană, română, polonă, idiş.

Referitor la cadre: acestea pot fi atât locale, cât şi atrase din ţările respective în baza unor burse pentru profesori, acordate de diferite ţări, inclusiv şi din alte ţări decât cele menţionate mai sus (România, Germania, Israel, Austria). De exemplu, bursa Fulbrait din SUA, din Canada etc.

În ceea ce priveşte predarea în limba română, această activitate ar putea fi realizată, în mare măsură, de originarii din regiunea Cernăuţi, care actualmente activează în R. Moldova, România, precum şi în Ucraina. Încă de pe acum s-ar putea face o comandă de manuale, pentru ca timp de un an această problemă să fie soluţionată cu sprijinul Germaniei, Austriei, României, Israelului. Universitatea va trebui să aibă o bibliotecă bogată.

În cadrul Universităţii vor trebui organizate cercetări în diferite domenii, în cazul nostru: economice, bancare, financiare, care ţin de colaborarea internaţională. Pentru aceasta vor putea fi organizate câteva Consilii specializate pentru susţinerea tezelor de doctor şi doctor habilitat în diferite domenii. Aceste consilii vor putea fi organizate cu participarea savanţilor de peste hotare.

Salarizarea profesorilor în această Universitate ar trebui să fie superioară faţă de cea din universităţile existente în prezent în Cernăuţi sau alte oraşe universitare. Universitatea poate avea surse mixte de finanţare: de la buget, din granturi ale ţărilor respective, ale UE, precum şi în bază de contract.

De exemplu, dacă Universitatea ar putea avea cu timpul cca 7 000–10 000 de studenţi, atunci până la 25–50% din contingentul studenţilor ar putea fi primiţi în bază de contract. Admiterea, în anul 2002, ar putea constitui nu mai puţin de 1 000–1 500 de persoane. Probabil vor trebui stabilite anumite cote cantitative între studenţi în funcţie de o anumită limbă de predare. De exemplu, studenţii cu predarea în limba română să constituie 1/3–2/5 din numărul total. În viziunea noastră, studiile universitare ar putea fi organizate la secţia zi, dar şi în cadrul sistemului de învăţământ la distanţă.

În cadrul Universităţii ar putea fi organizată editarea Anuarelor ştiinţifice pe domenii: economie, drept, filozofie etc., publicate în limba în care autorii prezintă materialul.

La Universitatea în cauză şi-ar putea face studiile şi ucraineni care locuiesc în alte ţări şi nu cunosc deloc sau suficient limba ucraineană – din România, Rusia, Belarus, Canada, Ungaria, Slovacia, Cehia, Germania etc. Aici ei ar putea să o studieze în mod aprofundat.

Se va impune elaborarea unui proiect multilateral care ar avea ca scop deschiderea Universităţii multiculturale, care ar conţine aspectele: arhitectonic, financiar, asigurarea cu cadre, cu cărţi, statutul juridic etc.

Oraşul Cernăuţi, care pe parcursul sec. al XX-lea a fost în cadrul a patru state (Austro-Ungaria, România, URSS, Ucraina), este un oraş deosebit de potrivit pentru organizarea unor studii universitare policulturale. În atare caz, oraşul Cernăuţi va avea un loc specific şi adecvat nu numai în Ucraina, dar şi în întreaga Europă, posibil chiar în lume. O atare şansă nu trebuie ratată.

În această ordine de idei, Vă rog respectuos, D-le consilier, să transmiteţi Guvernului, pe care aveţi deosebita onoare de a-l reprezenta, să impulsioneze negocierile cu cei cointeresaţi în vederea urgentării deschiderii Universităţii multiculturale din Cernăuţi. Fructificarea acestei idei nobile va servi, în mod cert, la

o mai bună comunicare şi înţelegere interculturală în acest spaţiu zbuciumat de vremurile istoriei.

În caz că anumite propuneri vor trezi interesul D-voastră, Vă rog să găsiţi o modalitate de a mă informa. Subsemnatul rămâne disponibil, în caz că veţi considera necesar, să participe la anumite acţiuni ce ţin de soluţionarea problemei abordate.

Vă mulţumesc anticipat pentru înţelegere şi colaborare, prof. univ. dr. Mihai Patraş, laureat al Premiului de Stat al R. Moldova în domeniul ştiinţei, tehnicii şi producţiei, preşedintele Filialei, membru titular al AŞM.

*

O scrisoare similară am primit şi de la prof. univ. dr. Nicolae Bileţchi, cercetător ştiinţific la Academia de Ştiinţe din Moldova, originar din comuna Oprişeni, regiunea Cernăuţi: „Dacă vă amintiţi, iar noi nu ne îndoim de acest lucru, acum un deceniu şi ceva, în legătură cu aspiraţiile României la intrarea în NATO şi Uniunea Europeană şi cu semnarea *Tratatului de bază* dintre România şi Ucraina, ambele ţări puneau la cale o acţiune deosebit de interesantă şi constructivă: deschiderea la Cernăuţi a unei Universităţi multiculturale ucraineano-româno-germane. Acţiunea în cauză era considerată atunci ca un eveniment ce va contribui la creşterea, sub multiple aspecte, a prestigiului internaţional al ambelor ţări, al oraşului Cernăuţi, în parte.

S-a scurs, însă, de atunci, cum am menţionat, mai bine de un deceniu, iar frumoasa şi productiva iniţiativă nu s-a mişcat şi ea cu anii, cum era de aşteptat, ci a rămas în punctul mort, amintindu-ne de indiferenţă şi chiar de ruşine. Analiza cauzelor ar fi un lucru inutil. Cu atât mai mult cu cât, istoria repetându-se, deja în legătură cu aspiraţiile Ucrainei la NATO şi la Uniunea Europeană, chestiunea cu Universitatea multiculturală la Cernăuţi are şansa de a fi pusă din nou pe tapet ca să lucreze, de data aceasta, cum nu se poate mai bine în formarea acestui de al doilea stat. E oare cazul ca Ucraina să rateze şi acum şansa? Ar fi ceva de neconceput. Apoi, pe lângă argumentele strict politice, ar fi bine să ne conducem şi de cele profund umane, să ne amintim în acest sens de cuvintele înţelepte ale gânditorului francez J. Joubert: «Am primit lumea ca o moştenire, pe care nu-i este nimănui îngăduit s-o deterioreze, ci pe care fiecare generaţie este obligată s-o lase mai bună posterităţii». Să dăm, deci, dovadă, prin inaugurarea la Cernăuţi a unei Universităţi multiculturale, că suntem o generaţie obligată, politiceşte şi moral, să lase posterităţii acest oraş mai bun, mai nobil, mai pe măsura secolului în care trăim".

Reamintim că în anul 1997, după vizita preşedintelui României, Emil Constantinescu şi a preşedintelui Ucrainei Leonid Kucima la Cernăuţi, această problemă a fost discutată de către universitarii de la Cernăuţi şi liderii societăţilor naţionale româneşti, profesori universitari din Chişinău, bucovineni de origine, mulţi dintre ei absolvenţi ai Universităţii cernăuţene, au fost adunate semnături în favoarea unei astfel de instituţii. S-a inclus în această discuţie şi Ministerul Educaţiei şi Ştiinţei din Bucureşti. A fost alcătuită o listă a facultăţilor care ar fi necesare, în corespundere, în primul rând, cu necesităţile comunităţii româneşti din Ucraina.

Printre alte țări, în care învățământul bilingv a devenit o necesitate, iar promovarea diversității lingvistice și culturale constituie și astăzi o valoare, se numără Canada, Italia, Finlanda și Elveția, România etc. Scopul lor de a dezvolta multiculturalitatea și interculturalitatea a depășit demult concepția eronată că ele ar sluji doar interesele minorităților. Studierea experienței acumulate în aceste universități ne arată că ele sunt chemate să slujească și să ofere șanse egale, atât minorității, cât și majorității. Sunt evidente și avantajele cunoașterii limbii minorității de către majoritate, iar dezavantajele monolingvismului tradițional sunt deja confirmate în activitățile din sferele publice de angajare și chiar în cele din relațiile interstatale.

Așteptăm, în continuare, și alte opinii referitoare la inaugurarea unei Universități multiculturale la Cernăuți.

Redacția

SUMAR

Glasul Bucovinei, nr. 1–4, 2009

DIALOGURI CU BUCOVINENII

Luceac, Ilie, *Maestrul Mihai Moroşan – un „Odiseu" al picturii bisericeşti din Bucovina*, nr. 1, p. 7–33.

PERSONALITĂŢI BUCOVINENE

Bileţchi-Albescu, Ioan, *Un sat ca oricare altul: Oprişenii. Cuvinte pentru cititor*, nr. 3, p. 94–123.
Filipciuc, Ion, *Fraţii cărturari Ioan şi Axentie Bileţchi*, nr. 3, p.79–93.
Grigorovici, Radu, *Evocare sau cum ajunge un fizician să se ocupe cu pasiune de istoria Bucovinei*, nr. 2, p. 34–46.
Luceac, Ilie, *Încă o dată despre casa Hurmuzaki din Cernăuţi*, nr. 3, p. 39–47.
Luceac, Ilie, *Scriitorii şi artiştii plastici Partenie Masichievici (1887–1952) şi Hortensia Masichievici-Mişu în retrospectiva unei expoziţii*, nr. 2, p. 47–67.
Ţugui, Pavel, *Compozitorul şi muzicologul bucovinean Liviu Rusu (IV). Note biobibliografice*, nr. 3, p. 48–78.

BUCOVINA – PROCESE ISTORICE ŞI SOCIALE

Bodnaraş, George, *Transformările politice din România şi Ucraina şi poziţionarea lor în contextul modelelor clasice de tranziţie* (studiu comparativ), nr. 3, p. 24–38.
Gherman, Marin, *Sindromul „politicii personificate" sau apele subterane ale politicii invizibile. Monitoring-ul presei (1 noiembrie 2008 – 15 ianuarie 2009)*, nr. 1, p. 34–42.
Gherman, Marin, *Informaţia ca factor politic. Monitoring-ul presei (15 ianuarie 2009 – 15 mai 2009)*, nr. 2, p. 7–24.
Gherman, Marin, *Contextul politic şi informaţiile care domină. Monitoring-ul presei (15 mai – 15 septembrie 2009)*, nr. 3, p. 7–23.
Gherman, Marin, *Scenariile de modernizare a societăţii ucrainene. Monitoring-ul presei (15 septembrie – 5 noiembrie 2009)*, nr. 4, p. 7–18.
Mitric, Olimpia, *Cartea românească veche în colecţiile Bibliotecii Universităţii Naţionale „Iu. Fedkovyci" din Cernăuţi (secolele XVIII–XIX)*, nr. 2, p. 25–33.
Pintescu, Florin, *Războiul moldo-polon din 1497. Opinii şi interpretări*, nr. 4, p. 19–30.

IN MEMORIAM

Beldeanu,Ion, *Grigore Vieru emana doar dragoste şi lumină*, nr. 1, p. 43–44.
Cernov,Alexandrina, *Elena Foca: respect, admiraţie, tristeţe*,nr. 4, p. 31–33
Dinescu,Viorel, *Recviem pentru fratele Grigore*, nr. 1, p. 53–54.
Irimia, Dumitru, *Profesorul*, nr. 3, p. 124–135

Matei, Valeriu, *Cămaşa lui Grigore Vieru*, nr. 1, p. 64.
Mărgineanu, Ion, *Moldova-şi mişcă armii de tăcere*, nr. 1, p. 65.
Nedelcea, Tudor, *Întâlniri cu dumnezeescul poet*, , nr. 1, p. 55–61.
Olaru-Nenati, Lucia, *Recviem pentru Grigore Vieru*, nr. 1, p. 49–52.
Popescu, Liviu, *Gând pentru poet*, nr. 1, p. 62–63.
Tărâţeanu, Vasile, *Litanie*, nr. 1, p. 45–48.
Vieru, Grigore, *(1935–2009). Repere biobibliografice*, nr. 1, p. 66–71.

TEORIE, CRITICĂ ŞI ISTORIE LITERARĂ

Apetri, Elena, *Metafore obsedante în poezia lui Vasile Tărâţeanu*, nr. 1, p. 72–84.
Basneak, Tatiana, *Personalitatea lui Gregor von Rezzori în contextul tradiţiei culturale europene*, nr. 2, p. 88–95.
Bodea, George, *Matei Vişniec, navigând prin oraşul luminilor*, nr. 4, p. 53–58.
Brânză, Iulia, *Teofil Lianu (1908–1997)*, nr. 4, p. 47–52.
Cernov, Alexandrina, *Istorie şi mit în romanul* Biserica Albă *de Ion Druţă*, nr. 2, p. 68–87.
Filipciuc, Ion, *Cernăuţi, într-un album aniversar*, nr. 2, p. 126–128.
Filipciuc, Ion, *Debutul filosofului Alexandru Bogza*, nr. 4, p. 59–66.
Filipciuc, Ion, *Monografia unui sat bucovinean, Oprişeni*, nr. 2, p. 129–134.
Georgescu, Nicolae, *Lucian Blaga (1895–1961)*, nr. 4, p. 34–42.
Grigorovici, Radu, *Două culturi*, nr. 3, p. 136–149.
Luceac, Ilie, *Marin Gherman şi tentaţia jocului poetic*, nr. 4, p. 43–46.
Rachieru, Adrian Dinu, *O preumblare prin Cernăuţi*, nr. 2, p. 122–125.

POEZIE

Beldeanu, Ion, *Poezii*, nr. 4, p. 67–71.
Ciupac, Alexandru, *Poezii*, nr. 4, p. 87–89.
Gherman, Grigore, *Poezii*, nr. 4, p. 93–94.
Gherman, Marin, *Poezii*, nr. 4, p. 72–75.
Mariţa, Elena, *Poezii*, nr. 4, p. 80–84.
Ungureanu, Gheorghe, *Poezii*, nr. 4, p. 90–92.
Vintilă, Alexandru Ovidiu, *Poezii*, nr. 4, p. 76–79.
Zâgrea, Vitalie, *Poezii*, nr. 4, p. 85–86.

PROZĂ

Kolodii, Vitali, (Portret) *O, bucură-te... că eu nu mai pot...*(Note biobibliografice şi traducere din ucraineană de Mircea Lutic), nr. 4, p. 95–102.
Şevciuk, Valeri, (Portret) *În pântecele fiarei apocaliptice* (Note biobibliografice şi traducere din ucraineană de Mircea Lutic), nr. 4, p. 103–116.

SCRIITORI ÎN COTIDIAN

Tărâțeanu, Vasile, *Eu nu sunt decât turnul de veghe al cetății... (Interviu aproape jubiliar cu scriitorul Simion GOCIU)*, nr. 2, p. 96–121.

CĂRȚI. REVISTE. CONFERINȚE

Cernov, Alexandrina, *Anul 2008. Conferințe și cursuri de vară: Simpozionul „Gheorghe Asachi", ctitor de cultură românească, Iași, Biblioteca Județeană „Gheorghe Asachi"; Parastas pentru familia Barnovschi (375 de ani de la decapitarea la Constantinopole a voievodului martir Miron Barnovschi); Colocviile Putnei; Lecțiile istoriei: Școala de vară a Centrului de Studii Transilvane al Academiei Române, Deva: 20–26 iulie 2008; Distorsionări în comunicarea lingvistică, literară și etnofolclorică românească și contextul european (Simpozion organizat de Institutul de Filologie Română „A. Philippide" din Iași); Simpozionul Național „Monumentul". Tradiție și viitor. Ediția a X-a*, nr. 1, p. 95–104.

Cernov, Alexandrina, *Identitate și multiculturalitate în Bucovina istorică. Convergențe culturale* [Conferință științifică internațională, Institutul „Bucovina" al Academiei Române, Rădăuți, 1–3 octombrie 2009], nr. 4, p. 126–128.

Cernov, Alexandrina, *În căutarea absolutului: M. Eminescu* [Colocviu închinat memoriei acad. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Putna, 19–22 august 2009], nr. 4, p. 117–125.

Tărâțeanu, Vasile, *Câteva considerații pe marginea unei cărți despre multiculturalism în țara Maramureșului*, nr. 1, p. 85–94.

Tărâțeanu, Vasile,*Noi apariții editoriale nord-bucovinene*, nr. 4, p. 129–134.

SCRISORI PRIMITE LA REDACȚIE

Scrisori primite de la acad. Mihai Patraş din Chişinău şi Nicolae Bileţchi, membru corespondent al Academiei de Ştiinţe din Moldova, nr. 4, p. 135–139.

EVENIMENT

Cleiman, Şaia,*Curaj exprimat în fapte*, nr. 3, p. 150–152.

Gherman, Marin, *Probleme şi perspective pentru tineret*, nr. 3, p. 153–156.

Luceac, Ilie, *Nicolae Hacman – artist emerit al Ucrainei*, nr. 2, p. 135–137.

Sumarul revistei „Glasul Bucovinei" pe 15 ani. Nr. 1–60, 1994–2008, nr. 1, p. 105–146.

TO CONTRIBUTORS

Authors are invited to send us original studies in the fields of history, literature and culture, essays, literary texts, and reviews of published volumes or magazines, particularly on the subject of Bucovina or relating to authors from Bucovina, and book presentations, lectures or other materials of topical interest that fall within the other headings of the review.

We regret that unpublished manuscripts cannot be returned.

Studies or essays shall extend to a maximum of 25–30 pages and shall include a summary (1/2–1 page) in Romanian or English.Materials shall be typed up using Microsoft Word.Printed texts shall be accompanied by a floppy disk or compact disk.

Handwritten texts and summaries will not be considered for publication.

Authors bear exclusive responsibility for the content of materials.

The title of articles shall be written in capital letters and shall be followed by the name of the author and his or her town of residence.Bibliographical references shall be made either by using numbers in the text, with the necessary notes positioned at the end of the work in the order in which they are referred to, or by using numbers in round brackets, indicating the item in the bibliographical list and the page on which the quotation appears respectively. Volume numbers shall be indicated using Roman numerals, in the second position.Only studies and articles that have not previously been published will be accepted.

Authors are likewise requested to send us a few essential details about their academic activity and important publications, in order for these to be presented at the end of the issue.

The adress of the editorial offices

Chernivtsi, Ukraine:

Alexandru cel Bun Publishing House (for „The Voice of Bucovina" review),
str. 28 iunie, nr. 44, cam. 105
Tel./Fax: 0038 0372/ 52 30 43
Editor-in-chief: Alexandrina Cernov
E-mail: alex_cernoff@yahoo.com
cernoff@ukr.net
Postal adress:
str. 28 iunie, nr. 44, cam. 105
Chernivtsi, 58 000, Ukraine

Bukarest, Romania:

The Romanian Cultural Institute (for „The Voice of Bucovina" review),
str. Aleea Alexandru, nr. 38, Bucharest, Romania
Adviser: Bogdan Jitea
Tel.: 0317 100 681
E-mail: bogdan.jitea@icr.ro

CĂTRE COLABORATORI

Autorii sunt invitaţi să ne trimită studii originale de istorie, literatură şi cultură, eseuri, opere literare, recenzii ale unor volume publicate sau ale unor reviste, cu precădere despre Bucovina sau aparţinând unor autori bucovineni, prezentări de carte, conferinţe sau alte materiale de actualitate ce se încadrează în celelalte rubrici ale revistei.

Manuscrisele nepublicate nu se restituie.

Studiile sau eseurile, însoţite de un rezumat (1/2–1 pagină) în limba română sau engleză, vor fi extinse până la maximum 25–30 de pagini. Materialele se vor culege în Microsoft Word. Textele listate vor fi însoţite de o dischetă sau un CD.

Textele şi rezumatele scrise de mână nu vor fi luate în discuţie spre publicare.

Autorilor le revine în exclusivitate responsabilitatea pentru conţinutul materialelor.

Titlul articolelor se va scrie cu litere mari şi va fi urmat de numele autorului şi oraşul de reşedinţă. Referinţele bibliografice se vor face prin numere în text, notele necesare fiind aşezate la sfârşitul lucrării în ordinea în care se face trimiterea la ele, fie prin numere încadrate în paranteze rotunde, indicând ordinea în lista bibliografică şi, respectiv, pagina din care a fost extras citatul. Volumul va fi indicat cu cifre latine, în poziţia a doua. Vor fi acceptate numai studiile sau articolele care nu au fost publicate.

Autorii sunt rugaţi de asemenea să ne transmită şi câteva date esenţiale despre activitatea lor ştiinţifică şi publicaţiile mai importante, pentru a le prezenta la sfârşitul volumului.

Adresele redacţiei

Ucraina, Cernăuţi:

Editura Alexandru cel Bun(pentru revista „Glasul Bucovinei"),
str. 28 iunie, nr. 44, cam. 105
Tel./Fax: 0038 0372/ 52 30 43
Redactor-şef: Alexandrina Cernov
E-mail: alex_cernoff@yahoo.com
cernoff@ukr.net
Adresa poştală:
str. 28 iunie, nr. 44, cam. 105
Cernăuţi, 58000, Ucraina

România, Bucureşti:

Institutul Cultural Român (pentru revista „Glasul Bucovinei"),
str. Aleea Alexandru, nr. 38, Bucureşti, România
Consilier: Bogdan Jitea
Tel.: 0317 100 681
E-mail:bogdan.jitea@icr.ro

Monetăria Statului este monetăria națională a României; are sediul în București și fabrică moneda metalică de circulație a țării. Funcționând din 1935 în actualul sediu din Dealul Filaret, ea a fost înființată în 1870, la trei ani după întemeierea sistemului monetar național al „Leu"-lui.

Medalie dedicată sărbătoririi a 135 de ani de la înființarea primei Monetării și a 70 de ani de la reînființarea Monetăriei Statului.

Din 1956, Monetăria a fost subordonată Băncii Naționale a României, iar în 1990 a fost reorganizată ca regie autonomă.

Deși întreprindere de stat, Monetăria este independentă financiar, nu apelează la subvenții, iar obiectivul ei este același ca al oricărei firme private: obținerea de profit.

Monetăria este condusă de un consiliu de administrație format din nouă membri, al cărui președinte este directorul general al instituției.

Pe lângă moneda de circulație, Monetăria fabrică moneda comemorativă, medalii, decorații, obiecte din aur și argint, precum și alte numeroase obiecte, realizabile cu tehnologia specifică ei: jetoane, insigne, brelocuri, medalii sportive, sigilii, obiecte gravate, presate, acoperite galvanic sau emailate etc.

Medalie dedicată sărbătoririi a 250 de ani de la nașterea lui Mozart; tombac argintat patinat; diametru: 80 mm.

În ultimii ani, o parte semnificativă a producției a fost destinată unor clienți străini. S-au exportat în special monede de circulație, comemorative și necirculate, dar și medalii, jetoane sau brelocuri în Marea Britanie, Germania, Olanda, Israel, Suedia, Moldova și Hong Kong.

Carol Pop. Medalie dedicată lui Carol Pop de Szathmari (2002, Monetăria Statului).

Sistemul de calitate al Monetăriei Statului a fost reconfirmat,în 2002, de către Comisia de Supraveghere, Acreditare și Certificare a Ministerului Român de Interne, conform standardului internațional SR EN ISO 9002.

Tehnologia de fabricație a monedelor, medaliilor, decorațiilor este aceeași sau aproape aceeași cu cea folosită la fabricarea altor obiecte. Din producția diversă a Monetăriei Statului fac parte și alte produse, din metal comun sau prețios, a căror fabricare se face prin operații de turnare, laminare, presare la rece sau gravare, vopsite, emailate, ori acoperite galvanic cu metale comune sau prețioase, ca: mărțișoare, insigne, brelocuri, ace de cravată, butoni de manșetă, nasturi metalici, sigilii cu șnur, sigilii de ceară sau plastilină, embleme, accesorii metalice pentru uniforme (insemne de armă, ecusoane, petlițe, cataname etc.), mașini de numerotat, datiere, poansoane, ștampile metalice sau din cauciuc, firme și plăcuțe gravate, jetoane, semifabricate cu destinație industrială din argint (table, sârme etc.), matrițe timbru-sec, bijuterii din aur și argint ș.a.

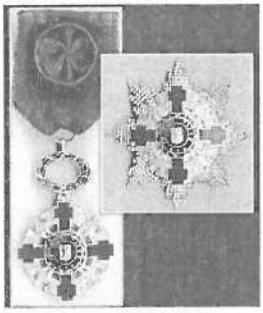

Steaua României.

Obiecte de podoabă.

În ultimii ani, pe lângă obișnuitele articole din aur și argint (monede, medalii, decorații) sau bijuterii și alte obiecte destinate populației, la Monetăria Statului s-a dezvoltat o producție specială de obiecte de cult religios: chivoturi, ferecături de carte și icoană, racle etc.

Chivot. Raclă.

Tehnoredactor: VALENTIN RĂDULESCU
Corector: CONSTANȚA FILIP

Bun de tipar: 2009
Apărut: 2009

Procesare și producție:
Tipografia **EURO PRINT COMPANY** S.R.L. Buzău

ISSN 1222-5606